

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**ÇOCUK DESTEK MERKEZLERİNDE
GÖREV YAPAN MESLEK ELEMANLARININ MERKEZDE
SUNULAN PSİKOSOSYAL DESTEK HİZMETİNE İLİŞKİN
DÜŞÜNCELERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ**

Aliye Beyza BAYYAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI

Danışman
Doç. Dr. Serap DAŞBAŞ

KONYA-2022

ÖN SÖZ

İnsanlık var olduğu sürece ne yazık ki küllenen çocukluklar da var olacaktır. Bu araştırma; küllerinden yeniden dirilmeyi başarabilen, en az zümrüdü anka kuşu kadar güçlü olan ÇODEM çocuklarına sunulan psikososyal destek hizmetini keşfetmek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu amaç doğrultusunda adım adım ilerlerken bana destek olan ve tezimin tamamlanmasını mümkün kılan kişilere teşekkür etmek isterim.

Değerli bilgi ve deneyimlerini benimle paylaşan, ne zaman ihtiyacım olsa sıcak ve samimi tavrıyla varlığını hissettiren, özellikle veri toplama sürecinde unutamayacağım bir desteği veren, güler yüzü ile tüm süreç boyunca beni motive eden, yürüdüğüm yolu güzelleştiren, öğrencisi olmaktan gurur duyduğum saygıdeğer tez danışmanım Doç. Dr. Serap DAŞBAŞ'a

Nitel araştırma yolculuğunda yalnız olmadığımı hissettiren, bu yolculuğu daha da sevmemi sağlayan, verilerin analizinin değerlendirilmesi aşamasında bana zaman ayıran ve yolumu aydınlatan görüşlerini paylaşan çok kıymetli hocam Doç. Dr. Sinan AKÇAY'a

Hem lisans hem yüksek lisans eğitimim boyunca beni hep yüreklendiren; kendisi ile tanışmaktan, öğrencisi olmaktan büyük mutluluk ve gurur duyduğum çok değerli hocam Doç. Dr. Nur Feyzal KESEN'e

Yönlendirmeleriyle, destekleyici tavrıyla ve yapıcı eleştirileriyle tezimin gelişmesine katkı sunan, değerli görüşlerini benimle paylaşan çok kıymetli hocam Dr. Öğr. Üyesi Meliha Funda AFYONOĞLU'na

Yapıcı eleştirileri ve faydalı önerileriyle tezime katkı sunan değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Dilara USTABAŞI GÜNDÜZ'e

Tez çalışmamın şekillenmeye başladığı ilk aşamada önemli bir destek veren, bilgi ve deneyimlerini benimle paylaşan sosyal hizmet uzmanı sevgili Esra ÇAĞLIYAN'a ,

Anka Çocuk Destek Programının geliştirilmesinde emeği olan herkese; Konya Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü bünyesinde Alaaddin ÇODEM'de ve

Konya ÇODEM'de görev yapan, araştırmama zaman ayırarak katılan tüm kıymetli meslek elemanlarına ve merkez müdürlerine,

Maddi ve manevi her konuda, her zaman beni destekleyen, üzerimde çok fazla emeği bulunan sevgili anneme ve babama,

Desteğini her zaman hissettiğim, varlığıyla büyük mutluluk duyduğum abim Fahrettin BAYYAR'a ve araştırma süreci de dâhil olmak üzere her anımda yanımda olarak hayatıma anlam katan, varlığıyla beni güçlü kılan sevgili kardeşim Büşra BAYYAR'a,

En içten teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

SİMGELER VE KISALTMALAR	vi
ÖZET	vii
ABSTRACT	viii
1. GİRİŞ	1
1.1. Çocuk ve Korunmaya İhtiyacı Olan Çocuk Kavramı	2
1.2. Türkiye’de Çocuk Refah Alanı	4
1.2.1. Aile Odaklı Hizmetler	5
1.2.2. Kurum Bakımı Odaklı Hizmetler	11
1.3. Çocuk Destek Merkezi Hizmeti	14
1.3.1. Çocuk Destek Merkezlerinin Genel Özellikleri	15
1.3.2. Çocuk Destek Merkezlerinin İhtisas Alanları	17
1.4. Sosyal Hizmet Perspektifinden Çocuk Destek Merkezleri	24
1.4.1. Merkezde Çalışan Meslek Elemanları ve Sosyal Çalışmacıların Rollerini	26
1.5. Psikososyal Destek Hizmeti ve Korunmaya İhtiyacı Olan Çocuklar	28
1.6. ÇODEM’lerde Sunulan Psikososyal Destek Hizmeti	31
1.6.1. Anka Çocuk Destek Programı	33
1.7. ÇODEM ile İlgili Yapılan Araştırmalar	38
1.8. Araştırmanın Problemi	44
1.9. Araştırmanın Amacı	45
1.10. Araştırmanın Önemi	46
2. GEREÇ VE YÖNTEM	48
2.1. Araştırmanın Modeli	48
2.2. Araştırmanın Özneleri	49
2.3. Veri Oluşturma Süreci	51
2.3.1. Derinlemesine Görüşmeler	52
2.3.2. Görüşme Değerlendirme Raporları	56
2.3.3. Katılımcı Gözlem	56
2.4. Araştırma Verilerinin Yönetilmesi ve Analizi	57
2.5. Araştırmanın Etiği	60

2.6. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	62
3. BULGULAR.....	63
3.1. Anka Çocuk Destek Programına İlişkin Düşünceler	63
3.1.1. Çocuğun Kuruluşa Kabul Süreci.....	64
3.1.2. Anka Çocuk Destek Programı Tanımı	67
3.1.3. Programın Bileşenleri	70
3.1.4. Programın Meslek Elemanına Faydaları	82
3.1.5. Refakatsiz Sığınmacı Çocuklarda Programı Uygulama Engelleri	87
3.2. Hizmet Sunumundaki Çalışma Koşullarına İlişkin Düşünceler.....	93
3.2.1. Fiziki Şartlar.....	94
3.2.2. Ücretler	102
3.2.3. Eleman Sayısı.....	106
3.2.4. Nöbetler.....	110
3.2.5. İş Yüğü.....	115
3.3. Programın Çocuklar Üzerindeki Yansımalarına İlişkin Düşünceler.....	122
3.3.1. Psikolojik Yansımalar	123
3.3.2. Davranışlar Üzerine Yansımalar	129
3.3.3. Aile İlişkilerine Yansımalar	134
3.3.4. Refakatsiz Sığınmacı Çocuklarda Farklılaşan Yansımalar	136
3.4. Meslek Elemanlarının Duygusal Deneyimlerine İlişkin Düşünceleri.....	141
3.4.1. Duygusal Olarak Etkilenme Durumu.....	142
3.4.2. Olumlu Duygusal Deneyimler	144
3.4.3. Olumsuz Duygusal Deneyimler	148
3.4.4. Duygusal Deneyimlere Yönelik İhtiyaçlar.....	152
3.5. Programın Geliştirilmesi Gerektiğine İlişkin Düşünceler	154
3.5.1. Programa Yeni Sistemlerin Eklenmesi	155
3.5.2. İhtiyaç Duyulan Yeni Eğitim İçerikleri.....	161
3.5.3. Personel Eğitiminin İstenilen Özellikleri	165
3.5.4. Refakatsiz Sığınmacı Çocuklarda Farklılaşan Beklentiler	171
3.6. Hizmetin Niteliğinin Arttırılmasına İlişkin Beklentiler	178
3.6.1. ÇODEM Personeline İlişkin Beklentiler.....	179

3.6.2. Mevzuata İlişkin Beklentiler	185
3.6.3. Çocuklarla İlgili Beklentiler.....	192
4. TARTIŞMA.....	198
4.1. Anka Çocuk Destek Programına İlişkin Düşüncelere Yönelik Bulguların Değerlendirilmesi.....	198
4.2. Hizmet Sunumundaki Çalışma Koşullarına İlişkin Düşüncelere Yönelik Bulgularının Değerlendirilmesi.....	202
4.3. Programın Çocuklar Üzerindeki Yansımalarına İlişkin Düşüncelere Yönelik Bulgularının Değerlendirilmesi.....	207
4.4. Meslek Elemanlarının Duygusal Deneyimlerine İlişkin Düşüncelerine Yönelik Bulgularının Değerlendirilmesi.....	212
4.5. Programın Geliştirilmesi Gerektiğine İlişkin Düşüncelere Yönelik Bulgularının Değerlendirilmesi.....	215
4.6. Hizmetin Niteliğinin Arttırılmasına İlişkin Beklentilere Yönelik Bulgularının Değerlendirilmesi.....	219
5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	226
5.1. Sonuç	226
5.2. Öneriler	228
5.2.1. Anka Çocuk Destek Programına İlişkin Öneriler	228
5.2.2. Meslek Elemanlarının Çalışma Koşullarına ve Duygusal Deneyimlerine İlişkin Öneriler	232
5.2.3. Psikososyal Destek Hizmetinin Niteliğinin Arttırılmasına İlişkin Öneriler.....	235
5.2.4. Akademik Çalışmalar İçin Öneriler	238
6. KAYNAKÇA.....	239
7. EKLER	251
EK-A: Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu	251
EK-B: Aydınlatılmış Onam Formu.....	252
EK-C: Turnitin Raporu	253
8. ÖZ GEÇMİŞ.....	254

SİMGELER VE KISALTMALAR

ASDEP: Aile ve Sosyal Destek Programı

BDT: Bilişsel Davranışçı Terapi

BİRDEF: Bireysel İhtiyaç ve Risk Değerlendirme Formu

BM: Birleşmiş Milletler

BSRM: Bakım ve Sosyal Rehabilitasyon Merkezi

ÇEKOM: Çocuk Evleri Koordinasyon Merkezi

ÇES: Çocuk Evleri Sitesi

ÇODEM: Çocuk Destek Merkezi

ÇOĞEM: Çocuk ve Gençlik Merkezi

ÇOKİM: Çocuk Koruma, İlk Müdahale ve Değerlendirme Birimi

EMDR: Eye Movement Desensitization and Reprocessing

INEE: Acil Durumlarda Eğitim için Kurumlar Arası Ağ

KBRM: Koruma, Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi

KOMEK: Konya Büyükşehir Belediyesi Meslek Edindirme Kursları

MEB: Millî Eğitim Bakanlığı

MERKEZ: Çocuk Destek Merkezi

RFSC: Refakatsiz Sığınmacı Çocuk

SED: Sosyal Ekonomik Destek

SHÇEK: Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu

STK: Sivil Toplum Kuruluşu

TSSB: Travma Sonrası Stres Bozukluğu

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

UNICEF: United Nations International Children's Emergency Fund

ÖZET

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Çocuk Destek Merkezlerinde Görev Yapan Meslek Elemanlarının Merkezde Sunulan Psikososyal Destek Hizmetine İlişkin Düşüncelerinin Değerlendirilmesi

Aliye Beyza BAYYAR
Sosyal Hizmet Anabilim Dalı

YÜKSEK LİSANS TEZİ/KONYA-2022

Bu çalışma, Türkiye’de çocuk refahı alanındaki kuruluşlardan biri olan Çocuk Destek Merkezlerinde (ÇODEM) çalışan meslek elemanlarının merkezde sunulan psikososyal destek hizmetine ilişkin duygu, düşünce ve deneyimlerini keşfetme, hizmet sürecine ilişkin algılarını açığa çıkartma amacı taşımaktadır. Bu amaç doğrultusunda araştırmada nitel yöntem ve teknikler kullanılmıştır.

Araştırma, Konya ilinde refakatsiz sığınmacı erkek çocuklara ve cinsel istismar mağduru kız çocuklara hizmet veren iki farklı ÇODEM’de gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya ÇODEM Yönetmeliği’nde tanımı yapılan “meslek elemanı” kavramı içerisinde yer alan meslek gruplarından birisine mensup olan/ÇODEM’de müdür olan, Anka Çocuk Destek Programı ile ilgili personel eğitimi alan ve en az altı ay ÇODEM’de çalışan kişiler dahil edilmiştir. Belirlenen kriterlere uygun 16 katılımcı ile yarı yapılandırılmış görüşme formuyla derinlemesine görüşme yapılmıştır. Verilerin tematik analizinde ise MAXQDA 2020 programı kullanılmıştır. Araştırmanın analizinde ortaya çıkan 6 ana tema; “Anka Çocuk Destek Programına ilişkin düşünceler”, “hizmet sunumundaki çalışma koşullarına ilişkin düşünceler”, “programın çocuklar üzerindeki yansımalarına ilişkin düşünceler”, “meslek elemanlarının duygusal deneyimlerine ilişkin düşünceleri”, “programın geliştirilmesi gerektiğine ilişkin düşünceler” ve “hizmetin niteliğinin artırılmasına ilişkin beklentiler” olarak şekillenmiştir.

Araştırmada ÇODEM’de sunulan psikososyal destek programının meslek elemanları için değişik anlamlar ifade ettiğine, programın hem meslek elemanları hem çocuklar için çok farklı avantajlar sağladığına, hizmet sunumunda görev yapan meslek elemanlarının fiziksel ve psikolojik olarak değişik zorluklarla karşılaştıklarına, refakatsiz sığınmacı çocuklarda psikososyal destek programını uygulama noktasında farklı engellerin bulunduğu, psikososyal destek programının ve genel anlamda sunulan hizmetin niteliğinin geliştirilmesi için meslek elemanlarının farklı beklentilerinin olduğuna ilişkin sonuçlara ulaşılmıştır. Araştırma sonuçları ile ilgili olarak Anka Çocuk Destek Programına, meslek elemanlarının çalışma koşulları ile duygusal deneyimlerine, psikososyal destek hizmetinin niteliğinin artırılmasına ve akademik çalışmalara ilişkin öneriler sunulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Anka Çocuk Destek Programı; Cinsel İstismar Mağduru Çocuk; Çocuk Destek Merkezi; Psikososyal Destek; Refakatsiz Sığınmacı Çocuk.

ABSTRACT

REPUBLIC OF TURKEY
SELÇUK UNIVERSITY
INSTITUTE OF HEALTH SCIENCES

Evaluation of the Opinions of Professional Staff Working in Child Support Centers on the Psychosocial Support Service Provided in the Center

Aliye Beyza BAYYAR
Department of Social Work

MASTER THESIS/KONYA-2022

This study aimed at exploring the feelings, thoughts, and experiences of the professionals working in Child Support Centers (ÇODEM), which are part of the child welfare institutions in Turkey, regarding the psychosocial support services offered in the center and revealing their perceptions of the service process. For this purpose, qualitative methods and techniques were utilised in the research.

The research was carried out in two different ÇODEMs that serve unaccompanied asylum-seeking boys and girls who are victims of sexual abuse in Konya. In the research, people who are members of one of the occupational groups within the concept of "professional staff" defined in the ÇODEM Regulation/who are managers at ÇODEM, who received personnel training on the Anka Child Support Program, and who had worked at ÇODEM for at least 6 months are included. With the help of semi structured interview forms, in-depth interviews were conducted with 16 participants determined by the criteria. The data was analyzed following thematic analysis, and the MAXQDA 2020 program was used. During data analysis, six main themes emerged in the research; "thoughts on the Anka Child Support Program", "thoughts on working conditions in service delivery", "thoughts on the reflections of the program on children", "emotional experiences of professionals", "thoughts on the need to develop the program" and "expectations on increasing the quality of service".

In the research, it is stated that the psychosocial support program offered at ÇODEM has different meanings for the professional staff. The program provides many different advantages for both the professional staff and children. The professional staff who work in the service delivery face different difficulties physically and psychologically at the point of applying the psychosocial support program for the unaccompanied refugee children. It has been concluded that there are different obstacles and there are different expectations of the professional staff in order to improve the psychosocial support program and the quality of the service offered in general. Regarding the results of the research, suggestions were made regarding the Anka Child Support Program, the working conditions and emotional experiences of the professional staff, increasing the quality of psychosocial support services and academic studies.

Key words: Anka Child Support Program; Child Victim of Sexual Abuse; Child Support Center; Psychosocial Support; Unaccompanied Refugee Child.

1. GİRİŞ

Devletler, kurumlar ya da kişiler tarafından özellikle savunmasız, kimsesiz kalan çocuklar için geliştirilen hizmetler geçmişten günümüze kadar her zaman gündemde olmuştur. Çeşitli şekillerde dezavantajlı olan, kırılgan bir gruba oluşturan çocukların korunması paradigmasının hayırseverlik anlayışından sıyrılıp profesyonelleşmesi gerektiği görüşü ise yakın geçmişte ortaya çıkmıştır. Bilindiği gibi çocuklar kişilerin vicdanına bırakılarak, “korunsa da olur korunmasa da olur” anlayışıyla değerlendirilebilecek özneler değildir. Her toplumun çocukların temel haklarını koruma ve geliştirme sorumluluğu vardır. Ne yazık ki toplumlar bu sorumluluğu tam anlamıyla üstlenemediğinde ortaya suç kavramıyla nitelendirilen, çeşitli şekillerde ihmal ve istismara uğrayan, madde bağımlısı olan ve çocukluk dönemindeyken gebe kalan çocuklar ortaya çıkmaktadır. Bu noktada ise yapılması gereken şey yine onların refah seviyesini arttırmak, her türlü tehlikeye karşı çocukları korumak için stratejiler geliştirmek, çocukların ikincil travmalar yaşamaması için önlemler almak, yaşadıkları travmaların izlerini silmek için formal ve informal sistemleri kullanarak bütüncül bakış açısıyla hizmetler sunmak, toplumdaki dışlanmalarının önüne geçmek, sosyal uyumlarını arttırmak ve yeniden “çocuk gibi” yani “olması gerektiği gibi” yaşamaları için tüm imkânları seferber etmektir. Ülkemizde bu amaçlar doğrultusunda 2014 yılında kurulmuş, özel olarak ihtisaslaşmış olan kurumlar; Çocuk Destek Merkezleridir (ÇODEM). Çocuk Destek Merkezlerinde sunulan hizmetlerle ve özellikle merkezde çocuklara verilen psikososyal destek hizmetiyle birlikte, çeşitli sebeplerle “çocuk gibi” yaşamaktan uzaklaşan çocukların mümkün olduğunca yeniden çocukluklarını yaşamaya devam etmeleri amaçlanmaktadır.

Bu çalışma, sosyal hizmet bakış açısıyla Çocuk Destek Merkezlerinde görev yapan meslek elemanlarının merkezde çocuklara sunulan psikososyal destek hizmetine ilişkin düşüncelerinin keşfedilmesini amaçlayan nitel desende tasarlanmış bir araştırmadır. Çalışmanın birinci bölümünde konu ile ilgili literatür bilgisine yer verilmiştir. Öncelikle çocuk, korunmaya ihtiyacı olan çocuk kavramlarına kısaca değinilmiş daha sonra Türkiye’deki çocuk refahı alanından, sosyal hizmet uygulamalarından genel olarak bahsedilmiştir. Ardından Çocuk Destek Merkezlerine, psikososyal destek hizmetine ve merkezlerde uygulanan psikososyal

destek programına ilişkin bilgi verilmiştir. Sonrasında ÇODEM’lerle ilgili yapılan araştırmalara yer verilmiş; araştırmanın probleminden, amacından ve öneminden bahsedilerek de bölüm sonlandırılmıştır.

1.1. Çocuk ve Korunmaya İhtiyacı Olan Çocuk Kavramı

Literatürde çocuk ve korunmaya ihtiyacı olan çocuk kavramının farklı tanımlarına, çocukluk dönemi ile ilgili değişik görüşlere rastlamak mümkündür. Bu kavramlar farklı toplumlarda farklı sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasal şartların etkisi ile şekillenen bir fenomenlerdir. Bundan dolayı çocukluk döneminin tanımlar üzerinden tek boyutlu olarak ele alınmaması gerekmektedir. Fakat yine de kanunlar önünde çocuk, korunmaya ihtiyacı olan çocuk kavramlarının karşılığını bilmek, çocuğun mevzuattaki konumunu anlamının en temel noktasıdır.

Ülkemizde çocuk refah sistemi içinde çocuk denilince genellikle Çocuk Koruma Kanunu, Sosyal Hizmet Kanunu ve Türk Medeni Kanunu akla gelmektedir. Bu kanunlarda çocuk kavramının ne anlama geldiğine yönelik tanımlar yer almaktadır. Çeşitli kanunlarda bu tanımlara yer verildiği gibi çevresel tehlikelere karşı savunmasız olan çocuklara sağlanması gereken güvenlik tedbirleri de ulusal ve uluslararası mevzuatta yer edinmiştir. Yine ülkemizde Anayasamız, 5395 sayılı ve 2828 sayılı Kanun bu konudaki en temel kaynaklardır.

5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu’nda çocuk: “Daha erken yaşta ergin olsa bile, on sekiz yaşını doldurmamış kişiler” şeklinde tanımlanmıştır. Türk Medeni Kanunu’na göre ise 18 yaşın doldurulmasıyla erginlik başlamakta ve evlenme durumu kişiyi ergin kılmaktadır. Bunun yanı sıra 15 yaşı doldurmuş olan küçük, kendi arzusu ve velisinin rıza vermesiyle mahkeme tarafından ergin kılınabilmektedir.

Korunma ihtiyacı olan çocuk, Çocuk Koruma Kanunu’nda “*Bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olan, ihmal veya istismar edilen ya da suç mağduru çocuğu*” şeklinde ifade edilirken, 2828 sayılı Kanun’un 3. maddesinin b bendinde yer alan tanım ise şu şekildedir:

Beden, ruh ve ahlak gelişimleri veya şahsi güvenlikleri tehlikede olup;

1. *Ana veya babasız, ana ve babasız,*
2. *Ana veya babası veya her ikisi de belli olmayan,*
3. *Ana ve babası veya her ikisi tarafından terkedilen,*
4. *Ana veya babası tarafından ihmal edilip; fuhuş, dilencilik, alkollü içkileri veya uyuşturucu maddeleri kullanma gibi her türlü sosyal tehlikelere ve kötü alışkanlıklara karşı savunmasız bırakılan ve başıboşluğa sürüklenen çocuktur.*

Korunmaya ihtiyacı olan çocuklar, çok eski bir sosyal sorun olmasına rağmen bütüncül bir perspektifle geliştirilen bakım modelleri ancak 19. yüzyılda filizlenmeye başlamıştır. Çocukların çeşitli risklerden korunması için atılan ilk ciddi adımların başlangıç noktası modernitenin doğuşu olmuştur. Postman'a göre (1995) ilk olarak 19. yüzyılda devlet mekanizmasının çocuk öznesini korumak adına yasa yapma hakkı bulunduğu düşüncesi oluşmuştur (Yolcuoğlu 2009). Çünkü 19. yüzyılda değişen toplum yapısı çocukluğun ayrı bir gelişim dönemi olarak nitelendirilmesini zorunlu kılmıştır. Sanayi devrimiyle birlikte yaşanan gelişmeler sayesinde dezavantajlı kesim içinde yer alan çocuklara yönelik çeşitli düzenlemeler yapılması gerektiği düşüncesi toplumda belirgin hale gelmiş, çocuğun tehlikelere karşı korunması gerektiği fikri öznellikten kurtularak kitleliliğe ulaşmıştır (Karataş ve Acar 2008, Yolcuoğlu 2009, Salim 2011, Işıkçı ve Karatepe 2016, Şirin 2017).

Çocukların korunması gereken özneler olduğu düşüncesinin yaygınlık kazanması, korunacak çocukların belirli sınıflandırmalara ayrılması gerektiği fikrini de doğurmuştur. Eskiden korunacak bir şey, “nesne” olarak görülen çocukların iyi bir koruma sisteminin de öngördüğü şekilde “özne” sıfatıyla benimsenmesi ve kabul edilmesi ancak 20. yüzyıllarda mümkün olabilmiştir (Şirin 2017). 21. yüzyıl sonrasında ise çocuğun bir birey olarak değerlendirildiği, birincil merkezde olduğu uygulamalar yaygınlaşmıştır (Sağlam ve Neriman 2016). Bununla beraber zaman içerisinde hem çocuk hem de korunmaya ihtiyacı olan çocuk kavramlarının değişikliklere uğraması sebebiyle korunmaya ihtiyacı olan çocuklara yönelik sunulan çözüm stratejileri de farklılaşmıştır. Bu farklılaşmada sosyal politika ve sosyal hizmet alanında yaşanan değişiklikler de etkili olmuştur. Bunun sonucunda ülkemizde birçok ülkede olduğu gibi değişik bakım modelleri ortaya çıkmıştır

(Gökçearsan Çifçi 2009, Tuncer ve Erdoğan 2018). Bu bakım modellerinin ortaya çıkmasında korunmaya ihtiyacı olan çocuklara yönelik sunulan hizmetler 3 aşamada gelişmiştir. İlk olarak korunmaya ihtiyacı olan çocuklara büyük kümeler şeklinde bakılması uygun görülmüş, ardından daha küçük gruplarla bakım sağlamanın daha faydalı olacağı anlaşılmıştır. Son aşamada ise çocuğun ailesi yanında bakımının sağlanmasının çocuk için en iyi hizmet şekli olduğu kabul edilmiştir (Gökçearsan Çifçi 2009). Çalışmanın bundan sonraki kısmında ilk olarak Türkiye’deki çocuk refahı alanından kısaca söz edilmiş, ardından bu alanda sunulan hizmet türleri açıklanmıştır.

1.2. Türkiye’de Çocuk Refah Alanı

Tarihsel düzlemde düşünüldüğünde çocuk sayıları istatistiksel olarak yıllara göre farklılaşsa da her dönemde korunmaya ihtiyacı olan çocuklar karşımıza çıkmaktadır. Türkiye İstatistik Kurumunun (TÜİK) 2022 verilerine göre ülkemiz nüfusunun %26,9’unu çocuk nüfusu oluşturmaktadır. 2021 yıl sonu itibarıyla Türkiye’de 22 milyon 738 bin 300 çocuk bulunmaktadır. Nüfus artışıyla birlikte korunmaya ihtiyacı olan çocukların sayısı da artmıştır. Çocuk refahı alanında hizmet sunan sosyal hizmet kurumlarına olan ihtiyaç da bu artışla doğru orantılı olarak ilerlemiştir (Yaşar ve Dağdelen 2013). Türkiye’de bu ihtiyaca yönelik en büyük gelişmeler ise cumhuriyetin ilanından sonraki dönemde olmuştur.

Türkiye’de cumhuriyetin ilan edilmesinden sonra çocuk koruma sisteminin geliştirilmesi hususunda Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumunun (SHÇEK) hizmet vermeye başlaması etkili olmuştur. Sosyal hizmet mesleğinde yürütülen uygulamalarda temel bir rolü olan SHÇEK, 1983 ile 2011 yılları arasında hizmet vermiştir. Çocuk refahı alanında sosyal hizmetlerin planlanması, uygulanması ve izlenmesi yine büyük oranda bu kurum tarafından yapılmıştır (Başer 2013). Çocuk koruma sisteminin geliştirilmesine yönelik atılan bu önemli adımın ardından süreç içinde sosyal devlet anlayışının da daha çok kabul edilebilir olmasıyla beraber, bu hizmetin bakanlık çerçevesinde yürütülmesi gerektiği de anlaşılmıştır. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının 2011 yılında kurulması ile dezavantajlı vatandaşların refah seviyesini arttırmaya yönelik yapılan sosyal hizmet müdahalelerinin tek merkezden, daha disiplinli şekilde sunulması mümkün olmuştur. 2018 yılında gelindiğinde ise Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı

kapatılarak bu iki bakanlık yerine Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı kurulmuştur.

21.04.2021 tarihinde Resmî Gazete yayınlanan (31461 sayılı) “Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının Kurulması ile Kamu Personel İşlemlerinin Yürütülmesine İlişkin Bazı Cumhurbaşkanlığı Kararnamelerinde Değişiklik Yapılmasına Dair Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi” neticesinde, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının adı "Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı" olarak değiştirilmiştir. Ayrıca yeni bir bakanlık kurulmuş, bu bakanlığa da Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı adı verilmiştir.

Bakanlık isimleri değişse de her dönemde sosyal hizmet mesleğinde yaşanan gelişmelere paralel olarak korunmaya ihtiyacı çocuklar konusunda da profesyonel anlamda iyileşmeler olmaya başlamış, zaman içerisinde çocuklara sunulan hizmetlerin çeşitliliği de artmıştır. Çocukların gereksinimleri doğrultusunda farklı hizmet modelleri devlet mekanizması tarafından koordine edilmiştir. Yapılan düzenlemelerin artışıyla korunmaya ihtiyacı olan çocukların yaşam standartlarının yükseltilmesi amaçlanmıştır. Özellikle 2000’li yıllar itibariyle çocuk refah sisteminde hızlı değişimler yaşanmıştır (Yıldırım 2017). Çocuk refah sisteminde yaşanan radikal dönüşümlerle ortaya çıkan yaklaşımları, aile odaklı ve kurum bakımı odaklı yaklaşımlar olarak incelemek mümkündür.

1.2.1. Aile Odaklı Hizmetler

İnsanlık tarihinde korunmaya ihtiyacı olan çocuklara hizmet verme çalışmaları en ciddi sosyal politika sorunları olarak karşımıza çıkmaktadır. Bugün bu durum halen aynı şekilde devam etmektedir (Şenocak 2006). Korunmaya ihtiyacı olan çocuklarla ilgili olarak zamanla pozitif çıktıları olan yeni uygulamalar geliştirilse de bu alandaki sorunlar tamamen ortadan kaldırılamamıştır (Yaşar ve Dağdelen 2013). Geçmişten günümüze bakıldığında, bazı dönemlerde kurum bakımının aile kurumunun yerini alabileceği düşüncesiyle daha öncelikli olduğu görülmektedir. Fakat kurum bakımında kalan çocuklarda gözlemlenebilen olumsuz fiziksel ve psikolojik etkiler sebebiyle bu düşüncenin sağlam bir zemininin olmadığı anlaşılmıştır. Zaman içerisinde çocukların ailesi yanında bakılamaması halinde, son bir seçenek olarak kurum bakımına alınması gerektiği düşüncesi ortaya çıkmıştır.

1989 yılına uzanan Çocuk Hakları Sözleşmesi de dâhil olmak üzere birçok ulusal ve uluslararası metinde, çocuğun kendi öz ailesi yanında yaşama hakkının olduğundan bahsedilmektedir. Buna istinaden gelişmiş ülkelerde korunmaya ihtiyacı olan çocukların aile temelli hizmetlerden yararlanması gerektiğinin üzerinde durulmaktadır (Özateş ve Atauz 2011). Zaruri durumlarda tercih edilen alternatif bakım modellerinin, aile odaklı bir temelde olmasına öncelik verilmesi büyük öneme sahiptir (Karataş 2007). Bu doğrultuda çocuk koruma sistemi içinde Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının temel olarak çocuğun ailesi yanında desteklenmesi gerektiğine yönelik bir bakış açısının olduğu, yalnızca bunun mümkün olmadığı durumlarda çocuğun bilimsel temelli uygulama ve programlarla devlet koruması altında bakılabileceği inancıyla uygulamalar yaptığı bilinmektedir. Ayrıca bakanlık aile odaklı ve kurum bakım odaklı hizmetlerinin yanı sıra koruyucu ve önleyici hizmetler, eğitim ve danışmanlık hizmetleri gibi geniş bir yelpazede çocuklara hizmet sunmaktadır (Koç ve ark 2021).

Türkiye’de aile odaklı hizmetleri 3 ana başlık üzerinden incelemek mümkündür:

- a) SED yardımları
- b) Koruyucu aile modeli
- c) Evlat edinme modeli

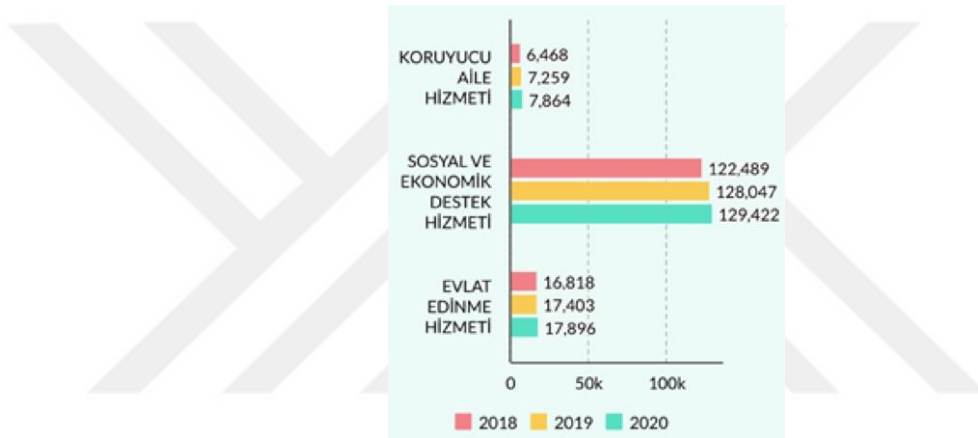
Grafik 1.1. Çocuklara Yönelik Hizmet İstatistikleri (Kaynak: <https://www.ailevecalisma.gov.tr/chgm/istatistikler/>).

Grafik 1.1’de çocuklara yönelik hizmetlere ilişkin istatistikler görülmektedir. Bununla birlikte TÜİK 2022 verilerine göre Türkiye’de 2021 yılında kuruluş bakımı altında bulunan çocuk sayısı 13 bin 302, koruyucu aile sayısı 6 bin 798, koruyucu

aile yanında bakımı sağlanan çocuk sayısı 8 bin 459, evlat edindirilen çocuk sayısı ise 459'dur.

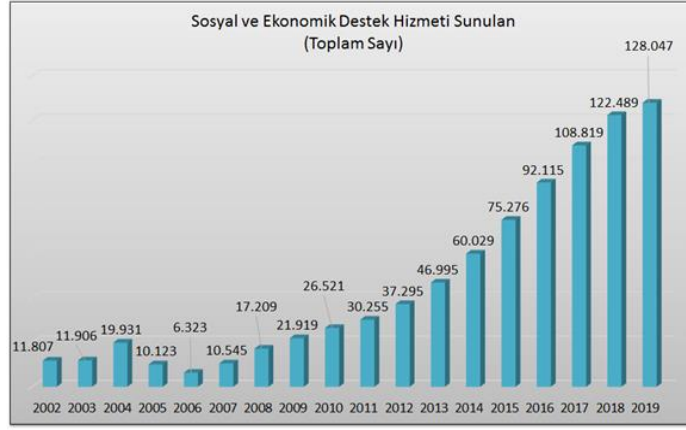
a) SED yardımları

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, çocuk refahı alanında aile odaklı hizmetlere öncelik vermektedir. Bundan dolayı aile bağlarının kopmaması, çocukların öz aileleri, yakınları tarafından desteklenmesi için kurum bakımının yerine bir seçenek olarak sosyal ve ekonomik destek hizmetlerini sürdürmektedir (Koç ve ark 2021). Grafik 1.2'de Türkiye'deki aile odaklı hizmetlere ilişkin veriler görülmektedir.

Grafik 1.2. Aile Odaklı Hizmetlere İlişkin Veriler (Kurt ve ark 2021).

Sosyal ve ekonomik destek hizmeti ile yoksulluk sebebiyle temel gereksinimlerini karşılayamayan ve hayatını idame etmekte zorlanan çocukların ve gençlerin bakımı hususunda ailelerin desteklenmesini amaçlamaktadır (SED Yönetmeliği madde 1). Bu hizmet, çocuk refahı alanında çocukları kurum bakımına yerleştirmenin öncesinde bir seçenek olarak karşımıza çıktığı için çok kıymetlidir (Bilgin 2019). Çünkü normal şartlarda ailesi tarafından bakılması mümkün olan çocuklar için uygun şartların sağlanmasını hedefleyen sosyal ve ekonomik destek, kurum bakımından yararlanan çocuk sayısının en asgari seviyede tutulmasına katkı sağlamaktadır. Grafik 1.3'te bu hizmete ilişkin 2002-2019 yılları arasındaki istatistikler verilmiştir.

Grafik 1.3. 2002-2019 Yılları Arası Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmeti İstatistikleri (Kaynak: <https://www.ailevecalisma.gov.tr/chgm/istatistikler/>).

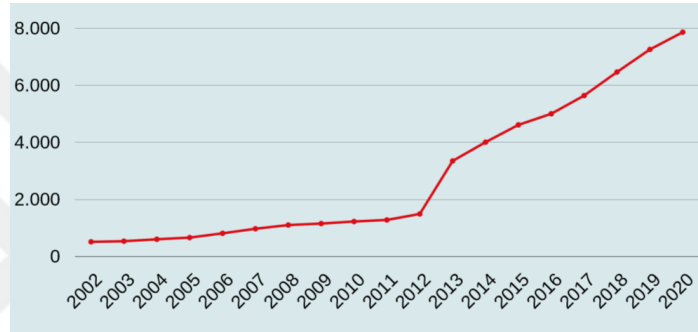
Sosyal ve ekonomik destek vermenin çocukların gelişimi üzerinde olumlu etkileri bulunmaktadır. Yapılan araştırmalar bu etkilerin önemli olduğunu ortaya çıkarmıştır. Örneğin; Ersoy ve Hurasan (2017) en az 6 aydır SED hizmetinden yararlanan çocukların aileleri ile bu hizmetin değerlendirilmesine yönelik yapmış olduğu araştırmada, bu hizmetten yararlanan çocukların hizmet sonrası iletişimlerinde, okul başarılarında ve çevreyi tanımaya olan isteklerinde olumlu yönde bir değişim olduğunu tespit etmiştir. Kurum bakımının olumsuz etkileri de göz önünde bulundurulduğunda sosyal ve ekonomik destek hizmetinin önemli bir işleve sahip olduğu daha net bir şekilde anlaşılmaktadır.

b) Koruyucu Aile Modeli

Kurum bakımı yerine aile bakımını tercih etmek, çocuğun genel iyilik hali için faydalı bir karar vermek anlamına gelmektedir. Bu yüzden gelişmiş ülkelerde kurum bakımı yerine aile yanında çocuğa bakım vermenin birincil öneme sahip olduğu kabul edilmekte (Özateş ve Atauz 2011), koruyucu aile modeline önem verilmekte ve kurum bakıma alınan çocuk sayısı minimum düzeyde tutulmaya çalışılmaktadır. Türkiye’deki yakın dönem çocuk koruma politikalarına bakıldığında da en önemli hizmet modellerinden birisinin koruyucu aile hizmeti olduğu anlaşılmaktadır (İzci ve ark 2021).

Kurum bakımına kıyasla sadece psikolojik açıdan değil akademik başarı gibi birçok konuda çocuk üzerinde olumlu etkiler bırakan koruyucu aile modeli, son yıllarda daha çok tavsiye edilmektedir. Örneğin; Erdei ve Kovacs’ın (2020) bakımevlerinde yaşayan dezavantajlı gençlerin gelecekteki yönelimleri ile koruyucu

aileler arasındaki bağlantıları keşfetmek amacıyla yaptığı araştırmaya bakımevlerinde yaşayan 57 çocuk ve genç ile koruyucu ailede yaşayan 57 çocuk ve genç yetişkin dahil edilmiştir. Karşılaştırmalı analiz sonucuna göre koruyucu aile ile yaşayan öğrencilerin akademik başarısında daha olumlu bir tablo olduğu görülmüştür. Pilot çalışmanın bir sonucu olarak, akademik başarıda koruyucu ailelerde yaşayan gençler lehine önemli bir farklılık olduğu teyit edilmiştir. Kurum bakımına alınan çocuklara yönelik yapılan bu tarz araştırmalar ışığında koruyucu aile uygulamasının faydalı olduğunu söylemek mümkündür. Hem ekonomik yönden hem de çocuğun sağlıklı büyümesi açısından koruyucu aile modeli daha randımanlı olmaktadır (Başer 2013).

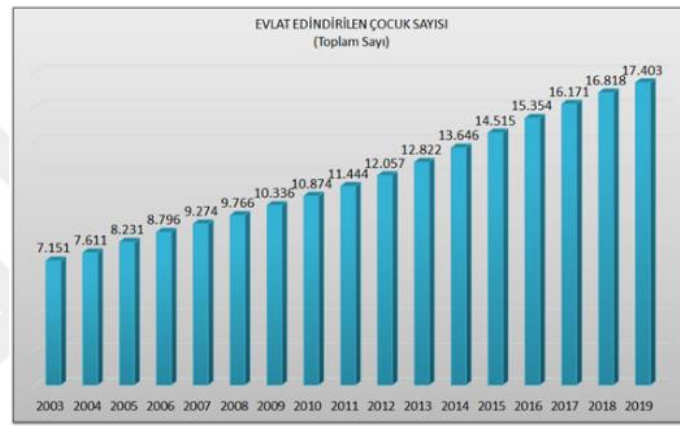
Grafik 1.4. Yıllara Göre Koruyucu Aile Yanında Bakımı Sağlanan Çocuk Sayısı (Kaynak: (İzci ve ark 2021).

Grafik 1.4'te son yıllarda koruyucu aile yanında bakımı sağlanan çocuk sayısında yaşanan artış göze çarpmaktadır. “Geçici koruyucu aile modeli, akraba ya da yakın çevre koruyucu aile modeli, süreli koruyucu aile modeli ve uzmanlaşmış koruyucu aile modeli” olmak üzere 4 adet koruyucu aile modeli uygulanan Türkiye’de (Koruyucu Aile Yönetmeliği Madde 4) bu hizmetten yararlandırılan çocuk sayısı, aile odaklı hizmetlere öncelik verilmesiyle beraber dikkat çekici bir şekilde artmıştır. Bununla birlikte koruma ve bakım altında olan çocuklara sunulan uygulamalar içerisindeki hizmet modelleri (ÇES, ÇODEM, Çocuk Evleri) kıyaslandığında çocukların en çok koruyucu aile uygulamasından faydalandırıldığı bilinmektedir (İzci ve ark 2021).

c) Evlat Edinme Modeli

Genellikle çocuğun aile yanına geri dönme ihtimali varsa koruyucu aile modelinden yararlanılırken, bu ihtimal söz konusu değilse evlat edinme modeli

kullanılmaktadır. Evlat edinme modeli, çocuk açısından duygusal ve fiziksel ihtiyaçları karşılamada etkili olduğu için neredeyse tüm modern hukuk sistemlerinde yer almıştır (Şenocak 2006). Ülkemizde de evlat edinme sistemi, yasal dayanaklar çerçevesinde düzenlenmiştir. Türk Medeni Kanunu’nun 305 ve 320. maddeleri arasında ülkemizdeki evlat edinme ile alakalı hususlar bulunmaktadır. Bu kanunda “küçüklerin evlât edinilmesi, erginlerin ve kısıtlıların evlât edinilmesi, hükümleri, şekil ve usul, evlâtlık ilişkisinin kaldırılması, evlâtlık işlemlerinde aracılık” başlıkları altında evlat edinme konusu ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Grafik 1.5’ te Türkiye’de 2002-2019 yılları arasında evlat edindirilen çocuk sayıları görülmektedir.

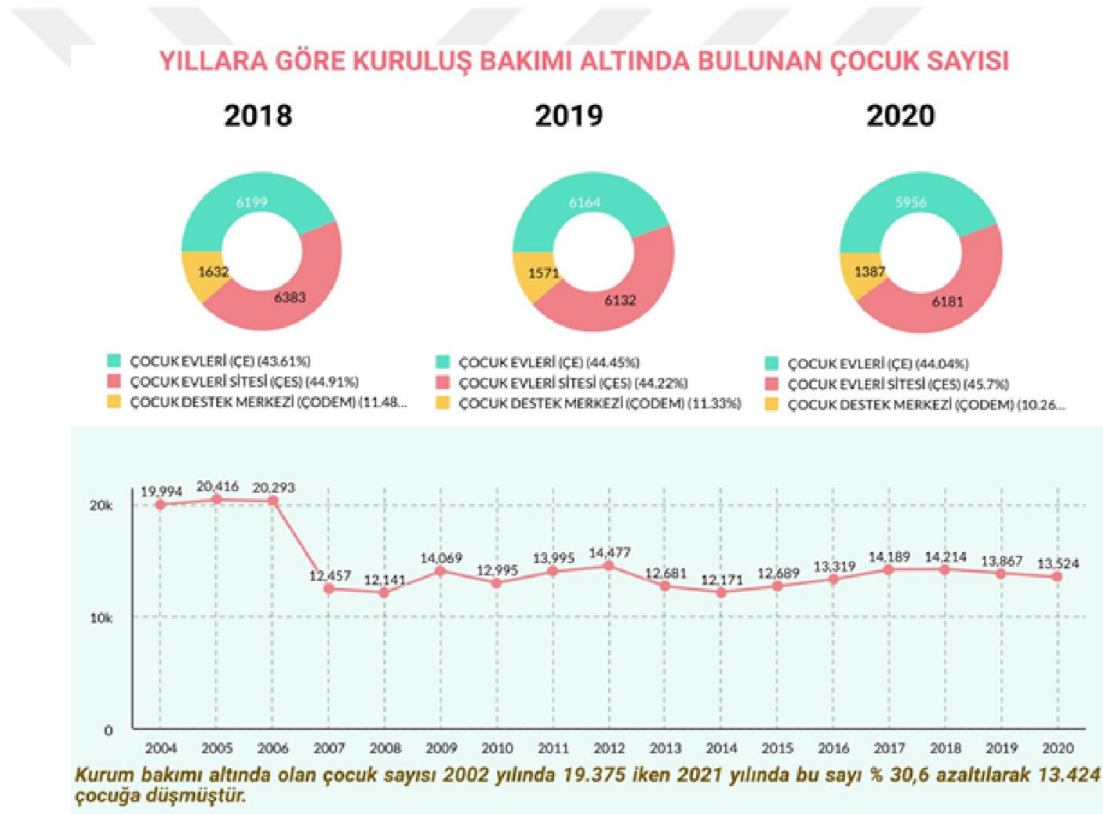
Grafik 1.5. 2002-2019 Yılları Evlat Edindirilen Çocuk Sayıları (Kaynak: <https://www.ailevecalisma.gov.tr/chgm/istatistikler/>).

Türkiye’de yıllar içinde tercih edilen hizmet modellerin oranlarına bakılarak aile odaklı hizmetlerle ilgili genel bir değerlendirme yapıldığında; aile odaklı hizmetlerden yararlanan korunmaya ihtiyacı olan çocuk sayısının kurum bakımına kıyasla arttığı görülmektedir. Ayrıca kurum bakımında kalan korunmaya ihtiyacı olan çocukların sayısı yıllar içinde azalmıştır. Evlat edinme ve koruyucu aile hizmeti ise ters orantılı olarak artmaya başlamıştır (Yıldırım alp ve Hız 2018). Fakat genel itibariyle toplumsal ön yargıların ve negatif tutumların etkisiyle de evlat edindirme ve koruyucu aile hizmetlerinde istenilen başarı halen yakalanamamıştır. Yaşanan artışa rağmen koruyucu aile ve evlat edinme hizmetlerinden yararlanan korunmaya ihtiyacı olan çocuk sayısı yeterli değildir. Bu açıdan toplumun evlat edinme ve koruyucu aile olma konularında göstermiş olduğu direnci anlamak adına çeşitli araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Korunmaya ihtiyacı olan çocuk sayısı ile evlat edindirilebilen çocuk sayısı arasındaki uçurumun derinliği tespit edilmelidir.

Nedenlerin tespit edilmesinin ardından farkındalık çalışmaları yapılmalı, ailelerin ön yargılarını, bilgisizliklerini ortadan kaldırmak için eğitimler planlanmalıdır (Tuncer ve Erdoğan 2018).

1.2.2. Kurum Bakımı Odaklı Hizmetler

Korunmaya ihtiyacı olan çocuklara yönelik geliştirilen bakım modelleri arasında en eski tarihlere uzanan ve en sık tercih edilen bakım modeli, kurum bakımı olmuştur. Ülkelerin gelişmişlik seviyesi arttıkça terk edilen kurum bakımı modeli (Özateş ve Atauz 2011), “çocuğun yaşadığı evden farklı bir kurumda tam zamanlı şekilde kalması” şeklinde ifade edilebilir. Grafik 1.6’da Türkiye’de yıllara göre kuruluş bakımı altında bulunan çocuk sayısına ilişkin istatistik görülmektedir.

Grafik 1.6. Kurum Bakımında Çocuklara İlişkin Veriler (Kurt ve ark 2021).

Alan yazın taraması yapıldığında çocuğun gelişimi için bu bakım modelinin bazı olumsuz etkilerinin olabileceği anlaşılmaktadır. Şimşek ve arkadaşlarının (2008) yaptığı araştırmaya göre ailesi yanında büyüyen çocuklarda sorunlu davranışların görülme sıklığı %9 ile %11 arasındayken bu oran kurum bakımında kalan çocuklarda %18,3 ile %47 arasında değişmektedir. Kurum bakımında bazı sorunların (dışa yönelim sorunları, sosyal sorunlar, dikkat sorunları gibi) toplum örneğine göre

anlamli olarak yu'ksek olduğu tespit edilmiştir. Kurum bakımında özellikle  ocuk sayısının fazla olduğu durumlarda bire bir etkileşimin yetersiz kalmakta, çocuklarını ihtiyaçlarının tam anlamıyla karşılamak mümkün olmamakta, kurumda hizmet veren meslek elemanlarının değişmesi neticesinde çocuklarda güvenli bağlanma ilişkisi kurulamamaktadır (Genç ve Pak 2019). Bilhassa küçük yaşta kurum bakımında kalmaya başlayan korunmaya ihtiyaç olan çocukların, duygusal ihtiyaçlarının karşılanması hususunda ve daha iyi şartlarda yaşamını idame ettirme konusunda bir dezavantaja sahip olduğu düşünülmektedir ( zdemir ve ark 2008).

Yıllar içinde yapılan araştırmalar, kurum bakımının negatif etkilerinin olabileceğini gözler önüne sermiştir. Maddi açıdan ihtiyaçların karşılanmasına rağmen manevi ihtiyaçların karşılanamaması kurum bakımının en ciddi dezavantajlarından birisidir. Bunun yanı sıra kurum bakımının diğer bakım modellerine göre daha fazla maliyetli olması da eksi bir yön olarak kabul edilmektedir. Bu sebeplerden ötürü çocuğun kurum bakımına alınması mecburi durumlar haricinde çok fazla onaylanmamakta ve genellikle verimsiz olarak kabul edilmektedir (Yıldırımalp ve Hız 2018). Eskiden en uygun olarak nitelendirilen bu bakım modeli; günümüzde mecburiyet halinde, kurum bakımı modeli haricinde başka bir bakım modelini tercih etmek mümkün olmadığında değerlendirilmektedir. Buna göre grafik 1.7’de yıllara göre kuruluş bakımında ve koruyucu aile yanında bakımı sağlanan  ocuk sayılarına ilişkin istatistik görülmektedir.

Grafik 1.7. Yıllara Göre Kuruluş Bakımında ve Koruyucu Aile Yanında Bakımı Sağlanan  ocuk Sayıları (Kaynak: <https://www.ailevecalisma.gov.tr/chgm/istatistikler/>).

Günümüz itibariyle Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının korunmaya ihtiyacı olan çocuklara yönelik kuruluş bakım hizmetlerini Çocuk Evleri Koordinasyon Merkezi (ÇEKOM), Çocuk Evleri Sitesi (ÇES), Çocuk Koruma, İlk Müdahale ve Değerlendirme Birimi (ÇOKİM), Çocuk Evleri ve Çocuk Destek Merkezleri şeklinde sıralamak mümkündür.

2828 sayılı Kanun'un 3. maddesinde amacına uygun faaliyette bulunan kuruluşlar açıklanmıştır. Bu kuruluşlardan çocuk refahı alanında kurum bakımı olarak hizmet verenler şu şekildedir:

- Çocuk Evleri: 0-18 yaşları arasındaki korunmaya ihtiyacı olan çocukların en az 5 en fazla 8 kişi olarak kaldıkları birimleri,
- Çocuk Evleri Sitesi: Aynı yerleşkede birden fazla ev tipi sosyal hizmet biriminden meydana gelen korunma ihtiyacı olan çocukların bakımlarının sağlandığı kuruluşları,
- Kreş ve Gündüz Bakımevleri: Çocukların fiziksel ve ruhsal sağlıklarını koruyup geliştirme amacına hizmet edildiği, 0-6 yaş arasındaki çocukların bakımlarının yapıldığı yatılı olmayan sosyal hizmet kuruluşunu,
- Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri: Engellilik nedeniyle normal hayatın gereklerine uyum sağlayamayan bireylerin, işlev kayıplarını ortadan kaldırmak ve kendi kendilerine yeterli olmasına olanak tanıyan beceriler geliştirmesini sağlamak, becerileri geliştiremeyen bireylere sürekli olarak bakım vermek için kurulan sosyal hizmet kuruluşlarını,
- Çocuk Evleri Koordinasyon Merkezi (ÇEKOM): Çocuk evleri ile ilgili her türlü konuyu planlanmak, açılış ve işleyiş işlemleri yapmak, takip, denetleme ve çocuk evleri arasındaki koordinasyonunu sağlamak için açılan merkezlerini,
- Ev Tipi Sosyal Hizmet Birimleri: Çocuk, kadın, engelli ve yaşlılar ile bakım ya da barınma ihtiyacı olan bireylere hizmet veren mesken niteliğindeki yatılı sosyal hizmet birimlerini ifade etmektedir.

Bu kuruluşlardan farklı olarak OKİM’de ise suç ile nitelendirilen (suç mağduru olması ya da suça sürüklenmesi) korunma ihtiyacı olan çocuklara, uygun hizmet modeline karar verilinceye kadar kısa süreli hizmet sunulmaktadır. Yapılan kapsamlı değerlendirmeler sonrasında, çocuklar uygun sosyal hizmet modellerinden faydalandırılmaktadır (T.C. Sağlık Bakanlığı Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü Ruh Sağlığı Dairesi Başkanlığı Psikososyal Destek Sistemleri Kullanım Rehberi, 2020).

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının çocuk refahı alanında hizmet verdiği diğer kuruluş ise çalışmanın odağında yer alan ODEM’lerdir. Bundan dolayı ODEM ayrı bir başlık olarak sınıflandırılmıştır. Çalışmanın bu kısmından sonra ilk olarak kurum bakımı odaklı hizmet modellerinden biri olan ODEM’lerin tanımına yer verilmiş, ardından Çocuk Destek Merkezlerinin genel özellikleri ve ihtisas alanları detaylı olarak açıklanmıştır.

1.3. Çocuk Destek Merkezi Hizmeti

2014 yılında Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren Kanun Hükmünde Kararname ile (6518 sayılı Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname) Çocuk Destek Merkezi kurulmuş ve o tarihe kadar suça sürüklenen çocuklar için hizmet veren “Koruma Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri (KBRM)” ile suç mağduru çocuklara hizmet sunan “Bakım ve Sosyal Rehabilitasyon Merkezleri (BSRM)” tek bir çatı altında birleştirilmiştir. ODEM Yönetmeliği ise 29.03.2015 tarihinde, Resmî Gazete’de (29310 sayılı) yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu’nun 3. maddesinde göre ODEM; *“Suça sürüklenmesi, suç mağduru olması veya sokakta sosyal tehlikelerle karşı karşıya kalması sebebiyle haklarında bakım tedbiri veya korunma kararı verilen çocuklardan psikososyal desteğe ihtiyaç duyduğu tespit edilenlerin, bu ihtiyaçları giderilinceye kadar geçici süre ile bakım ve korunmalarının sağlandığı, bu süre içinde aile, yakın çevre ve toplum ilişkilerinin düzenlenmesine yönelik çalışmaların yürütüldüğü; çocukların mağduriyet, suça sürüklenme, yaşı ve cinsiyet durumuna göre ayrı ayrı yapılandırılan veya ihtisaslaştırılan yatılı sosyal hizmet kuruluşları”* şeklinde tanımlanmaktadır.

ÇODEM’de her çocuğun kendine has özelliklerinin ve bireysel farklılıklarının bulunduğu kabul edilmekte, sunulan hizmetlerde her çocuğun biricik olduğu düşüncesi esas alınmaktadır (Eroğlu ve Demiröz 2020). Bu düşünce doğrultusunda merkezlerde sunulan hizmetlerle, çocuk diğer sosyal hizmet modellerine hazırlanmakta, eğer mümkünse uygun şartlar sağlandığında ailelerinin yanına geri gönderilmektedir. Çocuklar meslek elemanları tarafından çok yönlü olarak değerlendirilmekte, çocuğun kişisel özellikleri dikkate alınarak çalışmalar yapılmaktadır. Çocukluk döneminde çeşitli şekillerde meydana gelen olumsuz durumların, psikolojik etkilerin ortadan kaldırılması ve çocukların temel haklarının korunması bu merkezin amaçları arasındadır.

1.3.1. Çocuk Destek Merkezlerinin Genel Özellikleri

ÇODEM Yönetmeliği birçok açıdan sırasıyla 2009 ve 2010 yıllarında yayımlanan KBRM ve KBRM/BSRM Yönetmeliği’nin devamı şeklindedir (Erol Özkaptan 2019). Çocuk Destek Merkezlerinin açılmasının nedenlerini rehabilitasyon merkezlerinin açılmasının altında yatan faktörlerde bulmak mümkündür. Rehabilitasyon merkezlerinin açılış sebeplerini şu şekilde özetlenebilir: Suça sürüklenen çocukların korunmaya ihtiyacı olan çocuklarla aynı ortamda hizmet alması çocuk refah sistemini negatif yönde etkilemiştir. 2000’li yıllara kadar parçalanmış aile çocuklarının, yoksulluk gibi sebeplerle aile yanında kalamayan çocukların hizmet aldığı kuruma ihmal ve istismara uğrayan çocuklarında kabul edilmesi, sunulan hizmetlerin niteliksiz hale gelmesine ve bazı karmaşaların yaşanmasına yol açmıştır. Bunun neticesinde hizmetlerin niteliğinin artırılması ve yaşanan karmaşanın ortadan kaldırılması için rehabilitasyon merkezleri açılmıştır (Salim 2011). Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü’nün web sayfasında ise çocuklara hizmet veren bu kuruluşların değişik isimlerle nitelendirilmesinin çocukların korunmaya muhtaçlık durumlarına ve yaşadıkları mağduriyetlere vurgu yapmasından dolayı “Çocuk Destek Merkezi” şeklinde tek bir tanıma kavuşturulduğu belirtilmiştir (<https://ailevecalisma.gov.tr/chgm/uygulamalar/cocuk-destek-merkezleri> Erişim: 27.04.2021).

Çocuk Destek Merkezlerinin açılabilmesi için bir ilin nüfus sayısı, sağlık, ulaşım ve eğitim gibi parametrelerinin gelişmiş olması ile birlikte hizmet binasını tanıtan raporlarla beraber İl Müdürlüğü tarafından Bakanlığa Çocuk Destek Merkezi

kurulması için teklif verilmesi gerekmektedir (ÇODEM Yönetmeliği). Merkezlerin kapasitesi minimum 20, maksimum 40 olarak belirlenmiştir. Tek kişilik ya da 3 kişilik odalarda, toplamda 10 çocuğun yaşayabileceği şekilde, villa tipi yaşam üniteleri olarak yapılan bu merkezlerin mimarisinde; fiziksel ortamın çocukların gelişimsel özelliklerine uygun olmasına özellikle dikkat edilmiştir. Bu merkezlerde, çocukların sosyal ve kültürel faaliyetler gerçekleştirilebileceği ortamlar hazırlanmıştır. Çocukların kaliteli zaman geçirecekleri, sportif faaliyetler yapabilecekleri, hobileri ile uğraşabilecekleri fiziksel imkânların sunulmasına özen gösterilmiştir. Hobi bahçeleri, eğitim atölyeleri, terapi odaları gibi bölümlerin olduğu merkezlerde çocuklar yakından takip edilmektedir (<https://ailevecalisma.gov.tr/chgm/uygulamalar/cocuk-destek-merkezleri> Erişim: 27.04.2021). Aşağıdaki tabloda yıllara göre ÇODEM’lerin ve bu merkezlerde bakılan çocukların sayısı verilmiştir.

Tablo 1.1. Yıllara Göre ÇODEM ve Bakılan Çocuk Sayısı (Kaynak: <https://www.ailevecalisma.gov.tr/chgm/istatistikler/> adresindeki istatistiki bilgilerden oluşturulmuştur).

Kuruluş Tipi	Yıl	Kuruluş Sayısı	Bakılan Çocuk Sayısı
ÇODEM	2019	65	1.571
ÇODEM	2018	63	1.632
ÇODEM	2017	65	1.640
ÇODEM	2016	68	1.463
ÇODEM	2015	67	1.241
ÇODEM*	2014	67	1.244
ÇODEM*	2013	61	1.076
ÇODEM*	2012	87	10.891
ÇODEM**	2011	46	756

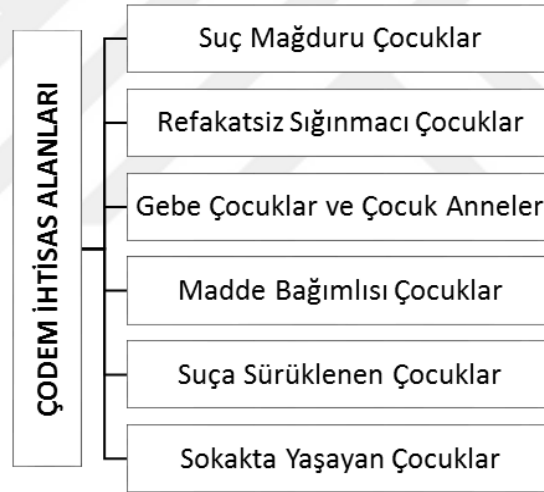
*(ÇODEM=KBRM+BSRM+ÇOGEM+RFSC) **(ÇODEM=KBRM+BSRM+ÇOGEM)

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının açıklamış olduğu son verilere göre ise Ağustos 2021 itibarıyla 66 Çocuk Destek Merkezinde 1343 çocuk hizmet almaktadır (Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2021).

1.3.2. Çocuk Destek Merkezlerinin İhtisas Alanları

Çocuk refahı alanında kayda değer bir gelişme olarak nitelendirilebilen Çocuk Destek Merkezleri, amaç ve kapsam açısından daha nitelikli hizmetler sunabilmek için çeşitli ihtisas alanlarına ayrılmış, bu ihtisas alanlarına göre hizmet vermeye başlamıştır.

Bu merkezler 11-14 ile 15-18 şeklinde yaş gruplarına ayrılmış ve çocukların cinsiyetlerine göre ihtisaslaştırılmıştır. Korunma kararı olan 11 yaşından küçük çocuklar ise mümkünse aile bakım modellerinden yararlandırılmakta mümkün değilse de uygun olan diğer sosyal hizmet birimlerine yönlendirilmektedir. Cinsiyet faktörü de dikkat edilerek ortaya çıkan ihtisas alanları şu şekilde gösterilebilir: (<https://ailevecalisma.gov.tr/chgm/uygulamalar/cocuk-destek-merkezleri> Erişim: 27.04.2021).

Şekil 1.1. ÇODEM İhtisas Alanları.

Suça sürüklenen çocuklara yönelik çocuk destek merkezleri

5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu’nun 3. maddesinde suça sürüklenen çocuk “*Kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiası ile hakkında soruşturma veya kovuşturma yapılan ya da işlediği fiilden dolayı hakkında güvenlik tedbirine karar verilen çocuğu*” şeklinde tanımlanmıştır.

Kişilik gelişimi tamamlanmadığından dolayı çocukların yetişkinlere göre manipüle edilme olasılıkları çok daha yüksektir. Bu olasılıktan çocuğu koruyamamak, suç davranışını gerçekleştirmesinin önüne geçememek hem bireysel

hem toplumsal açıdan ağır sonuçlara yol açmaktadır (Karataş ve ark 2020). Çocukların çeşitli sebeplerle onları suça sürükleyen diğer problemlerin (işsizlik, yoksulluk, eğitimsizlik, göç, kentleşme, gelir adaletsizliği vb. gibi) içinde yaşaması, suç olgusuyla yüz yüze gelmesi, suç davranışını öğrenmesi, suça sürüklenmesi oldukça endişe verici bir durumdur ve toplumların birincil görevlerinden birisi suça sürüklenen çocuklar için mücadele etmektir (Bağış 2019). Bu mücadele misyonu ile Çocuk Destek Merkezleri arasından suça sürüklenen çocuklara yönelik hizmet veren söz konusu kurumdan; kanunlar önünde suç sayılan bir fiil işlemesi iddiasıyla hakkında soruşturma ve kovuşturma kararı verilen ya da güvenlik tedbiri alınan, 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu maddeleri gereğince hakkında koruma kararı verilen veya koruma kararından yararlanırken hakkında soruşturma-kovuşturma kararı çıkartılan çocuklar yararlanmaktadır. Bu kurumun temel hedefi çocukluk döneminde suç olgusuyla karşı karşıya kalan çocukları bu olgudan uzaklaştırmak, sağlıklı bir gelişim dönemi geçirmesini sağlamak amacıyla çocuğu desteklemek, ailesiyle ve toplumla olan ilişkisini geliştirmek ve gerekli durumlarda çocuğun ihtiyaç duyduğu sosyal hizmet modellerine çocuğu hazırlamaktır (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Anka Temel Personel Eğitimi Katılımcı Kılavuzu).

Bu merkezlerde suça sürüklenen çocuklarda ortaya çıkan davranış bozukluklarını ortadan kaldırmak ya da minimize etmek, verilen rehabilitasyon hizmeti ile birlikte çocuğun çevresi ile iletişiminin güçlendirilmesi, çocukların toplumla bütünleşmesi, sosyal uyumlarının sağlanması hedeflenmektedir. Aile ve yakın çevre ile bağların güçlendirilmesi için çalışmalar yapan bu merkez, kız ve erkek çocuklar için ayrı ayrı ihtisaslaşmıştır. Çocukların rehabilitasyonunun özel bir şekilde planlanması gerektiğinden, bu merkezlerde detaylı ve çözüm odaklı bir anlayış çerçevesinde hizmet sunulmaktadır (<https://ailevecalisma.gov.tr/chgm/uygulamalar/cocuk-destek-merkezleri> Erişim: 27.04.2021).

Sokakta yaşayan çocuklara yönelik çocuk destek merkezleri

ÇODEM Yönetmeliği'nde "*Ailesi ile ilişkisi az olan, ailesi olmayan, evden atılan, evden kaçan ve günün tamamını sokakta geçirip, gereksinimlerinin tamamını veya önemli bir kısmını sokakta karşılayan çocuğu*" şeklinde sokakta yaşayan çocuk kavramı tanımlanmıştır.

Tüm ülkelerin çocuk refahı alanındaki ortak hedeflerinden birisi, çocukların sokakta yaşamalarının önüne geçilmesidir. Çocuklar açısından sokakta yaşamının riskleri göz önünde bulundurulduğunda, bu konuda alınacak önlemlerin ciddi bir öneme sahip olduğu açıktır (Erbaş ve ark 2020). Fakat sokakta yaşayan çocuklar, özellikle büyükşehirlerde ön plana çıkmasına rağmen gerekli ilgi gösterilmeyen bir sosyal sorundur (Kucur 2016). Sokakta yaşayan çocukların hukuki haklarını savunmak, ihmal ve istismara karşı korumak toplumsal gelişmenin sağlanabilmesi ve insan haklarının korunması için önemlidir (Şişman 2006). Çünkü sokakta yaşayan çocukların suç işleme eğilimleri daha yüksektir. Çocukların sokakta yaşamaları onların suç davranışına yönelmesinin de sebebini oluşturmaktadır (Güngör 2008, 2013).

Ülkemizde sokakta yaşayan çocukların haklarını korumak, “çocuk” gibi yaşamlarına olanak tanıyabilmek, suç davranışına yönelmesini engellemek, çocukları sokakta yaşamının risklerinden uzaklaştırmak için hizmet veren kuruluşlardan birisi Çocuk Destek Merkezleridir. Bu merkezlerde herhangi bir sebeple evden kaçan ya da atılan, ailesi ile ilişkisi zayıf olan, günün tamamını sokakta geçirip ihtiyaçların bir bölümünü/tamamını sokaktan karşılayan çocuklara hizmet vermektedir. Bu merkezlerde “Çocuğun sokak yerine mümkünse ailesinin yanında yaşaması için neler yapılabilir?” şeklinde temel sorudan hareketle faaliyetler yürütülmekte, çocuk ve aile ilişkilerinin geliştirilmesi için müdahaleler yapılmaktadır. Sokakta yaşayan çocukların ihtiyaç ve gereksinimlerinin belirlenmesi, bu ihtiyaç ve gereksinimlerin karşılanması için gerekli işlemlerin yapılması, çocuğa psikososyal desteğin sağlanması, çocukların mümkünse ailelerinin yanına dönmesi ya da çocuk için uygun bir sosyal hizmet modelinin belirlenmesi, bu merkezlerde yapılan çalışmalardır.

Suç mağduru çocuklara yönelik çocuk destek merkezleri

Çocukluk döneminde ortaya çıkan bazı sorunlar, çocukların psikososyal gelişimlerini negatif olarak etkilemekte ve farklı mağduriyetler ortaya çıkarmaktadır. Mağdur çocuk, herhangi bir sebeple zarar görmüş çocuk şeklinde nitelendirilebilir (Aslan 2019). Çocuklar zaman zaman suç olgusuna itilen öznelere olabiliyorken zaman zaman da suç olgusunun ortaya çıkardığı mağduriyeti yaşayan kişiler olabilmektedir. Mağdur çocuk tanımıyla ilişkili olarak suç mağduru çocuk ise suç

olgusundan dolayı zarar görmüş çocuk şeklinde tanımlanabilir. Çocuklar suç davranışından dolayı çok büyük mağduriyetler yaşayabilmektedir.

Suçla nitelendirilen çocuk sayısı tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de artış göstermektedir. Yapılan bir araştırmada yıllara göre suç işledikleri şüphesiyle hakkında işlem yapılan çocukların (%92,3 oranla çoğunluğu erkekler) sayısının arttığı, kız çocuklarının genellikle suç mağduru (%32,6) olduğu anlaşılmıştır (Kaplan ve ark 2016). Şüphesiz ki bir çocuk mağdur olduysa, bu mağduriyeti öngöremediği ve önleyemediği için birisi (ebeveynler, sosyal çalışmacı) veya bir şey (sistem) suçlanmalıdır (Jack 1997). Bu yüzden çocuk herhangi bir mağduriyet yaşarsa acil olarak “kişiler” ya da “sistemler” çocuğu korumak için harekete geçmelidir. Ülkemizde bu doğrultuda çocukların korunması, çocuklarda ikincil mağduriyetlerin yaşanmasının önüne geçilmesi için Çocuk Destek Merkezleri hizmet vermektedir.

Çocuk Destek Merkezlerden kendisine karşı kanunlar tarafından suç olarak kabul edilen bir eylemin işlenmesi neticesinde mağduriyet yaşayan, hakkında tedbir kararı verilen veya herhangi bir bakım modelinden yararlanırken suç mağduru haline dönüşen çocuklar yararlanmaktadır. Psikososyal desteğe gereksinimi olan, profesyoneller tarafından desteklenmesi gereken bu çocukların maddi ve manevi ihtiyaçlarının tespit edilmesi, mümkün olduğunca en kısa zamanda ailelerinin yanına dönmesi, aile yanına dönemeyenlere uygun bakım modelinin belirlenmesi için faaliyetler yapılmaktadır (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Anka Temel Personel Eğitimi Katılımcı Kılavuzu). Bu faaliyetlerle birlikte çocukların tekrar mağdur olmasının önüne geçilmesi, her türlü risk ve tehlikeden korunması amaçlanmaktadır.

Refakatsiz sığınmacı çocuklara yönelik çocuk destek merkezleri

Refakatsiz çocuğun tanımı 04.04.2013 tarihinde yayınlanan 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun 3-1/m bendinde; “*Sorumlu bir kişinin etkin bakımına alınmadığı sürece, kanunen ya da örf ve âdet gereği kendisinden sorumlu bir yetişkinin refakati bulunmaksızın Türkiye’ye gelen veya Türkiye’ye giriş yaptıktan sonra refakatsiz kalan çocuğu*” şeklinde yapılmıştır.

Refakatsiz sığınmacı çocuklar, tek başına yollara düşerek sığınma arayışıyla zorunlu göçü deneyimleyenlerin önemli bir kısmını oluşturmaktadır. Birçok faktörün

etkisiyle (açlık, savaş vb.) ortaya çıkan refakatsiz çocuk göçü, oldukça kompleks bir olgudur. Bu çocuklar genellikle “savunmasız ve sorun çıkarması mümkün olmayan çocuk” olarak kabul edilmeleri nedeniyle göç sürecinin göz ardı edilen karanlık yüzünü temsil etmektedir (Kaçar Tunç 2020).

Göç öncesinde, sırasında ve sonrasında çocuklar üzerinde farklı olumsuz etkilere yol açabilmektedir. Günlük yaşam rutinlerinden uzaklaşmak, umutsuzluk ve çaresizlik duygularını yaşamak, tehdit altında olmak çocukların ruhsal yükünü arttırmaktadır. Bunlardan dolayı “geride kalan”, patolojik bir yas sürecini deneyimleme olasılıkları yüksek olan çocukların iyi oluşunu ve sosyal uyumunu arttırmaya yönelik psikososyal destek çalışmaları gerekmektedir (Karakoç Demirkaya 2020).

BM Çocuk Hakları Sözleşmesi gereğince de çocuklar hangi ülkede olduğuna, refakatçısının bulunup bulunmadığına bakılmaksızın iyi koşullarda yaşama hakkına sahiptir. Çocukların kendi haklarını savunma noktasında güçsüz olmaları sebebiyle toplumdaki her yetişkin, çocukların haklarını koruma konusunda gereken hassasiyeti göstermek zorundadır. Refakatsiz sığınmacı çocuklar hem çocuk hem de sığınmacı olmaları sebebiyle daha çok dezavantajlı konumda olmakta, tehlikelere daha açık hale gelmektedirler (Kaya ve ark 2020). Bu sorunlara istinaden refakatsiz çocukları korumak amacıyla bir kurumun olması gerekliliği ortaya çıkmıştır. Yukarıda da belirtildiği gibi 6458 sayılı Kanun’da tanımı yapılan refakatsiz sığınmacı çocuklar için ülkemizde ÇODEM’ler hizmet vermektedir.

Statüsüne bakılmaksızın refakatsiz olan çocuklara 5395 sayılı Kanun gereğince bakım tedbiri verilmekte, bakanlığın bünyesindeki kuruluşlarda bakım ve korumaya alınmaktadır. Kapasitesi seksen çocukla sınırlı olan refakatsiz sığınmacı çocuklara hizmet veren ÇODEM’lerde (ÇODEM Yönetmeliği) çocukların kendi yaşamlarını yönlendiren, kendi kültürlerini taşıyan ve aktaran başrol oyuncularını oldukları unutulmaması gerektiği (Kaçar Tunç 2020) göz önünde bulundurularak hizmet verilmektedir. Refakatsiz olan küçükler, ev sahibi ülkeye gelene kadar çok zor ve acı verici deneyimler yaşayabildiğinden, psikolojik yönden desteklenmesi gerekmektedir (Başcılar 2020). Bu amaçla ÇODEM’lerde uygulanan psikososyal destek programı çerçevesinde refakatsiz çocuklara psikolojik destek verilmekte ve yaşadıkları sorunlar çok yönlü olarak değerlendirilerek müdahaleler yapılmaktadır.

Gebe çocuklara ve çocuk annelere yönelik çocuk destek merkezleri

Dünyanın birçok ülkesinde mortalite, morbidite sebebi olarak görülen adölesan gebeliklerin ortadan kaldırılması için çeşitli çalışmalar yürütülmektedir. TÜİK 2021 verilerine göre Türkiye’de adölesan doğurganlık hızı (15-19 yaş grubunda bin kadın başına düşen ortalama canlı doğan çocuk sayısı) 2001 yılında binde 49 iken 2020 yılında binde 15’e düşmüştür (<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Dunya-Nufus-Gunu-2021-37250> Erişim:13.12.2021). Bu rakamsal düşüş olumlu olarak yorumlanabilse de maalesef ki “adölesan gebeler” adı altında istatistiklere yansıyan verilerin, adölesan gebeliklerin hiç olmaması gerekmektedir.

Kadının fiziksel ve ruhsal açıdan gelişimini tamamlamadığı bir gelişim döneminde gebe kalması, anne ve bebek açısından negatif sonuçları beraberinde getirmektedir. Çocuk gebeliklerde, çocuklar gebelik süreciyle ilgili bilgi ve bakımı alamamakta, erken doğum gibi birçok komplikasyonla karşı karşıya kalabilmektedir. Ayrıca çocukların cinsel gelişimini tamamlayamadan gebe kalması, duygu durum bozuklukları gibi farklı psikolojik sorunlara yol açabilmektedir (Şen ve Kavlak 2011, Ayyıldız ve ark 2015, Özpulat 2017, Karbeyaz 2018). Ülkemizde bu olumsuz sonuçların en aza indirilebilmesi için hizmet veren kuruluşlardan birisi, gebe çocuk ve çocuk annelere¹ hizmet veren Çocuk Destek Merkezleridir.

Çocukluk döneminde deneyimlememesi gereken bir süreci yaşayan çocuk annelerin fiziksel ve ruhsal sağlıklarının korunması, refah seviyelerinin artırılması ve bu çocukların olası tehlikelere karşı korunması amacıyla yönelik çalışmalar yapan bu merkezler, hamile çocuklar ile bebeği olan (3 yaşını doldurmamış) çocuk anneler kabul edilmektedir (ÇODEM Yönetmeliği). Bu amaçlar doğrultusunda, gebe çocuklar için güvenlik ve sağlık tedbirleri mahkeme tarafından çıkartılmaktadır. Doğumdan sonra 1 yıl süreye kadar merkezde kalabilme imkânı olan gebe çocukların, merkezde kalma süreleri ihtiyaç durumunda uzatılabilmektedir (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Anka Temel Personel Eğitimi Katılımcı Kılavuzu).

¹ ÇODEM Yönetmeliği’nde “gebe çocuk ve çocuk anneler” ifadesi kullanılmaktadır. Yönetmeli’ge göre çocuk anneler “bebek sahibi olan 18 yaş altı çocuklardan hakkında bakım tedbiri veya korunma kararı verilmiş olanlar” dır.

Bebekler ile birlikte 20 kişi kapasite ile sınırlandırılan bu merkezlerde, hem gebe çocuklar için hem de çocuk anneler için ayrı ayrı fiziksel şartlar düşünölmüştür. Çocuk annelerin bebeği ile aynı odada kalıp kalmayacağı annenin içinde bulunduğu durumların değerlendirilmesi ve bu konudaki düşöncelerinin alınması neticesinde danışman tarafından belirlenmektedir (ÇODEM Yönetmeliği). Bunun yanı sıra çocuk annelerin bebeklerinin sağlıklı bir ortamda kalmaları için uygun ortam da sağlanmaktadır. Anka Çocuk Destek Programı ile çocuk gebelerin ve çocuk annelerin ihtiyaçları tespit edilmekte, bu ihtiyaçların giderilmesi için faaliyetler planlanmakta, yaşadıkları ruhsal sorunların en aza indirilmesi için çalışmalar yapılmaktadır. Ayrıca mikro ve mezzo düzeyde gerçekteştirilen danışmanlık hizmetleriyle beraber anneye/anne adayına gebelik, bebek bakımı gibi konularda eğitimler verilmektedir (Keçe 2018). Ciddi bir soruna yönelik hizmet veren bu kuruluş, çocuğun yaşadığı mağduriyetin son bulmasını amaçlamaktadır.

Madde bağımlısı çocuklara yönelik çocuk destek merkezleri

Ölkemizde ve dünyada her geçen yıl madde bağımlısı olan çocukların sayısı artmaktadır. İstatistikler, madde bağımlılığının küresel ölçekte bir sorun olduğuna işaret etmektedir (Danışmaz Sevin ve Erbay 2021). Sosyal, psikolojik ve tıbbi boyutta tahribatlara neden olan bu sosyal sorun; mikro, mezzo ve makro ölçekte tüm insanları etkileyebilmektedir (Başkurt 2003, Bulut ve Yeşilkayalı 2020). Madde bağımlısı olan çocuk sosyal ve toplumsal işlevselliğini kaybetmekte, zaman içerisinde toplumdan kendini izole etmekte, esenlik algısını kaybetmekte ve bir baş etme yöntemi olarak madde kullanımına yönelmektedir (Kargın ve Hiçdurmaz 2018).

Madde bağımlısı olan çocukların tespit edilmesi, tedavi ve rehabilitasyonlarının sağlanarak yeniden topluma kazandırılması zorlu bir süreci içermektedir. Bu zorlukların en asgari düzeyde olabilmesi kurumlar arası iş birliklerinin olması, multidisipliner çalışmaların yapılması ve çocuğun bütöncöl olarak değerlendirilmesi gerekmektedir (Çalışkan 2018, Kargın ve Hiçdurmaz 2018). Yapılan araştırmalar rehabilitasyon çalışmalarına katılmanın madde bağımlısı kişilerin yaşam kalitesini arttırdığını, sosyal becerilerini, psikolojik ve fiziksel sağlığını pozitif yönde etkilediğini ortaya çıkarmıştır (Akkurt Yalçıntürk ve ark 2019). Bu pozitif etkiyi sağlamak için madde bağımlısı çocuklara yönelik hizmet

veren Çocuk Destek Merkezlerinden; 5395 sayılı Kanun gereğince bakım tedbiri kararı olan, Sağlık Bakanlığı tarafından tedavi ve rehabilitasyonu bitirilen madde bağımlısı çocuklar yararlanmaktadır. Bu çocukların ihtiyaçlarının tespit edilip karşılanması, aileleriyle ve çevreleriyle olan ilişkilerinin geliştirilmesi ya da diğer sosyal hizmet modellerinden hangisinin çocuk için uygun olacağının belirlenmesi ve belirlenen sosyal hizmet modeline çocuğun hazırlanması hedeflenmektedir.

Madde bağımlısı çocuklara yönelik kurulan 13 Çocuk Destek Merkezinde 2015 yılından 2020 Temmuz ayı sonuna kadar 6009 çocuğa hizmet verilmiştir (<https://bmyk.gov.tr/TR-68987/cocuk-destek-merkezleri-codem.html> Erişim: 10.12.2021). Çocukların yaşı, cinsiyeti gibi kişisel özellikleri göz önünde bulundurularak ihtisaslaşmış olan Çocuk Destek Merkezlerinin amacı, çocukların madde kullanımına geri dönmesinin engellenmesi, sosyal uyumlarının artırılması, çevreleriyle olan ilişkilerinin güçlendirilmesi ve çocuklarda madde kullanımının meydana getirdiği farklı risk ve problemlerin yeniden oluşmasının önüne geçilmesidir. Diğer ÇODEM’lerde olduğu gibi kuruluşun amaç ve hedeflerine ulaşmasında çocukları bütüncül olarak değerlendirmeye olanak tanıyan Anka Çocuk Destek Programı ve program bünyesinde yürütülen bireysel danışmanlıklar, grup çalışmaları, ailelere yönelik sunulan hizmetler oldukça kıymetlidir.

1.4. Sosyal Hizmet Perspektifinden Çocuk Destek Merkezleri

Ülkeler etkili bir çocuk koruma sistemi geliştirmek için, savunmasız çocukları koruyan ve ailelerini destekleyen sistemler oluşturmaya çalışmakta, aynı zamanda hizmet gelişimini sağlamak için ülkeye özgü kaynakları, hizmet yapılarını ve kültürel değer sistemlerini kullanmaktadır (Connolly ve Katz 2019). Bu sistemler arasında yer alan meslek gruplarına bakıldığında çocuk refahı alanının önde gelen aktörleri olarak sosyal çalışmacılar karşımıza çıkmaktadır. Çocuk haklarının korunması açısından çocuk refahı alanında sosyal hizmet disiplininin ciddi bir role sahip olduğu bilinmektedir. Korunmaya ihtiyacı olan çocukların ortaya çıkmasındaki temel etkenlerin araştırılması ve bu etkenlerin bertaraf edilmesi hususunda benimsediği sorumluluk bilinciyle hareket eden sosyal çalışmacılar, çocuklara yönelik çeşitli müdahaleler gerçekleştirmektedir. Bundan dolayı korunmaya ihtiyacı olan, ailesinin yanında ya da ailesinden uzakta farklı sebeplerle ihmal ya da istismara

uğrayan çocukların, akademik bir disiplin olan sosyal hizmet mesleği çerçevesinde değerlendirilmesi gerekmektedir (Özateş ve Atauz 2011).

ÇODEM’lerde sunulan hizmetlerin, hümanist bir felsefeyi benimseyen sosyal hizmetin ruhuyla uyumlu olduğu söylenebilir. İnsan haklarını merkeze alarak faaliyetlerini planlayan, insana insan olduğu için değer veren, sosyal adaleti ve eşitliği savunan sosyal çalışmacıların sıklıkla baskı karşıtı uygulamayı, kriz müdahalesini, motivasyonel görüşmeyi, feminist teoriyi, bilişsel davranışçı terapiyi, sistem kuramını, ekolojik yaklaşımı, çözüm odaklı ve görev merkezli yaklaşımı kullandığı bilinmektedir. Sosyal çalışmacıların uygulamalarında yararlandığı bu kuramsal zemin, ÇODEM’lerdeki korunmaya ihtiyacı olan çocuklarla çalışırken faydalı olabilmektedir.

Sosyal hizmet disiplininin sıklıkla yararlandığı sistem kuramına göre korunmaya ihtiyacı olan çocuklar, birçok sistemle etkileşim halindedirler. Sistem, genel bir hedefi gerçekleştirmek için etkileşimde bulunan parçalardan (veya alt sistemlerden) oluşan bir koleksiyondur (Munro 2010). Çocuk koruma hizmetini sağlamaya dahil olan tüm kurumları sistemler olarak görmek gerekmektedir. Çocuk koruma sistemleriyle ilgili olarak her seviyedeki aktörler (çocuk, aile, topluluk vb.) sistemin bütünlüğü içinde nasıl görüldüğünü şekillendirmede hayati bir rol oynamaktadır (Wulczyn ve ark 2010). Sistemlerin geçirgen olduğu, alt sistemlerin birbirini etkilediği düşünüldüğünde, sosyal politikaların ve toplumsal unsurların aile sistemini ve korunmaya ihtiyacı olan çocukları etkilediği gerçeği önümüze çıkmaktadır. Sistemlerde yaşanan her durum ya da olay korunmaya ihtiyacı olan çocukları doğrudan ya da dolaylı olarak etkileyebilmektedir. Bundan dolayı korunmaya ihtiyacı olan çocuk olgusunun, çocuğun içinde bulunduğu aileden, toplumsal paradigmalara kadar uzanan geniş bir alan çerçevesinde değerlendirilmesi gerekmektedir (Yolcuoğlu 2009).

Çocuk Destek Merkezlerinin, sosyal hizmet mesleğinde sıklıkla kullanılan sistem kuramı anlayışı çerçevesinde uygulamalarını yürüttüğünü söylemek mümkündür. Merkezlerde uygulanan etkin danışmanlık sistemi bunun en büyük örneğidir. Ayrıca kullanılan Bireysel İhtiyaç ve Risk Değerlendirme Formu (BİRDEF) ile çocuğun ihtiyaç ve risklerinin çok boyutlu ele alınarak değerlendirilmesi; aile, okul, arkadaş ve çocuğun dahil olduğu diğer sistemlerin

psikososyal destek hizmeti sürecinde önemli kabul edilmesi oldukça kıymetlidir. Çocuk Destek Merkezlerinde sosyal hizmet disiplinin kuramsal boyutundan yansımalar olduğu görülmektedir. Bu merkezlerde sosyal hizmet etik ilke ve sorumluluklara uygun müdahaleler yapılmaktadır. Çocuk Destek Merkezlerinde benimsenen misyon ve vizyona bakıldığında sosyal hizmet etik ve ilkelerinden işaretler görülmektedir. Örneğin; her çocuğun biricikliğinde ele alınarak değerlendirilmesi “bireyselleştirme” ilkesiyle, ÇODEM’e yeni gelmiş çocukların duygularını ifade edebilmesine için gerekli ortamın oluşturulması “duyguların anlamlı dışavurumu” ilkesiyle, yaşam öyküsünü anlatan çocuğa meslek elemanının çocuğu anladığını gösteren mesajı verilmesi “kontrollü duygusal katılım” ilkesiyle, meslek elemanlarının kişisel değerleri ile çocuğu değerlendirmemesi “kabul etme” ilkesiyle, kurumda çocukların yargılanmaması ve suçlanmaması “yargılayıcı olmayan tutum” ilkesiyle, çocukların kendi kararlarını verebileceği düşüncesiyle uygulamaların yürütülmesi “müracaatçının kendi kaderine tayin edebilmesi” hakkıyla, ÇODEM’den hizmet alan çocukların kişisel bilgilerinin, yaşam öykülerinin herhangi bir kişi ya da kurumla paylaşılmaması, gizliliğe hassasiyetle yaklaşılması “gizlilik” ilkesiyle yakından ilişkilidir (Erol Özkaptan 2019).

1.4.1. Merkezde Çalışan Meslek Elemanları ve Sosyal Çalışmacıların Roller

Çocuk refahı alanında yapılan araştırmalar incelendiğinde, ÇODEM ile ilgili yürütülen çalışmaların sınırlı olduğu anlaşılmaktadır. Çocuk Destek Merkezlerinin genel işleyişi sebebiyle merkezde görev yapan meslek elemanları ile ilgili de sınırlı bilgiye ulaşılabilmektedir (Erol Özkaptan 2019). Bu kısımda ÇODEM’de meslek elemanı olarak kimlerin çalıştığı, bu meslek elemanlarının ortak görev ve sorumlulukları kısaca açıklanacak ve sosyal çalışmacıların rollerine değinilecektir.

ÇODEM Yönetmeliği’nin 3. maddesinde meslek elemanı “*Sosyal hizmet, psikoloji, çocuk gelişimi, psikolojik danışmanlık ve rehberlik, öğretmenlik ve sosyoloji alanlarında lisans eğitimi veren kurumlardan mezun meslek mensupları*” şeklinde tanımlanmıştır. Danışman kavramı ise yine aynı madde altında “*merkeze kabul edilen her çocuğun merkeze uyumunu sağlamak, takibini yapmak, uygulama ve mesleki çalışma planlarını psikososyal destek programı çerçevesinde hazırlayarak yürütmek, vaka sunumu yapmak, çocuğun aile ilişkilerini, sosyalleşme ve yaşam becerilerini, öz bakım ve özgüven yeterliliğini geliştirmek, eğitimini yönlendirmek,*

desteklemek ve çocuğun aldığı sağlık hizmetlerinin sonuçlarını izlemekten sorumlu meslek elemanları” olarak açıklanmıştır.

Sosyal hizmet, psikoloji, çocuk gelişimi, psikolojik danışmanlık ve rehberlik, öğretmenlik ve sosyoloji alanlarında lisans eğitimi alan farklı meslek mensupları, ÇODEM’de özellikle danışmanlık görevi kapsamında bazı ortak rol ve sorumlulukları üstlenmektedir. Çünkü merkezde kalan her on çocuğa bu meslek mensuplarından bir danışman görevlendirilmektedir. ÇODEM Yönetmeliği’nin 31. maddesinde, “meslek elemanlarının ortak görevleri” başlığı altında ortak görev ve yetkilere değinilmiştir. Bunlar şu şekildedir:

- Danışmanlık görevini ve sosyal servisteki görevleri yerine getirmek
- Mesleği ile alakalı çocuklarla çalışmalar yapıp raporlarını hazırlamak
- Merkez müdürünce mesleği ile alakalı verilen diğer görevleri yapmak
- Görevlerini diğer meslek elemanları ile birlikte ekip çalışması içerisinde yerine getirmek

Personel standardı, personellerin görev ve yetkileri ile ilgili bilgiler de ÇODEM Yönetmeliği’nde yer almaktadır. Personel standardına göre ÇODEM’lerde bir müdürün, bir müdür yardımcısının, bir sosyoloğun, bir çocuk gelişimcisinin, bir din görevlisinin, üç bilgisayar işletmeninin, üç yurt yönetim memurunun, iki hemşirenin/sağlık memurunun, her on çocuğa bir sosyal çalışmacının, bir psikoloğun ve bir öğretmenin olması gerekmektedir. Tüm meslek elemanları yaptığı mesleki çalışmalarda kendi mesleği ile ilgili aldığı eğitimin gerektirdiği bilgi ve beceriyi kullanmakla sorumludur. Buna göre sosyal çalışmacılar da aldıkları sosyal hizmet eğitimi sonucunda bu alanda kazanmış olduğu yetkinliği kullanmaktadır.

ÇODEM Yönetmeliği’nin 32. maddesinde sosyal çalışmacının görevi *“çocuğa, ailesine ve sosyal çevresine ilişkin inceleme yapmak ve mesleği ile ilgili çalışmaları program dâhilinde planlayarak gerçekleştirmek”* şeklinde açıklanmıştır. Bununla birlikte hem çocukla hem çocuğun ailesiyle ilgili çok çeşitli görev ve sorumlulukları bulunan sosyal çalışmacıların üstlendiği rolleri tablo 1.2’deki gibi sıralamak mümkündür.

Tablo 1.2. ÇODEM’de Görev Yapan Sosyal Çalışmacının Roller (Kaynak: (Erol Özkaptan, 2019:44-45)’ten uyarlanmıştır).

SOSYAL ÇALIŞMACI ROLÜ	İLGİLİ ROLÜN GEREKTİRDİKLERİ
Arabuluculuk Rolü	Gerekli paydaş kurum/kuruluşlar veya kişilerle iş birliği yaparak kaynak ile çocuğu bir araya getirme
Savunuculuk Rolü	ÇODEM’den hizmet alan çocukların haklarını ötekine karşı koruması
Danışmanlık ve Vaka Yöneticisi Rolü	Çocukla beraber müdahale planı oluşturma ve bu planının uygulayıcı olması
İş Yükü Yönetimi Rolü	ÇODEM’de çocuklara sunulan hizmetlerle üstlerin beklediği işler arasında denge kurulması
Süpervizör Olma/Personel Geliştirici Rolü	ÇODEM’de edindiği bilgi ve tecrübeyi, yeni başlayan meslek elemanları ile paylaşması
Yöneticilik Rolü	Kurumun sevk ve idaresini yapmakla görevlendirilmesi
Araştırmacı ve Değerlendirmeci Rolü	ÇODEM’de değişik vakalarla karşılaşan sosyal çalışmacının kuramsal bilgiden beslenmesi, devamlı olarak kendisini geliştirmesi, araştırmacı bakış açısını kaybetmemesi
Profesyonellik Rolü	ÇODEM’lerde sunulan hizmetlerin sosyal hizmet kuramlarıyla örtüşmesi

1.5. Psikososyal Destek Hizmeti ve Korunmaya İhtiyacı Olan Çocuklar

Günümüzde insanların yaşadıkları travmalar sonrasında yürütülen yardım faaliyetlerinin en temel unsuru psikososyal destek hizmetleri olarak görülmektedir (Alver ve Kincal 2018). Psikososyal, kelime anlamıyla “birbirini devamlı olarak etkileyen psikolojik ve sosyal faktörlerin ilişkisi” manasına gelmektedir (T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, https://ailevecalisma.gov.tr/Raporlar/ATHGM/Psikosoyal_Destek_%20Nedir.pdf).

Disiplinler arası yaklaşımı esas alan; mikro, mezzo ve makro boyutta sunulabilen bütüncül hizmetler ise “psikososyal destek hizmetleri” şeklinde nitelendirilebilir (Şavur ve ArslanTomas 2010). Geniş bir yelpazesi olan bu hizmetler, insanların etkilendiği psikolojik ve sosyal faktörleri olumlu yönde geliştirmeye yarayan çalışmalar olarak da tanımlanabilmektedir.

Ailelerin ve bireylerin kaygılarının azaltılmasına, kişilerarası gerilimlerin ortadan kaldırılmasına katkı sağlayan psikososyal destek hizmetini, toplumu güçlendiren bir araç şeklinde düşünmek mümkündür (Aydın 2012). Toplumu güçlendiren bu araç, korunmaya ihtiyacı olan çocuklar için de sıklıkla kullanılmaktadır. Çünkü bilindiği gibi korunmaya ihtiyacı olan çocuklar çeşitli şekillerde dezavantaja sahip olan kitleyi oluşturmaktadır. Örneğin yapılan araştırmalar koruma altına alınan çocukların genellikle parçalanmış aileleri olduğunu göstermiştir (Başer 2013, Pişi 2013). Tanrıverdi ve Özgüç'ün (2019) yaptığı araştırmada parçalanmış ailesi olan çocukların/ergenlerin (tam aileye sahip çocuklara/ergene göre) saldırgan davranışlar gösterme düzeyinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Çocukların genel iyilik halini olumsuz yönde etkileyen şiddet ise anksiyeteye, depresyona, öğrenme güçlüklerine, duygu ve davranış bozukluklarına, okul başarısızlığına, post-travmatik stres bozukluklarına, somatik şikayetlere, anti-sosyal davranışlara, fobilere ve uyum bozukluklarına yol açabilmektedir. Bu sebeple bu sorunlarla baş edebilmek için çocuklara psikososyal destek verilmesi gerekmektedir (Lök ve ark 2016). Çünkü korku, stres, üzüntü, yalnızlık, öfke, kızgınlık gibi farklı duygu durumlarını deneyimleyen çocuklarda depresyon gibi ruhsal rahatsızlıkların ortaya çıkması muhtemeldir. Depresyon gibi ruhsal bozukluklarda ise ilaç tedavisi kadar psikososyal destek sağlamanın da önemli olduğunu düşünülmektedir (Başoğlu ve Buldukoğlu 2015).

Çocuklukta yaşanan olumsuz deneyimlerin yetişkinlikte fiziksel ve ruhsal sağlık açısından kötü sonuçlara yol açabileceği bilinmektedir (Devaney 2008) Bu açıdan korunmaya ihtiyacı olan çocukların yetişkinlik döneminde fiziksel ve ruhsal sağlık problemleri yaşamalarının önüne geçilmesi için psikososyal desteğin ciddi bir öneme sahip olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü psikososyal destek, bireysel başa çıkma davranışını sürdürmekte ve güçlendirmektedir. Ayrıca çocukların problem çözmelerini teşvik etmekte, gündelik sorunları ile başa çıkmalarına yardımcı olmakta ve profesyonel hizmetlere/kendi kendine yardım gruplarına katılmalarına erişim sağlayabilmektedir (Patrick ve ark 1986). Unutulmamalıdır ki psikososyal destek hizmeti etkili şekilde planlanıp uygulandığında suça sürüklenen, suç mağduru olan çocukların topluma hizmet üreten bireyler olması mümkündür (Alver ve Kincal 2018). Dezavantajlı insanlara profesyonel yardım sağlarken ve sosyal sorunlara yönelik çözüm stratejileri geliştirirken psikososyal destek sağlamak etkili ve faydalı

bir ruh sağlığı hizmetidir (Şavur ve ArslanTomas 2010). Psikososyal destek hizmeti ile çocukların iyi ve değerli hissetmelerini sağlayacak bir ortam oluşturulmaktadır. Bu sayede çocuklar geleceğe dair hayal kurabilmekte ve sağlanan sosyal destekle birlikte çocukların motivasyonları gelişmektedir (Eroğlu ve Demiröz 2020).

Psikososyal destek hizmetinin diğer bir faydası ise çocuklardan geri bildirim alma noktasında olmaktadır. Pekiřtirici sorunların sıklıkla ortaya çıktığı çocuk refahı sisteminde (Erdei ve Kovács 2020) çocuklardan geri bildirim almak, onların duygu ve düşüncesini anlayabilmek gerekmektedir. Bu yüzden çocuk hizmetlerinin teftişi sırasında çocukların görüşlerine başvurulmalıdır (Cossar ve ark 2016). Çünkü sistem içindeki aksaklıkların tespit edilmesi, sistemin en sağlıklı şekilde işleyebilmesi, çocuğun katılımını ve fikirlerini önemseyen hizmetlerin sunulması ile mümkün olabilmektedir. Bu yüzden bir geri bildirim mekanizmasının oluşmasına olanak tanıyan psikososyal destek hizmeti, korunmaya ihtiyacı olan çocuklar için özel bir öneme sahip olabilmektedir.

2020 yılında Ruh Sağlığı Dairesi Başkanlığı tarafından yayınlanan Psikososyal Destek Sistemleri Kullanım Rehberinde Bakanlığın korunma ihtiyacı olan çocuklara yönelik hizmetlerinde psikososyal destek hizmetlerinin olduğu belirtilmiştir. Psikososyal destek hizmeti türleri ise bu rehberde şu şekilde sıralanmıştır:

- Çocuk Destek Gelişim ve Eğitim Programı
- Anka Çocuk Destek Programı
- Anka Çocuk Destek Programının Refakatsiz Çocuklara Uyarlanması
- Anka Temel Personel Eğitimleri
- Anka Çocuk Destek Programı Uygulayıcı Eğitimleri
- Değerler Eğitimi Programı
- Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) ve Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı Yatılı kuruluşlarda Görev Yapan Personele Yönelik Eğitimler
- Mahremiyet Eğitimleri
- İzleme ve Rehberlik Hizmetleri

Özetle psikososyal destek hizmetinin korunmaya ihtiyacı olan çocuklar için kritik bir öneminin olduğunu, çocukların genel iyilik haline olumlu bir katkı

sunduğunu ve normal hayatına devam edebilmesini sağladığını söylemek mümkündür. INEE'nin Psikososyal Destek Kılavuzu'nda da (2018) psikososyal destek hizmetinin herhangi bir sebeple normal şekilde hayatlarına devam edemeyen insanların yeniden hayatlarına devam edebilmesini kolaylaştırdığı, bu yöndeki becerilerini geliştirdiği ifade edilmiştir. Bu sebeple korunmaya ihtiyacı olan çocukların olumlu duygular geliştirmesinde ve toplama yeniden kazandırılmasında psikososyal desteğin etkisi azımsanamayacak seviyededir.

1.6. ÇODEM'lerde Sunulan Psikososyal Destek Hizmeti

ÇODEM Yönetmeliği'nde *“çocukların bireysel farklılıkları ve ihtiyaçları dikkate alınarak olumlu tutum ve davranış değişikliği oluşturmaya, olumsuz yaşam deneyimlerinden kaynaklanan örselenmeyi veya davranış bozukluklarını sağıltmaya, aile ve sosyal çevre ile uyum sağlamasına yönelik Genel Müdürlükçe hazırlanan veya hazırlattırılan programı”* şeklinde psikososyal destek programının tanımı yapılmıştır. Aynı yönetmeliğe göre psikososyal destek hizmeti ise *“Çocukların bireysel farklılıkları ve ihtiyaçları dikkate alınarak oluşturulan ve psikososyal destek programı çerçevesinde yürütülen mesleki müdahale süreçlerini”* ifade etmektedir.

Geleneksel çocuk koruma sisteminden modern koruma sistemine geçiş aşamasında; ihtisas alanlarına göre ayrılan, bilimsel temelde çalışmalar yürütmeyi amaçlayan ÇODEM'lerin etkisi büyüktür. ÇODEM'lerde uygulanan psikososyal destek programı geleneksel koruma sisteminden ayrışan, sıyrılan bir paradigmaya sahiptir. Çocuk refahı alanında psikososyal yaklaşımların benimsendiğinin en önemli işaretlerinden birisi ÇODEM'lerde psikososyal destek hizmetinin uygulanmasıdır (Öğütçü 2018).

ÇOGEM, BSRM/KBRM Yönetmeliği ile ÇODEM Yönetmeliği kıyaslandığında sosyal hizmet perspektifinden en önemli farklılığın rehabilitasyon hizmeti alanında yapılmış olduğudur. ÇODEM öncesindeki yönetmeliklerde, nasıl ve ne şekilde olması gerektiği net bir şekilde belirtilmeyen rehabilitasyon hizmetinin tanımına yer verilmiştir. ÇODEM Yönetmeliğinde ise bu tanımın yerini psikososyal destek hizmeti almıştır. Psikososyal destek hizmetinde ise Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan psikososyal destek programına gönderme

yapılmıştır. Bu programa yön veren ise ÇODEM’lerde uygulanan Anka Çocuk Destek Programı olmuştur (Erol Özkaptan 2019).

ÇODEM Yönetmeliği’ne göre çocukların merkeze kabulü aşamasında üç farklı meslek elemanından oluşturulan bir komisyonun tespit ve incelemeleri göz önünde bulundurulmaktadır. Bu komisyonda çocuğun sosyal inceleme raporunu yazan meslek elemanı da yer almaktadır. Psikososyal destek alması gerektiğine kanaat getirilen çocukların merkeze kabulü gerçekleşmektedir. Merkeze kabulü yapılan çocuğun dosyasında psikososyal desteğe ihtiyacı olduğunu beyan eden raporun bulunması gerekmektedir. İl Müdürlüğü tarafından psikososyal destek alması gereken çocukların ÇODEM’lere yerleştirilmesi planlanmaktadır. Yaşanılan ilde merkez bulunmaması halinde en yakın ildeki ÇODEM’e yönlendirme yapılmaktadır. Çocuklar bu merkeze yerleştikten sonra çocuk için atanan danışman tarafından 10 gün içinde psikososyal destek programı hazırlanarak uygulanmaya başlanmaktadır. Çocuk için psikososyal destek hizmetinin sonlandırılıp sonlandırılmayacağı, çocuğa atanan danışman ile birlikte diğer meslek elemanlarının ortak bir değerlendirme yapması sonucunda belirlenmektedir. Psikososyal destek hizmetinden yaralanan çocukların süreç sona erdiğinde ailesinin yanına dönüp dönemeyeceği konusunda araştırmalar yapılmakta, İl Müdürlüğüne sosyal inceleme raporu yazılması talebi iletilmektedir. Bu sosyal inceleme raporu en geç 15 iş günü içinde ilgili kuruma sunulmaktadır (ÇODEM Yönetmeliği).

Tablo 1.3. ÇODEM’de Verilen Psikososyal Destek Programı Özellikleri (Kaynak: ÇODEM Yönetmeliği’nden Uyarlanmıştır).

ÇODEM-PSİKOSYAL DESTEK PROGRAMI ÖZELLİKLERİ
İlk olarak çocuk çevresi içinde değerlendirilip incelenmektedir.
Psikiyatrik tedavi gerekli olan çocuklar için uygun yönlendirmeler yapılmakta, süreç devamlı takip edilmektedir.
Her çocuğunun psikososyal destek süreci çok yönlü olarak değerlendirilmektedir.
Çocuğun mümkünse ailesi yanında desteklenmesi esastır.
Aile ve çocuk farklı illerde olduğunda iller arası koordinasyon sağlanmakta ve süreç devamlı olarak takip edilmektedir.
Program hakkında merkezdeki tüm personele eğitim verilmektedir.
Özel durumlar göz önünde bulundurularak 3,6, 12 aylık psikososyal destek programları planlanmaktadır. Gerekli durumlarda bu süre uzatılabilir.
Çocuğun fiilen merkezde kaldığı süre ile psikososyal destek programının süresi aynıdır.
Psikososyal destek süreci biten çocuklar için uygun sosyal hizmet modeli belirlenmektedir.

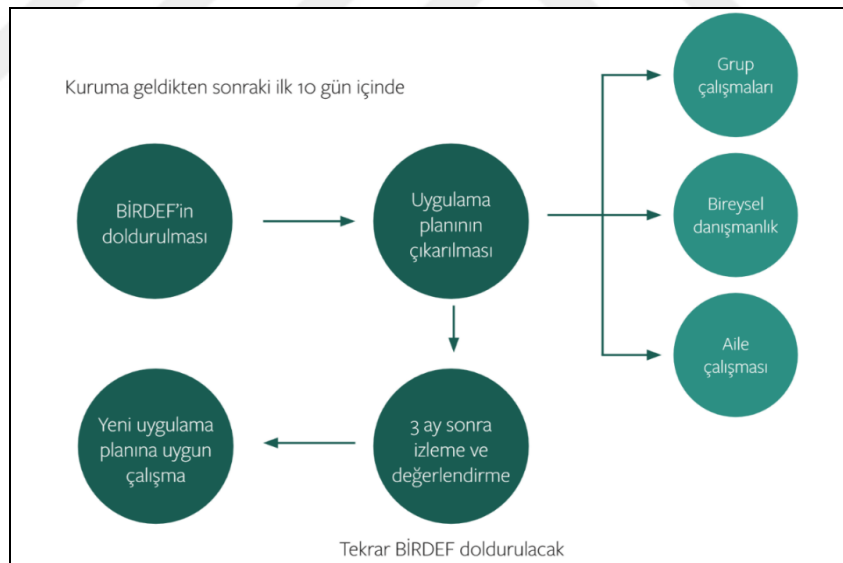
ÇODEM Yönetmeliği’nin “Merkezde Uygulanacak Plan ve Programlar” olan 4. Bölümünün 14. maddesinde “Psikososyal Destek Programı” başlığı altında merkezde sunulan psikososyal destek hizmetine ilişkin bilgi verilmiştir. Buna göre psikososyal destek programının özelliklerini yukarıdaki tablodaki gibi sıralamak mümkündür.

1.6.1. Anka Çocuk Destek Programı

Suç fenomeniyle nitelendirilen (suç mağduru ya da suça sürüklenen çocuk) çocuklara yönelik uygulanan ilk yapılandırılmış program olan Anka Çocuk Destek Programının ülkemizde tüm ÇODEM’lerde uygulanması mecburidir. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı yetkilileri, sahada çalışan meslek elemanları ve akademisyenlerin ortak çalışmalarıyla geliştirilen Anka Çocuk Destek Programından, Çocuk Destek Merkezlerindeki çocuklar ve bu çocukların aileleri faydalanmaktadır. Avrupa Birliği’nin finansmanlığında UNICEF’in (United Nations International Children's Emergency Fund) teknik desteği ile Türkiye’de Çocuklar İçin Adalet Projesi kaynaklarından yararlanılarak geliştiren programının ismi Zümrüdü Anka kuşundan, küllerinden doğma efsanesinden gelmektedir. İlk kez ÇODEM’lerde uygulanan bu program çeşitli sebeplerle çocuklarda oluşan travmanın tesirlerini

minimalize etme ve çocukların refah seviyesini artırma amacı taşımaktadır (<https://www.aile.gov.tr/chgm/sayfalar/anka-cocuk-destek-programi/> Erişim: 08.05.2021).

Sosyal öğrenme teorisinden yararlanılarak geliştirilen programda bilişsel davranışçı terapiden, farkındalık temelli terapilerden ve diyalektik davranış tedavisinden yararlanılmıştır. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının 30 personelinin katılmış olduğu bir çalıştay neticesinde taslak materyaller oluşturulmuş, ardından bu taslak materyaller üzerine ayrı bir çalıştay yapılmıştır. 300 çocuğa bireysel risk değerlendirme formu uygulanarak bir pilot çalışma yapılmıştır. Bu pilot çalışma ve grup çalışmalarının ÇODEM’lerde uygulanabilirliğini test etmek için yapılan pilot çalışmaların tamamı yeni bir çalıştay yapılarak değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme sonucunda program son halini almış ve Aralık 2014’te uygulanmaya başlanmıştır (<https://www.aile.gov.tr/media/91339/anka-cocuk-destek-programi.pdf> Erişim:10.12.2021). Şekil 1.2’de Anka Çocuk Destek Programının işleyişinin nasıl olduğu görülmektedir.

Şekil 1.2. Anka Çocuk Destek Programının İşleyişi (Kaynak: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Anka Temel Personel Eğitimi Katılımcı Kılavuzu, <https://www.ailevecalisma.gov.tr/media/65031/anka-temel-personel-1.pdf>).

Bireysel risk değerlendirmesi, destekleyici ortam bileşenleri, grup çalışmaları, bireysel danışmanlık, aile çalışmaları, destekleyici personel için yaklaşım ilkeleri, krize müdahalede kurumsal yaklaşım öğelerinden meydana gelen program çerçevesinde; güne başlama toplantıları yapılmakta, çocukların kişisel özelliklerine

göre meslek edindirme kursları verilmekte, sportif faaliyetler yürütülmekte, gelişim seviyelerine göre çeşitli beceriler kazandırılmaktadır. Bu program ile ÇODEM’de kalan her bir çocuğa ayrı ayrı bireyselleştirilmiş destek programı hazırlanmakta, süreç 3 ayda bir değerlendirilip izlenmektedir. Yapılan incelemeler sonucunda çocuğun ailesinin yanına dönüp dönemeyeceği, eğer dönmesi mümkün değilse hangi sosyal hizmet modelinden yararlanabileceği konusunda bir karar verilmektedir (<https://www.aile.gov.tr/chgm/sayfalar/anka-cocuk-destek-programi/> Erişim: 08.05.2021).

Anka Çocuk Destek Programı doğrultusunda ÇODEM’e gelen her çocuğa bir danışman atanmakta ve çocuğun danışmanı ilk 10 gün içinde BİRDEF’i doldurmaktadır. Çocuğun danışmanı tarafından standart şekilde, doğru ve güvenilir olarak risk ve ihtiyaçları değerlendirebilmek için oluşturulan BİRDEF; 13 sorun alanını temel alan 68 sorudan ve çocuğun güçlü yanlarını değerlendirmeye olanak tanıyan 6 sorudan oluşmaktadır. Ayrıca her sorun alanını değerlendirilmesi üçlü likert skala üzerinden yapılmaktadır. Çocuğun merkeze nasıl geldiği, kişisel özellikleri, fiziksel ve ruhsal durumu gibi konularda bilgi edinilmesini sağlayan BİRDEF doldurulduktan sonra belirlenen ihtiyaçlara-risklere göre çeşitli müdahaleler gerçekleştirilmektedir (<https://www.aile.gov.tr/media/91339/anka-cocuk-destek-programi.pdf> Erişim:10.12 2021).

BİRDEF, ihtiyaçların ve risklerin değerlendirilmesinde geçerli ve güvenilir bir araç şeklinde nitelendirilebilir. Fakat bu formun çocuğu değerlendirirken kullanılan tek ve mutlak bir araç olarak düşünülmemesi, çocuğun yüksek yararının göz önünde bulundurulması, herhangi bir şekilde çocuğun etiketlenmemesi için dikkatli olunması ve yalnızca bu ölçek doğrultusunda bir karar verilmemesi gerekmektedir (Ögel ve ark 2016). Form doldurulmadan önce varsa çocuğun sosyal inceleme raporu incelenmeli, çocukla ilgili tüm kayıt ve formlar değerlendirmeye dâhil edilmelidir. Tüm bunlar gözden geçirildikten sonra formdaki soruların çocuğa da sorulması gerekmektedir (<https://www.ailevecalisma.gov.tr/media/65031/anka-temel-personel-1.pdf> Erişim: 08.12.2021).

Program müdahaleleri temel başlıklar halinde bireysel danışmanlık çalışmaları, grup çalışmaları, aile ile yapılan çalışmalar ve etkin danışmanlık hizmeti

olarak sıralanabilir. Bu müdahalelerin hangi konuları kapsadığı tablo 1.4’te gösterilmiştir.

Tablo 1.4. Anka Çocuk Destek Programı Çerçevesinde Verilen Hizmetler (Kaynak: <https://www.aile.gov.tr/chgm/sayfalar/anka-cocuk-destek-programi/> adresindeki bilgilerden uyarlanıp tablo haline getirilmiştir.

ANKA ÇOCUK DESTEK PROGRAMI ÇERÇEVESİNDE VERİLEN HİZMETLER	
Bireysel Danışmanlık Çalışmaları	Evden kaçma, kendine zarar verme davranışı, intihar, istismar mağduru, kriz yönetimi, krize müdahale ve travma modülleri uygulanmaktadır.
Grup Çalışmaları	Kişisel gelişim ve sağlıklı yaşam, duygusal düzenleme, kişilik gelişimi, bağımlılık ve gebelik modülleri uygulanmaktadır. İstismar mağduru olma, madde bağımlılığı, gebelik gibi modüller çocuğun ihtiyacına göre uygulanırken kişisel gelişim ve sağlıklı yaşam modülleri tüm çocuklara uygulanmaktadır.
Aile ile Yapılan Çalışmalar	İlk olarak ailenin çocuğun güvenliğini riske atacak bir davranışının olup olmadığı incelenmektedir. Herhangi bir risk yoksa aile ile sözleşme yapılmaktadır. Program çerçevesinde ortaya çıkan ihtiyaçlara göre farklı konularda ailelere bireysel danışmanlık yapılmaktadır.
Etkin Danışmanlık Sistemi	Her çocuğun katılım ilkesi de dikkate alınarak etkin şekilde takibinin yapılması amaçlanmaktadır. Bu süreçte ceza odaklı bir yaklaşım benimsenmemektedir.

Çok yönlü müdahaleyi hedefleyen Anka Çocuk Destek Programı ile çocukların bireysel ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak olumsuz davranış kalıplarını değiştirmesi amaçlanmaktadır. Davranış bozukluklarının ortadan kaldırılması, çocukların sosyal uyumlarının artırılması sağlanmaktadır (Keçe 2018). Bunun en etkili şekilde olabilmesi için destekleyici ortam bileşenlerinin tamamına ihtiyaç vardır. Destekleyici ortam bileşenleri; etkin danışmanlık, bireyselleştirilmiş risk ve ihtiyaç değerlendirmesi, çocuğa özgü psikososyal destek, puan sistemi, basamaklandırma, kurum içi yaşam düzeni, faaliyetlerin amacına uygun yürütülmesi, sorumluluk dağılımı, güne başlarken toplantısı, personel eğitimi, sözleşme, STK ve gönüllülerle çalışma şeklindedir. Program içinde dikkat çeken puan sistemi, ödül temelli olan bir sistemdir. Bu sistemde belli bir puana ulaşan çocuklar, bazı haklar kazanmaktadır. Örneğin kurumun kurallarına uyan, grup çalışmalarına katılan bir çocuk puan kazanmaktadır. Basamaklandırma sisteminde ise süreç içinde düzenli olarak puan alan çocuklar bir üst basamağa geçmekte, daha iyi imkânlar (merkez dışındaki etkinliklere katılma, basit makyaj malzemeleri gibi bazı bakım araçlarını

bulundurma gibi) elde etmektedir. Tam tersi bir durumda ise çocuk alt basamağa düşmekte, kazandığı bazı hakları kaybetmektedir. Bu şekilde çocuğun devamlı olarak gelişiminin değerlendirilmesi ve çocuğun olumlu davranış göstermeye teşvik edilmesi amaçlanmaktadır. Bundan dolayı ceza yöntemi olarak işleyen bir sistemin varlığı söz konusu değildir (<https://www.ailevecalisma.gov.tr/media/65031/anka-temel-personel-1.pdf> Erişim: 08.12.2021).

ETKİNLİK CİNSİ	SIKLIK
Sosyal kültürel faaliyetler: Tiyatro, resim, sinema vb.	Haftada 1 kez
İş meslek edindirme kursları: Doğrudan meslek edinmeye yönelik kurslardır.	Özel durumu olmayan her çocuk bir kursta yer almalıdır
Boş zamanları değerlendirme etkinlikleri: Oyunlar (tabu vb.)	Günde 1 kez
Psikososyal destek grup uygulamaları	Günde 1 kez
Günlük yaşam becerileri kazandırma: Yemek yapma, priz değiştirme vb.	Haftada 1 kez

Tablo 1.5. Anka Çocuk Destek Programı Etkinlik Cinsleri ve Uygulanma Sıklığı (Kaynak: <https://www.ailevecalisma.gov.tr/media/65031/anka-temel-personel-1.pdf> Erişim: 08.12.2021).

Etkin danışmanlık sisteminde önemsenen güne başlarken toplantıları, her sabah danışmanın çocuğun ruh halini anlaması ve çocuğa kendini ifade edecek ortamın oluşturulması için yapılan toplantılardır. Bu toplantılar danışmanın “Bir müzik aletini akort etmek gibi” grubundaki çocukların düzenini sağlayabilmesi için gerekli görülmektedir. Ayrıca BİRDEF’in doldurulması, çocuk kuruma geldikten, danışman çocuğu tanıdıktan sonra (yaklaşık 1 hafta sonra) çocuk ve danışman arasında bir kontrat (sözleşme) yapılması, BİRDEF sonucuna göre günde en az bir kez çocuğun grup çalışmalarına katılması, puan ve basamaklandırma sisteminin etkin olarak kullanılması, günlük programın danışman tarafından her gün yapılması, kurum içi kuralların kurumun farklı yerlerine asılması, çocuklara (çocuklar arası ayrıcalık olmayacak şekilde) sorumlulukların verilmesi, personelin yılda en az 4 kez eğitim alması, STK’lerle ve gönüllülerle çalışmaların yapılması, kurum içinde faaliyetlerin uygulama sıklığına bağlı kalınarak gerçekleştirilmesi, etkin danışmanlık sisteminde üzerinde hassasiyetle durulan diğer konulardır (<https://www.ailevecalisma.gov.tr/media/65031/anka-temel-personel-1.pdf> Erişim: 08.12.2021).

Anka Çocuk Destek Programı genel olarak değerlendirildiğinde; programın çocuğun çok yönlü olarak değerlendirilmesine olanak tanıdığını, sosyal uyumu kolaylaştırdığını, davranış sorunlarının sağaltılmasına katkı sağladığını ve genel iyilik haline olumlu bir etkisinin olduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca programın yalnızca çocuk için değil meslek elemanı içinde (işleri sistematik hale getirme, sürekli eğitimle birlikte mesleki gelişim sağlama vb. gibi) çeşitli faydaları bulunmaktadır.

1.7. ÇODEM ile İlgili Yapılan Araştırmalar

Literatür taraması yapıldığında bir sosyal hizmet kuruluşu olan Çocuk Destek Merkezleri ile ilgili olarak sosyal hizmet anabilim dalı tarafından yapılan araştırmaların azlığı dikkat çekmektedir. Mevcut araştırmalar, genellikle nicel araştırma modeli kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Aşağıda spesifik olarak örnekleme ÇODEM (ÇODEM=KBRM+BSRM) olan çalışmalar ve bu çalışmaların bazı sonuçları sıralanmıştır.

Öğütçü'nün (2018) ÇODEM'de kalan kız çocuklarının sosyal destek algısı ve karar verme becerisi arasındaki ilişkiyi araştırdığı çalışmada; Çocuk Destek Merkezindeki çocukların sosyal destek algılarının ve karar verme düzeylerinin yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca araştırmada çocukların yarısından azının kendini en iyi anlayan kişi olarak danışmanını/sosyal servis personelini belirtmesi, psikososyal destek hizmetin amacına ulaşmada yetersiz olduğuna işaret etmektedir.

Buran ve Çalık'ın (2019) suça sürüklenen ve koruma altında bulunan çocuklardan psikososyal rehabilitasyonu tamamlanmayan ancak 18 yaşını doldurmaları sebebiyle aldıkları hizmeti sonlandırılan kişilerin psikososyal özellikleri, rehabilitasyona başlama süreçleri, bu süreç zarfındaki yaşantıları ile alakalı düşüncelerinin incelenmesi amacıyla yaptığı çalışmada, ÇODEM'de en az 3 ay kalmış 10 kişi ile görüşme yapılmıştır. Araştırma sonucunda katılımcıların sosyal hayata uyum noktasında güçlük çektikleri, suç fenomenini tam olarak hayatlarından çıkaramadıkları, kurum bakımından ayrıldıktan sonra da sosyal desteğe ihtiyaçlarının olduğu tespit edilmiştir.

3 ÇODEM’de 54 cinsel istismar mağduru kız çocuğuyla tarama modeli yapılan bir araştırma neticesinde ise çocukların istismarı engelleyebileceğini inandığı kişilere öfkелendiğı ve kızdığını; çocukların istismarı engelleyebilecek ilk kişiyi en fazla annesi şeklinde ifade ettiğı; yarısından fazlasının istismarı kendi suçu olarak gören çocukların genellikle istismarı üç ya da daha çok kez anlatma mecburiyetinde kaldığını; istismarı anlatırken çocukların genellikle utandığını, çocukların birçoğunu istismardan dolayı suçlayanların bulunduğı; istismarcıların yarısından fazlasının çocukların sevip güvendiğı kişilerden olduğı tespit edilmiştir (Bilgin ve Mavili 2017).

Keçe’nin (2018) nicel araştırma metoduyla yaptığı, cinsel istismar mağduru çocukların sosyal kaygı düzeylerini ele aldığı çalışmasında; Çocuk Destek Merkezlerinde yaşayan 416 çocuğa ulaşılmıştır. Çalışma sonucunda cinsel istismar mağduru çocukların sosyal kaygı düzeylerinde çeşitli değişkenlerinin etkili olduğı tespit edilmiştir. Araştırmada yer alan çocukların olumsuz değerlendirilme korkusu ile genel sosyal durumlarda korku ve huzursuzluk duyma arasında pozitif yönlü güçlü bir ilişki olduğı ortaya çıkmıştır. Küçük yaşta istismara maruz kalan çocukların yaşadıkları travmayı zor atlattığı veya atlatamadığı yine bu araştırmanın sonucunda elde edilen bilgiler arasındadır.

5 ÇODEM, 1 ergen gebe birimi ve 3 ÇOKİM’de cinsel istismar mağduru kız çocukların umutsuzluk düzeyi ile saldırgan tutumları arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla bir araştırma gerçekleştirilmiştir. 11-18 yaş aralığında, cinsel istismar mağduru olan 224 kız çocuğı ile yapılan araştırmada, cinsel istismar mağduru kız çocuklar ortalama düzeyde umutsuz ve ortalamanın üzerinde saldırgan olarak belirlenmiştir (Barut 2018).

Erol Özkaplan’ın (2019) Çocuk Destek Merkezlerinde görev yapan meslek elemanlarının çalışma koşulları ve aileye dönük algıları üzerine yaptığı çalışmada; Çocuk Destek Merkezlerinde görev yapan/yapmış olan 34 meslek elemanı ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmeler neticesinde; meslek elemanlarının birçoğunun ikincil travmatizasyon yaşadıkları, çalışma koşullarının aile yaşamlarını ve aileye dair pek çok unsuru etkilediğı, meslek elemanlarının evlilik, aile, çocuk yetiştirme gibi hususlarda geleneksellik ile modernite arasında gidip geldikleri tespit edilmiştir.

Eroğlu ve Demiröz'ün yaptığı çalışmada (2020) ÇODEM'de psikososyal destek hizmetinden yararlanan çocuklara psikososyal destek hizmetini nasıl algıladıklarını ve bu hizmetin amacı hakkında ne düşündüklerini anlamak için sorular sorulmuştur. Sorulan sorular sonucunda çocuklardan bir kısmı bu hizmetin güvende tutmak", "korumak", "kötü davranışları bir daha yapmalarına engel olmak" gibi ifadelerle bahsederken bir kısmı da bu hizmetin olumlu bir yönünün bulunmadığını ifade etmiştir. Psikososyal destek hizmetinin amaç ve nedeni erkek çocuklar tarafından daha iyi şekilde ifade edilmiş, kız çocukları kurumda kalmaya başladıktan sonraki süreçte bu hizmetle alakalı bir kavrayış geliştirmişlerdir.

Coşkunsever'in (2016) Şanlıurfa ve Bursa Yetiştirme Yurdu ve Bakım ve Sosyal Rehabilitasyon Merkezinde kalan 52 kız ergenle yaptığı nitel araştırmada ergenleri en çok etkileyen olumsuz deneyimler; ailevi problemleri (%38,5), enstest (%28,8), sosyal ilişki sorunları (%17,3), cinsel istismar (%9,6), cinsel kimlik problemleri (%3,8) ve kendine zarar verme (%1,9) olarak tespit edilmiştir. Ayrıca araştırmaya katılan ergenlerin genel olarak en çok gelecekte korktuğu sonucuna ulaşılmıştır.

Balaban'ın (2015) farklı illerde ÇODEM'de kalan 12-18 yaş aralığında bulunan 110 kız ergenle yaptığı çalışmada, kuruluştaki kalma süresi ile çocuğun uyumsuz davranışları arasında bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre çocuk kurum bakımında kaldıkça sosyal destek arama düzeyinde azalma olmaktadır. Kuruluştaki kalma süresi çocukların stresle başa çıkma tarzları üzerinde, davranışlarında ve hayata bakışlarında olumsuz bir etki yaratmaktadır. Araştırma önerilerinde kuruluştaki psikososyal destek sistemlerinin olmasının çocuğun yararına olacağı vurgulanmıştır.

Pişi (2013), çocukların sosyo-demografik bilgileri ile haklarında bakım tedbiri verilmesine neden olan sürecin öyküsünü değerlendirmek amacıyla Atatürk Bakım ve Sosyal Rehabilitasyon Merkezinde bulunan 70 kız çocukla yaptığı çalışmasının önerilerinde; BSRM sayısının az olması nedeni ile bazı çocukların ailelerinin olduğu ilden farklı bir ile gönderildiğini, bu hizmet modelinin yaygınlaştırılmasının gerektiğini, ailenin çocuklarla birlikte rehabilitasyon sürecinde yer almasının önemini, hem aileler hem de çocuklarla yapılan grup çalışmalarının artırılmasının mühim olduğunu vurgulamıştır.

5 farklı ÇODEM’de kalan suça sürüklenen çocukların (n:67) ebeveyn ve akranlarına bağlanma stilleri ve aile aidiyetlerinin çeşitli değişkenlere göre ilişkisini araştırmak amacıyla yapılan çalışmada, çocukların çoğunluğunun güvensiz bağlanma stiline ve düşük aile aidiyetine sahip oldukları tespit edilmiştir. Anne, baba, kardeş, arkadaşları ile olumlu ilişkileri olan çocukların aile aidiyetlerinin daha çok olduğu ve güvenli bağlanma stilini sahip oldukları anlaşılmıştır. Bundan dolayı araştırmada çocukların kurum bakımındayken aileleri ile olan ilişkilerinin geliştirilmesi, sürdürülmesi gerektiğinin altı çizilmiştir (Dursun 2019).

Demircan’ın (2009) Kemerburgaz–Ağaçlı Koruma, Bakım ve Rehabilitasyon Merkez’inde kayıtlı bulunan çocuklarla yaptığı araştırmasında çalışma grubundakilerin neredeyse yarısının (40 kişi) kendine zarar verme davranışında bulunduğu tespit edilmiştir. Ayrıca çalışma grubunun 5’te 3’ünün kuruluşu en az 1 kez izinsiz terk ettiği, bu durumun da rehabilitasyon sürecini olumsuz etkilediği bilgisine ulaşılmıştır.

Çankaya’nın (2019) yaptığı çalışmada, ÇODEM kuruluşlarındaki refakatsiz çocukların sorunları ve Türkçe öğrenmelerinin analiz edilmesi amaçlanmıştır. Araştırmaya farklı illerde hizmet veren ÇODEM’lerdeki 208 refakatsiz çocuk ile 81 personel katılmıştır. Yapılan araştırma sonucunda ÇODEM’lerdeki refakatsiz çocukların en mühim sorununun dil-iletişim sorunu olduğu, dil-iletişim sorununu sırasıyla çalışma, eğitim, mesleki eğitim, sağlık, güvenlik ve spor ile alakalı sorunların takip ettiği sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma kapsamındaki refakatsiz çocukların yarısına yakını Türkçeyi hiç konuşamamakta veya az konuşabilmektedir. Araştırmada ÇODEM’lerin “barındırma ve koruma” noktalarına odaklanması ve dil öğretimi konusunda eksikliklerinin olması önemli bir problem olarak tespit edilmiştir.

BSRM ve KBRM’de kalan istismar mağduru kız çocuklarının yaşadığı travmaların tespiti, istismarın bu çocukların bilişsel, duygusal ve sosyal yanlarını nasıl etkilediğinin saptanması amacıyla Turan’ın yaptığı (2014) çalışmanın sonucunda; düşük gelir seviyesine sahip ailelerde çocukların cinsel istismara maruz kalma oranının daha yüksek olduğu ve aile içi cinsel istismara (ensest) maruz kalan çocukların, diğer istismar türlerine göre daha yüksek düzeyde travma hissi yaşadıkları bilgisine ulaşılmıştır.

Çam Köker'in yaptığı (2010) araştırmada veri toplama aracı olarak Koruma Bakım ve Rehabilitasyon Merkezlerindeki toplam 101 çocuk hakkında düzenlenmiş sosyal inceleme raporu ve diğer mesleki raporları kullanılmıştır. Araştırmada sonuçlarına göre; çocukların işledikleri suç davranışı aile ile ilgili faktörlerle, akran gruplarıyla, çevreleriyle ve eğitim durumlarıyla bağlantılıdır. Çocuklar uyum sorunları yaşamakta, okul devamsızlıkları ve akademik başarısızlıkları devam etmektedir. Çocuklar; kurum bakımında yaşadıkları sorunlar, aile özlemi, yaşadıkları ortama geri dönme ve kuralsız yaşama arzusuyla izinsiz olarak kuruluştan ayrılmaktadır. Ayrıca çocuklara ve ailelerine yönelik yapılan mesleki müdahaleler, niceliksel ve niteliksel olarak personellerde yaşanan sorunlar sebebiyle yeterli olmamaktadır.

ÇODEM'lerde kalan 15-18 yaş grubundaki 13 katılımcı ile gençlerin madde kullanımı ile alakalı deneyimlerinin ve mevcut tedavi yöntemlerine dair değerlendirmelerinin incelenmesi amacıyla yapılan çalışmada; arkadaş ortamı ve travmatik yaşantıların madde kullanmaya başlamalarında etkili olduğu, katılımcıların okul yaşantısını koruyucu bir ortam şeklinde algıladıkları, kaldıkları kurumu güvenli bir yer olarak gördükleri fakat kurumun izole ortamının olmasının ve kurumla alakalı ön yargıların gençleri zorladığı, en fazla arkadaşlarından ve kurum çalışanlarından sosyal destek aldıkları, gençlerin geleceğe yönelik yaptıkları planların yanında kurumdan ayrılmakla ilgili kaygılarının ciddi bir yer tuttuğu sonuçlarına ulaşılmıştır (Vaizoğlu-Şengünler 2017).

Tapan'ın (2016) madde kullanım öyküsü olan ergen bireylerin; aile ve sosyal destek sistemleriyle bağımlılık profilleri arasındaki ilişkisini incelediği araştırmada, Şahinbey Çocuk Destek Merkezinde kalan 106 ergen evreni oluşturmuştur. Ergenlerin sosyodemografik özellikleri ile algıladıkları sosyal destek düzeyi ve bağımlılık profili arasında istatistiki anlamda farklılaşma bulunmamıştır. Ancak psikiyatrik tedavi görme durumu ile bağımlılık profili arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Ayrıca araştırmaya katılan 106 ergenin %31,1'inin psikiyatrik veya psikolojik tedavi gördüğü, büyük çoğunluğunun %59,4'ünün parçalanmış aile üyesi olduğu öğrenilmiştir.

Zengin (2017) ÇODEM'de kalan 11-18 yaş arası erkek çocuklarında spor etkinliklerine katılımın sosyal yeterlik gelişimi üzerindeki etkilerini incelemek

amacıyla bir araştırma yapmıştır. Bu araştırmaya 5 farklı ÇODEM'den gönüllü olarak 11-18 yaş grubundaki 141 erkek çocuk dahil edilmiştir. 141 erkek çocuktan deney (71 çocuk) grubu ve kontrol grubu (70 çocuk) olmak üzere iki grup oluşturulmuştur. Yapılan araştırmada ÇODEM'lerde kalan çocukların sosyal uyum düzeylerinin ve kişilik özelliklerinin geliştirilmesinde spor etkinliklerine katılımın anlamlı bir tesirinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Şahin'in (2020) cinsel istismar deneyimi nedeniyle kurum bakımına ihtiyaç duyan kız ergenlerin çeşitli demografik, ruhsal ve istismara dair özelliklerini incelemiş olduğu araştırma; cinsel istismar deneyimi nedeniyle ÇODEM'de bakım ve korunma altında bulunan 12-18 yaş aralığındaki 109 kız çocuğu ile yürütülmüştür. Katılımcıların %60'ının muhtemel TSSB (Travma Sonrası Stres Bozukluğu) ve %43'ünün depresyon tanısı alabileceği, TSSB'ye komorbid depresyon tanısı alma olasılığının yaklaşık %69 olduğu anlaşılmıştır.

Çetin ve Altınar'ın (2019) Konya ÇODEM'de bakım ve koruma altına alınan cinsel istismara maruz kalmış 12-18 yaş aralığında 16 kız çocukla, cinsel istismar olgusunun sosyodemografik özellikleri ele alınarak mağdur odaklı incelenmesi amacıyla yapmış olduğu araştırmada; çocukların madde bağımlılığı ya da kötü alışkanlıklarının olduğu, intihar düşüncesinin yoğun olarak yaşandığı ancak psikolojik tedavi ve rehabilite ile birlikte intihar düşüncesinin azaldığı tespit edilmiştir. Bundan dolayı cinsel istismara uğrayan çocukların tıbbi tedavi ve rehabilitasyon sürecine, sosyal aktivitelere katılımlarının sağlanması gerekmektedir.

Korunma altında bulunan ve İstanbul'da 4 farklı Çocuk Destek Merkezinde kalmakta olan 14-20 yaş arasındaki 78 ergenin algıladıkları sosyal destek ve psikolojik iyilikleri arasındaki ilişkinin araştırıldığı çalışmada; algılanan sosyal destek arttıkça psikolojik iyiliğin de artacağını öngörmüştür (Koçak ve Arslan 2018).

Demirbaş'ın (2017) cinsel istismar mağduru ergenlerin bağlanma stilleri, başa çıkma tarzlarını tespit ederek depresyon anksiyete stres ve aleksitimi düzeylerine etkisini saptamak amacıyla ÇODEM'de kalan 13-19 yaş arasındaki 102 ergenle yaptığı araştırmada çocukluk çağı cinsel istismar deneyimi olan ergenlerde bağlanma psikolojik işlevselliği (depresyon, anksiyete ve stres) ve stresle başa çıkmayı negatif yönde etkilediği anlaşılmıştır.

1.8. Araştırmanın Problemi

Farklı toplumlarda ve Türkiye’de değişik sebeplerle suça sürüklenen ya da suç mağduru olan çocukların geçmişten günümüze süregeldiği bilinmektedir. Çocuklar, en temelde savunmasızlıkları sebebiyle dezavantajlı bir grubu oluşturuyorken onların suça sürüklenmesi ya da suç mağduru olması bu dezavantajı daha da derinleştirmektedir. Bu durumda ortaya çıkan yıkıcı sonuçlar ise yalnızca çocuğu değil çocuğun bulunduğu tüm çevreyi, tüm toplumu etkilemektedir. Bu sebeple çocuk refahı alanı, tüm dünyayı ilgilendiren bir alandır.

Suçta sürüklenen ya da suç mağduru olan çocuklar için sosyal devlet anlayışını benimseyen tüm toplumlar, bu soruna yönelik politika ve stratejiler geliştirmeye çalışmaktadır. Türkiye merceğinde ele alındığında ise zaman içerisinde bu konuda farklı politikaların geliştirilmeye çalışıldığı, çocuk refahı alanında hizmet veren kuruluşların isimlerinin ve işlevlerinin değiştiği görülmektedir. Bu kapsamda çocuk refahı alanında 2014 yılı itibariyle farklı bir isme ve işleve sahip olan bir kuruluş da Çocuk Destek Merkezi olmuştur. 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu’nun 3. maddesinde tanımı yapılan, çocukların bireysel ihtiyaç ve farklılıklarını ön planda tutan bu merkezlerin, yaş gruplarına ve cinsiyete göre farklı ihtisas alanlarına ayrıldığı bilinmektedir.

Literatür taraması yapıldığında çocuk refahı alanının önemli bir boyutunu oluşturan ÇODEM’ler ile ilgili yapılan çalışmaların çok sınırlı olduğu anlaşılmaktadır. Bu alanda literatürde bir boşluğun olduğu, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bünyesinde yapılan araştırmalara da doğrudan yansımaktadır. Örneğin; Türkiye’de çocuk alanında hazırlanan lisansüstü tezlerin sistematik derlemesini yapmak amacıyla Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bünyesinde gerçekleştirilen nitel araştırmada Yüksek Öğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi veri tabanında “tezlerin adı, dizini, konusu, anahtar kelimeleri ve özet” alanında “çocuk” ve “ergen” anahtar kelimeleri aratılarak (1967-2020 yılları arasındaki) toplam 42.540 lisansüstü tez incelenmiştir. Çocuk Destek Merkezleri ile ilgili 2020 yılına kadar yazılan tezler (6 adet) incelendiğinde, bu tezlerin stresle başa çıkma, algılanan sosyal destek ve karar verme becerileri ve reşit olma, sosyal hayata uyum, refakatsiz çocuklar, suç mağduru çocuklar gibi konularda yazıldığı görülmüştür. Bu sebeple Çocuk Destek Merkezlerine ilişkin sayı ve konu çeşitliliği yönünden daha çok araştırmaya ihtiyaç

olduğu anlaşılmıştır (Sarı ve ark 2021). Bununla birlikte yine alan yazın taraması yapıldığında, meslek elemanlarının ÇODEM’de sunulan psikososyal destek hizmetine ilişkin düşüncelerinin ele alındığı herhangi bir çalışmanın bulunmadığı görülmüştür. Oysaki çocuklarda olumlu tutum ve davranış değişikliği oluşturmaya yönelik mesleki müdahaleleri içeren psikososyal destek hizmetinin, bütüncül olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Çünkü Çocuk Destek Merkezlerinde çocukların genel iyilik halini arttırmaya, refah seviyelerini yükseltmeye yönelik yapılan en dikkat çekici uygulamalardan birisi psikososyal destek hizmetidir. Suça sürüklenen ya da suç mağduru olan, farklı olumsuz yaşam deneyimleri bulunan çocuklara yönelik verilen bu hizmetin, çocuklar için hayati bir öneme sahip olduğu düşünüldüğünde bu hizmete ilişkin araştırmaların artması gerektiği düşünülmektedir.

ÇODEM Yönetmeliği’nde bahsi geçen psikososyal destek hizmetinin bu hizmeti sunan meslek elemanları tarafından nasıl değerlendirildiğini, anlamlandırıldığını bilmemek, meslek elemanlarından bu hizmet sunumu hakkında geri bildirim almamak, farklı sorunların ortaya çıkmasına yol açabilmektedir. Çocuk refahı alanı kompleks sorunların olduğu bir saha olduğundan bu sorunları en aza indirmek ve korunmaya ihtiyacı olan çocuklara en faydalı sistemi kurabilmek/geliştirebilmek için saha çalışanlarından geri bildirim almak bir zarurettir. Bu sebeple çocukların yararına olacak şekilde psikososyal destek hizmetinin geliştirilmesi için meslek elemanlarının hizmet hakkındaki algılarının açığa çıkartılması, keşfedilmesi gerekmektedir. Meslek elemanlarının hizmete ilişkin duygularını, düşüncelerini ve beklentilerini bilmek, hizmetin niteliğinin artırılması açısından önem taşımaktadır.

Bu nedenlerle ÇODEM’de görev yapan meslek elemanlarının psikososyal destek hizmetini çocuklara nasıl sunduğunun ve bu hizmete ilişkin düşüncelerinin nasıl şekillendiğinin anlaşılmasına çalışılması, bu araştırmanın problemini teşkil etmektedir.

1.9. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı Çocuk Destek Merkezlerinde sunulan psikososyal destek hizmetinin meslek elemanları tarafından değerlendirilmesidir. Yapılan çalışma ile birlikte psikososyal destek hizmetinin işlevselliğinin bu hizmeti sunan öznel

tarafından değerlendirilmesi, bu öznelere psikososyal destek sürecine ilişkin algılarının açığa çıkartılması, elde edilen bilgiler doğrultusunda ise sosyal hizmet bakış açısıyla bu hizmetin niteliğinin arttırılmasına yönelik önerilerin geliştirilmesi amaçlanmaktadır.

Bu genel amaçlar çerçevesinde belirlenen alt amaçlar aşağıda belirtilmiştir:

- ÇODEM’de görev yapan meslek elemanları için merkezde sunulan psikososyal destek hizmetinin ne anlam ifade ettiğini kavramak
- Meslek elemanlarının gözünden psikososyal destek hizmetinin sağladığı avantajları keşfetmek
- Psikososyal destek hizmetini sunan meslek elemanlarının, bu hizmetten ne tür beklentilerinin olduğunu anlamak
- Psikososyal destek hizmetine yönelik meslek elemanlarına verilen eğitimlerin, meslek elemanları tarafından nasıl değerlendirildiğini anlamak
- Psikososyal destek hizmeti sunumunda görev yapan meslek elemanlarının sahada karşılaştıkları zorlukları (fiziksel, psikolojik vb.) keşfetmek
- Psikososyal destek hizmetinin sunumunda karşılaşılan zorlukların en aza indirgenmesi için neler yapılabileceğini keşfetmek
- Psikososyal destek hizmetinin çocuklar üzerindeki yansımalarını keşfetmek

1.10. Araştırmanın Önemi

Yapılan çalışmanın psikososyal destek hizmetinin etkinliğinin değerlendirilmesi ve bunun sonucunda hizmetin etkinliğinin arttırılması, niteliğinin geliştirilmesi noktasında önemli olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda 2014 yılından itibaren ÇODEM’lerde uygulanmaya başlanan psikososyal destek programının, 2022 yılına kadar meslek elemanları tarafından değerlendirilen bir çalışmaya rastlanmaması ve bu konuda yapılan araştırma sayısının sınırlı olması araştırmanın orijinalliğini arttırmakta, araştırmayı önemli kılmaktadır. Ayrıca araştırmanın, psikososyal destek hizmeti çerçevesinde hem ÇODEM’de görev yapan

meslek elemanlarının hem cinsel istismar mağduru kız çocuklarının hem de erkek refakatsiz sığınmacı çocukların profiline, sorun ve ihtiyaçlarına dair önemli ipuçları verebileceği düşünülmektedir.

Bu araştırma, ÇODEM’de görev yapan meslek elemanlarının Anka Çocuk Destek Programına ilişkin düşüncelerini spesifik olarak ele alan ilk çalışma olması bakımından önem taşımaktadır. Ayrıca araştırmanın Anka Çocuk Destek Programının meslek elemanlarına ve ÇODEM’de kalan çocuklara ne tür fayda sağladığının anlaşılmasına ve Anka Çocuk Destek Programının uygulanması esnasında karşılaşılan zorlukların açığa çıkartılmasına katkı sunacağı düşünülmektedir. Böylece söz konusu programın gelişimine fayda sağlayacağı ve ileride çocuk refahı alanında hazırlanabilecek psikososyal destek programlarına ilişkin bir bakış açısı kazandıracağı öngörülmektedir.

2. GEREÇ VE YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeline, öznelere, veri oluşturma sürecine, araştırmanın sınırlılıklarına, verilerinin yönetilmesine ve analizine ilişkin bilgi verilmiştir.

2.1. Araştırmanın Modeli

Nitel araştırma bireylerin ya da grupların sosyal veya beşerî bir soruna yükledikleri anlamı çözmeye, keşfetmeye yönelik bir yaklaşım türüdür. Soruların ve işlem basamaklarının geliştirilmesi, çoğunlukla katılımcıların bulundukları ortamlardan verilerin toplanması, özel durumlardan temalara ulaşarak tümevarımsal veri analizinin gerçekleştirilmesi ve verilerin anlamının araştırmacı tarafından yorumlaması adımlarını içermektedir. Bu araştırma türü anlamaya ve durumun karmaşıklığını yorumlamaya önem vermektedir (Creswell 2017). Kümbetoğlu'na (2005) göre “nitel araştırmalar” kişilerin gerçekliğe yüklemiş oldukları anlamları, olayları ve süreçleri kavrayabilmek için kullanılan araştırmalar şeklinde tanımlanırken; “nitel veriler” kişilerin, süreçlerin, duyguların, düşüncelerin, arzuların ve inançların ayrıntılı şekilde aktarılabildiği veri türleri olarak ifade edilmektedir.

Anlamayı ve yorumlamayı daha kolay kılan nitel araştırmada, sosyal bir olgu doğal seyri içinde betimlenmektedir. Bu betimlemede “niçin, nasıl ve ne şekilde” sorularına cevap aranmakta (Karataş 2015) ve araştırmacının ötekinin anlayış ve algılarından pay almasına imkân tanınmaktadır (Berg ve Lune 2019). Yapılan araştırma, katılımcıların algı, deneyim ve gözlemlerini açığa çıkarmaya odaklanmışsa nitel yöntemler tercih edilmelidir (Krysik ve Finn 2015). Araştırmada ÇODEM’de görev yapan meslek elemanlarının merkezde sunulan psikososyal destek hizmetine ilişkin duygu, düşünce ve deneyimlerinin keşfedilmesi amaçlandığından nitel araştırma yöntemi tercih edilmiştir. Nitel araştırma desenlerinden ise yine araştırmanın amacına ulaşmada işlevsel olduğu düşünülen fenomenolojik yaklaşımdan yararlanılmıştır.

Günlük deneyimlerimizin doğası hakkında derinlemesine fikir sahibi olmamızı amaçlayan fenomenoloji, insanların tecrübe ettikleri şeyi nasıl betimlediklerine yoğunlaşmaktadır. Fenomenolojik yaklaşım; bireylerin bazı

fenomenleri nasıl algıladıkları, betimledikleri, anımsadıkları, anlamlandırdıkları, başka kişilere fenomenlerden nasıl bahsettikleri ve bu fenomen hakkında ne hissettikleri üzerine odaklanır. Bu yaklaşımda fenomenin özünü keşfetmek üzere söz konusu olguyu doğrudan tecrübe eden bireylerle derinlemesine görüşmeler yaparak veri toplanmakta, kişilerin deneyimleri parantez içine alınıp analiz edilerek karşılaştırılmaktadır (Patton 2018).

2.2. Araştırmanın Özneleri

Nitel araştırmalarda genelleme kaygısı olmaksızın evrenin zenginliğini, aykırılığını ve çeşitliliğini temsil edecek bir çalışma grubu seçilmeye çalışılmaktadır (Karataş 2017). Bu doğrultuda, Konya ilinde erkek refakatsiz sığınmacı çocuklara hizmet veren Alaaddin ÇODEM ve istismar mağduru kız çocuklarına, ergen gebe ve çocuk annelere hizmet veren Konya ÇODEM’de çalışan meslek elemanları; araştırmanın çalışma grubu olarak belirlenmiştir. Ayrıca bu çalışma grubunu oluşturan özneler, Alaaddin ÇODEM ve Konya ÇODEM’le aynı yerleşkede iç içe bulunan 2 ÇOKİM’de de görev yapmaktadır.

Genellikle fenomenolojik araştırmada araştırmacı herhangi bir olguyu deneyimlemiş öğelere gereksinim duyacağından dolayı amaca yönelik örnekleme yöntemi kullanılmaktadır (Rubin ve Babbie 2016; akt. Baltacı 2018). Bu araştırmada da psikososyal destek hizmetini sunan bireylere ulaşmak istendiği için örneklem amaçsal örnekleme yöntemi ile seçilmiştir. İyi seçilmiş, küçük bir örneklem üzerinde yapılan araştırmalarda çoğu zaman büyük bir evrende yapılan araştırmadan daha iyi sonuçlar elde edilmesi mümkündür (Karasar 2015). Bu yüzden örneklem sayısının çok olmasından ziyade, örneklemin iyi seçilmiş olması konusuna dikkat edilmiştir. Amaçsal örnekleme yöntemlerinden ise ölçüt örnekleme yöntemi kullanılmıştır.

Araştırma öznelerinde istenilen bazı kriterler/ölçütler şu şekilde belirlenmiştir:

- ÇODEM Yönetmeliği’nde tanımı yapılan meslek elemanı kavramı içerisinde yer alan meslek gruplarından birinde çalışıyor olmak/ÇODEM’de kurum müdürü olmak
- Anka Çocuk Destek Programı ile ilgili personel eğitimi almış olmak

- En az 6 ay ÇODEM’de çalışmış olmak

Araştırmaya katılacak kişilerde “Anka Çocuk Destek Programı ile ilgili personel eğitimi almış olmak” kriterinin aranmasının sebebi doğrudan araştırmanın amacı ile ilişkilidir. En az 6 ay Çocuk Destek Merkezinde çalışmış olma kriterinin konulmasının sebebi ise meslek elemanlarının kurumda çalışmaya başlar başlamaz bu eğitimi almasının bazen mümkün olamayacağının göz önünde bulundurulmasıdır. Ayrıca katılımcıların Anka Çocuk Destek Programı çerçevesinde gözlem ve uygulama yapmış olmaları da istenmiştir.

Veri toplama sürecinde araştırmanın amaçları doğrultusunda araştırmaya faydalı olacağı düşünüldüğü için ilk başta planlanmaması rağmen sonradan ölçütler arasına kurum müdürü olmak kriteri de eklenmiştir. Bunun yanı sıra görüşmelerde veri doygunluğuna ulaşılması için geçmiş yıllarda bu kurumlarda çalışmış, araştırmaya katılma kriterlerine uyan meslek elemanlarıyla da derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Geçmiş yıllarda en az 6 ay ÇODEM’de çalışmış olan ve Anka Çocuk Destek Programı eğitimi almış kişilere ulaşmak amacıyla İl Müdürlüğünden, kurum müdürlerinden ve kurumda çalışan meslek elemanlarından bilgi alınmıştır. Alınan bilgiler ışığında araştırmaya katılması için Konya ilinde belirlenen kriterlere uyan tüm meslek elemanları ile görüşme yapılması planlanmıştır. Bunun için kartopu örneklem yöntemi kullanılmıştır.

Araştırmada veri toplama sürecinde bir katılımcı ile görüşme yapmak için randevu alınmış ve görüşmeye gidilmiştir. Ancak görüşme esnasında katılımcının araştırmaya katılım kriterlerini karşılamasına rağmen araştırma konusu ile ilgili bilgisinin çok kısıtlı olduğu anlaşılmış, bundan dolayı bu katılımcı ile yapılan görüşme veri analizine dâhil edilmemiştir. Başka bir katılımcı görüşmeyi kabul etmiş fakat sonrasında 2 kez aranılmasına rağmen dönüş yapmamıştır. 1 kişi iş yoğunluğu sebebiyle görüşmeyi reddetmiştir. 1 kişi ile telefonda araştırmanın amacı ve içeriği hakkında yaklaşık 15 dakika konuşulmuştur fakat görüşülen kişi Anka Çocuk Destek Programı hakkında yeterli bilgiye sahip olmadığı gerekçesiyle katılmayı reddetmiştir. 3 kişi gerekçe sunmaksızın araştırmaya katılmak istemediğini belirtirken 1 kişi ile Anka Çocuk Destek Programı eğitimi almamış olması nedeniyle görüşme yapılamamıştır.

Araştırma kapsamında veri doygunluğuna ulaşılan kadar görüşmelere devam edilmesi planlanmış, toplam 16 kişi ile derinlemesine görüşme yapılmıştır. Araştırmada 14 katılımcı ile yüz yüze görüşme yapılmış, 2 katılımcı ile online görüntülü olarak görüşme gerçekleştirilmiştir. Söz konusu 2 katılımcı, yalnızca görüntülü olarak görüşme yapabileceklerini, bu şekilde araştırmaya katılmayı kabul ettiklerini ifade etmişlerdir.

Öznelere İlişkin Tanıtıcı Bilgiler

Araştırma öznelere ilişkin kimlik bilgilerinin saklı tutulması konusunda zaman zaman tedirginlik yaşadıkları gözlemlenmiştir. Bu bağlamda araştırmanın her aşamasında katılımcıların kimlik bilgilerinin korunması hassasiyeti gösterilmeye çalışılmıştır. Yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim durumu, deneyim süresi gibi kişisel bilgiler doğrudan araştırma öznelere ilişkin kimliğini açığa vuracağı (Örneğin kurumda x cinsiyetinde ve y unvanında 1 kişi bulunmaktadır) için aşağıda verilen tanıtıcı bilgilerde bu duruma dikkat edilmiştir. Araştırmada katılımcılarla ilgili tek tek bilgi verildiğinde gizlilik ortadan kalkacağı için araştırma öznelere ilişkin genel bilgilere yer verilmiştir. Bu bilgiler şu şekildedir:

- Katılımcıların 8'i erkek, 8'i kadındır.
- Katılımcılar sosyal çalışmacı, psikolog, sosyolog ve öğretmen unvanına sahiptir.
- Katılımcıların yaş aralığı 27-59'dur.
- ÇODEM'de görev yapan meslek elemanlarının çalışma süreleri 6 ay ve 6 yıl arasında değişmektedir.
- Katılımcıların geçmiş iş tecrübeleri arasında sosyal hizmet merkezi, yetiştirme yurdu, MEB, çocuk yuvası, rehabilitasyon merkezleri, kadın konukevi, huzurevi ve belediye yer almaktadır.

2.3. Veri Oluşturma Süreci

Çocuk Destek Merkezinde görev yapan meslek elemanlarının merkezde sunulan psikososyal destek hizmetine ilişkin düşüncelerinin keşfedilmesini

amaçlayan bu araştırmanın veri kaynakları; yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak gerçekleştirilen derinlemesine görüşmeler, derinlemesine görüşmelerden sonra tutulan değerlendirme raporları ve katılımcı gözlem olmuştur.

2.3.1. Derinlemesine Görüşmeler

Derinlemesine görüşme tekniğini kullanmak az sayıda kişi ile kapsamlı bilgiye ulaşmak arzulandığında, anlamanın ve yorumlanın sosyal gerçeğin kavranmasında önemli olduğu düşünüldüğünde, duygu ve deneyimlerle ilgili ayrıntılı bilgi elde edilmek istendiğinde uygundur. Görüşme formu kullanmak ise hem araştırmacının konuya ve soruna odaklanmasına imkân sağlamakta hem de kişilerin bakış açılarının, tecrübelerinin öğrenilmesine olanak tanımaktadır (Kümbetoğlu 2005). Bundan dolayı araştırmada yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşme tekniği kullanılmıştır. Derinlemesine görüşmede kullanmak üzere ulusal ve uluslararası literatür göz önünde bulundurularak yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır.

Görüşme formu hazırlanırken araştırmanın sorunsalına odaklanmış soruların hazırlanmasına dikkat edilmiştir. Soruların etik açıdan uygunluğunun profesyonel şekilde değerlendirilmesi amacıyla sosyal hizmet anabilim dalında görev yapan 5 akademisyenin ve ÇODEM’de çalışan 2 sosyal çalışmacının görüşüne başvurulmuştur. Glesne’ye (2020) göre görüşme öncesi soru hazırlama sürecinde pilot görüşmelere katılacak kişilerin asıl olarak çalışılmak istenilen gruptan olması gerekmektedir. Pilot görüşmelerde görüşmecinin sadece soruları cevaplaması değil aynı zamanda soruların kullanılabilirliğini eleştirel bir şekilde değerlendirmesi gerekmektedir ve pilot görüşmeciye bu konuda uyarı yapılmadığı (s. 151). Bu hususa dikkat edilerek online olarak sunulan tez önerisinde sosyal hizmet anabilim dalında görev yapan 5 akademisyenden görüşme formu hakkında geri bildirimler alınmış, gerekli düzenlemeler yapıldıktan sonra 22.06.2021 tarihinde Türkiye’de bir ilde Çocuk Destek Merkezinde görev yapan ve Anka Çocuk Destek Programı eğitimi almış olan bir meslek elemanına ulaşılmış, bu meslek elemanı ile telefonda pilot görüşme gerçekleştirilmiştir. Pilot görüşmede soruların kullanılabilirliği konusunda eleştiriler ve değerlendirmeler not alınmış, pilot görüşme sonrasında soruların sorulma şeklinde, sorulan sorularda kullanılan kelimelerin seçiminde bazı değişiklikler yapılmıştır. Ayrıca görüşme esnasında sorulabilecek ayrıntılandırıcı

sorular, sondaj sorular tartişılmıştır. 03.07.2021 tarihinde ikinci bir pilot görüşme yapılmıştır. Bu pilot görüşmede de görüşmecinin araştırmada çalışılmak istenilen grup içerisinden olması konusuna dikkat edilmiştir. Pilot görüşme yapılan kişi Anka  ocuk Destek Programı personel eēiticileri arasından seçilmiştir. Yapılan pilot görüşmeler sonrasında görüşme formu son şeklini almıştır.

Görüşme formu genel kapsamda 4 bölümden oluşturulmuştur. Bu bölümler; kişisel bilgiler, katıldıēı psikososyal destek hizmetlere ilişkin bilgiler, şu andaki durum bilgileri (katılımcının psikososyal destek hizmetine ilişkin deēerlendirmeleri) ile beklentiler ve umutlar şeklinde dir.

Görüşmelerin uygun ortamda yapılabilmesi için hazırlık yapılmıştır. Kurum müdürlerinin yönlendirmeleri doērultusunda bir  ODEM’de görüşme odası ve kütüphane (bazı görüşmeler esnasında görüşme odasının meslek elemanları tarafından kullanılıyor olması sebebiyle) kullanılmıştır. Diēer  ODEM’de ise görüşme odasının olmaması sebebiyle görüşmeler toplantı odasında ya da meslek elemanlarının odasında gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya katılım hususunda katılımcıların g n ll l ē  esas alınmış, görüşmeler ses ve görüntü kaydı alınmaksızın ve fotoğraf çekilmeksizin kuruluş işleyişini aksatmayacak şekilde mesai saatleri içerisinde, Covid 19 tedbirleri alınarak gerçekleştirilmiştir. Derinlemesine görüşmeler için randevu tarih ve saat belirlenirken katılımcıların tercihleri dikkate alınmıştır.

Derinlemesine Görüşmelere Hazırlık

Görüşmelerde ses kaydı alınamaması sebebiyle görüşmeyi eksiksiz olarak kayıt altına alması için literatürün de  nerdiēi şekilde ikinci görüşmeci bulunması d ş n lm şt r. Bunun profesyonel şekilde olması planlanmış, hızlı klavye kursuna giden, bu konuda eēitimi olan bir kişinin bulunması için çaba gösterilmiştir. Bu çaba içerisinde KOMEK’te (Konya Büyükşehir Belediyesi Meslek Edindirme Kursları) hızlı klavye kursu veren şubeler araştırılmış ve bu kursu veren bir  ēretmen ile iletişime geçilmiştir. Toplamda 2 farklı KOMEK’e 4 kez gidilmiştir. Hızlı klavye kursu veren  ēretmenle ilk olarak telefonda görüşülmüş daha sonra yüz yüze bir prova yapılması için s zleşilmiştir. Yapılan birkaç  n denemeden sonra  ēretmenin konuşmayı yazacak kadar pratiēinin olmadıēı anlaşılmıştır. Üniversitede  alışan

öğretim görevlileri aracılığıyla sınıf gruplarına duyuru yapılarak sosyal hizmet öğrencilerinden hızlı klavye kullanma becerisi olan kişilere ulaşılmaya çalışılmıştır. Bunun sonucunda 4 kişi ile mesajlaşılmış, 1 kişi ile yüz yüze görüşme provası yapılmıştır. Ancak istenilen seviyede hızlı yazma becerisi olmadığı için bu kişiler ikinci görüşmeci olarak kabul edilmemiştir. Yine bir öğretim görevlisi aracılığıyla katiplik sınavlarına hazırlanan bir kişiye ulaşılmış, onunla yüz yüze görüşülerek ön deneme yapılmıştır. Ancak bu kişi de yazıları karışık ve eksik yazması sebebiyle reddedilmiştir. Ulaşılan bir başkatip ise ilk başta ikinci görüşmeci olmayı kabul ettikten sonra iş yoğunluğu nedeniyle sonradan vazgeçmiştir. Tüm bu süreç sonunda ikinci görüşmeci olmadan görüşmelerin yapılmasına karar verilmiştir. Görüşmeler araştırmacı tarafından yazılarak not alınmıştır.

İlk görüşme 12.10.2021, son görüşme 22.11.2021 tarihinde yapılmıştır. En kısa görüşme 1 saat 35 dakika, en uzun görüşme ise 2 saat 15 dakika sürmüştür. Fakat her bir görüşme için 1 gün ayrılmıştır. Görüşme öncesinde (güven ilişkisi kurmak adına) ve sonrasında meslek elemanları ile zaman geçirilmiştir. Yani görüşmeler ortalama 2 saat olarak gözükse de o görüşmeyi yapabilmek adına araştırmacı, tüm gününü kurumda geçirmiştir.

Görüşme Süreci ve Deneyimler

Ezzy'e göre (2002) nitel araştırmalarda araştırmanın inandırıcılığını noktasında görüşme sürecinde bazı stratejilerin kullanılması önerilmektedir. Bunlar; görüşme verilerinin dökümünü yaparken kodlamaya başlamak, bol miktarda analitik not içeren bir günlük tutmak ve süreçle ilgili yapılan yorumları katılımcıya teyit ettirmek şeklindedir (Saldana 2019). Araştırmada bu stratejiler kullanılmıştır. Görüşme verilerinin dökümü yapılırken kodlamaya başlanmış, araştırma günlüğü tutulmuştur. Ayrıca yapılan her görüşmeden sonra 2. kez katılımcı ile görüşme planlanmış ve görüşme metinlerinin teyidi de alınmıştır. Görüşme esnasında katılımcıların ifadelerinin olduğu gibi yazılmasına hassasiyet gösterilmesinin yanı sıra bu şekilde katılımcılar kendi ifadelerini okuyarak da doğrulamıştır.

Araştırmanın öznelere kısmında 14 kişi ile yüz yüze, 2 kişi ile online görüşme yapıldığından söz edilmiştir. Bu konu ile ilgili görüşme sürecinde online görüşmelerle ilgili de farklı bir deneyim yaşanmıştır. Online görüşmenin avantajları

ve dezavantajları araştırmacı tarafından deneyimlenerek keşfedilmiştir. Görüşme yaparken katılımcı internet bağlantısı sorunu/kesintisi yaşamış, görüşmeye ara verilmek zorunda kalmıştır. Farklı uygulamalardan (Google Meet, Zoom ve WhatsApp) görüntülü görüşmeye devam edebilmek için denemeler yapılmış, sonrasında sorun çözülmüş ve görüşme tamamlanmıştır.

14 görüşme meslek elemanlarının çalışma ortamında yani Çocuk Destek Merkezinde gerçekleşmiştir. Bu durum gözlem yapmak için çok büyük avantaj sağlarken aynı zamanda çocukların görüşme esnasında danışmanının yanına gelmesi, kurumda çocuklarla ilgili çözülmesi gereken acil bir sorunun olması gibi sebeplerle zaman zaman görüşmelerin bölünmesine neden olmuştur. Araştırma günlüklerinde bu durumdan aşağıdaki gibi bahsedilmiştir:

“Görüşme esnasında görüşmecinin telefonu çaldı. 112 acil çağrı merkezi bir çocuk için arıyordu. Görüşmeyi görüşme odasında yaptığımız için odada ikimizden başkası yoktu ve oldukça sessiz bir ortamdı. Bu sebeple 112 hattındaki kişinin konuşmalarını da rahatlıkla duyabiliyordum. 112’yi kurumda kalan bir çocuk mide bulantısı olduğu, kendini kötü hissettiği için aramış. Çocuk kurumda kaldığı için 112’ye danışmanının ismini vermiş. 112 hattındaki kişi çocuğun 18 yaşın altında olması nedeniyle hastanede bir velisinin olması gerektiği bilgisini verdi. Görüşmecim bu konu hakkında 112 ile konuştu. Çocuğun psikolojik rahatsızlıklarının olduğunu, belki yalan söylüyor olabileceği bilgisini 112 ile paylaştı. Bu konuşmalar ister istemez uzun sürdü ve benim görüşmem bölünmüş oldu. Çocuk hastaneye gidince yanına bir personel gönderildi. Bunun koordinasyonu için ara ara hastaneden, eczaneden ya da 112’den gelen aramalar oldu. Böyle çocuklarla ilgili meseleler zaman zaman görüşmelerimin bölünmesine neden oluyor.”

Yapılan görüşmeler esnasında yaşanan bazı zorluklar ise araştırma günlüğüne şu şekilde yansımıştır:

“Sorularımı sorarken iletişim konusunda zorlandığımı fark ettim. Bu 3 görüşmeci çok alakasız cevaplar veriyordu zaman zaman. Bir soruyu örnekleyerek 2-3 kez açıklıyorum neredeyse. Ona rağmen konudan bambaşka cevaplar aldığım oldu. Bu durum beni inanılmaz şaşırttı ve uzun bir süre kendimi sorgulamama neden oldu. Fakat diğer 13 görüşmecimle böyle bir sorun yaşamamıştım. Süreç içinde “Benimle iletişimleri böyle ise acaba çocuklarla nasıl?” diye düşündüm.”

“Bazı katılımcılarım ilk aşamada beni bir denetleyici gibi görüyor. Bunun sonucu olarak bazı konularda şeffaf olamadıklarını hissettim. Olumsuz olan bir konuyu dile getirme konusunda kaygılandıklarını fark ettim. Sorularıma ve bana karşı ilk başta çekimser yaklaşıyorlar. Ancak uzun süre vakit

geçirdikten sonra ve katılımcılarıma detaylı bir açıklama yaptıktan sonra biraz daha rahatlıyorlar.”

Derinlemesine görüşmeler genel olarak değerlendirildiğinde yaşanan güçlüklerle rağmen araştırmacı için öğretici ve geliştirici bir süreç olmuştur.

2.3.2. Görüşme Değerlendirme Raporları

Derinlemesine görüşmeler yapıldıktan sonra görüşmecilerle ve süreç ile alakalı öz eleştirilerin, deneyimlerin ve dikkat çeken noktaların değinildiği görüşme değerlendirme raporları yazılmıştır. Bu raporlarda aşağıdaki gibi ifadeler bulunmaktadır:

“Görüşme öncesinde güven ilişkisi kurmak adına katılımcılarla uzun uzun sohbet ediyorum. Bir görüşmemde fark ettiğim şey, görüşme öncesinde katılımcıya konuya ilişkin çok ipucu vermenin iyi olamayabileceğiydi. Çünkü bu sefer görüşme esnasında katılımcı “bahsettiğim gibi, bildiğiniz gibi” ifadeler kullanarak geçiştirebiliyormuş sorulan soruları. Sonraki görüşmelerimde buna dikkat edeceğim.”

“Katılımcım gönüllüydü fakat kişilik özelliği olarak çabuk sıkılan birisi olduğundan bahsetti. Kalemliğimden çıkardığım mavi tükenmez kalemi isteyerek önündeki kâğıda sürekli olarak bir şeyler çizdi. Bu benim dikkatimi dağıttı. Teklifime rağmen görüşmeye ara vermek istemedi. Görüşme sonuna doğru kalemin mürekkebi bitti. Diğer renkli kalemlere geçti. Bunun görüşmeyle alakalı olmadığı belirterek özür diledi. Görüşmeyi tamamlamayı başarabildiğimiz için sevinçliydim. İçinde bulunduğum durum biraz komik gelmişti.”

“Görüşmecimin ilk başta biraz soğuk ve mesafeli olduğunu düşünmüştüm. Ancak görüşme başladıktan sonra istediğim sıcak atmosferi yakalayabildik. Görüşmecimin kullandığı kelimelerden ve kendini ifade ediş biçiminden onun donanımlı birisi olduğunu düşündüm.”

“Bir görüşme için yaklaşık 3 saat bekledim. Başka bir görüşmede katılımcım görüşme esnasında küçük bir mola verelim deyip beni unutmuştu. Yaklaşık 30 dk. bekledim. Üstelik görüşmeden sonra işe yetişmem gerekiyordu. Bu yüzden geç kaldım.”

“Görüşme esnasında katılımcım bana çocukların gittiği kampın videolarını izletti. Videonun arkasında hababam sınıfı müziği vardı. Katılımcımın bunları bana gülerek ve heyecanla göstermesi dikkatimi çekti.”

2.3.3. Katılımcı Gözlem

Yaklaşık 1,5 ay süren veri toplama sürecinde araştırma öznelerinin hizmet verdiği kurumlarda gözlem yapma imkânı bulunmuştur. Araştırmada yarı

yapılandırılmış görüşme formu sorularında odaklanılan konular hakkında (psikososyal destek hizmeti veren meslek elemanlarının çalışma ortamı, fiziksel şartları vb. gibi) gözlem yapılmıştır. Kuruma derinlemesine görüşme yapmak için gidildiğinde (kuruluş işleyişini aksatmayacak şekilde) yalnızca görüşmeci için zaman ayrılmamış, diğer meslek elemanları her seferinde odalarında ziyaret edilmiş, onlarla uzun bir süre vakit geçirilmiştir. Görüşmeler öncesinde ve sonrasında meslek elemanlarının çocuklarla olan diyalogları gözlemlenmiştir. Anka Çocuk Destek Programı kapsamında yapılan grup çalışmalarına (yalnızca gözlem amaçlı, kurum müdüründen ve grup danışmanından onay alınarak) katılım sağlanmıştır. ÇODEM’de yer alan binalar (kütüphane, spor salonu, yemekhane, satranç odası, Anka odası, toplantı salonu vb.) bir danışman eşliğinde gezilmiş, gözlemler sürekli olarak not alınmıştır.

2.4. Araştırma Verilerinin Yönetilmesi ve Analizi

Günümüzde nitel verilerin analizinde çok farklı nitel veri analiz programları kullanılmaktadır. Görüşmeler sonrasında elde edilen nitel verileri bütün olarak bilgisayar ortamında metne dönüştürmek, analiz için atılması gereken ilk adımdır. Karmaşık veri yığınının bir bütünlüğe kavuşması gerekmektedir (Kümbetoğlu 2005). Bu araştırmada elde edilen verilerin bir bütünlüğe ulaşmasının sağlanmasında ve çözümlenmesinde MAXQDA 2020 programı kullanılmıştır. MAXQDA programı verilerin analiz edilmesini kolaylaştıran, verileri yönetebilmek için farklı imkânlar (geri çağrılan bölümler, smart coding tool, yaratıcı kodlama, görsel araçlar sekmesi gibi) sunan bir programdır. Araştırmada MAXQDA programının sağlamış olduğu bu imkânlardan faydalanılmıştır.

Derinlemesine görüşmeler esnasında elle yazılarak not alınan görüşme içerikleri, görüşmenin yapıldığı günün sonunda bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Bu aktarım yapıldıktan sonra tematik analiz yöntemine başvurulmuştur. İlk görüşme yapılan 12.10.2021 tarihinden itibaren eş zamanlı olarak veri analizi yapılmaya çalışılmıştır. Görüşmeler tamamen bittikten sonra ise 26.11.2021-15.01.2022 tarihleri arasında veri analizine yoğunlaşmıştır. Nitel araştırmalarda imgelerin titiz bir şekilde incelenmesi ve bireylerin deneyimlerine ilişkin ortaya çıkan anlamlar üzerine derinlemesine düşünülmesi gerektiğinden (Saldana 2019) görüşme metinleri tekrar

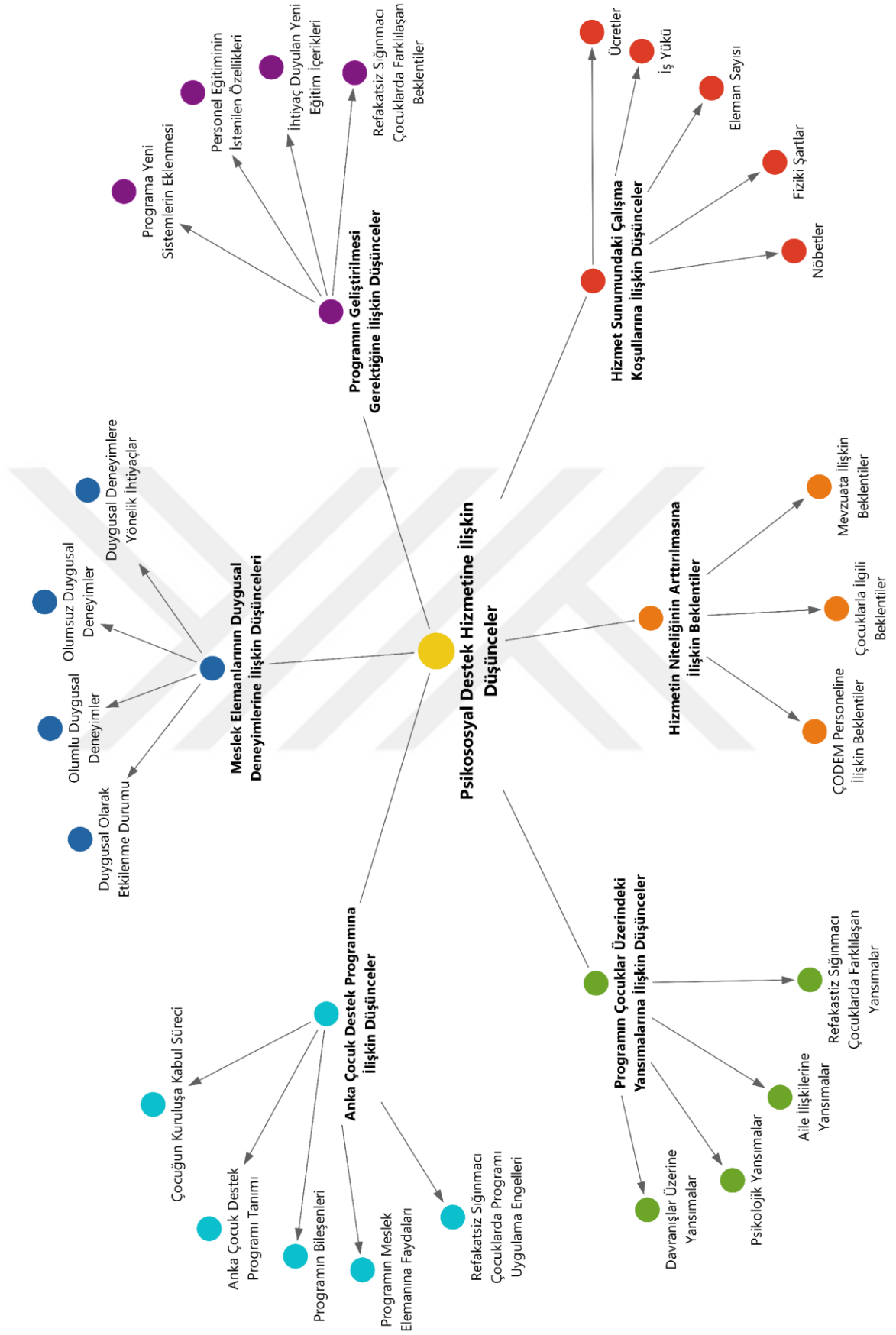
tekrar okunmuş, program üzerinde devamlı olarak hatırlatıcı notlar oluşturulmuştur. Araştırmada tümevarımsal ve tümdengelim yöntemleri bir arada kullanılmıştır.

Nitel veri analizi, eşzamanlı olarak yürütülen üç işlem akışından oluşmaktadır. Bu işlem akışı “veri azaltma”, “veri görüntüleme” ve “sonuçlar ve doğrulama” şeklinde sıranabilmektedir. Daha kolay anlaşılması, çeşitli örüntü ve temaların oluşturulabilmesi için nitel verilerin azaltılması ve kodlanması gerekmektedir. Düzenli bir bilgi derlemi olarak verilerin sunulması ise veri görüntüleme ile ilgilidir. Tüm bunlar analiz sürecinin bir bileşenidir. Doğrulama ise ulaşılan sonuçların dikkatlice tekrar edilmesi (sonuca ulaştıran analitik adımların tekrar edilmesi) ya da başka bir araştırmacıya bağımsız olarak sonuçların, verilerin incelenmesi şeklinde olabilmektedir (Berg ve Lune 2019). Verilerin analiz edilmesi sürecinde bu üç bileşen üzerinde hassasiyetle durulmuştur. Ham verileri daha kolay yönetilebilir bir forma getirebilmek için veri azaltma yöntemi kullanılmış, verilerdeki örüntüleri daha iyi anlamak amacıyla veri görüntülemeye başvurulmuştur. Ayrıca ortaya çıkan kodlar, kategoriler ve bunlar arasındaki ilişkiler hakkında tez danışmanı ve başka bir öğretim üyesi ile sıklıkla fikir alışverişinde bulunulmuştur.

Analiz sonucunda araştırma amaçları ile ilişkili olarak 6 tema ortaya çıkmıştır:

1. Anka Çocuk Destek Programına İlişkin Düşünceler
2. Hizmet Sunumundaki Çalışma Koşullarına İlişkin Düşünceler
3. Programın Çocuklar Üzerindeki Yansımalarına İlişkin Düşünceler
4. Meslek Elemanlarının Duygusal Deneyimlerine İlişkin Düşünceleri
5. Programın Geliştirilmesi Gerektiğine İlişkin Düşünceler
6. Hizmetin Niteliğinin Artırılmasına İlişkin Beklentiler

Araştırma verilerinin analizi aşağıdaki şekilde gibidir:

Şekil 2.1. Araştırma Verilerinin Analizini Gösteren MAXMaps Grafiği.

2.5. Araştırmanın Etiği

Sosyal hizmet araştırmalarında etik ilkeleri; araştırma katılımcıları ile ilgili etik ilkeler (bilgilendirilmiş onam, gizlilik, gönüllülük ve katılımcıları risk ve zararlardan koruma), araştırmacıyla ilgili etik ilkeler (gerekli izinlerin alınması, ön yargı ve duyarsızlıktan kaçınmak, yetkinlik ve çıkar çatışması) ve araştırmanın raporlama süreci ile ilgili etik ilkeler (kimlik bilgilerinin gizlenmesi, damgalayıcı ifadelerden kaçınılması, veri toplama araçlarının güvenli şekilde saklanması) şeklinde sıralamak mümkündür (Buz ve Akçay 2015). Bu etik ilkeler doğrultusunda araştırmanın etik boyutu aşağıda açıklanmaya çalışılmıştır.

Araştırma Katılımcıları İle İlgili Etik İlkeler

- **Bilgilendirilmiş onam**

Araştırmada tüm katılımcılardan bilgilendirilmiş onam alınmıştır. Online olarak yapılan derinlemesine görüşmelerde ise katılımcılara mail ve WhatsApp aracılığı ile onam formu gönderilmiştir. Katılımcılar imzaladıktan sonra yine mail ve WhatsApp aracılığıyla onamları araştırmacıya göndermiştir. Her katılımcıdan yazılı onam alınmasının yanı sıra görüşmeler öncesinde sözlü olarak da katılımcılara bilgi verilmiştir.

- **Gizlilik ve gönüllülük**

Araştırmada gizlilik konusuna hassasiyet gösterilmiştir. Kimlik bilgilerinin korunacağı bilgisi katılımcılara verilmiştir. Katılımcıların kişisel bilgileri, kesinlikle hiçbir bir kişi ya da kurumla paylaşılmamıştır. Ayrıca katılımcılar araştırmaya hiçbir baskı ve zorlama altında kalmaksızın kendi özgür iradeleri ile katılmıştır.

Araştırmacıyla İlgili Etik İlkeler

- **Gerekli izinlerin alınması**

Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulundan çalışmanın etik açıdan uygunluğunu beyan eden 28.06.2021 tarih ve 2021/849 karar nolu kurul onayı alınmıştır. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Eğitim ve Yayın Dairesi Başkanlığına çalışmanın Konya Aile

ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü bünyesinde hizmet veren Çocuk Destek Merkezlerinde uygulanabilmesi için izin talebinde bulunulmuştur. Bu talep Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü ve Personel Genel Müdürlükleri tarafından uygun görülmüş ve Makam Oluru alınmıştır.

Çocuk Destek Merkezlerinin personel gizliliğine hassasiyet göstermesinden dolayı Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının veri toplama sürecinde herhangi bir ses/görüntü kaydının alınmasına izin vermemesi sebebiyle bu görüşmelerin ses/görüntü kaydı alınmamıştır. Yapılan görüşmeler yazılarak not alınmıştır.

- **Yetkinlik**

Veri toplama aşamasından önce literatür okumaları yapılmış ve süreç boyunca okumalara devam edilmiştir. 30 Ağustos-3 Eylül 2021 tarihleri arasında Selçuk Üniversitesi tarafından organize edilen, T.C. Merkez Bankası tarafından desteklenen “Sosyal Bilimlerde Nicel ve Nitel Araştırma Yöntemleri: MAXQDA Eğitimi” isimli eğitime katılarak katılım belgesi alınmıştır. 19.09.2021 tarihinde ise İstanbul İşletme Enstitüsü’nden “Nitel Araştırma Eğitimi” sertifikası alınmıştır. Veri toplama sürecinde ve verilerin analizi aşamasında Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesinden nitel araştırma dersi alınmış, süreç boyunca her hafta nitel araştırma dersine katılım sağlanmıştır. Dersin veri toplama sürecinde olumlu bir etkisi olmuştur.

Araştırmanın Raporlama Süreci ile İlgili Etik İlkeler

- **Kimlik bilgilerinin gizlenmesi**

Araştırmanın raporlanması aşamasında katılımcıların kimlik bilgileri anonimleştirilmiştir. Katılımcıların anonimliğini sağlamak için katılımcılara “Katılımcı 1, Katılımcı 2... Katılımcı 16” şeklinde numaralandırmalar yapılmıştır.

- **Veri toplama araçlarının güvenli şekilde saklanması**

Araştırma sürecinde elde edilen verilerin gizli kalmasına, verilerin güvenli bir şekilde saklanması özen gösterilmiştir.

2.6. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın en büyük sınırlılığı derinlemesine görüşmeler esnasında ses kaydı alınamamasıdır. Ses kaydı alınamamasının görüşmelerin süresi üzerinde önemli bir etkisi olmuştur. Görüşmelerin ses kaydı alınarak yapılması durumunda daha kısa sürmüş olabileceği tahmin edilmektedir. Görüşmeler esnasında görüşmecinin söylediği her bir kelimenin kıymetli olduğuna inanıldığından çok titiz bir şekilde, katılımcıların ifadelerini değiştirmeden görüşmeler kayıt altına alınmaya çalışılmıştır. Görüşme öncesinde katılımcılara durum açıklanmış, görüşme esnasında olabildiğince yavaş konuşmaları ricaında bulunulmuştur. Bununla birlikte konuşmanın doğal akışının bozulmaması için özen gösterilmiştir.

3. BULGULAR

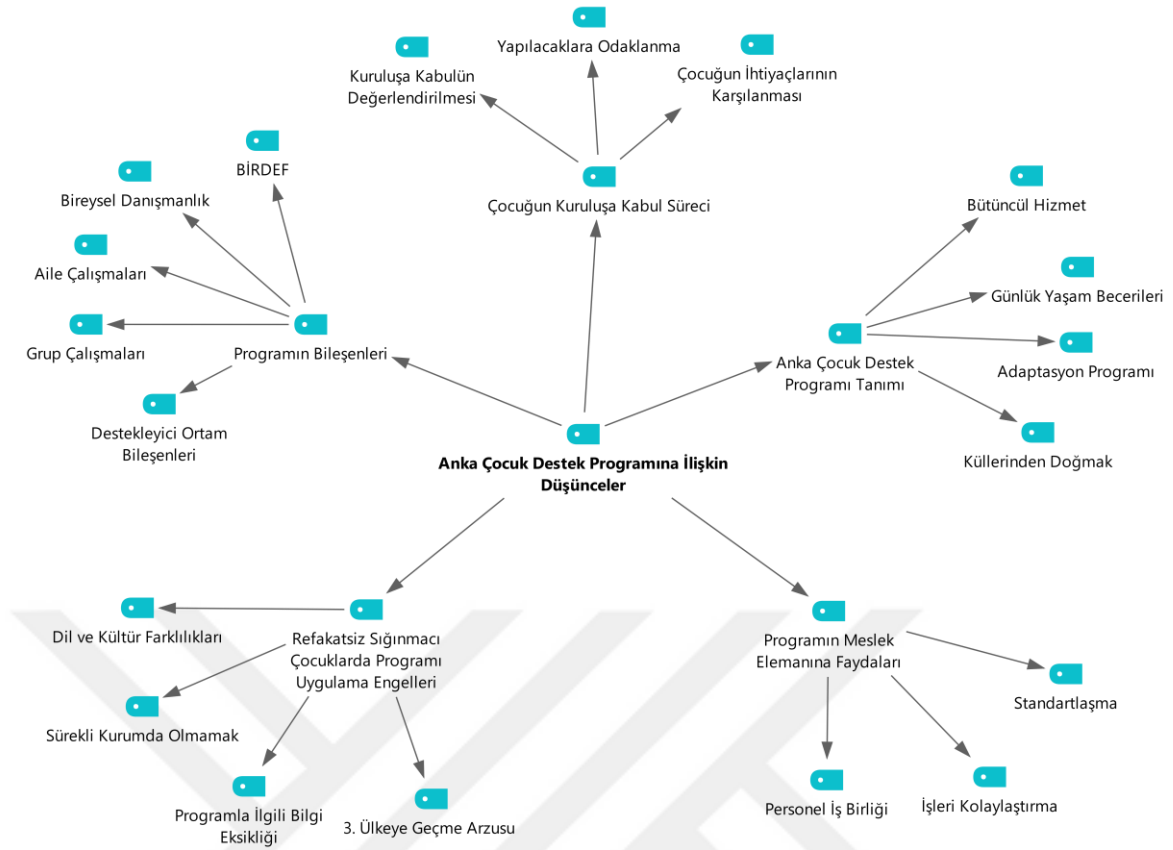
Araştırmanın bu kısmında, elde edilen veriler mantıksal bir bütünlük ve akış içinde sunulmaya çalışılmıştır. Ayrıca MAXQDA 2020 programında analiz edilen verilerin daha anlaşılır şekilde aktarılabilmesi için araştırmacı tarafından hazırlanan MAXMaps grafiklerine yer verilmiştir.

Çocuk Destek Merkezinde görev yapan meslek elemanlarının merkezde sunulan psikososyal destek hizmetine ilişkin deneyimlerinin keşfedilmesi ve düşüncelerinin açığa çıkartılması amacıyla yapılan araştırmanın analizinde 6 ana tema ortaya çıkmıştır. Bu ana temalar; Anka Çocuk Destek Programına ilişkin düşünceler, hizmet sunumundaki çalışma koşullarına ilişkin düşünceler, programın çocuklar üzerindeki yansımalarına ilişkin düşünceler, meslek elemanlarının duygusal deneyimlerine ilişkin düşünceleri, programın geliştirilmesi gerektiğine ilişkin düşünceler ve hizmetin niteliğinin artırılmasına ilişkin beklentiler olarak şekillenmiştir.

3.1. Anka Çocuk Destek Programına İlişkin Düşünceler

Anka Çocuk Destek Programı ile ilgili düşüncelerini paylaşırken katılımcılar, çocuğun ÇOKİM’de kaldığı zaman dilimini ve ÇODEM’e ilk geliş anından itibaren başlayan sürecini ele alarak değerlendirmeler yapmıştır. Çocuğa sunulan psikososyal destek hizmetinin tek yönlü ve sınırlı bir çerçevede ele alınamayacağı düşünüldüğünde aslında bu değerlendirmenin önemli olduğu gerçeği karşımıza çıkmaktadır. Çünkü çocuğa psikososyal destek vermeye başlamadan önceki süreç de meslek elemanları ve çocuk için oldukça kıymetlidir.

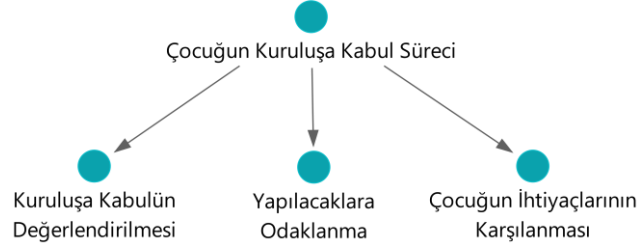
Bu bağlamda meslek elemanlarının Anka Çocuk Destek Programına ilişkin düşünceleri ilk olarak “çocuğun kuruluşa kabul süreci” alt teması ile daha sonra ise Anka Çocuk Destek Programı tanımı, programın bileşenleri, programın meslek elemanına faydaları ve refakatsiz sığınmacı çocuklarda programı uygulama engelleri alt temaları üzerinden betimlenmeye çalışılmıştır. Anka Çocuk Destek Programına ilişkin düşünceler temasının MAXMaps grafiği aşağıdaki gibidir:

Şekil 3.1. Anka Çocuk Destek Programına İlişkin Düşüncelerin MAXMaps Grafiği.

3.1.1. Çocuğun Kuruluşa Kabul Süreci

Anka Çocuk Destek Programına ilişkin düşünceler temasının 1. alt teması olan “çocuğun kuruluşu kabul süreci”, meslek elemanlarının kuruma gelen çocukla ilk temasından itibaren çocuğa uygun psikososyal destek hizmeti planlanıp uygulanmaya başlanıncaya kadar geçen süreci temsil etmektedir. Araştırmanın yapılmış olduğu 2 farklı ÇODEM ile birlikte hizmet veren ÇOKİM de bulunmaktadır. ÇOKİM araştırma öznelere tarafından görüşmelerde “ilk adım, ilk kabul, ilk kabul birimi” şeklinde nitelendirilmiştir. ÇODEM’de görev yapan araştırmanın katılımcıları, aynı zamanda bu birimle çok yakın ilişki içinde olmaktadır. Aynı yerleşkede ÇODEM ile iç içe bulunan bu merkez, psikososyal destek hizmetini de doğrudan ilgilendirmektedir. Çünkü burada hizmet veren meslek elemanları ve bakım personelleri aynı zamanda ÇODEM’de çalışmaktadır. Bu doğrultuda çocuğun kuruluşu kabul süreci “kuruluşu kabulün değerlendirilmesi, yapılacaklara odaklanmak, çocuğun ihtiyaçlarının karşılanması” çerçevesinde ele alınmıştır.

Şekil 3.2. Çocuğun Kuruluşu Kabul Sürecine İlişkin MAXMaps Grafiği.

Kuruluşu Kabulün Değerlendirilmesi: “Çocuğun Durumu Değerlendiriliyor”

ÇOKİM’e gelen çocukların ilk olarak genel durumu değerlendirilmekte ve uygun sosyal hizmet modelinin belirlenmesi için gerekli adımlar atılmaktadır. Çocukların ailesi yanına dönmesinin uygun olup olmadığı konusunda kapsamlı bir inceleme yapılmakta ve çocuk için en yararlı olacak seçeneğe karar verilmektedir:

İlk kabul birimine savcılık kararıyla emniyet tarafından ya da sosyal hizmet merkezlerinden yönlendirilen çocuklar geliyor. Burada ilk olarak çocuğun aileye teslim edilmesinin uygun olup olmadığı değerlendiriliyor. Bu konuda bir kanaate varıldıktan sonra eğer uygunsa çocuk ilk 7 gün içinde aile yanına döndürülüyor (Katılımcı 1).

Öncelikle çocukların güvenliğini sağlamak, hukuki süreçlerini takip etmek, aile yanına dönüşü sağlamak için uygun sosyal hizmet modellerini değerlendirerek vaka çalışması yapıyorum. Çocuklar ilk kabul biriminde bir aya kadar kalıyor. Bu süreçte temel amacımız çocuğun herhangi bir desteğe, müdahaleye ihtiyaç duyup duymadığını anlamak ve ihtiyaç duyduğu desteği ona vermek. Eğer çocuğun herhangi bir müdahaleye ihtiyacı varsa önce ruhsal, zihinsel yeterlilik var mı onu da değerlendiriyoruz (Katılımcı 5).

Yapılan incelemeler ve değerlendirmeler sonucunda eğer çocuğun rehabilitasyona ihtiyacı olduğu kanaatine varılırsa çocuk, ÇODEM’e aktarılmaktadır:

Çocuk en başta kurumumuzda ilk kabul birimine geliyor. Burada çocuğun durumu değerlendiriliyor. Eğer çocuğun aileye dönme gibi durumu varsa, ailesinin yanına dönmesi uygunsa aileye döndürüyoruz. Çocuk için danışmanlık, eğitim ve sağlık tedbiri isteyerek çocuğun aile yanında kalması için adımlar atıyoruz. Bunların sürekli takibi yapılıyor. Aileye dönmeyen, dönmesi mümkün olmayan çocukları ise ÇODEM’e aktarıyoruz. Gebeyse ergen gebeye aktarılır (Katılımcı 6).

Çocuğa uygun sosyal hizmet modeli belirlenmesi sürecinde çocuğun katılımı, çocuğun rızası göz önünde bulundurulmaktadır. Yapılan görüşmelerde meslek elemanlarının çocuk için değil, çocuk ile birlikte karar verme hassasiyetini gözettiği anlaşılmıştır.

Çocuğun ilk görüşmesinde çocuğun durumunu anlamaya çalışıyoruz. Nedir durumu? Aileye dönme ihtimali, evlilik durumu, çocuğun istekleri... Bunları anladıktan sonra isteğine ve uygunluğuna göre bir karar vermeye çalışıyoruz. Çocuk aileye dönecek, kalacak ya da evlenme ihtimali değerlendirilecek gibi. Kararlarda çocuğun isteğini göz önünde bulundurmaya çalışıyoruz. Çocuğun rızası olmadan yapabileceğimiz çok fazla bir şey olmuyor çünkü (Katılımcı 14).

İlk kuruluşa kabul sürecinden itibaren çocukla birlikte, çocuğun istek ve düşünceleri dikkate alınarak işlem yapılması dolaylı olarak aslında psikososyal destek hizmetinin başladığına işaret etmektedir. Araştırmanın sonraki kısmında doğrudan psikososyal destek hizmetinin verilebilmesi için ÇOKİM'den ÇODEM'e aktarılan çocuğun deneyimlediği süreç betimlenmeye çalışılmıştır.

Yapılacaklara Odaklanma: “Yeni Bir Sayfa Açıyoruz”

ÇODEM Yönetmeliği'nin 7. maddesinde çocuğun merkeze kabulünün nasıl olduğuna dair bilgi verilmiştir. Buna göre, merkeze yerleştirilen çocuğa merkez müdürü tarafında bir danışman görevlendirilmektedir. Danışman görüşme yaparak çocuğa merkezle ve alacağı hizmetlerle ilgili tanıtıcı bilgiler vermektedir. Çocukların ÇODEM'e aktarıldıktan sonraki bu sürecini anlatan katılımcılar, genellikle çocuk için “yeni bir sayfa açarak” neler yapılabileceğine odaklandıklarını ifade etmişlerdir:

Çocuklarla “Geçmişiniz bizi ilgilendirmez. Yeni bir sayfa açıyoruz. Geleceğinizde size ne katkı sağlayabiliriz bunlara odaklanacağız. Beyaz sayfa açıyoruz. O beyaz sayfaya yeni ve güzel olan neleri kaydedebiliriz diye düşüneceğiz” diye konuşuyorum (Katılımcı 6).

“Çocuk burada kaldığı sürece ne yapacağız?” buna odaklanıyoruz. Çocuğun okula mı işe mi gideceği ilk görüşmelerde ortaya çıkmış oluyor. Biz ona göre planlamamızı yapıyoruz (Katılımcı 10).

Gebe çocuk ve çocuk anneler için hizmet veren merkezlerde süreç biraz daha farklı işlemektedir. Katılımcı 14, farklılaşmalar olsa da gebe çocuk ve çocuk anneler için de aynı şekilde neler yapılabileceği konusuna odaklanıldığı vurgulamıştır:

Kalacak çocuk için “bundan sonra ne yapabiliriz”e odaklanıyoruz. Bebeği evlatlık mı verecek? Bebeğe bakacak mı? Bunlar üzerine odaklanıyoruz. Ergen gebe birimi ÇODEM'den biraz daha farklı. Ergen gebe biriminin seçenekleri, durumu daha başka. Mesela çocuk doğuracak ama evlatlık vermek istiyor ya da çocuk doğuracak, bakmak istiyor ama ailesi istemiyor. Bunun gibi seçeneklerimiz ve sürecimiz biraz daha değişik olabiliyor (Katılımcı 14).

Görüldüğü üzere katılımcılar, çocukları yaşadıkları travmanın etkilerinden uzaklaştırabilmek için geçmişe değil şu ana odaklanmaktadır. Çocukların geleceğe yönelik hayal kurmalarını, gelecekle ilgili plan yapmalarını sağlamak açısından kuruma gelen çocuklara bu yaklaşımla müdahalede bulunmak oldukça önemlidir.

Çocuğun İhtiyaçlarının Karşılanması: “Tüm İhtiyaçlarını Sırasına Göre Karşılıyoruz”

ÇODEM Yönetmeliği’nin 25. maddesinde her türlü giyim, kuşam ve kırtasiye gibi ihtiyaçlarının çocuğun danışmanı tarafından karşılanması gerektiği belirtilmiştir. Çocuklar kuruma yerleştikten sonra danışmanı tarafından kurumun kuralları, işleyişi anlatılmakta ve fiziksel olarak tüm ihtiyaçları karşılanmaya başlanmaktadır. Yalnızca kılık kıyafet değil çocuğun günlük yaşamda ihtiyaç duyabileceği tüm malzemeler/araç gereçler çocuk için temin edilmektedir:

Çocuğun ilk işlemleri bittikten sonra, sosyal inceleme raporu yazıldıktan sonra çocuğa kurumu, kuralları tanıtıyoruz, bilgi veriyoruz. Çocuğa odasını gösteriyoruz. Dolaba eşyalarını nasıl yerleştirileceğini falan anlatıyoruz. Buradaki ihtiyaçları neyse onu tespit ediyoruz. Ambardan eşya elbise ne ihtiyacı varsa veriyoruz. Ayakkabı, çorap, mont, tırnak makası vs. aklınıza gelebilecek her şeyi veriyoruz (Katılımcı 11).

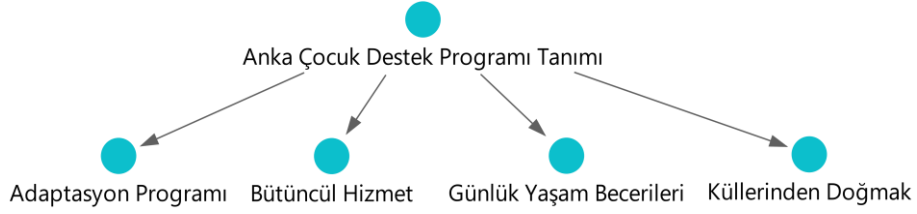
Çocuk kuruma ilk geldiğinde neye ihtiyacı varsa o ihtiyacını karşılamaya başlıyoruz. Fiziksel olarak başlıyoruz. Tüm ihtiyaçlarını sırasına göre karşılıyoruz. Kıyafet ihtiyacı varsa kıyafetini sağlıyoruz. Çocuğun ihtiyacı olan her şeyi sağlıyoruz. Bizim aşağıda ambarımız var çocukların ihtiyaçlarını karşıladığımız. O verilen ürünleri görseniz kendi çocuğunuza alamazsınız. Kaç kalem ürün var... Çocuğun her şeyi... Defterini, giysisinin kat kat çift çift veriyoruz (Katılımcı 7).

Sonuç olarak çocuğun en kısa sürede kurumu ve verilecek hizmetleri tanıması için çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Bu aşamadan sonra çocuk için ilk 10 gün içerisinde psikososyal destek programı hazırlanıp uygulanmaya başlanmaktadır. Araştırmanın sonraki bölümünde ÇODEM’lerde uygulanan psikososyal destek programı olan Anka Çocuk Destek Programının meslek elemanları için neyi ifade ettiğine odaklanılmıştır.

3.1.2. Anka Çocuk Destek Programı Tanımı

Anka Çocuk Destek Programına ilişkin düşünceler temasının 2. alt teması olan “Anka Çocuk Destek Programının tanımı” ile ilgili paylaşımda bulunan

katılımcılar, görüşmelerde sıklıkla adaptasyon programı, bütüncül hizmet, günlük yaşam becerilerinin kazandırılması, küllerinden doğmak gibi nitelendirmeler kullanmıştır.

Şekil 3.3. Anka Çocuk Destek Programı Tanımına İlişkin MAXMaps Grafiği.

Adaptasyon Programı: “Kurumdan Başlayan Adaptasyon Topluma Geçiyor”

Adaptasyon programı nitelendirmesi yalnızca refakatsiz sığınmacı çocuklara yönelik olmuştur. Çünkü refakatsiz sığınmacı çocukların kimsesiz olarak dilini, kültürünü bilmediği bir yere göç ettiği gerçeği, meslek elemanlarının adaptasyon konusunu sürekli gündemde tutmasını zorunlu kılmıştır. Katılımcılara göre program, çocuklar için bir adaptasyon sağlama işlevi görmektedir. Bu sebeple Anka Çocuk Destek Programı önemli bir role sahiptir. Program, çocukların adaptasyonuna olumlu bir katkı sağlamaktadır. Bu adaptasyon dalga dalga büyümekte ve çocuğun topluma uyum sağlamasını kolaylaştırmaktadır:

Refakatsiz sığınmacı çocuklar özelinde baktığımızda bana göre, benim tanımıma göre Anka'nın kısa açılımı, kelime karşılığı bir adaptasyon uyum projesi gibi. Yani bir çocuğun bir kuruma, kuruluşa adaptasyonu. O adaptasyon aslında halka halka genişliyor. Kurumdan başlayan adaptasyon topluma geçiyor (Katılımcı 7).

Anka çocukların sosyal hayata hazırlanması için bir program. Olumsuz davranışları düzeltme, çocuklara örf adet gelenek ve görenekleri öğretme yönünde çeşitli çalışmalar yapılıyor. Çocukların olumsuz davranışları olumluya çevriliyor. “Toplum içinde nasıl davranılmalı, ne yapılmalı, arkadaş ilişkileri nasıl olmalı?” konuları üzerinde çalışıyoruz. “Zararlı alışkanlıklardan nasıl uzak durulmalı, arkadaşlarıyla uyum nasıl olmalı?” gibi şeyleri çocuklara anlatıyoruz (Katılımcı 9).

Bir nevi adaptasyon programı olan Anka Çocuk Destek Programı bence kuruluştaki kalan çocukların kişisel özelliklerini tanıyarak çocuklarla doğru iletişim kurmak, rehberlik yapmak demek... Öncelikle çocuğun adaptasyonunu, oryantasyonunu sağlamaya çalışıyoruz. Kimden hangi hizmetleri talep edecek bunu çocuğa öğretiyoruz. Topluma uyumunu sağlıyoruz (Katılımcı 12).

Anka Çocuk Destek Programına atfedilen anlamın iki farklı ÇODEM için farklılaştığı görülmektedir. Ancak hizmet verilen çocukların özelliğinin birbirinden çok farklı oluşu, bu durumu olağan kılmaktadır.

Bütüncül Hizmet: “Bütüncül Olarak Her Şeyin Ele Alınması”

Görüşme yapılan kişilerden birçoğu Anka Çocuk Destek Programını bütüncül bir hizmet olarak nitelendirmektedir. Her iki ÇODEM’de programı “bütüncül hizmet” olarak değerlendiren meslek elemanları bulunmaktadır.

Anka Çocuk Destek Programı bir bütüncül bir hizmet. Bütüncül olarak çocuğa hizmet verilmesini sağlayan bir program diyebiliriz bence Anka için. Yaptığınız her rehberlik aslında Anka Çocuk Destek Programını kapsıyor (Katılımcı 1).

Anka programını genel müdürlüğümüzün çok önem verdiği bütüncül bir program olarak görüyorum ben. İçeriğinde çok fazla uygulama var (Katılımcı 3).

Program ile birlikte “bireysel” olarak nitelendirilen danışmanlık sisteminde çocuğun her şeyinin “bütüncül” olarak ele alındığı vurgulanmıştır:

Anka Programı bence çocuklara rehberlik yapmak gibi. Çocuğun uyanmasından tutun gün sonunda uyuyana kadarki gün içindeki her şeyinin bütüncül planlamasını kapsıyor. Bütüncül olarak her şeyin ele alınmasını içeriyor (Katılımcı 11).

Psikososyal destek hizmeti aslında bireysel ama bütüncül bir hizmet (Katılımcı 15).

Görüldüğü üzere meslek elemanları program içeriğinin çok yönlü olduğuna ve programın bütüncül bir perspektifle hizmet sunmaya olanak tanıdığına vurgu yapmışlardır.

Günlük Yaşam Becerileri: “Çocuğun Gününü Planlamak”

Anka Çocuk Destek Programının çocukların gün içinde neler yapabileceğine dair bir çerçeve sunduğu, çocuklara günlük yaşam becerilerini kazandırdığı düşünülmektedir:

Anka eğitiminden anladığım; Anka çocuğun günlük yaşamının planlanmasını, çocuğa günlük yaşam becerilerinin kazandırılmasını içeriyor. Anka sana “çocuğa selam vereceksin, çocuğun o gün ki işlerini planlayacaksın” diyor.

Bu doğrultuda bizde günlük, haftalık, aylık planlamalar yapıyoruz (Katılımcı 11).

Günlük yaşam becerileri üzerine bir program Anka. Bana göre, benim anladığım kadarıyla öyle. Yani çocuklara Anka iyi davranışları, toplum içinde yapması gerekenleri ve yapmaması gerekenleri kazandırmayı amaçlayan bir eğitim. Yine bireysel anlamda da çocuğun gününü planlamak programlamak (Katılımcı 7).

Bu anlamı atfeden katılımcılar refakatsiz sığınmacı çocuklara hizmet sunan meslek elemanlarıdır. Bu bağlamda programın refakatsiz sığınmacı çocuklar için günlük yaşam becerileri kazandırma noktasında ön plana çıktığı düşünülebilir.

Küllerinden Doğmak: “Çocuklar Yeniden Küllerinden Doğuyor Gibi”

Anka Çocuk Destek Programına isim veren Anka kuşunun efsanesi kimi katılımcılarda merak konusu olmuş ve bu konuda bazı araştırmalar yapmışlardır:

Anka'nın ne anlama geldiğini merak edip okumuştum. İran felsefesindendi sanırım çıkış hikayesi. Küllerinden doğma efsanesinden geliyor. Zümrüdü Anka kuşundan ismini alıyor bu program. Dezavantajlı çocuklar yeniden küllerinden doğuyor gibi yani (Katılımcı 11).

Bu programla birlikte çeşitli sebeplerle suça sürüklenen ya da suç mağduru olan çocukların tıpkı İran efsanesindeki Anka kuşunun küllerinden doğması gibi yeniden doğabilecekleri belirtilmiştir:

Anka kuşu ismi itibariyle yeniden diriliş, küllerinden yeniden doğma anlamı var. Çocuklar açısından da bence önemli bir anlamı var. İstismar mağduru çocuklar en dezavantajlı konumdan kurtarılıp yeniden küllerinden doğuyorlar (Katılımcı 4).

Anka'nın ismi Anka kuşundan geliyor. Küllerinden doğmak anlamında. Bizde istismar mağduru çocuklara hizmet verdiğimiz için bu çocukları tekrar hayata kazandırmaya, tekrar güçlendirmeye çalışıyoruz (Katılımcı 16).

Katılımcıların paylaşımlarından anlaşılabacağı üzere, psikososyal destek programının ismi dahi ÇODEM'ler için özel bir anlam taşımaktadır.

3.1.3. Programın Bileşenleri

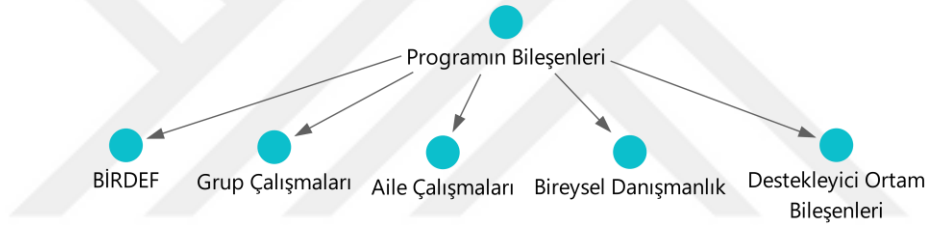
Anka Çocuk Destek Programına ilişkin düşünceler temasının 3. alt teması olan “programın bileşenleri”; Anka Çocuk Destek Programı Uygulama Yönergesi'nin 3. bölümünde yer almaktadır. Yönergeye göre program bileşenleri

“BİRDEF, destekleyici ortam bileşenleri, grup çalışmaları, bireysel danışmanlık, aile çalışmaları, destekleyici personel için yaklaşım ilkeleri ve krize müdahalede kurumsal yaklaşım” şeklinde 7 tanedir.

Şekil 3.4. Anka Çocuk Destek Programı Bileşenleri.

Bu araştırmada program bileşenleri araştırma öznelerinin değinmiş oldukları “BİRDEF, grup çalışmaları, aile çalışmaları, bireysel danışmanlık ve destekleyici ortam bileşenleri” çerçevesinde ele alınmıştır.

Şekil 3.5. Program Bileşenlerine İlişkin MAXMaps Grafiği.

BİRDEF: “Çocuk Hakkında Bazı İpuçları Veriyor”

Programın önemli bileşenlerinden birisi olan Bireysel İhtiyaç ve Risk Değerlendirme Formu (BİRDEF); çocukların ihtiyaçlarının tespit edilmesi için geliştirilen bir formdur. Anka Çocuk Destek Programı Uygulama Yönergesi’ne göre bu form, danışman tarafından çocuk kuruma geldikten sonra ilk 10 gün içinde doldurulmaktadır.

BİRDEF doldurulurken çocuğun sosyal inceleme raporu ve çocuk ile ilgili tüm bilgiler/belgeler değerlendirilmeye alınmaktadır. Yapılan çok boyutlu değerlendirme sonucunda doldurulan BİRDEF’e aynı zamanda meslek elemanlarının bireysel görüşmedeki gözlem ve düşünceleri de eklenebilmektedir.

BİRDEF çocuğun dosyası ve bireysel görüşmeleri göz önünde bulundurularak dolduruluyor. Bu form sistemi bize çocuğun ihtiyaçlarına

yönelik nasıl bir grup çalışması yapabileceğimize ilişkin metni veriyor. Biz de ona göre çocuğu grup çalışmalarına alıyoruz (Katılımcı 16).

Çocuktan bilgi almanın yanı sıra ilk önce çocuğun dosyasını da okumamız gerekiyor. İlk dosyasından bilgiyi almamız lazım. Dosyasında ÇİM raporu oluyor... Çocuk bize gelince biz bu raporu okuyoruz. Bu sayede çocukla ilgili bir ön bilgiye sahip oluyoruz (Katılımcı 16).

Çocuk hakkında ipuçları veren BİRDEF, bilişim sistemi üzerinden kayıt altına alınmakta ve bir uygulama planı sunmaktadır:

Anka Çocuk Destek Programı çerçevesinde çocuk kuruma geldiğinde ilk olarak BİRDEF dolduruluyor. BİRDEF'te sistem üzerinde çocuklarla ilgili bazı sorular var. Bunlar bize çocuk hakkında bazı ipuçları veriyor. Çocukların mevcut durumu ile ilgili bir derecelendirme yapılıyor. BİRDEF çocuğun ihtiyaçları konusunda bize bir liste ve rapor sunuyor (Katılımcı 2).

ÇODEM Yönetmeliği'nin 13. maddesine göre uygulama planı, danışman tarafından çocuğun özellikleri ve görüşü dikkate alınarak hazırlanan, psikososyal destek programını da içeren plandır. Bu plan çocuğun kuruluşa kabulünden itibaren en geç on gün içinde mahkemenin onayına sunulmakta, elde edilen sonuçlar ise 3 ayda bir değerlendirilmektedir. Söz konusu değerlendirmenin yapılabilmesi için Anka Çocuk Destek Programının etkili bir biçimde kullanılması gerekmektedir. Bu süreci katılımcı 2 şu şekilde anlatmıştır:

Bize çocuğun mahkeme kararı geliyor. Bakım tedbiri kararı geldikten sonra biz ilk 10 gün içinde uygulama planı hazırlıyoruz. Biz çocukla şu kadar sürede şu çalışmaları yapacağız diye. İlk 10 günde zaten BİRDEF'i dolduruyoruz. Onu doldurunca sistem üzerinden uygulama planı otomatik olarak hazırlanmış olarak bize veriliyor. O plan üzerinde ekleme, çıkarma gibi şeyler de yapılabilir. Sistem bu şekilde işliyor. Uygulama planını mahkemeye gönderiyoruz. Hakim onayladıktan sonra, onaylanmış şekli ile uygulama planı bize tekrar geliyor. Sonrasında 3 aylık sürede mesela biz bu çocuğun eğitime katılımını sağladık, grup çalışması yaptık gibi sistemden işaretlemelerini yapıyoruz ve 3 ayın sonunda, yani 3, 6, 9. ayın sonunda, uygulama değerlendirme raporu yazıyoruz. Uygulama değerlendirme çıktısını sistem yine bize veriyor ama bizde bir süre sistemde sıkıntı olmuştu ve elden belirlenen bir format üzerinden hazırlıyordu danışmanlar. "Şu çalışmaları yaptık, şu çalışmaları yapamadık, şu sebeple..." şeklinde. Bu şekilde elden hazırlanıyor halen. Ama normalde sistem bize çıktısını veriyor, her şeyi sistemden girersek. Bunları mahkemeye gönderiyoruz. BİRDEF'e yönelik çalışmaların değerlendirilmesi aslında. Aile çalışmaları, grup çalışması, eğitim çalışmaları... Bunun için Anka sistemini etkin kullanmak lazım (Katılımcı 2).

BİRDEF'in katkısıyla 3 ayda bir çocuğun durumunun değerlendirilmesi ile birlikte ailesinin yanına gönderilmesinin uygun olup olmadığı konusunda bir kanaate varılmaktadır:

Her 3 ayda bir çocuğun durumu, rehabilitasyon süreci değerlendiriliyor ve değerlendirme sonucunda aileye geri dönme ihtimali de yeniden gözden geçiriliyor (Katılımcı 6).

Görüldüğü üzere BİRDEF meslek elemanlarının çocuğun bireysel ihtiyaç ve risklerini belirlemesini kolaylaştıran bir formdur. Bilişim sistemine girilen veriler ışığında çocuğun durumu bilgisayar üzerinden de sürekli olarak takip edilebilmektedir. Standart bir form olarak nitelendirilmesine karşın BİRDEF'te her çocuğa özgü durumun dikkate alınması söz konusudur.

Grup Çalışmaları: “Çocuğun Bilgi Yelpazesi Genişliyor”

Anka Çocuk Destek Programı Uygulama Yönergesi'ne göre Bireysel İhtiyaç ve Risk Değerlendirme Formu sonrasında çocuklarla yapılacak grup çalışmaları belirlenmektedir. Ayrıca merkeze yeni kabulü yapılan çocuklar on beş günlük bir gözlem sürecinin sonunda grup çalışmalarına dâhil edilmektedir. Her çocuğun kişisel gelişim ve sağlıklı yaşam ile ilgili grup çalışmaların katılımı sağlanırken bağımlılık, gebelik gibi konulara ilişkin grup çalışmaları çocuğun ihtiyacının olup olmadığı değerlendirildikten sonra uygulanmaktadır:

Örneğin; çocuk öfke problemi olan bir çocuk. Bu çocuğu o yönde bir grup çalışmasına alıyoruz. Grup çalışmalarında çocuklar, ihtiyacına yönelik modülleri alıyor. Kişisel gelişim, hayata hazırlama gibi modüller var. Nefes egzersizleri, öfke kontrol eğitimleri gibi rahatlatıcı çalışmalar var. Bunların hepsini basamak gibi düşündüğünüzde aslında her biri çocuğu rahatlatıcı grup çalışmaları. Bu grup çalışmaları noktasında Anka'da grup danışmanlarına ise çok büyük görev düşüyor. Çünkü o grup çalışmalarını da yönetebilmek bir beceri istiyor (Katılımcı 16).

Grubumdaki çocukların neye ihtiyacı varsa ona göre bir tema belirlemeye çalışıyorum. Atıyorum grup içinde çocuklar arasında bir çatışma varsa ben o temayı “çatışma çözme yöntemleri” olarak belirliyorum (Katılımcı 15).

Program kapsamında meslek elemanlarına bir yol gösterici niteliğinde olan modüller, bir katılımcı tarafında “harita” olarak tanımlanmıştır. Bu tanım, meslek elemanları için modüllerin ne anlam ifade ettiğini net bir şekilde ortaya çıkarmaktadır:

Anka Çocuk Destek Programındaki modüller bizim haritamız. Ama herkesin o haritayı okuma, anlama, yorumlama ve uygulama becerisi farklı olabilir. Modüllerin bize gösterdiği yol üzerinden ilerliyoruz. Onları kendi bilgi ve becerilerimizle harmanlıyoruz (Katılımcı 15).

Anka'daki modüller grup çalışmaları şeklinde oluyor. Her modülü grup çalışması şeklinde işliyorduk. Uygulamalı şekilde gösteriyorduk. Mesela basit bir sandviç hazırlama... Mesela basit bir tavuk kızartma... Uygulamanın içinde bu var. Çocuğa "hadi gel bakalım sen sandviç hazırla", "Hadi bugün tavuk kızartalım." deyip mutfakta yapıyorduk yani. Ya da mesela bir akran zorbalığı ile alakalı bir konu işliyorduk. O konu ile alakalı grup üzerinden örneklerle, kendi kafamızdan örnek oluşturarak çocuklara gösteriyorduk, uyguluyorduk, çocukları uyarıyorduk (Katılımcı 13).

Anka modülleri teker teker yönerge veriyor. Mesela diyor ki çocuklarla oturun, çocuklara hoş geldiniz deyin. Çocuklara günlerinin nasıl geçtiğini sorun. Önceki konumuz şuydu. Bugünkü konumuz şu olacak. Evet başlayalım. Ne zamanlarda öfkeleniyoruz. Ayşe, Fatma söylüyor "Hocam şöyle zamanlarda, şu durumlarda öfkeleniyorum" diye. Bunun nedenleri üzerinde konuşup öfkelendiğimiz zaman neler yapmamız gerektiği üzerine konuşuyoruz. Burada grup liderliği yapmak, grubu yönetmek çok önemli. Sonrasında çocuklara öfkelendiğimizde neler yapılabileceğine ilişkin alternatifler sunuyoruz. Mesela "1'den 10'a kadar say, oturuyorsan kalk, ayaktaysan koş, yürü ya da duş al, derin nefes al, seni rahatlatıyorsa sakız çiğne, müzik dinle" gibi. Daha sonra çocuklar hangi alternatifin kendisine uygun olabileceği üzerinde konuşuyor. "Şu bana uyar, bu bana uymaz" gibi. Sonra "Oturumdan aklınızda neler kaldı?" deyip özetlemelerini isteyerek oturumu sonlandırırırsun. Aslında kabataslak bu şekilde oluyor grup çalışmaları (Katılımcı 16).

Grup çalışmaları katarsis sağlamak, birlikte bilgi edinmek ve tartışmak, kişiler arası ilişkileri yeniden öğrenme, dayanışma sağlamak gibi amaçlarla yapılmaktadır:

Grup çalışmalarında bir konu başlığı oluyor. Çocuklar o konu başlığı üzerinden kendi tecrübelerinden bahsediyor. Kendi duygularını, düşüncelerini ifade edebiliyorlar. Aynı zamanda akran desteğinin olabileceğini keşfediyorlar. Anka bu noktada ergenlerle çalışırken büyük bir avantaj sağlıyor (Katılımcı 5).

Hem bireysel hem grup çalışmaları var Anka'nın içeriğinde. Mesela grup ortamında yapılacak olan kendini ifade etme, boş sandalye, iletişim örüntülerinin oluşturulması gibi şeyleri grup ortamında yaptığında bireysel olarak bildiğinden daha fazla öğrenme şansı oluyor çocuğun. Neticede grupta 10 çocuk varsa 1 çocuk diğer 9 çocuktan farklı iletişim örüntülerini öğrenebiliyor. Çocuğun bilgi yelpazesi genişliyor (Katılımcı 15).

Grup çalışması olarak bir konu belirleyip o konu üzerinde sohbet ediyoruz. Çocukların kendilerini ifade edip öz güven kazanması için çalışmalar yapıyoruz (Katılımcı 8).

Refakatsiz sığınmacı çocuklarda grup çalışmaları ve işlenen modüller dil problemi ve tercüman eksikliği gibi sebeplerden dolayı farklılaşabilmektedir:

Refakatsiz sığınmacı çocuklarda dil problemi ve tercüman eksikliği olduğu için daha çok görseller üzerinden bir anlatım olmuştur. Görseller üzerinden modüllerdeki konular işlenerek çocuklara bunların öğretilmesi amaçlanmıştır. Ama grup grup çocuklarla bu modülleri tek tek işledik. Eğitim, sağlık, beslenme, arkadaş ilişkileri, akran zorbalığı, madde bağımlılığı, teknoloji bağımlılığı vb. modülleri kullandık. Modüllerde Afganistan uyruklu çocukların çektiği videolar vardı. En sonunda da Arapça Farsça ve Türkçe olmak üzere farklı dillerde konunun özetini anlatan bilgilendirmeler oluyordu. Mesela beslenme ile ilgili bir konuyu işliyorduk. Sonra kendi dillerinde, anlayabilecekleri şekilde bir anlatım vardı. Kendi dilinde o konu özet geçiliyordu. Zaten çocuk görsel olarak, uygulamalı olarak anlattığımız için konuyu anlıyordu. En sonunda anlatılan kendi dilinde anlatılan bilgilendirme de pekiştirmesini sağlıyordu. Etkili oluyordu. Biz bunu gördük. Faydalarını yani (Katılımcı 13).

Katılımcıların söylemlerinden Anka Çocuk Destek Programı içerisinde grup çalışmalarının önemli bir yerinin olduğu anlaşılmaktadır.

Aile Çalışmaları: “Aile ile Olan Bağını Çok Önemsiyoruz”

ÇODEM’de görev yapan danışman, yalnızca çocuk ile değil ailesiyle de çalışmalar yürütmektedir. Aile ile yürütülen çalışmalar, çocuk için önemli olduğundan meslek elemanları bu konuya hassasiyetle yaklaşmaktadır.

Bazen çocuğun ailesiyle sağlıklı bir ilişkisi olabiliyor. Bazen de hiçbir ilişki olmuyor. O ilişkiyi yeniden tesis etmek, yeniden şekillendirmek gerekebiliyor. Mesela kızlarımdan birisinin nenesi çocuğun gebeliği yüzünden kızımızı reddetmiş. “Beni öyle bir torunum yok” diyor. Kapatıyor sürekli telefonu suratımıza. Eee ne yapalım? Mektup yazalım dedik bari kendimizi ifade edebileceğimiz şekilde. Çocuk 2 gün mektupla uğraştı. Kendini güzel ifade edebilmek için çabaladı. PTT aracılığıyla mektubu gönderdik. Bakalım, henüz bilmiyoruz ulaşıp ulaşmadığını. Diğer yandan bazen aile ile olan ilişkide hiçbir problem olmuyor. O zaman problemsiz şekilde devam etmesini de sağlamaya çalışıyoruz bir şekilde (Katılımcı 14).

Meslek elemanları ailelerle yapılan çalışmaların son derece önemli olduğunu ve aile sistemine yapılan küçük dokunuşların büyük etkilere yol açabileceğini düşünmektedir.

Biz burada çocukların aileleriyle de çalışmalar yapıyoruz. Aileyle çalışma yapmak da oldukça kıymetli. Mesela bir gün burada bir anneye “Sen çok güçlü bir kadınsın. Kendi ayaklarının üzerinde durabilirsin.” gibi bir konuşma yaptım. Bunu ona daha önce kimse söylememiş. Bana göre çok basit ama ona göre inanılmaz bir şeydi. Ona bir güç kattı. “Haklısın hocam” falan diyerek çıktı buradan. O nedenle insanlara dokunabilmek açısından, ailelerle çalışmaların önemi açısından çok güzel kuruluşlarımız aslında (Katılımcı 8).

Anka Çocuk Destek Programı Uygulama Yönergesi’nde de vurgulandığı gibi meslek elemanları bu programa ailenin de katılmasına özen göstermekte, ailelere gerekli konularda danışmanlık yapmaktadır. Ailelerle çalışma yapmanın önem verilen bir konu olduğuna değinen Katılımcı 3, aynı zamanda mümkünse çocuğun birincil olarak ailesi yanında kalması gerektiğini düşündüğünü de vurgulamıştır:

Aileyle çalışma yapmak, iş birliği yapmak bu program dâhilinde de oldukça önem verdiğimiz bir konu... Sadece görüşme bir çocukla kalmıyor. Aile ile de görüşüyoruz. Biz, çocuk ve aile üçgeni içerisinde görüşmeleri yürütmek zorundayız. Sadece psikososyal destek çerçevesinde değil, biz kendi birikimimizi de çocuklara aktarıyoruz. Ama çocuğun yeri tabii her zaman aile. Eğer mümkünse aile çalışmaları yapıp aileye çocukları döndürmeye çalışıyoruz. Çocukların aile ile olan bağına çok önemsiyoruz (Katılımcı 3).

Katılımcı 3’ün aileyi, meslek elemanını ve çocuğu bir üçgen olarak nitelendirmesi dikkat çekicidir. Meslek elemanlarının çocuk-aile ilişkisine önem verdiğine işaret etmektedir.

Bireysel Danışmanlık: “Grup İçinde Alamayacağı Şeyleri Alabileceği Bir Süreç”

Çocukların hangi konularda bireysel danışmanlığa ihtiyacı varsa o konuya yönelik bir danışmanlık yapılmaktadır. Şekil 3.6’da da görülebileceği gibi Anka Çocuk Destek Programı Uygulama Yönergesi’nin 5. maddesine göre “Evden kaçma, yaşam olaylarına ve krizlere yaklaşım, zihinsel yetersizliği olan çocuklara yaklaşım, intihara yaklaşım, kendine zarar verme davranışına yaklaşım, istismar mağduru ile çalışmak, güvenli davranış geliştirme, eğitim başarısını ve uyumunu artırma ve kendini koruma” konularında danışmanlık yapılmaktadır.

Şekil 3.6. Anka Çocuk Destek Programı Bireysel Danışmanlık Konuları.

Yapılan görüşmelerde araştırma öznelere bireysel danışmanlık sürecinde hangi konulara dikkat ettiklerini, amaçlarını ve nasıl bir rollerinin olduğunu vurgulamıştır. Bireysel danışmanlıkta çocuklarla yapılan bireysel görüşmelerin amacını katılımcı 14, şu şekilde açıklamıştır:

Bundan sonraki hayatlarını idame ettirebilmeleri için hazırlık yapmalarını sağlamaya çalışıyoruz. Birlikte yaşamaya, birlikte yaşama kurallarına uymaya, uyum sağlamaya hazır hale gelmelerine yardım etmeye çalışıyoruz. Bunun için çocuklarla bireysel görüşmeler yapıyoruz (Katılımcı 14).

Katılımcı 16 bireysel danışmanlık sürecinde önemli noktanın “çocuğun kendisini açması” olduğunu şu şekilde anlatmıştır:

Çocuğun aklında hep “Ben burada sigara içebilecek miyim, ailemle görüşebilecek miyim, kuruluştaki ne yapacağım?” gibi sorular dolanıyor. Çocuğun zihninde dolanan sorulara cevap vermeden bizim istediklerimizi çok fazla vermiyor. O yüzden ilk önce çocuğu rahatlatmak gerekiyor. Aklındaki sorulara cevap vermeliyiz. Veremiyorsak da “Hepsine cevap vereceğim ama sende müsaade edersen ilk önce şunlardan bahsedebilir miyiz?” gibi bir açıklama yapmak gerekiyor. Çocukla konuşmak gerekiyor. Çocuk kendi sözünün dinlendiğini, bir birey olarak kendisine saygı duyulduğunu, değer verildiğini gördüğünde ona göre kendini size açıyor. Önemli olan çocuğun kendisini size açması (Katılımcı 16).

Katılımcılardan bazıları bireysel danışmanlıkta tatlı sert rolünü benimsediğinden bahsetmiştir:

Ben bu kurumlarda tatlı sert rolünü seviyorum. Çocuğa ben şimdi kızabilirim, yanlış bir davranışında. Fakat bireysel görüşmeden çıktıktan sonra elimi omzuna mutlaka atarım. Çünkü o görüşme odasında kaldı... Yeri geldiğinde kızarsın yeri geldiğinde başını okşar muhabbet edersin. Belki yanlış belki doğru. Ben böyle olması gerektiğini düşünüyorum. Bireysel görüşmeler bu şekilde daha yararlı oluyor (Katılımcı 7).

Çocuklar için tatlı sert olan, her zaman doğruyu söyleyen, beraber etkinlik yapan, gerektiğinde birlikte oynayan bir kişi oluyorsunuz (Katılımcı 16).

Sevgi ilgiyi, ilgi bilgiyi doğurur. Bir üçgen gibi düşünecek olursak sevgi en üsttedir. Burada bireysel görüşmelerde çocuklara da bu inançla yaklaşıyoruz. Toplumumuzun yapısı da biraz tatlı sert gerektiriyor. Çünkü çok gevşek tutarsanız kontrol edemezsiniz. Çok sıkı tutarsanız dağıtırsınız. Bu doğrultuda hareket etmek lazım. Bizde öyle yapmaya çalışıyoruz (Katılımcı 12).

Bireysel danışmanlık sürecinde görüşme tekniklerinden yararlandığını ifade eden bir katılımcı şu şekilde düşüncelerini ifade etmiştir:

Çocukla bireysel görüşme yaparken bireysel görüşme tekniklerini kullanıyoruz aslında. Yani ilk önce çocuğun kendisinin konuşmasını bekliyoruz. Yargılayıcı, damgalayıcı bir dil kesinlikle kullanmıyoruz. Sen dilinden çok ben dilini kullandığımız bir süreç söz konusu oluyor. Çocuk bazen istismar öyküsünü anlatırken duygusal bir boşluk, bir boşalma yaşayabiliyor. Ya ağlama krizine giriyor ya öfkeleniyor ya da tamamen kendini içe çekebiliyor. Bunlara da hazırlıklı olarak krize müdahale tekniklerini kullanmak gerekebiliyor (Katılımcı 16).

Bununla birlikte bazı katılımcıların ise bireysel danışmanlıkta terapi odaklı oldukları anlaşılmaktadır:

Çocuğun grup içinde çözemeyeceği, bireysel olarak çözmesi gereken şeyler söz konusu olduğunda bunlarda da bireysel danışmanlık yapıyoruz... Bireysel çalışmalarda çocuğun grup içinde alamayacağı şeyleri alabileceği bir süreç oluyor. Ben bireysel çalışmalarda açıkçası biraz daha terapi odaklı giderim. Çocuğun ihtiyaç duyduğu davranış örüntüsünü kazandırmak için bir terapi planı oluştururum. Çocuğun bir travması varsa ve bu travmasının çözülmesi gerekiyorsa bireysel çalışmayı seçerim. Bireysel terapi sistemiyle çözerim. Bireysel çalışmaları ve grup çalışmaları iyi bir şekilde formüle edilmişse iyi bir sonuç olmakta kaçınılmaz oluyor (Katılımcı 15).

Görüldüğü gibi bireysel danışmanlık yapılan konular, suça sürüklenen ya da suç mağduru olan çocukların sağlıklı gelişimini olumlu yönde etkileyecek içeriklerden oluşmaktadır. Bununla birlikte meslek elemanlarının bireysel danışmanlık sürecini “en iyi şekilde formüle edebilmek için” farklı stratejiler geliştirdiği anlaşılmaktadır. Bunun sonucunda katılımcı 15’in son cümlesinde vurguladığı gibi iyi sonuçlar elde etmek kaçınılmaz olacaktır.

Destekleyici Ortam Bileşenleri: “Tüm Çalışmalar Bir Bütün”

Destekleyici ortam bileşenleri psikososyal destek hizmetinin etkinliğini arttıran, olumlu sonuçlar elde edilmesini kolaylaştıran bileşenlerin tamamıdır. Bu bileşenleri bir zincirin halkaları olarak düşünmek mümkündür. Her biri birbiri ile ilişkili olan bileşenler, çocuklara sunulan psikososyal destek hizmetini geliştirmektedir. Anka Çocuk Destek Programı Uygulama Yönergesi’ne göre destekleyici ortam bileşenleri; personele ve çocuklara programla ilgili bilgi verilmesi, çocukların danışmanlarının ve danışmanlara bağlı bakım elemanlarının belirlenmesi, merkezlerde ödül odaklı bir yaklaşımın benimsenmesi, puanlama ve basamaklandırma sisteminin oluşturulması, güne başlarken toplantılarının gerçekleştirilmesi, sözleşme yapılması, merkezin işleyiş kurallarının uygun yerlere

asılması, çocuklara uygun sorumlulukların verilmesi, çocukların meslek edindirme kurslarına gönderilmesi (ilgi ve yetenekler gözetilerek), günlük yaşam becerileri kazandırmaya yönelik faaliyetlerin yapılması, STK ve gönüllülerle çalışılması gibi konuları kapsamaktadır. Tüm bunların yanı sıra personel eğitimlerinin, etkin danışmanlığın, her çocuğa özgü psikososyal destek hizmetinin ve BİRDEF'in kullanılması da destekleyici ortam bileşenleri arasındadır. Bu bağlamda destekleyici ortam bileşenleri altında bu bahsedilen hususlar ile ilgili katılımcıların anlatıları betimlenmeye çalışılmıştır.

Katılımcı 8, psikososyal destek hizmeti sunarken sivil toplum kuruluşları ve gönüllüler ile ortak çalışmalar yaptıklarını şu şekilde ifade etmiştir:

Çocukları eğitimlere dâhil etmek, mahremiyet eğitimi, madde eğitimi gibi çocukların uyum sürecini kolaylaştırmak için çalışmalar yapıyoruz. Grup çalışmalarına çocuğu dâhil etmeye çalışıyoruz. STK'lerden yardım alarak yapıyoruz bunu (Katılımcı 8).

Destekleyici ortam bileşenlerinin bir parçası olan sözleşme, hem aileler hem de çocuklarla yapılabilmektedir. Bu sözleşme danışman, çocuk ve aile hakkında fikir sahibi olduktan sonra gündeme gelmektedir.

Aile sözleşmesi ve çocuk sözleşmeleri imzalanır. Çocuğun kuruluştaki uyması gereken kuralları içeren bir sözleşme bu. Çocuk altına imza atıyor. Aile sözleşmesi de aileyle yeniden nasıl iletişime geçilebileceği gibi hususlarla ilgili yapılan bir sözleşme (Katılımcı 16).

Eğitimler, program kapsamında üzerinde ciddiyetle durulan konular arasındadır. Meslek elemanlarına program hakkında belirli aralıklarla eğitimler verilmektedir. Katılımcılar aldıkları eğitimlerden şu şekilde bahsetmiştir:

Anka eğitimcileri var. Bu eğitimciler donanımlı şekilde yetiştiler. Bu eğitimleri Türkiye'nin dört bir yanına vererek tecrübe de kazandılar. Tecrübelerini de bize aktardılar. Eğitimlerin içeriği çok yönlüydü. Zaten Anka'yı tek yönlü düşünemeyiz. "Kriz nasıl müdahale edilir, etkili iletişim nasıl sağlanır, ilk yardım müdahalesi nasıl yapılır?" gibi konularda farklı farklı bilgiler sunan bütüncül eğitimlerdi. Bunları 3 gün boyunca anlatmışlardı. Tek güne sıkıştırılmış bir eğitim değildi. O yönüyle de güzeldi. Bu açıdan avantajlı idi. 3-5 saat ya da 1 gün yetersiz olabilirdi. Süre olarak iyi bir süreydi. Eğitimler interaktif bir süreçti. Bu eğitimler güzel, insanları zenginleştiren eğitimlerdi (Katılımcı 15).

Eğitimin güzel yönü şuydu: Biz burada grup yönetimi konusunda eğitim aldık. Anka'nın içindeki modüller hakkında eğitim aldık. Modüllerin çocuklara

nasıl aktarılacağı, eğitimlere nasıl başlanması gerektiği, ısınma oyunlarının nasıl olması gerektiği, nasıl eğitimlerin sonlanacağı, çocuklardan geri dönütlerin nasıl alınabileceği konusunda anlatımlar oldu (Katılımcı 13).

Bu eğitimleri bakanlıktan eğitici eğitimi almış olan, yetkin Anka uygulayıcıları veriyor. Anka'nın içeriğinde bireysel görüşme teknikleri, çocuğa yaklaşım, çocukla iletişim kurma, krize müdahale, BİRDEF kullanımı, grup çalışmaları, uygulamalar gibi konular var genelde (Katılımcı 16).

Program kapsamında kurum içinde ve dışında çeşitli faaliyetler düzenlenmektedir. Çocukların gelişim düzeyleri, yaşları ve kişisel özellikleri göz önünde bulundurularak günlük yaşam becerilerini kazandırmaya yönelik etkinlikler, sosyal kültürel faaliyetler, boş zamanları değerlendirme etkinlikleri yapılmaktadır.

Anka kapsamında kurum içi ve kurum dışı sosyal faaliyetlerin organizasyonunu sağlıyoruz. Çocukların rehabilitasyon sürecinde aslında yapılan tüm çalışmalar bir bütün (Katılımcı 2).

Buraya el sanatları hocası gelir, spor hocası gelir. Dini değerler için dışarıdan hoca gelir. Dışarıdan sisteme dâhil edilen çok fazla şey var. Aktif faaliyetler yapılıyor. Bunların hepsi sisteme güzel katkı sunan şeyler (Katılımcı 15).

Covid dönemindeki kapanmalarda çocukların ruh sağlığını korumak için çalışmalar yaptık. Turnuvalar, kartopu etkinlikleri, voleybol maçları yaptık kış döneminde. Havalar ısınınca da kampa gittiler. Piknik organizasyonu yaptık. Yakın civardaki tarihi yerlere geziler düzenlemeye çalıştık. Önümüzdeki zamanlarda da sinema, müze gezileri yapmaya çalışacağız (Katılımcı 8).

Ceza odaklı yaklaşım yerine ödül odaklı yaklaşım temelleri üzerine kurulan puan sistemi ve basamaklandırma sistemi, çocuklar için bir motivasyon kaynağı haline dönüşmektedir:

Anka'da çocukları değerlendirirken kullandığımız basamak sisteminde çocuklar puan toplayıp üst basamağa geçmek için çaba gösteriyor ya da puan kaybedip alt basamaklara düşmemek için olumsuz davranışlardan uzak duruyor. Anka Çocuk Destek Programının en beğendiğim noktalarından birisi bu... Bize gelen çocuklar kendine zarar verme davranışı çok fazla olan çocuklar. Anka puanlamasında bir kez bile kendine zarar veren çocuk, basamaktan en alt sıraya düşer. Bu puanlamada çocukların her basamakta sahip oldukları, hak kazandıkları bazı ödüller var. Çocuk en alt basamağa düştüğünde (örneğin; iki haftada bir çarşı izni, market izni gibi) bu haklardan mahrum kalır. Ödül ceza uygulaması gibi oluyor bir nevi. Ben normalde ödül ceza sistemini çok onaylamasam da Anka programındaki basamak olayı burada çok işe yarıyor. Çocuklar bu sayede davranışlarında olumlu yönde ilerleme kaydetmek için çaba sarf ediyor. Böylece olumsuz davranışlardan uzaklaşıyorlar adım adım. Kendine zarar verme davranışları olan çocukları

da doğrudan görmüş oluyoruz. Sistemde en geride kalıyor çünkü. Anka'da bu uygulamayı çok beğeniyorum (Katılımcı 5).

Çocuğun kişisel gelişimini, performansını teşvik edici sistem var. Ödüllendirme ile çocuğun daha olumlu bir basamağa geçmesini hedefliyoruz. Çocuk en son basamağa geçtiğinde aileye dönüş düşünülebiliyor. Bu ödül sistemi gerçekten işleyen bir sistem... Küçük yaş grubu için daha etkili. Büyükler içinde motivasyon artırıcı oluyor (Katılımcı 15).

Anka Çocuk Destek Programında etkin danışmanlık anlayışında danışmanın genel hatları ile görevleri; BİRDEF doldurmak, güne başlarken toplantıları yapmak, her sabah vardiyadaki bakıcılarla görüşerek gece olup bitenler hakkında onlardan bildirim almak, izin vb. konularda KODE ve vaka değerlendirme toplantısı yapmak ve çocuklar hakkında geri bildirim almak şeklindedir (<https://www.ailevecalisma.gov.tr/media/65031/anka-temel-personel-1.pdf> Erişim: 08.12.2021).

Katılımcıların anlatılarına göre danışmanlar, çocuklar hakkında bakım personellerinden sürekli olarak geri bildirim almaktadır. Mesaisini tamamlayıp kurumdan ayrılan meslek elemanı, kurumda olmadığı zaman diliminde çocuğun ne yaptığını, nasıl bir duygu durumunda olduğunu, arkadaşlarıyla nasıl zaman geçirdiğini ve ev içindeki kurallara uyup uymadığını bakım personellerinden öğrenebilmektedir. Bu noktada ev günlüklerinin kullanıldığını ifade eden bir katılımcı, tüm bunların çocuklarla yapılan bireysel görüşmelere de yön verdiğini ifade etmiştir.

Her gün evin durumu ile alakalı bilgi almak için bize yardımcı oluyor. “Evde temizlik yapıldı mı? Ev içerisinde herhangi bir sorun var mı? Herhangi bir sıkıntı yaşandı mı?” Tüm bunlar kayıt altına alınıyor. Bu ev günlükleri, bizim bireysel görüşmelerimize de ışık tutuyor. El yordamı ile yazılıp dosyalanıyor. Mesela günlüklerde “... annesi ile görüştü, sonrasında ise ağladı.” gibi ifadeler yer alabiliyor (Katılımcı 1).

Etkin danışmanlıkta ön plana çıkan uygulamalardan birisi de güne başlarken toplantılarıdır. Grup danışmanı, çocuklarla günaydın toplantıları/güne başlarken toplantıları yapmakla sorumludur. Günaydın toplantılarında çocukların ya da ülkenin gündemindeki konuların konuşulması, günün programının yapılması, kurumun kurallarından bahsedilmesi ve çocukların ruh halinin ifade edilmesini sağlayacak ortamın oluşturulması esastır (<https://www.ailevecalisma.gov.tr/media/65031/anka-temel-personel-1.pdf> Erişim: 08.12.2021).

Çocuğun danışmanı ev ziyaretini, günaydın toplantısını, bireysel görüşmeleri yapıyor. Çocukla ilgili şeyleri yakından takip ediyor (Katılımcı 6).

Grup danışmanları her sabah günaydın toplantıları yapar. “Günaydın. Bugün nasılsınız? Okulda dün neler yaptınız? Gününüz nasıl geçti? Bugün bana ekstra söylemek istediğiniz bir şey var mı?” gibi sorular sorabilir danışman. Çocuklar yaptıkları şeylerle alakalı ertesi gün geri dönütlerde bulunabiliyorlar. Çocuklar bu noktada bize bazı ipuçları verebiliyorlar. Günün bir taslağının oluşturulması, konuşulması gibi oluyor aslında (Katılımcı 16).

Güne başlarken toplantılarının sonunda çocuklar hayat tahtasına o günkü ruh hallerini simgesel olarak yansıtacak şekiller de çizmektedir:

Her evde olması gereken bir yazı tahtası var. Çocukların her biri o tahtaya o günkü ruh halini, duygusunu yansıtan bir emoji koyuyor. Gülücük, üzgün surat, kızgın surat gibi. Her çocuk kendisi koyuyor. Nasıl hissediyor kendisini? Mutlu mu, üzgün mü? Örneğin ailesiyle görüşecektir mesela çocuk. O yüzden o gün tedirgin olabilir. O zaman ona göre bir emoji koyuyor. Birisiyle kavga etmiştir. O zamanda ona göre öfkeli bir surat koyabiliyor (Katılımcı 16).

Danışmanlar sadece bakım personellerinden değil çocuklardan da süreçle ilgili geri bildirim almaya özen göstermektedir.

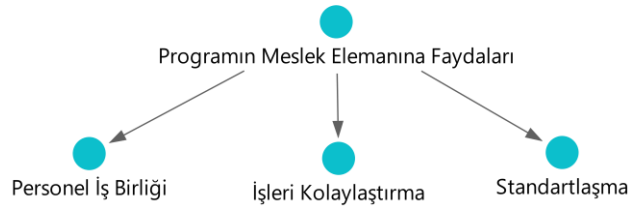
Bazen çocukları tersinden sorarak memnuniyetlerini sorguluyorum. Bir nevi yoklama çekiyorum. Realiteyi anlamak için bu da bir metot. Çocuğu ben yönlendirmiş olmuyorum. “İstiyorsunuz değil mi?” yerine “İstemiyormuşsunuz öyle mi?” diye soruyorum (Katılımcı 12).

Görüldüğü gibi destekleyici ortam bileşenleri Anka Çocuk Destek Programını güçlü kılmaktadır. Destekleyici ortam bileşenlerinin olması meslek elemanlarının çocuklarla ilgili olayları çok yönlü olarak değerlendirmesini sağlamakta, çocuklarla ilgili yapılan müdahalelerin verimliliğini arttırmaktadır. Bu bağlamda bu verimlilikle de ilişkili olarak araştırmanın sonraki bölümünde programın meslek elemanlarına faydaları ele alınacaktır.

3.1.4. Programın Meslek Elemanına Faydaları

Anka Çocuk Destek Programına ilişkin düşünceler temasının 4. alt teması, “programın meslek elemanına faydaları” olarak ortaya çıkmıştır. Profesyonel bir biçimde psikososyal destek hizmeti verme çabasıyla hazırlanan Anka Çocuk Destek

Programı meslek elemanları için bazı faydalar sağlamaktadır. Bu faydalar personel iş birliği, işleri kolaylaştırma ve standartlaşma olarak incelenmiştir.

Şekil 3.7. Programın Meslek Elemanına Faydalarına İlişkin MAXMaps Grafiği.

Personel İş Birliği: “Kendi Göbeğimi Kendim Kesirim Gibi Bir Şey Yok”

Anka Çocuk Destek Programı tüm personeli hedef alan bir program olduğundan personelin bir bütün olarak hareket etmesini kolaylaştırmakta ve personeller arasındaki iş birliğini arttırmaktadır. Bu durum ise merkezden yararlanan çocuklar üzerinde olumlu bir tesir bırakmaktadır:

Anka Çocuk Destek Programı bütün kurumun bütün birimleri ile ortak hareketi ile bir bütün olarak çocukların normal hayata geçiş sürecini daha olumlu etkiliyor. Bence tüm personeli işin içine katması, bütün personellerin eğitilmiş olması, personel arasında iş birliğinin olması programını değerli ve önemli kılıyor (Katılımcı 1).

Program sayesinde meslek elemanlarının iş birliği içinde hareket ediyor olması çocukların genel iyilik halini destekleyen bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Katılımcılar bu durumu şu şekilde ifade etmiştir:

En büyük başarımız meslek elemanları olarak toplu hareket ediyor olmamız. Hepimiz aynı hareket edince çocuğun davranışına bu yansıyor. Tıpkı evde çocuk yanlış yaptığında anne babanın ortak bir tavır sergilemesi, birbirlerine destek vermesi gerektiği gibi burada da öyle olması gerekiyor (Katılımcı 12).

Programda süreç içerisinde çocukların travma sonrası multidisipliner psikiyatrik destek alması, çocukların akranlarıyla beraber kalması iyileştirici bir faktör olarak karşımıza çıkıyor (Katılımcı 5).

Programın meslek elemanları arasındaki koordinasyonun sağlanmasını kolaylaştırdığı düşünülmektedir.

ÇODEM'de hoşuma giden şey grup danışmanlığı noktası. Evet birçok şeyle aynı anda ilgilenmek zorundasınız ama bütüncül bir hizmet verdiğiniz için daha etkili sonuçlar elde edebileceğinizi görüyorsunuz. Bunu kıyaslama şansım oldu. Mesela çocuk evleri sitesinde sadece bir psikologsunuzdur ya da

bir sosyal hizmet uzmanısınız. Diğer meslek elemanları arasında koordinasyon tam sağlanamayabilir. Bu ÇODEM’de minimize edilmiştir (Katılımcı 15).

Tüm personel koordinasyon içinde çalışıyor. Bu program da personel arasındaki koordinasyonun sağlanmasını kolaylaştırıyor (Katılımcı 1).

Katılımcılar, diğer meslek elemanları ile sürekli etkileşim halinde olduklarından ve çocuğun yüksek yararını gözeterek belirli aralıklarla toplantı yaptıklarından şöyle bahsetmiştir:

Çocuklarla ilgili sürekli bilgi paylaşımında buluyoruz. Ayda bir toplantı yaparak durum değerlendirmesi yapıyoruz. Onun haricinde acil bir durum olduğunda da acil toplantılar yapabiliyoruz. Ortak karar alırız çocuğun durumu ile alakalı genelde... Kendi göbeğimi kendim keserim gibi bir şey yok. Çünkü nöbeti sadece ben tutmuyorum. Çocuğun durumu ile ilgili hepimiz birbirimize bilgi veriyoruz. Her çocuğa aynı davranışı göstermiyoruz. Hepsinin özelliğine göre çocuğa yaklaşıyoruz (Katılımcı 9).

Çocuktan birincil olarak danışmanı görevli oluyor. Sağlık sorunları varsa hemşire hanımla görüşüyoruz. Eğer psikolojik sıkıntıları varsa psikoloğumuza yönlendiriyoruz. Psikoloğumuzda gerekli görürse psikiyatriye yönlendirebiliyor. Sosyal servisle ortaklaşa çalışıyoruz. Birbirimizi yönlendiriyoruz, iş birliği içinde çalışıyoruz (Katılımcı 10).

İşleri Kolaylaştırma: “Sistem Size Yardım Ediyor”

Anka Çocuk Destek Programında kullanılan BİRDEF; çocuğun ihtiyaçlarını tespit edebilmeye olanak tanımakta, bilgisayar sistemi üzerinden çocuk hakkında bir uygulama planı sunmaktadır. BİRDEF’in sağladığı bu kolaylıklar meslek elemanları tarafından vurgulanmıştır. Çocuklarla çalışmalar yaparken bu sistemin en iyi sistemlerden birisi olduğunu düşünen katılımcılar; programı sistematik, standart ve yapılandırılmış olarak görmektedir.

Çocuklarla ilgili en iyi sistem Anka Çocuk Destek Programı. Anka Çocuk Destek Programı sayesinde, yapılan bireysel görüşmeler neticesinde çocukların gelişimini izlemek kolaylaşıyor. Anka Çocuk Destek Programı sistematik ve standart olduğu için işlerimizi kolaylaştırıyor. Hangi konuda çocuğa yardım edebileceğiniz konusunda sistem size yardım ediyor. Bilgisayar sistemi üzerinden bilgiler sunan Anka Çocuk Destek Programı, bizlere çocuk hakkında bazı ipuçları veriyor. Bu ipuçları çocuklarla çalışırken bizim işimizi kolaylaştırıyor (Katılımcı 1).

Programın çocuğu düzenli olarak grup çalışmalarına dâhil etmesi, basamaklandırma ve puanlama sistemi ile birlikte çocuğun davranışlarının somut

olarak daha yakından izlenilebilmesi gibi imkânlar sunması “çocuğa erken müdahale edebilme” noktasında kolaylık sağlamaktadır.

Anka programı kapsamında yapılan grup çalışmaları esnasında tüm çocukları gözlemleme imkânı buluyorum. Hangi çocuk mutsuz hangi çocuk farklı davranış gösteriyor fark edebiliyorum. Böylelikle farklı davranış gösteren, kendine zarar verme ihtimali olan çocuklara erken müdahale edilebiliyor. Bu bizim işimizi kolaylaştırıyor (Katılımcı 2).

Program kapsamında verilen personel eğitimleri ile birlikte farklı ÇODEM’lerdeki farklı meslek grupları zaman zaman bir araya gelmekte ve bu sayede yapılan uygulamaların değerlendirilmesi, bilimsel çerçevede tartışılması mümkün olmaktadır. Bu durum ise mevcut uygulamaların eksikliklerinin anlaşılmasını kolaylaştırmaktadır.

Program eğitimi kapsamında diğer kuruluşlarla çalışan kişilerle beraber bir araya gelmiştik. Diğer kuruluşlarda çalışan meslek elemanları ile bir araya gelmek, nasıl uygulamalar yapıldığına dair bizlere fikir veriyor. Eksiklikleri, yanlışlıkları anlamamızı kolaylaştırıyor (Katılımcı 1).

Anka Çocuk Destek Programı ve ÇODEM’lerde uygulanan danışmanlık sisteminin birbirini adeta yapbozun iki parçası gibi tamamladığı ve sistemin sağlıklı işleyişini kolaylaştırdığı düşünülmektedir.

Danışman olunca bütün çalışmaları biz yapıyoruz. Şöyle bir avantajı da oluyor; ayrı ayrı olduğu zaman bir kopukluk oluyor. Burada o kopukluk olmadığı için çocuğu daha iyi tanıyorsunuz. Çocuğun ailesini, geliş nedenini yaşadığı evdeki sorunlarını vs. her şeyini bildiğimiz için çocuğu daha iyi tanıyoruz. Daha iyi tanıdığımız için bazı müdahaleleri, uygulamaları yapmak kolaylaşıyor... Bu danışmanlık sisteminin diğer kuruluşlarda da olması gerekir (Katılımcı 3).

Anka ve danışmanlık sistemi birebir örtüşüyor diyebiliriz... İkisi de birbirini kolaylaştıran ve destekleyen sistem açıkçası. Bu karşılıklı besleyici bir süreç (Katılımcı 15).

Program aynı zamanda ÇODEM’de yeni çalışmaya başlayan meslek elemanları için de bir yol gösterici olarak kabul edilmektedir. Göreve yeni başlayan bir meslek elemanı, program sayesinde çocuğun neye ve nasıl bir müdahaleye ihtiyaç duyduğunu daha kolay bir biçimde tespit edebilmektedir.

Sistemin neye ihtiyacı varsa Anka bunu basamaklar halinde belirliyor. Yeni başlayan kişiler için çok güzel bir rehber, büyük bir kolaylık. Eksik kaldığımız noktalarda bu modüller devreye giriyor. En basitinden gün içinde neler

yapılabileceğini, günaydın toplantısıyla başlanıp günün nasıl devam ettirilebileceğini, bir kriz olduğu zaman krize nasıl müdahale edebileceğini, çocuklarla ne gibi faaliyetlerin yapılabileceğini, etkili iletişimin nasıl kurulabileceğini Anka bize gösteriyor. Birçok şeyi kolaylaştırıyor. Mesela çocuk geldiği zaman çocukların ihtiyaçlarını belirleyen bir bilgisayar sistemi var. Çocuk geldiği zaman çocuğun aile durumu, geliş öyküsü ve genel durumuna göre neye ihtiyacının olduğunu sistem bize çıkartıyor. Çocuğun ihtiyaçlarını belirleme noktasında biz zaten uzmanlaşmış kişiler olduğumuz için çok zorlanmıyorduk. Ama sisteminde bunu bize sunması yeni başlayan meslek elemanlarının da işini kolaylaştırıyor aslında. Sisteme daha hızlı adapte olmayı sağlıyor bunlar (Katılımcı 15).

Görüldüğü gibi Anka Çocuk Destek Programı, çocuğun ihtiyaçlarının tespit edilmesini, çocuğun yakından takip edilmesini, yeni göreve başlayan meslek elemanlarının mesleki becerilerini geliştirmesini ve mesleki uygulamaların olumlu-olumsuz yönlerinin değerlendirilmesini kolaylaştırmaktadır. Çocukla ilgili zamanında ve tam müdahale yapabilmek için bu sağlanan kolaylıkların önemli olduğu görülmektedir.

Standartlaşma: “Hata Payı En Aza İndiriliyor”

Anka Çocuk Destek Programında özellikle vurgulanan konulardan birisi “her çocuğa özgü psikososyal destek verilmesi” gerektiğidir. Standartlaşma ise her çocuğa özgü olan psikososyal destek hizmetini tehlikeye atacak bir unsur olarak düşünülebilmektedir. Ancak katılımcıların söz ettiği standartlaşma aslında her çocuğun yüksek yararını gözetecek şekilde bireysel ihtiyaç ve risk faktörleri temel alınarak hizmetten yararlandırılması gerektiğine yönelik bir standart anlayışın oluşturulmasıdır.

Çocuklar farklı sebeplerle (ailevi sorunlar, güvenlik endişeleri, olumsuz arkadaş çevresi vb. gibi) ÇODEM’ler arasında nakil olabilmektedir. Programın genel uygulamalarının standartlaşmış olması, çocuğa yaklaşımın, genel işleyiş ve düzenin her ÇODEM’de çok benzer bir anlayışta ilerlemesi, nakil olan çocuğun yeni ortama daha kolay adapte olmasını sağlamaktadır.

Anka açısından değerlendirildiğinde kuruluş uygulamalarının farklılığı dikkat çekmese de bireysel özellikler nedeniyle çocukların davranış ve tutumları bir bakıcı anneden diğer bakıcı anneye göre bile farklılık gösteriyor. Bundan dolayı kuruluşlardaki uygulama farklılıklarını en aza indirmek, bir standartlaşma sağlamak için böyle bir programın olması güzel (Katılımcı 5).

Anka sisteminin kolaylıklar sağladığı doğru. Bir standartlaşma getirdi. Örneğin çocuklar farklı evlere gittiğinde farklı uygulamalarla karşılaşmıyor (Katılımcı 1).

Anka ilk etapta aslında devletin korumasında olan tüm çocukların tüm kuruluşlarda tamamen eşit programların yürütülmesini, tüm çocukların adaletli olarak eşit imkânlardan yararlandırılmasını ifade ediyor. Ben öyle algıladım ilk etapta. Her çocuğun istediği anda ulaşabileceği danışmanının olduğu, danışmanının hangi hizmetlerle çocuğa yaklaşıcağını bildiği standartlaşmış bir sistem var Anka'da. Çocuğa yaklaşımların hangi kuruma giderse gitsin aynı olmasını sağlayan, standartlaşmayı sağlayan bir eğitim programı (Katılımcı 8).

Programın sağladığı standartlaşma, aynı zamanda çocuk hakkında kapsamlı ve doğru değerlendirme yapılması noktasında olmaktadır. Tüm personelin programa dâhil edilmesi; modüllerin, bilgisayar siteminin, personel eğitimlerinin, BİRDEF'in olması ile birlikte meslek elemanları tek başına karar vermenin ağır sorumluluğundan kurtulduğunu hissetmektedir. Programın çok yönlü olması, sorunların çözümünü kolaylaştırmakta ve profesyonelliği arttırmaktadır.

Anka Çocuk Destek Programı sayesinde kişilere göre değil sisteme göre karar veriliyor. Bu sayede hata payı en aza indiriliyor (Katılımcı 1).

Sistem içinde meydana gelen sorunları daha iyi çözümleyebiliyoruz. Bununla ilgili bir avantaj sağladığını düşünüyorum. Anka'nın da bunları biraz daha yapılandırılmış hâle getirdiğini düşünüyorum. Daha yapılandırılmış bir sistem var. Herkesin aynı hizmeti vermesini sağlayan bir sistem Anka. Anka'nın sürece destek sağladığını düşünüyorum. Her şeyin standart hale getirilmiş olması ve yapılandırılmış bir sürece sahip olması insanların işini kolaylaştırıyor bence (Katılımcı 15).

Anka Çocuk Destek Programı standardize edilmiş bir program. Yani meslek elemanlarına bir standartlaşma sağladığı bir gerçek (Katılımcı 2).

Katılımcıların anlatılarından anlaşılabileceği üzere, program çocukların yararını gözeterek şekilde bir standartlaşma getirmiştir.

3.1.5. Refakatsiz Sığınmacı Çocuklarda Programı Uygulama Engelleri

Anka Çocuk Destek Programına ilişkin düşünceler temasının 5. alt teması, “refakatsiz sığınmacı çocuklarda programı uygulama engelleri” olmuştur. Katılımcıların anlatıları, refakatsiz sığınmacı çocuklara psikososyal destek vermenin önünde farklı engellerin bulunduğunu göstermektedir. Bundan dolayı refakatsiz sığınmacı çocuklarda programı uygulama engellerinin ayrı bir alt temada tartışılması,

ele alınması zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Katılımcılar, görüşmeler öncesinde kurumu araştırmacıya tanıtırken sıklıkla refakatsiz sığınmacı çocukların “ayrı bir dünya”, “farklı bir boyut” olduğunu dair ifadeler kullanmıştır. Kurumların farklılığını özellikle “diğer ÇODEM’ler ve burası” şeklinde ifadeler kullanarak vurgulamaları dikkat çekmiştir.

Refakatsiz sığınmacı çocuklarda Anka Çocuk Destek Programını uygulama engelleri; dil ve kültür farklılıkları, programla ilgili bilgi eksiklikleri, 3. ülkeye geçme arzusu ve sürekli kurumda olmamak çerçevesinde ele alınmıştır.

Şekil 3.8. Refakatsiz Sığınmacı Çocuklarda Programı Uygulama Engellerine İlişkin MAXMaps Grafiği.

Dil ve Kültür Farklılıkları: “Bir Handikap Var”

Refakatsiz sığınmacı çocuklar özelinde ele alındığında meslek elemanları bu programın farklı gerekçelerle birlikte çok uygun olmadığını düşünmektedir. Dil ve kültür farklılıkları, programın uygulanmasının önünde bir engel teşkil etmektedir.

Refakatsiz sığınmacı çocuklar ayrıca incelenmesi gereken ayrı bir dal gibi. Türk ÇODEM’lerle çok farklı. Türk ÇODEM’lerde uygulanan Anka Çocuk Destek Programını biz burada uygulayamıyoruz. Dil, eğitim, kültür konusunda farklılıklar var (Katılımcı 11).

Ben Anka’yı doğrudan refakatsiz sığınmacı çocuklarda uygulayamadım. Dil problemi en önemli engellerden birisi (Katılımcı 13).

Yaşanan dil engeli farklı sorunları beraberinde getirmekte, meslek elemanları ve çocuklar arasında bir kopukluk olmasına yol açmaktadır:

Bir bakım personelimiz var. O Arapça biliyor. Bazen onun aracılığıyla da iletişim kuruyoruz çocuklarla. Pakistanlılarla iletişim kurmak biraz daha zor oluyor. Diğer çocuklar aracılığıyla anlaşmaya çalışıyoruz. Dil bilmiyoruz. Yüzeysel de olsa bazı şeyleri bilmemiz lazım. Bir tane çocuğumuz vardı. Zaman zaman ona tercümanlık yaptırıyorduk. Çocuklara toplantılarda

bahsediyorduk. Toplumsal kuralları anlatıyorduk. Soruyorduk “Bizden istediğiniz bir şey var mı?” diye. O çocuk bir gün dedi ki “Hocam toplantılarda size bazen soru sorar gibi konuşuyorlar ya o zamanlarda küfrediyorlar. Ben size utancımдан söyleyemiyorum. Başka bir şeyler söylüyorum” dedi. Bizim çok iyi niyetli olduğumuzdan, bize minnettar olduğundan söz etti. Dolayısıyla böyle bir handikap var. Bir kopukluk oluyor. Bu yüzden dil eğitiminin ciddi bir ihtiyaç olduğunu düşünüyorum bu kurumlarda çalışanlar için. Biz o çocuğun söylediklerimizi doğru mu yanlış mı aktardığını bilmiyoruz. En azından her kuruluşa bir tercüman olması gerekiyor (Katılımcı 10).

Görüldüğü üzere dil ve kültür farklılıklarının olması, buna yönelik herhangi bir çalışmanın yapılmaması hem Anka Çocuk Destek Programının uygulanmasına engel olmakta hem de meslek elemanlarının çalışma motivasyonlarını düşürmektedir.

Programla İlgili Bilgi Eksikliği: “Tüm Basamaklarını Çok İyi Bilmiyorum Açıkçası”

Katılımcılar; refakatsiz sığınmacı çocuklarda Anka Çocuk Destek Programının uygulanması konusunda bazı bilgi eksikliklerinin olduğundan söz etmiştir. Programla ilgili bilgi eksikliklerinin, eğitimler konusundaki yetersizliklerin olması bazı meslek elemanlarının program hakkında yorum yapmasını zorlaştırmıştır. Grup çalışmalarının içeriğinden bahseden bir meslek elemanı, kendisinin kullanmış olduğu tekniğin Anka Çocuk Destek Programı içinde olup olmadığını dahi bilmediğini ifade etmiştir:

Yoginin hikayesi gibi grup içinde anlatılan hikayeler var. Bu hikayeler sonunda çocuğun bazı çıkarımlarda bulunmasını isteniliyor. Bu çalışmalar daha çok deprem, sel gibi felaketler yaşayan travma öyküsü olan yaşayan çocuklarda kullanılıyor. “Çocukların duygu durumunu nasıl etkilemiş, hali hazırda çocuk halen travmanın etkisini yaşıyor mu?” gibi konularda tespitler yapmaya çalışan çalışmalar bunlar. Anka programında böyle bir şey var mı yok mu bilmiyorum. Ben daha çok kendi kişisel mesleki deneyimlerimden, eğitimlerimden yola çıkarak çalışmaları yürütüyorum (Katılımcı 8).

Pandeminin etkisiyle de birlikte tüm ÇODEM personelinin eğitimlere katılamamış olması programın “sadece bir projeden ibaretmiş gibi” algılanmasına neden olmuştur.

...Şöyle söyleyeyim bu noktada Anka geldim geleli uygulanmıyor. Yani uygulanmıyor derken Anka bizde bir proje olarak görülüyor. Projede isim olarak kalmış bir şey. Yani sadece bir projeden ibaretmiş gibi geliyor bana bazen. Bu niye? Çünkü herkes Anka programını almadı. Şimdi bizim bakım

personellerimiz de var. Çocuklar onlara daha yakın. Birçoğu Anka eğitimi almadı. Bazıları aldı bazıları almadı (Katılımcı 7).

Ben Anka'yı işin açıkçası online eğitimde gördüm. Tüm basamaklarını çok iyi bilmiyorum açıkçası (Katılımcı 10).

Katılımcıların Anka Çocuk Destek Programı hakkında yeterli bilgiye sahip olmaması, programın uygulanmasını güçleştiren en temel konulardan birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum, program çerçevesinde verilen personel eğitimlerinin önemini ön plana çıkarmaktadır. Personel eğitimleri ile ilgili aksaklıkların/sorunların yaşanması meslek elemanlarının programla ilgili yeterli bilgi, beceri ve deneyimi kazanmasına engel olmaktadır.

Üçüncü Ülkeye Geçme Arzusu: “Bu Kafalarında İz Yapmış”

Refakatsiz sığınmacı çocuklarda en önemli farklılaşan uygulama engellerinden birisi de çocukların 3. ülkeye geçme arzularıdır. Çocuklar Türkiye'yi bir geçiş ülkesi olarak gördüğünden dolayı yapılan uygulamalar, müdahaleler yarım kalabilmektedir.

Sunulan hizmet modelinin bozulmasına neden olan şey çocukların İstanbul'a gitme isteği oluyor bir de. Yani 3. ülkeye geçme istekleri diyebiliriz... Türkiye'de biraz soluk alıp biraz para biriktirip 3. ülkeye gitmek istiyorlar. Böyle olunca hizmet modeli hep yarıda kalıyor. Çocuğu tutamıyorsun. Çocuğun akli sürekli başka bir yerde, başka bir ülkede... Bu Anka'ya da yansıyor, genel yapımıza da (Katılımcı 7).

Çocukların hep aklında Avrupa'ya gitmek var. Bu kafalarında iz yapmış. Bunların niyeti aslında Türkiye'de kalmak değil... Bu da aslında burada sunulan hizmeti etkiliyor. Mesela bizim okula giden bir çocuğumuz vardı. Ben onu staja yazdırdım. Buradan kendi isteğiyle ayrıldı. Okulu da stajı da bırakıp Bosna Hersek'e gitmiş (Katılımcı 9).

Refakatsiz sığınmacı çocuklar için ÇODEM çoğu zaman barınma hizmeti veren bir merkez olarak kalabilmektedir. Çocukların 3. ülkeye geçme istekleri olduğundan ve merkezi geçici bir yer olarak görmelerinden dolayı her ne kadar psikososyal destek hizmeti kapsamında faaliyetler yapılsa da bu faaliyetler amacına ulaşamamaktadır:

Refakatsiz sığınmacı çocuklara sadece biz 18 yaşına kadar barınma hizmeti sağlıyoruz diyebilirim. Biz bu çocuklar için ne kadar çabalasak da debelensek de mesleğe, okula yönlendirsek de 18 yaşından sonra çocuk yine yapmak istediğini yapıyor. Çünkü çocuklar genelde Türkiye'yi bir geçiş ülkesi olarak

görüyorlar. Kalıcı olarak bakmıyorlar. 3. ülkeye gitmenin fırsatını bulur bulmaz hemen kaçıyorlar. İsveç, ABD, Kanada... Buralara gitmek hepsinin hayali. Özellikle Afganlılarda ve İranlılarda böyle. Bazen biz ne kadar hizmet versek de elde avuçta sıfır olabiliyor (Katılımcı 13).

Katılımcıların anlatılarından anlaşılacağı üzere kurumun geçici olarak görülmesi, verilen psikososyal destek hizmetini de olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Çocukların 3. ülkeye geçme arzuları onların güvenliklerini tehlikeye atabilecek ciddi bir meseleye dönüşebilmektedir. Bu noktada, çocuklara sunulan psikososyal destek hizmeti ile birlikte ilk olarak onların güvenliğinin sağlandığı düşünüldüğünde bu hizmeti olumsuz etkileyen faktörlerin anlaşılmasının önemi açığa çıkmaktadır.

Sürekli Kurumda Olmamak: “Danışman Gelmeden Çocuk İşe, Okula Gidiyor”

Refakatsiz sığınmacı çocuklara hizmet veren ÇODEM’de, çocuklar yaşına ve kişisel özelliklerine göre meslek edindirilmeleri amacıyla meslek liselerine ya da eğitimlerine devam edebilmeleri için diğer okullara yönlendirilmektedir. Çocukların okula ya da katılımcıların tabiri ile “işe gitmeleri” sebebiyle gün içerisinde kurumda çok fazla çocuk kalmamaktadır. ÇODEM’in merkezden uzak olmasının etkisiyle birlikte çocuklar “okula ya da işe gidebilmek için” çok erken saatte kurumdan ayrılmaktadır. Bununla birlikte meslek elemanları mesai usulü çalıştığından dolayı çocuk ile çok fazla zaman geçirememektedir. Meslek elemanları sabah kuruma geldiğinde çocuklar kurumdan ayrılmış olmaktadır. Akşam saatlerinde çocuklar kuruma döndüğünde ise bu sefer meslek elemanları mesaisini tamamladığı için kurumda olmamaktadır. Bu döngüde çocuklarla çalışmalar yapmak çok zor hale gelmektedir.

Bizim refakatsiz çocuklara uymayan yanları var ama. Onlar uyarlanabilir. Benim gördüğüm kadarıyla hep toplu ortamda yaşayanlar için geliştirilmiş. Buradaki çocukların okul iş süreçleri çok fazla dikkate alınmamış gibi. 10 çocuk var, 10’u da kuruluştaki gibi düşünülmüş. Ama bizim burada öyle değil (Katılımcı 10).

Uygulanamamasının en büyük sebeplerinden bir tanesi mesai kavramı. Çünkü zaten danışman gelmeden çocuk işe, okula gidiyor (Katılımcı 7).

Okulların açılmasıyla çok fazla çalışma yapamıyoruz. Bizim gün içinde çok fazla çocuk kalmıyor burada. Çoğu işe ya da okula gidiyor. Şu anda ilk kabulle birlikte 5 tane çocuğumuz var mesela (Katılımcı 8).

Bazı katılımcılar Anka Çocuk Destek Programının yalnızca resmî tatillerde, yaz tatillerinde, hafta sonlarında ya da meslek elemanının nöbet tuttuğu günlerin akşamlarında uygulanabilir olduğuna dair bir inanç geliştirmiştir. Bu inancın oluşmasında çocuğun uygun zamanının olmaması en büyük etkidir.

Özelikle bizim burası için Anka'nın dört dörtlük uygulanabilmesi mümkün değil. Çünkü çocukların tamamen burada olması lazım... Mesela Anka bize "günaydın toplantısı yapın" diyor. Ama buradaki çocuklar sabah erkenden kalkıp işe gidiyor. Okula gidenler yine erkenden okula gidiyor. Okula gidenlerin okul saati farklı, işe gidenlerin iş saati farklı. Toplu olarak çocukları bir arada bulmamız ancak yatış saatinde oluyor. Grup çalışmaları nadir olarak yapılabilir. Resmî tatillerde, yaz dönemlerinde grup çalışmaları yaptığımız oluyor (Katılımcı 10).

Burada Anka'yı uygularken zorluk yaşıyoruz. Çocukların zamanları kısıtlı çünkü. Anka ancak yaz tatillerinde uygulanabilir gibi bir şey. Çocuklar çok geç dönüyorlar. Biz 8'de gelip 5'te gidiyoruz... Mesleki eğitime giden çocuklar 8 buçukta geldi, yemek yedi, yaşam evlerine geçti, banyo yaptı diyene kadar saat zaten 10 buçuk oluyor. Eee... Sabah tekrar kalkıp gidiyorlar 5 buçukta. Bu çocuğun vakti çok kısıtlı. Yine de imkân oldukça grup çalışmalarını yapmaya çalışıyoruz. Nöbetimde evde çocukları tophuyorum akşamları. Diğer zamanlar uygun olmuyor. Çocuklar cumartesi, pazar uygun oluyorlar. Bu durum çocuklarla grup çalışmalarını etkiliyor (Katılımcı 11).

Bunun yanı sıra ÇODEM'de çocuk sirkülasyonu çok fazla olduğundan dolayı yine yapılan çalışmaların devamlılığı söz konusu olamamaktadır.

Bizim grup çalışmaları yapmamız pek mümkün değil. Çünkü sürekli bir akış söz konusu... Geçen hafta biz 33 kişiydik bu hafta 22 kişiyiz. Değişkenlik bu kadar fazla bizde. Yarın bir anda 10 tane çocuk gelebilir buraya. Sayı sürekli değişiyor (Katılımcı 7).

Bu soruna çözüm getirebilmek ve Anka Çocuk Destek Programını uygulayabilmek için mesai kavramının değişmesi gerektiği, mesai saatlerinin düzenlenmesinin çocukların yararına olacağı bir katılımcı tarafından şu şekilde betimlenmiştir:

Anka'yı uygulayacaksa mesai kavramını baştan değiştirmen lazım. Yeri gelecek müdür, müdür yardımcısı öğleden sonra gelecek. Ben 9'da geliyorsam diğer arkadaşım 11'de gelecek. Müsait saatleri ayarlanabilir bir şey. Yani 8-5 diye bir mantık yok. Biz bankada çalışmıyoruz. Biz borsaya bağlı değiliz. 8-5 olmaması lazım. Anka'nın istediği şeyler belli. Anka çocuğun gününü hayatını yaşamını planlamamız istiyor. Anka'nın günlük istediği şeyler var. Eee ben sabah çocuğu gelip göremiyorum ki... Anka havada kalıyor. Çünkü bu Anka modüllerinin tek tek uygulanması için

çocuğun okuldan sonraki saatinde onu görmem lazım. Anka'nın benden istediğini yapma ihtimalim sıfır oluyor bu şekilde (Katılımcı 7).

Katılımcıların anlatılarından anlaşılabileceği üzere meslek elemanlarının mesai usulü çalışması, refakatsiz sığınmacı çocuklarda Anka Çocuk Destek Programının uygulanmasını zorlaştırmaktadır. Anka Çocuk Destek Programı Uygulama Yönergesi'nde grup çalışmalarının çocukların merkezde olduğu zamanlarda yapılacağı ve personelin mesaisinin de buna göre düzenleneceği belirtilmiştir. Yine aynı yönergede personel yapısı ve ihtiyacı da göz önünde bulundurularak gerekli olduğunda programın mesai saatleri dışında da uygulanabilmesi için gerekli düzenlemelerin yapılması gerektiği ifade edilmiştir. Fakat görüldüğü üzere eleman eksikliği gibi sebeplerle bu düzenleme yapılamamaktadır. Bir katılımcı, bu tarz güçlükler yaşanmasının sebeplerinden birisini sorunların iletilmemesi olarak belirtmiş ve sürekli her şeyin sorunsuz yansıtılmasından duyduğu rahatsızlığı ifade etmiştir:

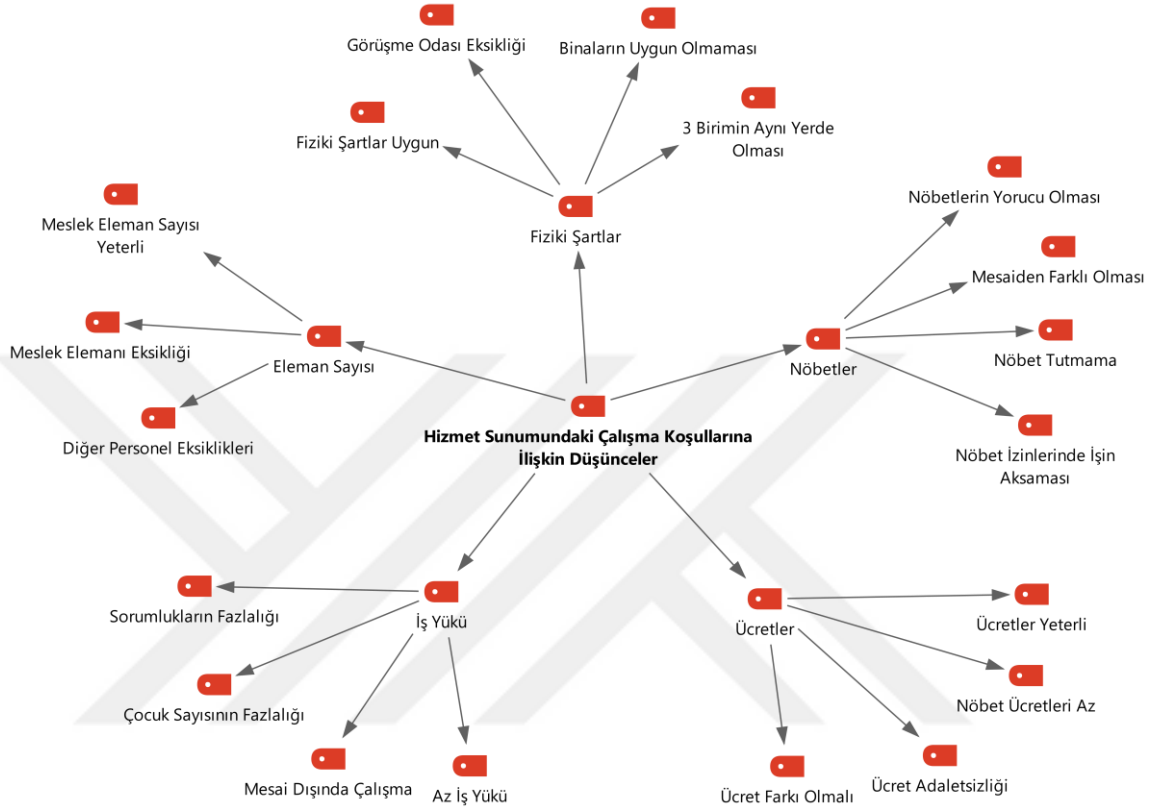
Aslında sıkıntı şu, aşağıdan sürekli övüyorlar. Yukarıya bir şey diyemiyorum. Sürekli bir polyannacılık var. Çok iyiyiz, çok mükemmeliz diye. Açık söyleyeyim hep kraldan çok kralcılık var bizde. Kimse yanlış söylemiyor. Tüm kurumlar mükemmel. Sosyal hizmetler mükemmel... Bakanlığa her şey dört dörtlük gösteriliyor. Her şey çok güzel, kurumlarda, yatılı kurumlarda hiçbir sıkıntı yok gibi bir şey empoze ediliyor. Mesela buraya ilk geldiğimizde çöl gibiydi... Açılış olacak diye 2 günde en az belediyenin 150 personeliyle düzenleme yaptılar. Neden daha önce yapılmadı, yapılabiliyorsa? (Katılımcı 7).

Katılımcı 7'nin ifadeleri, üzerinde durulması gereken oldukça önemli bir konuya işaret etmektedir. Çok küçük sorunların bile önemsenerek değerlendirilmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Çünkü sorunların yetkili mercilere iletilmemesi ya da yok sayılması, farklı sorunların ortaya çıkmasına yol açabilmektedir.

3.2. Hizmet Sunumundaki Çalışma Koşullarına İlişkin Düşünceler

Psikososyal destek hizmetine ilişkin düşüncelerin keşfinde ortaya çıkan temalardan birisi de "hizmet sunumundaki çalışma koşullarına ilişkin düşünceler" teması olmuştur. Meslek elemanları, çocuklara yönelik bir psikososyal destek programı içinde çalışırken bu hizmeti sunan özne konumundadır. Nitelikli hizmetin sunulabilmesi için meslek elemanlarının çalışma koşullarına ilişkin düşüncelerinin anlaşılması ve bu düşünceler istikametinde gerekli düzenlemelerin yapılması

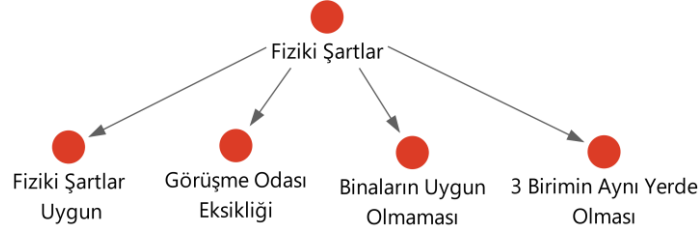
gerekmektedir. Hizmet sunumundaki çalışma koşullarına ilişkin düşünceler teması “fiziki şartlar, ücretler, eleman sayısı, nöbetler ve iş yükü” alt temaları çerçevesinde ele alınmıştır. Hizmet sunumundaki çalışma koşullarına ilişkin düşünceler teması ve alt temaları şekildeki gibidir:

Şekil 3.9. Hizmet Sunumundaki Çalışma Koşullarına İlişkin Düşüncelerin MAXMaps Grafiği.

3.2.1. Fiziki Şartlar

Hizmet sunumundaki çalışma koşullarına ilişkin düşünceler temasının 1. alt teması “fiziki şartlar” olmuştur. Fiziki şartlar alt temasında katılımcılar genel olarak fiziki şartların uygun olmasından, görüşme odasının eksikliğinden, binaların uygun olmamasından ve 3 birimin (ÇOKİM’in, ihmal ve istismara uğramış kız çocuklarına hizmet veren ÇODEM’in ve ergen gebe ve çocuk annelere hizmet veren birimin) aynı yerde olmasından söz etmişlerdir.

Şekil 3.10. Fiziki Şartlara İlişkin MAXMaps Grafiği.

Fiziki Şartlar Uygun: “Eskiye Göre Çok Çok İyi”

Bazı meslek elemanları fiziki şartları değerlendirirken eski dönemlerle ve şartlarla bir kıyaslama yapmıştır. Fiziki şartların eski dönemlerle göre çok daha iyi olduğu düşünülmektedir:

İmkanlar olarak eskiye göre çok gelişme oldu. Eskiye göre çok çok iyi durumda. Çocuklarımız ev sisteminde kalıyorlar. Bunun da çok avantajı ve faydası var. Yurt sisteminde çocuklara verilen imkânlar daha azdı. Tek televizyon vardı. 100 kişi tek televizyona bakıyordu. Evde çocuk kendinin daha çok farkına varıyor. Evler genel olarak 6 çocuğa göre dizayn ediliyor. Evlerdeki çocuklara yönelik var olan hizmet modelleri var. Sıcak su her gün var. Her gün banyo yapabiliyorlar. Kendilerine ait yatak odaları var, yaşam alanları var. Daha güzel bir ortam var yani (Katılımcı 3).

Çocukların fiziki şartları mükemmel. 24 saat sıcak su var. Genelde tek kişilik odalarda kalıyorlar... Çok eskiden böyle kuruluşlarda çocuklar 8-10 kişilik odalarda kalabiliyorlardı. Şimdi öyle değil (Katılımcı 9).

Konya ÇODEM bünyesinde, Anka Çocuk Destek Programı çerçevesinde hazırlanan “Anka odası” çocuklarla grup çalışmaları yapabilmek için hazırlanan bir odadır. Araştırma kapsamında çocukların burayı çok sevdiği öğrenilmiştir. 2 katılımcı fiziki şartlardan bahsederken bu Anka odasına değinmiştir:

Anka odamız Türkiye’de diğer ÇODEM’lere örnek olacak bir yer (Katılımcı 6).

Anka odası var zaten. O açıdan gayet güzel. Anka odasında renkli armut koltuklar var. Sıcak, samimi, özenle hazırlanmış bir oda. Çocuklarla grup çalışmalarının eğlenceli şekilde yapabileceği uygun ortam sağlanmış durumda (Katılımcı 16).

Fiziki şartlar hem psikososyal destek hizmeti alan çocuklar açısından hem de hizmet sunumunda rol alan meslek elemanları açısından değerlendirilmiştir. Buna göre katılımcı 9, kendi çalışma odasının uygunluğundan, odasını diğer meslek elemanları ile paylaşmasının onun için faydalı olduğundan söz etmiştir:

Bence fiziki şartlarla ilgili bir sıkıntı yok. Çalışma odamızı diğer meslek elemanı arkadaşlarımızla paylaşınca, odada yalnız olmayınca çocuklar hakkında sürekli istişare yapabiliyoruz. Bana göre böylesi daha iyi. İnsan tek başına yanlış karar verebilir. Ama istişare yapınca hata payı azaltılıyor. Öyle olunca güzel oluyor (Katılımcı 9).

Meslek elemanları çocukların yaşadıkları ev içi koşulların uygunluğundan, çocukların güvenliği için zorunlu olarak bazı önlemler alındığından bahsetmiştir:

Çocuklar için ev içi fiziki koşullar çok güzel. Elbette gönül ister ki pencerelerde demir olmasın ya da dış duvarlarda tel örgüler olmasın. Ama bu sistemin gerektirdiği bir şey. Bu gerekliliği süreç içinde siz görüyorsunuz (Katılımcı 15).

Her iki ÇODEM için meslek elemanları benzer ifadeler kullanmıştır. Yalnızca cinsel istismar mağduru kız çocuklarının kaldığı ÇODEM'in biraz daha geniş olmasının daha iyi olabileceği belirtilmiş ve mecburiyetten dolayı pencerelerde demirlerin, dış duvarlarda tel örgülerin olduğundan söz edilmiştir. Pencerelerdeki demirler ve dış duvarlardaki tel örgüler, meslek elemanları tarafından bir "gereklilik" olarak görülmektedir. Bunun yanı sıra bazı katılımcılar ÇODEM'deki çocuklar için sosyal, kültürel ve sportif aktiviteler yapabilecekleri ortamın sağlandığını anlatmıştır:

El işi atölyesi, kuaför, satranç odası, spor salonu var. Fakat alanlar biraz daha geniş olabilirdi. ÇODEM'lerde, hatta çocuk alanındaki tüm sosyal hizmet kuruluşlarında mutlaka spor salonu olması lazım. Sonradan yapılan spor salonumuz çocuklar için çok verimli oldu. Burada çok çeşitli faaliyetler yapıyoruz (Katılımcı 6).

Kuruluşun fiziki yapısını beğeniyorum. Bahçeli olmasını, çocuklar için spor salonunun olmasını seviyorum. Sinema perdemiz, spor aletlerimiz bile var. Fiziki olarak temelde yeterli (Katılımcı 5).

Refakatsiz sığınmacı çocukların kaldığı ÇODEM ise katılımcılar tarafından "dört dörtlük" olarak görülmektedir. Çocukların farklı aktiviteler yapabilmesi için fiziksel imkânların yeterli olması vurgulanan noktalar arasındadır.

Burada yapılan bir sürü güzel şeyler var. Fiziki imkânlarda hiçbir sıkıntı yok yani. Fiziki olarak yok yok... Şu an fiziki ihtiyaçlarda her şey dört dörtlük (Katılımcı 7).

Pek çok imkânımız var. Alanımız geniş. Arkadaki meyve ağaçlarını çocuklar diktiler. Köpeğimiz var. Çocuklar köpeği besliyorlar. Bu tarz faaliyetler için alanımız elverişli. Banyolar, tuvaletler çok temiz. Isınma sistemi gayet güzel. Eskiden kalma değil. Tamamen yeni bir sistem. Bunlardan çocukların yararlanabiliyor olması çok iyi. Çünkü psikolojik desteğin yüz üstünde

kalmaması için çocuğun yaşadığı fiziksel ortamın da iyi olması gerekiyor. Bu açıdan burası iyi (Katılımcı 8).

Özellikle katılımcı 8'in değindiği konu, fiziksel şartların önemine ışık tutmaktadır. Çünkü görüldüğü üzere fiziki şartların uygun olmaması, psikososyal destek hizmetinin nitelikli şekilde sunulmasını güçleştirmektedir.

Görüşme Odası Eksikliği: “Sağlıklı Bir Hizmet İçin Şart”

ÇODEM, çocuğun genel iyilik halini arttırmayı amaçlayan çalışmaların yapıldığı bir kurumdur. Bu çalışmaların başında ailelerle ve çocuklarla yapılan görüşmeler yer almaktadır. Çocuk ilk geldiğinde, kurumda kaldığı süre zarfında ve kurumdan ayrılmadan önce sürekli olarak çocukla/çocuğun ailesiyle görüşmeler yapılmaktadır. ÇODEM Yönetmeliği'nin 55. maddesinde meslek elemanlarının çocuklarla ve aileleri ile görüşme yapabilecekleri bireysel görüşme odasının olması gerektiğinden söz edilmiştir. Fakat Konya ÇODEM'de bireysel görüşme odası bulunmamaktadır. Bu sebeple katılımcılar, görüşme odasının olmamasından yakınmaktadır.

Telefon gelmesi, kapı çalması gibi sebeplerle bireysel görüşmeler bölünebiliyor. İlk görüşmelerde, bireysel görüşmelerde bir görüşme odası gerekiyor. Biz burada toplantı salonunu, bazı boş odaları kullanıyoruz (Katılımcı 1).

Gerçekten sağlıklı bir hizmet vermek istiyorsak, çocuğun sağlıklı şekilde aileye teslimini sağlamak istiyorsak bireysel süreçleri göz ardı edemeyiz. Neticede istismar gibi bir travmadan bahsediyoruz. Bu travma, öylesine bir zamanda geçecek bir travma değil ne yazık ki. Bunun için gerçekten sistemli bir çalışmanın yapılması ve uygun fiziki şartların oluşturulması lazım. Sağlıklı bir hizmet için şart. Bireysel görüşme odasının olmaması en büyük dezavantajlarından... Anka gibi sistematik bir hizmet veriyorsak kuruluşların fiziki yapısının geliştirilmesi gerekiyor. Bireysel görüşme odaları olması gerekiyor (Katılımcı 15).

Görüşme odasının basit bir oda olarak görülmemesi gerektiği, odanın içeriğinin çocukların rahat hissedebileceği şekilde dizayn edilmesi gerektiği düşünülmektedir:

Kesinlikle bir görüşme odası olmalı. Bu görüşme odasının ise donanımlı olması gerekiyor. Boş bir odaya masa sandalye koyarak görüşme odasını yaptıklarını düşünüyorlar. Ama görüşme odasının bu kadar basit düşünülmemesi gerekiyor. Odada jenga gibi küçük oyunlar olabilir.

Oyuncaklar konulabilir. Mesela kocaman bir ayı olması çocukların stresini boşaltması için işe yarayabilir (Katılımcı 5).

Görüşme odasının yanı sıra çocuklarla toplu olarak görüşülebilecek bir salona ihtiyaç duyulmaktadır:

Bu tür yerlerde mutlaka çocuklarla toplu olarak görüşülecek toplantı salonu gibi bir yerin olması gerekiyor. Öyle bir yer olmayınca çocukların hepsiyle aynı anda toplantı yapamıyoruz. Çocuklarla küçük gruplar halinde görüşüyorsun. Genel değerlendirme için uygun salonların olması lazım yani (Katılımcı 12).

Kurumlarda yalnızca 1 görüşme odasının yeterli olmadığı, kurumda birçok danışmanın aynı gün içinde görüşme yapabilme olasılığının bulunduğu ifade edilmiştir:

Hem ailelerle hem de çocuklarla bireysel görüşme yapabilmek için görüşme odasının olması gerekiyor. Birden fazla danışman var sonuçta kurumda. Her danışman aynı günde bireysel görüşme yapmak isterse ne olacak? Oda yok. Kendi odanda yapsan yanında meslek elemanı arkadaşın var. O yüzden bir değil birden fazla bireysel görüşme odası olması gerekiyor (Katılımcı 16).

Görüldüğü üzere meslek elemanları, mesleki çalışmaları yürütebilmek için bireysel görüşme odasının önemli olduğunu vurgulamışlardır. Uygun şekilde dizayn edilmiş görüşme odalarının bulunmaması, meslek elemanlarının çocuklarla ve ailelerle yaptığı çalışmaları olumsuz olarak etkiyelebilmektedir.

Binaların Uygun Olmaması: “Uygun Ortamda Uygun İş Yapmak Lazım”

ÇODEM Yönetmeliği’nin 7. maddesine göre gebe çocuk ve çocuk annelere hizmet veren merkezlerde, hem gebe anneler hem de 3 yaşını doldurmamış çocuğa sahip anneler kalabilmektedir. 3 yaşına kadar küçük çocukların bu merkezlere kabul edilmesi sebebiyle evlerin merdivenli olması riskli görülmektedir. Bunun yanı sıra kendine zarar verme davranışı olan çocukları 2 katlı bir evde gözlemlemek/takip etmek zor olmaktadır. Katılımcı 2 bu durumu şu şekilde anlatmıştır:

Burada kendilerine zarar verme davranışı olan çocuklar çok fazla. Evin içindeki merdivenlerden kendini atmaya çalışan çocuklar oldu. O yüzden evler 2 katlı olmak yerine dümdüz tek katlı binalar olsaydı daha iyi olurdu bence. Yine ergen gebe biriminde küçük çocuklar için de merdivenler tehlikeli olabiliyor. Fiziki olarak binaların yapısı çocuklar için çok uygun değil. Çocukların takibi çok zor oluyor (Katılımcı 2).

Bir katılımcı alt yapı probleminden, küçük sorunların çözümünün zor olduğundan söz etmiştir:

Temel bir alt yapı problemimiz var. Evlerin banyosu akıtıyor, tuvaletleri su sızdırıyor. Aslında bu sorun hızlı bir şekilde çözülebilecekken prosedürlere (ihale olacak vs.) takılıyor (Katılımcı 5).

ÇODEM binalarının uygunluğunu çocuklar açısından değerlendiren katılımcılar aynı zamanda meslek elemanları açısından da değerlendirme yapmıştır. Bu bağlamda, refakatsiz sığınmacı çocuklar için hizmet veren ÇODEM’de meslek elemanları ağırlıklı olarak odalarda kalan çocukların farklı sayılarda olması konusuna değinmiştir. Bunun yanında genel olarak “Binalar yapılırken orada çalışan insanların neye ihtiyacı olduğunun çok fazla dikkate alınmadığı” düşünülmektedir:

Fiziki ortam önemli. Uygun ortamda uygun işi yapmak lazım. Genel olarak baktığımızda çok iyi değil ama. Mesela bir örnek vereyim. Bizim çocuklarımızdan bazıları tek kişilik bazıları 3 kişilik odada kalıyor.. Ben bunu çocuklara açıklayamıyorum. Çocuğu kırmadan ikna etmeye çalışıyorum (Katılımcı 7)

Aslında dışarıdan bakınca çok güzel ama bize hitap etmiyor. Nöbet odalarımız fiziki olarak çok uygun değil. Nöbetlerde yeri geliyor sıcak yaz günlerinde terliyoruz ama bir duş alma imkânımız olmuyor... Binalar yapılırken orada çalışan insanların neye ihtiyacı var çok fazla dikkate alınmıyor. Mesela yemekhanenin alt katta olması yüzünden tüm binaya yemek kokusu yayılıyor ya da binanın toprağın içine gömülü olması sebebiyle nem alabiliyor. Bodrum katları çok ışık almıyor. Pencere küçük. Rutubet alabiliyor (Katılımcı 10).

Bununla birlikte bazı katılımcılar ise binalarda meslek elemanları için dizayn edilen çalışma oda sayısının yeterli olmadığını, bu sebeple odayı farklı meslek elemanları ile paylaştıklarını aktarmışlardır:

Genel itibariyle ÇODEM’in fiziki şartları gayet ideal. Fakat şöyle bir eleştiride bulunabilirim: Bir odada 3 tane meslek elemanı fazla oluyor bence. En fazla 2 tane olabilir (Katılımcı 16).

Çalışma odalarımız iki kişiden daha fazla olmamalı. Bazen 3 kişi olabiliyor. Her odada tek kişi olsa daha iyi olurdu (Katılımcı 2).

Katılımcılara göre refakatsiz sığınmacı çocuklar için hizmet veren ÇODEM’in şehir merkezinden uzak olması, meslek elemanlarının ve çocukların bazı dezavantajlar yaşamasına neden olmaktadır:

Bana göre bu tarz kurumların şehir merkezinde olması gerekiyor. Çocuk okul için taahhüt bir sürü kilometre yol yapıp gidiyor. Okula gitmesi sıkıntı, gelmesi sıkıntı... Hadi uzak olsa da 5 km falan uzak olsun. Biz bayağı uzağız şehir merkezine. Şehir merkezinden uzakta olmak çocukları doğrudan etkiliyor. Mesela çocuk otobüse binecek taa 40-45 dakikada ancak varıyor çocuk merkeze. Dönerken de aynı şekilde. Ya da biz mesela resmî bir iş olduğunda devlerin aracıyla sanayiye gidiyoruz. Eee 45 km gidiyoruz neredeyse. Gidiş dönüş neredeyse 90 km oluyor. Yakıt da gidiyor, zaman da geçiyor (Katılımcı 9).

Bu merkezlerin şehrin içinde bir yerlerde olması gerekiyor. Çocukların yararı için de bu şart... Çocuk meslek edindirme kursuna gidiyor. Yakın bir yerden gitmekle uzak bir yerden gitmek çok fark ediyor. Çocuk 07.30'da servise binmek için sabah erkenden kalkıyor. Dönüş saati de aynı şekilde... Geç saatlere kalıyorlar ister istemez... Çocuklar için okul tercih yapma imkânımız çok fazla olmuyor. En yakın okula kaydettirmek zorunda kalıyorsun. İyi veya kötü... (Katılımcı 10).

Görüldüğü üzere refakatsiz sığınmacı çocuklara hizmet veren ÇODEM binası inşa edilirken ÇODEM Yönetmeliği'nin 52. maddesinde belirtilen “Merkez binasının eğitim, sağlık ve sosyal imkânlarla yakın, ulaşımın kolay ve dış güvenliğinin etkin olarak sağlanabileceği yerlerde olmasına özen gösterilir” konusuna dikkat edilmemiştir. Bu hususa dikkat edilmemesi neticesinde ise farklı zorlukların yaşandığı anlaşılmaktadır.

Üç Birimin Aynı Yerde Olması: “Sistemin Sağlıklı İşleyişine Engel Oluyor”

Cinsel istismara uğrayan kız çocukları için hizmet veren ÇODEM’le iç içe hizmet veren ÇOKİM ve ergen gebe ve çocuk annelere hizmet veren ÇODEM bulunmaktadır. Refakatsiz sığınmacı erkek çocuklara hizmet veren diğer ÇODEM’le birlikte ise ÇOKİM hizmet vermektedir. Bu birimlerin bir arada olması farklı sorunları (travma yaşamak, çocuklar arası olumsuz bilgi paylaşımının olması ve ÇODEM’in özendirici olması gibi) ortaya çıkarmaktadır. Meslek elemanları, ortaya çıkan bu sorunlardan bahsetmiştir.

Gebe çocuklar ve çocuk anneler için hizmet veren merkezde kalan çocukların çeşitli sebeplerle aynı bahçe içindeki diğer ÇODEM’e nakli yapılabilmektedir. Bu durum, çocukları ikincil bir travma yaşama tehlikesi ile yüz yüze bırakmaktadır.

Bebegi evlat edinilen çocuk anne, ergen gebe biriminden ÇODEM binasına geçiyor. Aynı bahçede olduğu için diğer ergen gebe birimindeki çocuklar “sen neden çocuğuna bakmadın?” gibi suçlayıcı şeyler söyleyebiliyorlar.

Bebeğinin bakımını üstlenip sahiplenen çocuk anneler ile bebeğine bakmak istemeyen çocuk anneler arasında bazı problemler olabiliyor. Ayrıca bebeğini evlat edindiren çocuk anne, ergen gebe birimini görüp olumsuz etkileniyor (Katılımcı 2).

Ergen gebe birimindeki çocuk doğum yapıp bebeğini evlat edindirdikten sonra yine de aynı bahçe içindeki ÇODEM'e geçiyor. Geçtikten sonra bebeğini evlatlık edindirmeyen, bebeğine bakan çocukları gördükçe geriye ket vuruyor. Bebekleri, ergen gebeleri gördükçe psikolojik olarak yıpranıyor. Böyle bir döngü oluyor (Katılımcı 16).

Katılımcılar bahsettikleri “döngü” nün değişmesi gerektiğini, çocuğun psikolojisinin olumsuz yönde etkilendiğini, bundan dolayı da bu birimlerin birbirinden bağımsız olarak hizmet vermesi gerektiğini düşünmektedir:

Yeri geliyor bebeğini evlatlık vermek isteyen çocuklar ÇODEM'e geçiyor. ÇODEM'e geçen çocuk bir önceki kaldığı evi, doğum sürecini sürekli hatırlıyor. Böyle olunca çocuk kalmak istemiyor. Bunalıma giren çocuğum da oldu. İlerleyen süreçte daha büyük travmaların önüne geçmek adına ÇODEM ve ergen gebe birimi birbirinden ayrılması lazım (Katılımcı 14).

İlk adım biriminin, ergen gebe biriminin ÇODEM'den ayrılması gerekiyor. Hizmetin daha kaliteli ve daha iyi sunulabilmesi için fiziksel iyileştirmelerin yapılması lazım. Ergen gebe birimiyle ihmal istismara uğramış kız çocukları için hizmet veren ÇODEM'in aynı bahçede olması çok yanlış. Mesela benim bir çocuğum vardı. Savcı talimatıyla gebeliği sonlandırılmıştı. Ergen gebe biriminden ÇODEM'e geçti. Gerçekten ne kadar ağır bir travma süreci deneyimleyebildiklerini yakından gördüm. Bebek ağlama sesleri duyuyordu. Ergen gebe birimindeki anneleri, bebekleri görünce onun travması tetikleniyordu. Bu yanlış... İlk adımın, ÇODEM'in ve ergen gebenin aynı yerde olması gerçekten yanlış. Travmatize olmayı attırıyor. Sistemin sağlıklı işleyişine engel oluyor. Aynı bahçe içinde olmaması lazım kesinlikle. Birbirinden bağımsız yerlerde olması lazım kesinlikle (Katılımcı 15).

Katılımcıların anlatılarından da anlaşılabileceği üzere 3 birimin aynı yerde hizmet vermesi verilen hizmetlerin amacına tamamen ters düşmektedir. Çocuk Koruma İlk Müdahale ve Değerlendirme Birimi (ÇOKİM) ile ÇODEM'in aynı yerde olması ise ÇOKİM'e gelen çocukların ÇODEM'de kalmaya özenmelerine sebep olmaktadır.

İlk kabul biriminin, ergen gebe biriminin ve ÇODEM'in aynı bahçe içerisinde olması büyük bir sorun. İlk kabul edilen çocuk, buradaki çocuklara özenip kalmak isteyebiliyor. Ya da tam tersi uzun süre kalan çocukları görünce burada kalmamak içi aşırı tepki gösterebiliyor. Bu yüzden aynı bahçe içinde farklı sorunları olan çocukların olması sıkıntı oluşturuyor (Katılımcı 2).

%70 iş yükünü ÇOKİM oluşturuyor. O kuruluşla ÇODEM'in aynı yerde olmaması gerekiyor. Çok farklı çünkü yapılan çalışmalar. Çünkü ilk kabule gelen çocuğun aileye gönderilmesi daha da zorlaşıyordu bizim kuruluşu gördükten sonra. Sunulan imkânlarla, arkadaşlıklara özenbiliyor (Katılımcı 13).

Bir diğer özenme ise diğer çocukların çocuk sahibi olan çocuk annelere özenmesi şeklinde ortaya çıkabilmektedir:

Eğer ergen gebe birimiz buradan farklı bir yerde olsaydı, bebekler için bir parkın olması güzel olabilirdi. Şimdi diğer çocuklar için özendirici olmaması adına öyle bir şey mümkün değil (Katılımcı 2).

ÇODEM'deki çocuk, ergen gebe birimindeki çocuğu olan annelere özenbiliyor (Katılımcı 16).

Çocuklar arasında olumsuz bilgi paylaşımının olması, bir çocuğun başka bir çocuğun gebelik sürecine şahit olması ise farklı amaçlara hizmet veren 3 birimin aynı yerde olmasının sonuçları arasındadır:

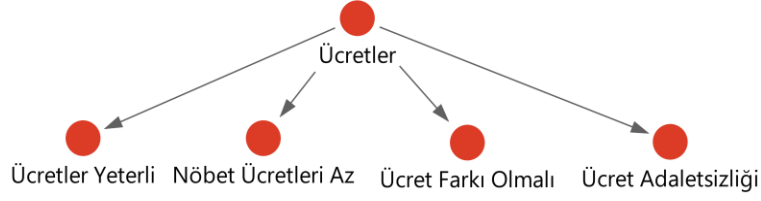
Ergen gebe birimi, ilk kabul birimi ve ÇODEM aynı bahçe içerisinde. Hiçbir şey bilmeyen çocuk ÇODEM'deki farklı çocuklardan bir şeyler öğrenebiliyor. Kendini daha önce hiç zarar vermeyen bir çocuğun kolunda onlarca çizik olan bir çocuğu görmesi, bu durumu normalleştirmesine yol açıyor (Katılımcı 1).

Ergen gebe birimi fiziki olarak bu kurumun bünyesinde dahi olmamalı. Diğer çocuklar kendi yaşlarında bir çocuğun gebeliğine, doğum sancısına tanık olabiliyor. Doğum yapan kız çocuğu ÇODEM'e geçiyor ve yaşadıklarını diğerlerine anlatıyor. Bu bakımdan çok sorunla karşılaşılabiliyor (Katılımcı 4).

Katılımcıların anlatılarından da görüldüğü üzere 3 birimin aynı yerde olması psikososyal destek hizmeti alan bir çocuğu, her yönden olumsuz olarak etkilemektedir.

3.2.2. Ücretler

Hizmet sunumundaki çalışma koşullarına ilişkin düşünceler temasının 2. alt teması “ücretler” olarak ortaya çıkmıştır. Psikososyal destek hizmetinin verimliliği, bu hizmeti sunan meslek elemanlarının çalışma koşullarından memnuniyet duyması ile yakından ilişkilidir. Bu memnuniyeti etkileyen faktörlerden birisi ise meslek elemanlarının aldıkları ücrettir. Ücret kategorisi; ücretler yeterli, nöbet ücretleri az, ücret farkı olmalı ve ücret adaletsizliği çerçevesinde ele alınmıştır.

Şekil 3.11. Ücretlere İlişkin MAXMaps Grafiği.

Ücretler Yeterli: “Bir Şikâyetim Yok”

Araştırma özneleri çocuk refahı alanında çalışırken almış oldukları ücretler hakkında genel bir değerlendirme yapmıştır. ÇODEM Yönetmeliği’ne göre merkezdeki hizmetler 24 saat çalışma esasına göre yürütüldüğünden nöbet hizmetleri de bu çalışma esasına göre sunulmaktadır. Buna göre katılımcılardan bazıları nöbet ücretlerinin yeterli olduğunu ve genel anlamda maaşları ile ilgili herhangi bir şikâyetlerinin olmadığını ifade etmiştir:

...24 saat tutulan nöbetin 12 saatlik ücreti ödeniyor. Haftada 12 saatten fazla nöbet ücreti ödenmiyor. Art arda nöbete devam edemiyorsunuz. Nöbet ücretleri ek ders olarak ödeniyor. Yani gece ek ders ücreti ne ise o. Öğretmenlikteki gibi. Nöbet ücretleri yani bence hani yeterli. Maaşım ek ödemelerle, nöbet ücretleriyle, danışmanlık ücretiyle falan artıyor. Ama tabii ay ay değişiyor. Nöbet ücreti almazsak değişebiliyor. Bence yeterli maaşımız (Katılımcı 11).

Nöbet ücretimiz var. Nöbet ücreti bana göre yeterli... Maaşımız yeterli. Devlet bize çok maaş veriyor. Türkiye’nin ekonomik durumu belli. Ben aldığım maaştan nöbet ücretlerinden memnunum. Bir şikâyetim yok. Asıl mesele bu parayı hak edip hak etmemek (Katılımcı 9).

Bu katılımcıların ifade ettikleri “ücretlerin yeterli olduğu” fikrinde sözleşmeli olmamalarının, ek ders karşılığında çalışmamalarının etkisi olduğu düşünülmektedir.

Nöbet Ücretleri Az: “Para İçin Kesinlikle Yapılacak Şey Değil”

Araştırmaya katılan çoğu katılımcı görüşmelerde nöbet ücretlerinin oldukça düşük olmasına değinmiş ve bu durumun değişmesi gerektiğini vurgulamıştır:

Saatlik nöbet ücretimiz 22 TL... Temizliğe gitsem saati 25 TL alırdım. Buna karşın en ufak bir ihmalimizde görevi kötüye kullanma suçu ile yargılanabiliyoruz. İşimiz bu kadar dikkat gerektirirken nöbet ücretlerimiz kesinlikle çok az (Katılımcı 5).

Ücretlere değinmiyorum bile. Kesinlikle nöbet ücretleri kesinlikle tatmin edici değil (Katılımcı 15).

Nöbet ücretleri yükseltilmeli bence. Yükseltilmesi gerektiğini düşünüyorum (Katılımcı 6).

Nöbet ücretleri adı altında verilen para için normalde çalışmamamız gerekiyor. 24 saat nöbet tutmak... Para için kesinlikle yapılacak şey değil (Katılımcı 14).

Hizmetin sürekliliği için millî ve dini bayramlarda nöbet tutan katılımcılar özellikle bu bayramlarda verilen nöbet ücretlerinin yetersiz olduğu düşünülmektedir:

16 saat nöbet tuttuğumuzda 8 saatlik ücret alıyoruz. Nöbet ücreti yetersiz böyle düşününce. Özellikle resmî tatillerde bayram tatillerinde yetersiz. Millî bayramlarda 24 saat nöbet tutuyorsun 12 saatlik ücret alıyorsun. Yani 8 saate 4 saatlik ücret oluyor. Dini bayram tatillerinde de 8 saate 5 saat ücret oluyor. Mesela 9 günlük bir bayram tatilinde sadece ilk 3 gün ücret farklılaşıyor diğer günlere yansımıyor bu mesela. Bu da ayrı dengesizlik (Katılımcı 10).

Ücret Farkı Olmalı: “Bence Yetersiz Rakamlar...”

Katılımcılar, ÇODEM gibi 7 gün 24 saat olarak hizmet veren bir yatılı kuruluştaki çalışan personelin gündüzlü sosyal hizmet kuruluşlarında çalışan personelden daha fazla ücret alması gerektiğine ve bu ücret farkının çok cüzi rakamlardan ibaret olmamasını istediklerine dair paylaşımlarda bulunmuşlardır:

Farklı bir ücret olarak ise yatılı bir kuruluştaki çalıştığımız için çok cüzi, yaklaşık 100-150 lira gibi bir fark alıyoruz (Katılımcı 1).

Bence yetersiz rakamlar... Nöbet ücreti olarak da maaş olarak da... Yatılı kuruluşlara bir fark verildi sonradan ama bu çok cüzi bir rakam. Ütopik bir rakam... Ortalama 100 TL gibi bir şey. ÇODEM'e birisini koyduğunuz zaman "ben ÇODEM'de çalışmak istemiyorum" diyebilir. Herkes bilir ÇODEM'lerin iş yükünün fazla olduğunu. Bu yüzden bir şeyleri karşıladığını düşünmüyorum. İyileştirmeler yapılması gerektiğini düşünüyorum. En riskli yatılı kuruluşlardan birinde çalışıyorsunuz. Bu riske karşılık yıpranma payı olarak aylık ortalama 100 TL gibi bir ücret verilmesi gerçekten komik... Daha tatmin edici şeyler yapılması gerekiyor (Katılımcı 15).

8-5 mesai çalışan sosyal hizmet merkezinde standart bir çalışma düzeni var. Burada bayram da olsa nöbetlerimiz devam ediyor. Sanırım 100 lira gibi bir ek ödeme yapılıyor. Bu biraz daha cazip hale getirilebilir. Bu tür kuruluşlarda çalışan için maddi-manevi avantajlar olmalı (Katılımcı 3).

Çocuk gerçekten riskli bir alan, yatılı kuruluş daha da riskli. Yabancı uyruklu çocuklar çalışmak daha da riskli. Burada bir emek sarf ediliyor. Diğer

kuruluşlara göre daha fazla risk var. Çocukla çalışıyor. Refakatsiz sığınmacı olanlarla çalışıyoruz. Tanımadığımız çocuklarla çalışıyoruz. Bunun için bir maaş iyileştirilmesi kesinlikle gerekiyor (Katılımcı 13).

KBRM/BSRM döneminde çalışan personelin ücret konusunda daha avantajlı olduğu, ÇODEM döneminde ücretlerdeki farklılıkların azaltıldığı dile getirilmiştir:

Personel için maddi katkı olabilir. BSRM döneminde ek ders ücretleri %25 daha fazlaydı. Daha önce bütün çalışana sosyal hizmet tazminatı adı altında çalışanlar %25 katkı payı alabiliyordu. Fakat ÇODEM'e geçildikten sonra tüm bunlar unutuldu diyebiliriz. Eskisi gibi öyle farklar, öyle şeyler yok (Katılımcı 6).

Bir katılımcı ücret yetersizliğinden dolayı zaman zaman motivasyonunu kaybettiğinden bahsetmiştir:

Verdiklerimle aldıklarımın karşılığı birbirlerini karşılamaz. Belki kazancım Türkiye standartlarına göre yüksek olabilir. Ama hayat çok pahalı. Her maaşımı alınca kendime küçük bir ödülüm olurdu. Bir paket sigara ve bir kahve alırdım. Bir süredir bunları da alamıyorum. Alabilirim miyim şu an? Evet alabilirim fakat o motivasyonla gitmiyorum. O motivasyonum yok artık (Katılımcı 5).

Katılımcıların anlatılarından da anlaşılabileceği üzere, ücretler yetersiz olarak görülmekte ve kişilerin günlük yaşamlarında motivasyonlarını kaybetmelerine yol açabilmektedir. Bu durumun çocuklarla olan çalışmalara herhangi bir etkisinin olduğundan bahsedilmese de uzun vadede gündelik yaşamda ortaya çıkan motivasyon kayıplarının çalışma hayatına, yani çocuklarla olan iş ortamına yansiyebileceği ihtimali gün yüzüne çıkmaktadır.

Ücret Adaletsizliği: “İş Barışı Sağlanmalı”

Ücret konusunda katılımcıların üzerinde durduğu bir diğer nokta ise ücret adaletsizliği olmuştur. Katılımcılar kadrolu olanlar, sözleşmeli olanlar ve ek ders karşılığında çalışanlar arasında büyük bir ücret adaletsizliğinin olduğunu düşünmektedir.

Kadrolu olmayan çalışma arkadaşlarımız ilk başladığında asgari ücretin altında çalışıyordu. Şu an asgari ücret alıyorlar diye biliyorum. Görev açısından kadrolu bir çalışanla aynı işi yapıyorlar. Yeri geldiğinde fazlasını da yapabiliyorlar. 3 aylık raporların maaş farkını alamıyorlar (Katılımcı 4).

ÇODEM’de 100-120 TL gibi bir ücret farkı verilerek bir iyileştirme yapıldı. Ama bu iyileştirilme yalnızca 4A’lı olanlar ve kadrosu olanlar içindi. Diğer meslek elemanları bu iyileştirmeden yararlanamadı (Katılımcı 13).

Şu an bir arkadaşımız ek ders karşılığında çalışıyor ve aldığı para asgari ücret kadar. Asgari ücretle çalışması ne kadar doğru? Aldığı maaş yaptığı işe göre yetersiz. Bunun kesinlikle değişmesi gerektiğini düşünüyorum (Katılımcı 10).

Bunlardan farklı olarak bir katılımcı kişilerin kadrolarını haksız yere “rehabilitasyon merkezlerinde bıraktıklarını” ve önceden verilmiş olan bazı hakları almaya devam ettiklerini, bu durumun ortadan kalkması gerektiğini ifade etmiştir:

Önceden rehabilitasyon merkezlerinde kıdem tazminatınız yükseliyordu. Emeklilik için bu çok fazla avantaj sağlıyordu. 2011’de eşit işe eşit ücret yasası geldi. 2011’den önce atananlar bundan yararlanmaya devam ediyor ama. Örneğin başka bir kurumda çalışıyor ama bu imkândan yararlanabilmek için kadrosunu rehabilitasyon merkezinde bırakıyorlar. Başka kurumda çalışmasına rağmen kadrosu orada olduğu için tazminatı almaya devam edebiliyorlar. Bu tarz durumlar oluyor. Bunların olmaması lazım (Katılımcı 8).

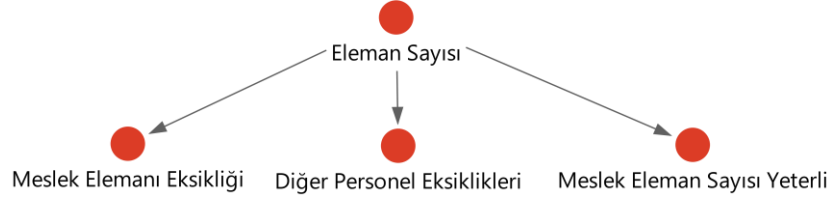
Başka bir katılımcı ise aynı işi yapan meslek elemanlarının, çok farklı ücret almasının mesleki birlik ve beraberliği etkilediğini şu şekilde dile getirmiştir:

Aynı işi yapan lisans mezunlarına aynı maaş verilerek iş barışı sağlanmalı. Birçok meslek elemanının maaşı farklı. Bu zaman zaman çalışanlar arasında gereksiz tartışmalara yol açıyor. Ücretler aynı olursa iş barışı zedelenmemiş olur (Katılımcı 12).

Katılımcıların anlatılarından anlaşılacağı üzere, mesleki dayanışmayı etkileyecek düzeyde olan ücret farklılıklarının mümkün olduğu kadar minimize edilmesi gerekmektedir.

3.2.3. Eleman Sayısı

Hizmet sunumundaki çalışma koşullarına ilişkin düşünceler temasının 3. alt teması olan “eleman sayısı”; bir hizmetin sunumundaki en etkili olan faktörlerden birisidir. Bu faktör araştırma öznelerinin değinmiş oldukları “meslek elemanı eksikliği, diğer personel eksikliği ve meslek eleman sayısı yeterli” konuları çerçevesinde ele alınmıştır.

Şekil 3.12. Eleman Sayısına İlişkin MAXMaps Grafiği.

Meslek Elemanı Eksikliği: “Bir Kişinin Yedeği Yok”

Meslek elemanı eksikliği, hemen hemen her katılımcının görüşmeler esnasında gündeme getirdiği konular arasında yer almaktadır. Katılımcılar meslek eleman sayısının yetersiz olduğunu, bu durumun iş yükünü arttırdığını düşünmektedir:

Hizmet verilmesi gereken çok fazla kurum var: Ergen gebe, ilk kabul, ÇODEM... personel desteğine ihtiyacımız var. Meslek elemanı konusunda farklı illerde farklı uygulamalar var. Diğer illerde ÇODEM’de meslek eleman sayısı oldukça fazla. Burada ilk kabule bile bir kişi bakıyor. Konya ÇODEM konusunda personel desteği kesinlikle arttırılmalı. Nöbetlerle ilgili bir yük var. Bunların değerlendirilmesi gerekiyor. Anka Çocuk Destek Programı kapsamında da kesinlikle daha fazla personele ihtiyaç var (Katılımcı 1).

Meslek elemanı sayısı kesinlikle yetersiz... Mesela bir incelemeye çıkıyoruz. O tüm günümüzü, zamanımızı alıyor. Diğer işlerin hepsi kalıyor. Bir kişinin yedeği yok. Yani bizim burada sürekli aktif olmamız gerekiyor. Yoksa işler ilerlemez (Katılımcı 2).

Yeterli meslek elemanı sayısının olması psikososyal destek hizmetinin sunumunu doğrudan etkileyen faktörlerden birisidir. Eğer personel yetersizliği söz konusu ise hizmet sunumunda aksaklıkların ve sorunların yaşanması kaçınılmaz hale gelmektedir:

Çok eskiden birkaç öğretmen ve bakıcıyla idare etmeye çalışmıştık. Bununla alakalı olumsuz olaylar yaşanmıştı. Yani personel eksikliğinin farklı sorunlara yol açtığını söyleyebilirim. O dönemden sonra personel sayısı arttıkça kurumumuz da rahatladı. Fakat halen eleman sayımız eksik. Çocuklar içinde rehabilitasyon hizmetlerinin daha iyi olabilmesi için meslek eleman sayısı arttırılmalı. Yeterli sayıda personelin olması bu yüzden önemli (Katılımcı 6).

Çocuklarımız zor ve normal hayata hazırlanması gereken çocuklar. Bu yüzden ekip çalışması ve personel sayısının fazlalığı önemli (Katılımcı 2).

Her iki ÇODEM’de de yeterli sayıda sosyal çalışmacının olmaması katılımcıların anlatılarına yansımıştır. Katılımcılar, sosyal çalışmacıları “alanında eğitim alan kişiler, mevzuata daha hâkim olanlar” şeklinde görmektedir:

...sosyal hizmet uzmanları sosyal hizmet ile ilgili mevzuata, yönetmeliğe daha hâkim oluyorlar. Hizmet kalitesinin arttırılması için sosyal çalışmacı olması lazım (Katılımcı 7).

Sosyal çalışmacıya gerek duyuyoruz. Çünkü sonuçta hangi meslek grubundan olursa olsun sosyal çalışmacının yerine geçemez (Katılımcı 9).

Her kuruluştaki en azından 1 tane sosyal çalışmacının olması gerektiğini düşünüyorum. Neticede illa ki eksiklikler hissedilir. Onun eğitimini, sosyal hizmet eğitimini alan sonuçta sosyal çalışmacı. İstişare etme anlamında eksiklikler oluyor mutlaka (Katılımcı 10).

Sosyal hizmet uzmanı olsa iyi olur tabii. Bir sinerji ortaya çıkabilir. Kendi alanında eğitim alan yetişmiş kişilerin olması her zaman artıdır (Katılımcı 11).

Görüldüğü üzere ÇODEM’lerde daha fazla sosyal çalışmacıya ihtiyaç duyulmaktadır. Çünkü psikososyal destek hizmeti sunumunda görev yapan personel sayısının yeterli olması, bu hizmetin işlevselliği açısından da önem taşımaktadır.

Diğer Personel Eksiklikleri: “Daha Fazla Personel Olsun Ki Müdahale Tam ve Yerinde Olsun”

Diğer personel eksiklikleri; bakım personeli eksikliği, güvenlik eksikliği ve tercüman eksikliği olarak sıralanmaktadır. Bu personellerin eksikliği meslek elemanlarını doğrudan etkilemekte ve yapılan çalışmalara da yansımaktadır.

Personel sayımız az olduğu için o evde kalması gerekenler diğer evlere dağıtılıyor. Bu da bizim yükümüzü çok artırıyor. Evlerde çok çocuk olunca çocuklar sorun yaşıyabiliyorlar. Emekli olan, vefat eden personeller oluyor. Bu anlamda hem bakım personeli hem de meslek elemanı açısından eksiklik var. Bu bakımdan iş yükümüz çok yoğun. Bakım personeli konusunda eksiklik yaşıyoruz (Katılımcı 4).

Kuruluş başına düşen güvenlik sayısı arttırılırsa ilk kabul birimine iç güvenlik olarak bir güvenlik görevlendirilirdi. Ayrıca bakım personeli konusunda da eleman eksikliğimiz var. Bakım personeli sayısının arttırılması gerekiyor. Personel eksikliğinin kesinlikle olmaması gerekiyor. Daha fazla personel olsun ki müdahale tam ve yerinde olsun (Katılımcı 2).

Bazen personel yeterli olmuyor. Akşam nöbette hasta çocuğun yanına anneyi gönderiyorsunuz ve o ev annesiz kalıyor. ÇODEM’de çalışan eleman sayısının artırılması gerekiyor (Katılımcı 3).

Bakım personeli eksiğinin yanı sıra katılımcıların eksikliğini hissettiği diğer grup ise tercümanlardır. Yalnızca refakatsiz sığınmacı çocukların kaldığı ÇODEM’de değil cinsel istismar mağduru kız çocuklara hizmet veren ÇODEM’de de tercümana ihtiyaç duyulmaktadır.

Tercümana ihtiyaç duyuluyor. Yabancı çocuklarla ilgili çok sorun yaşıyoruz. Bazıları dil bilmiyor bazıları da dil bildiğini saklıyor. Adli ve hukuki anlamda İl Müdürlüğünden destek alabiliyoruz. Kızılay’dan da destek alıyoruz ama en çok tercümana ihtiyaç var (Katılımcı 4).

Katılımcıların anlatılarına göre tercüman eksikliğinden ve/veya tercümanın resmî olarak talep edilip kuruma gelmesinin uzun sürmesinden dolayı kurumdaki Türkçe bilen diğer çocuklar tercümanlık yapabilmektedir:

Bazen eski çocuklar bize yeni gelen çocuklarla iletişim kurma noktasında tercümanlık yapıyor. Pratiğe döktük biz işi. Çünkü yazı yazdık, tercüman talep ettik, tercüman geldi diyene kadar 5 dakikada işimizi halletmiş oluyoruz. Tabi bu da profesyonel bir durum değil. Bu yüzden kurumda tercüman olmalı diye düşünüyorum (Katılımcı 8).

Bazı çocuklara diğer çocuklar aracılığıyla konuşuyoruz. Çocukları çevirmen olarak kullanarak olayları çözmeye çalışıyoruz. Mesela gece Suriyeli ya da Afganistanlı bir çocuk geliyor gece. Polis yakalayıp getirmiş. Çocuk Türkçe bilmiyor. Biz burada kalan bir çocuğu uyandırıp kaldırıp tercümanlık yapması için çağırabiliyoruz (Katılımcı 11).

En önemlisi bir tercüman desteği gerekiyor. En az birer tane Arapça ve Farsça bilen tercümanın olması gerekiyor. Bireysel görüşmelerde lazım oluyor. Akli başında dediğimiz, reşit olan, Türkçe bilen yabancı çocuklarımızdan destek alıyoruz tercümanlık yapması için. Aslında çocuğun çocuğa tercümanlık yapması çok desteklediğimiz bir şey değil ama mecburduk. Ama özel bir konu olursa, ihmal istismar gibi yani mesela. O zaman kesinlikle tercüman istiyorduk Kızılay’dan falan (Katılımcı 13).

Çocukların diğer çocuklarla iletişim kurma noktasında zaman zaman tercüman olarak aracılık yapması işleri kolaylaştırıyor gibi gözükse de içerisinde büyük riskleri barındırmaktadır. Bundan dolayı bu risklerin ortaya çıkmaması için bu konu üzerinde hassasiyetle durulması gerekmektedir.

Meslek Eleman Sayısı Yeterli: “Yeterli Diye Düşünüyorum”

Meslek eleman sayısının yeterli olduğunu düşünen bazı katılımcılar buna anlatılarında şu şekilde yer vermiştir:

Yönetmelik gereği her grup için en fazla 10 çocuk ve her 10 çocuğa bir grup danışmanı belirlenmiş. Yasal olarak meslek elemanlarımız yeterli sayıda (Katılımcı 5).

Şu an çok fazla bir iş yükümüz olmadığı için meslek eleman sayımız yeterli diye düşünüyorum ben (Katılımcı 8).

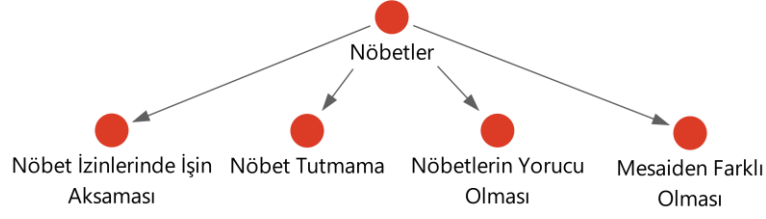
Meslek elemanı sayımız yeterli. Çocuğun gelme durumuna göre kişi başı düşen çocuk sayısı farklılaşıyor (Katılımcı 9).

Meslek elemanı bence şu an yeterli (Katılımcı 11).

Bazı katılımcıların anlatılarında meslek eleman sayısı yeterli olarak geçse de bu konu kapsamlı olarak değerlendirilmelidir. Örneğin “meslek elemanı eksikliği” konusunda katılımcı 9 “bir sosyal çalışmacıya gerek duyuyoruz” derken katılımcı 11 “sosyal hizmet uzmanı olsa iyi olur” demiştir. Bu durum kendi içerisinde bir tezatlık oluşturmaktadır. Bu tezatlığın ise araştırmacının görüşmeler esnasında özellikle bu 2 katılımcının bazı bilgileri paylaşma noktasında ilk aşamada tedirginlik yaşadıklarını gözlemlemesinden dolayı olabileceği düşünülmektedir.

3.2.4. Nöbetler

Hizmet sunumundaki çalışma koşullarına ilişkin düşünceler temasının 4. alt teması olan “nöbetler”, meslek elemanları için mühim bir konudur. ÇODEM Yönetmeliği’nin 42. maddesinde nöbet hizmetlerinde yurt yönetim memurunun çalışmasının esas olduğu ancak sayının yetersiz olması durumunda meslek elemanlarının da nöbet tutması gerektiği belirtilmiştir. Nöbetlerin meslek elemanları tarafından değerlendirilmesi, çalışma koşullarının anlaşılması için oldukça önemlidir. Bu bağlamda nöbetler alt kategorisi “nöbet izinlerinde işin aksaması, nöbet tutamama, nöbetlerin yorucu olması ve mesaiden farklı olması” çerçevesinde ele alınmıştır.

Şekil 3.13. Nöbetlere İlişkin MAXMaps Grafiği.

Nöbet İzinlerinde İşin Aksaması: “İşlerin Aksamaması İçin Çalışmaya Devam Etmek Zorunda Kalıyoruz”

Katılımcılar görüşmelerde ihtiyaç duyulması halinde 24 saat nöbet tuttuklarını, tuttukları nöbet sonrasında ise nöbet izni kullanabildiklerini anlatmıştır. Katılımcıların çoğunluğu nöbet izni kullanmanın ya da nöbet izni kullanmadan çalışmaya devam etmenin bir tercih olduğunu ifade etmiştir. Fakat katılımcılar nöbet izinlerini kullandıklarında işleri yetiştirme noktasında zorlandıklarından da bahsetmiştir:

Nöbet sonrası yorgun oluyoruz. Yorgun olduğumuz için devam edemiyoruz. Nöbet sonrası ertesi gün nöbet izni kullanıp eve gidersek buradaki işlere yansıyor. Kalan işlerin yapılması zorlaşabiliyor (Katılımcı 2).

Mesela nöbetlerde nöbet sonrasında izin kullanıldığında senin grubunla ilgili işler kalıyor. Nöbet sonrası devam etmek de zor olabiliyor (Katılımcı 3).

Nöbet izni kullanıldığında işlerin aksaması sebebiyle meslek elemanları izin kullanmamayı “tercih etmek zorunda” kalmaktadır:

Nöbetlerden sonra istersek dinlenebiliyoruz ama gidersek, nöbet izni kullanırsak işlerimiz aksayabiliyor. İşlerin aksamaması için çalışmaya devam etmek zorunda kalıyoruz. Çalışmaya devam ediyoruz bu yüzden bazen (Katılımcı 10).

Nöbetlerin sistemi zorlayan bir tarafı kesinlikle var. Nöbet iznini işleri aksatmamak adına kullanmamayı tercih etmek zorunda kalıyorduk (Katılımcı 15).

Nöbetten sonra izin kullanılabilir ya da izni kullanılmazsa nöbet ücreti alınabilir ama biz izin çok kullanmıyoruz. Ertesi gün devam ediyoruz. Çünkü iş yükü çok fazla ve meslek elemanı yetersizliği var. Bu da bize dezavantaj olarak dönüyor. Bizim dinlenme sürecimizden gidiyor. 32 saat çalışmış oluyoruz. Ertesi gün tekrar çalışıyoruz (Katılımcı 16).

Katılımcıların anlatılarından da anlaşılabileceği üzere, bu konu meslek elemanı yetersizliği konusunu da gündeme getirmektedir. Meslek elemanları hem nöbet sonrasında yorgun olmakta hem de bu yorgunlukta birlikte sırf işlerin sekteye uğramaması için kendilerini çalışmak mecburiyetinde hissetmektedir. Unutmamak gerekir ki 32 saat dinlenmeden görevine devam eden bir kişinin, çocuklarla çalışmalar yaparken verimliliğinin düşmesi kaçınılmazdır.

Nöbet Tutmama: “Nöbet Tutmak İstese de Mevzuat Gereği Nöbet Tutamıyor”

ÇODEM’de görev yapan sözleşmeli olan, ek ders karşılığında çalışan meslek elemanları nöbet tutamamaktadır. Ancak nöbet tutamayan meslek elemanlarından bazıları sırf çocuklarla daha çok vakit geçirebilmek için kendi istekleri ile mesai dışında kuruluştaki zaman geçirmektedir:

Bazı meslek elemanları kadrolu olmadığı için nöbet tutmak istese de mevzuat gereği nöbet tutamıyor. Çocuklar da onların nöbet tutmasını istiyorlar. Belki öyle olsa çocukları daha yakından tanıyabilirler (Katılımcı 4).

Sözleşmeli olarak ek ders karşılığında çalışan meslek elemanları nöbet tutmuyor. Ama nöbet tutmak istiyorlar genelde. Bu istek maddi olarak değil. Çünkü görüyorum zaman zaman geç saatlere kadar kalıyorlar. Mesela bugün 8’e kadar falan burada kalacakmış nöbet tutmayan arkadaş. Çocuklarla sözleşip plan yapmışlar (Katılımcı 7).

Ek ders karşılığında çalışan, sözleşmeli olan personelin nöbet tutamaması kurumda çalışan diğer meslek elemanlarını da etkilemektedir:

Sözleşmeli personel nöbet tutamıyor. Kadrolu personelin olmaması ya da sözleşmeli personelin nöbet tutamaması sorun teşkil ediyor. Ayda 3 nöbet denk geliyor ama personel durumuna göre değişiklik gösterebiliyor. Mesela geçen ay hiç iki gün arka arkaya dinlenmedim. Cumartesi pazar hiç tatil yapamadım (Katılımcı 5).

Görüldüğü üzere sözleşmeli personelin nöbet tutamaması diğer meslek elemanlarının daha fazla nöbet tutmasına ve daha fazla yorulmasına neden olmaktadır.

Nöbetlerin Yorucu Olması: “Fiziksel ve Zihinsel Olarak Bitiyorsun”

Katılımcılar, nöbetlerde merkezin işleyişinden nöbetçi amirin sorumlu olduğundan ve nöbetlerin yorucu geçtiğinden bahsetmiştir:

Nöbetlerde çok fazla dinlenme durumu olmuyor. Nöbetlerde genelde aktiviteler, akşam programları yapıyoruz (Katılımcı 16).

Nöbetler yorucu oluyor... Bazen çocuk kendine zarar verebiliyor, kendini kesebiliyor. Bazı çocukların hastalıkları olabiliyor. Epilepsi, ruh sağlığı bozuklukları gibi. Bu durumlarda ne yapılması gerektiğine ilişkin bilginiz yetersiz kalabiliyor. Nöbetlerde bütün sorumluluk bizde oluyor (Katılımcı 3).

Ayda 3-4 nöbet denk geliyor. Personel eksikliği olduğunda nöbet konusunda birbirimize yardımcı oluyoruz. Ama tabii nöbet her şeye rağmen zor. Gece çalışmak zorlayıcı. Yine de sağlık sektörüyle kıyaslayınca şartlar daha iyi (Katılımcı 11).

Katılımcıların anlatılarına göre, ihtiyaç duyulması halinde meslek elemanları hafta içinde 24 saat nöbet tuttuktan sonra mesaiye devam etmekte, hafta sonu olduğunda ise izin kullanabilmektedir. Bu durumda uykusuzluk ve yorgunlukla birlikte yaşanan fiziksel ve psikolojik zorluğu bir katılımcı şu şekilde ifade etmiştir:

Nöbete geldiğim zaman 24+8 saatlik çalışmadan bahsediyoruz. Bunun kesinlikle insan haklarına aykırı olduğunu düşünüyorum. Nöbet çıkışı zekâ puanım 50 puanın aşağısındadır. Nöbet çıkışı algım zayıflıyor. Bunu fark edebiliyorum. Fiziksel ve zihinsel olarak bitiyorsun (Katılımcı 5).

Nöbetlerden sonra ne kadar dinlensek de yorgunluk oluyor (Katılımcı 11).

Diğer katılımcılardan farklı olarak katılımcı 14, nöbetten sonra izin kullanma durumunun tercihe bağlı olduğunu, nöbetlerin sürekli yorucu olmadığını, şartlara göre değiştiğini ifade etmiştir:

Nöbetlerimiz genelde 24 saat. Hafta içi olursa 32 saat oluyor. Hafta içi olduğunda ertesi günde devam ediyoruz. Ama tabii ki bu bir tercih meselesi. İzin kullanılmak istendiğinde izin kullanılabilir 1 gün... Nöbetlerde hep yoruluyorum diyemem, haksızlık olur. Yeri geliyor çok tatlı bir nöbet geçiriyorsunuz çoluk çocuk. Yeri geliyor çok zor olabiliyor. Bu, o günün şartıyla alakalı daha çok (Katılımcı 14).

Katılımcı 14 tarafından nöbet izinlerinin kullanılmasının tercihe bağlı olduğunu vurgulansa da “nöbetler” alt temasının girişinde değinilen “nöbet izinlerinde işin aksaması” konusu, bu durumun tam bir tercih olarak sayılamayacağını göstermektedir.

Mesaiden Farklı Olması: “Tıpkı Karanlıkla Aydınlık Gibi...”

Katılımcılar nöbetlerin mesaiden farklılaştığını, “gece yeni bir hayat başladığını”, meslek elemanlarının nöbetlerde idari amir gibi bir “karar verme

mekanizması” olduğunu, bir kuruluşu tanımak için orada nöbet tutmak gerektiğini ifade etmiştir.

Nöbette gece ve gündüz biraz farklı oluyor. Nöbette nöbet tutan meslek elemanı müdür gibi oluyor. Gece herhangi bir sorun çıktığında karar verme mekanizması siz oluyorsunuz (Katılımcı 1).

Bir kurumu en iyi tanımak için o kurumda nöbet tutmak lazım. Bir kişi emekli olana kadar burada çalışsa ama nöbet tutmamış olsa bu kurumu tanıyamamıştır. Çünkü bütün sorunlar, kurumun iç yüzü nöbetlerde ortaya çıkar. Nöbette gündüz ki personel gidince, kalan kişi sayısı daha az olur, Çocuklar işten, okuldan geç saatte döndüğünde akşam saatlerinde burada oluyor. Poliste çocukları akşam saatinde getiriyor genelde buraya. Gündüz bir çocuk hastalanınca mesela hastaneye kurumun aracıyla götürebilirsin. Ama akşam saatinde hastalanınca kurumun aracı olmuyor. Çocuk ambulansla hastaneye gidiyor. Dönüşte de taksi tutmak zorunda kalıyoruz. Bunların hepsi başlı başına bir sorun oluyor (Katılımcı 10).

Kurumda olup biten ve olması gereken işlerin takibi, organizesi nöbetçiye aittir. Hasta olur, kaçan olur, yeni gelen çocuk olur, kuruluştaki herhangi bir arıza olur... Tabiri caizse burada gece yeni bir hayat başlar. Bunların hepsinden nöbetçi sorumludur (Katılımcı 12).

Özellikle refakatsiz sığınmacı çocuklarla çalışan meslek elemanları, çoğunlukla nöbetlerde çocuklarla zaman geçirebilmek için bir fırsatlarının oluştuğunu ifade etmiştir. Bu durumun araştırmanın “Anka Çocuk Destek Programına İlişkin Düşünceler” teması altında yer alan “Refakatsiz Sığınmacı Çocuklarda Programı Uygulama Engelleri” alt teması çerçevesinde değinilen “sürekli kurumda olmama” durumu ile yakın ilişkisinin olduğu düşünülmektedir.

Haftada 1, nadir olarak haftada 2 kez nöbet tutuyoruz. Nöbetler haricinde 8-5 mesai çalışıyoruz... Nöbetin olumlu yanı şu: İşe giden çocuklarla vakit geçirme imkânı buluyoruz. Kurumda gece ve gündüz arasında fark oluyor. Biz bu farkı nöbetlerde daha iyi gözlemleyebiliyoruz. Tıpkı karanlıkla aydınlık gibi... Daha yakın oluyoruz nöbette çocuklarla. Diğer türlü pek karşılaşmıyoruz (Katılımcı 9).

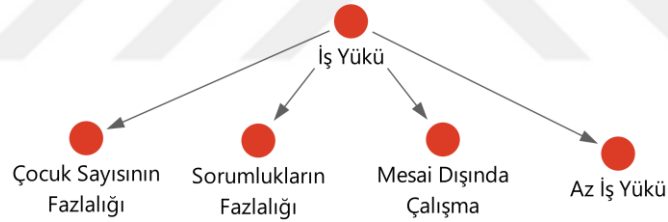
Nöbetlerde çocuklarla zaman geçirme imkânımız daha fazla oluyor. Akşamları birkaç saat görüşebiliyoruz gerekli olursa. Özel sorunu olanlarla özel olarak ilgileniyoruz (Katılımcı 11).

Katılımcıların anlatılarından da anlaşılabileceği üzere yatılı kuruluşlarda tutulan nöbetler, gündüz mesaisinden oldukça farklıdır. Nöbetlerde meslek elemanlarına farklı sorumluluklar yüklenmekte, meslek elemanları gece saatlerinde değişik sorunlarla yüzleşebilmekte ve bu sorunların çözümünde çoğu zaman tek

başına karar vermek zorunda kalan bir role bürünmektedir. Diğer taraftan meslek elemanlarının nöbetleri çocuklarla vakit geçirebilecekleri bir zaman dilimi olarak görmeleri, üzerinde dikkatle düşünülmesi gereken bir konudur. Bu konunun yukarıda vurgulandığı gibi hem meslek elemanlarının hem de çocukların sürekli kurumda olmaması durumu ile bir bağlantısı vardır.

3.2.5. İş Yüğü

Hizmet sunumundaki çalışma koşullarına ilişkin düşünceler temasının 5. alt teması olan “iş yüğü”, çocuk refah alanında çalışan meslek elemanlarının çocuklara sunduğu hizmetleri etkileyen en önemli bileşenlerden birisidir. İş yüğü, meslek elemanlarını fiziksel ve psikolojik olarak etkileyebilmektedir. Bundan dolayı psikososyal destek hizmetine ilişkin düşüncelerin değerlendirilmesi hususunda bu psikososyal destek hizmetinin nasıl iş yüğü içerisinde verildiği oldukça önemlidir. Katılımcıların anlatılarından ortaya çıkan iş yüğü alt teması, “çocuk sayısının fazlalığı, sorumlulukların fazlalığı, mesai dışında çalışma ve az iş yüğü” çerçevesinde ele alınmıştır.

Şekil 3.14. İş Yüğüne İlişkin MAXMaps Grafiği.

Çocuk Sayısının Fazlalığı: “Bir Danışman İçin 10 Çocuk Fazla”

ÇODEM Yönetmeliği’nde genel esaslar başlığı altında yer alan 4. maddenin g bendine göre en fazla on çocuğa bir danışman görevlendirilmesi gerekmektedir. En fazla on çocuğa bir danışmanın görevlendirilmesi şeklinde bir uygulamanın olması, meslek elemanlarının görüşmelerde sıklıkla ifade ettikleri konular arasında olmuştur. Meslek elemanları en fazla on çocuğa bir danışman uygulamasının vakaların zorluğundan dolayı verimli olmadığını, bu sayının resmî tatillerde/izinlerde aşıldığını aktarmıştır. Bu durum, katılımcılar tarafından aşağıdaki gibi betimlenmiştir:

Normalde her 10 çocuğa bir danışman deniliyor ancak covid döneminde, yıllık izin dönemlerinde bir danışman 20 çocuğa kadar bakabiliyor. Yıllık

izinlerimizi alırken birbirimize göre ayarlamak zorundayız. 7 gün 24 saat hizmet verildiği için “Ben önceden tüm işimi yapıp öyle gideyim” gibi bir durum söz konusu değil. Mecburen izinlerde, izin alan danışmanın yerine diğer grubun danışmanı bakmak zorunda kalıyor. Bu yüzden iş yükü artıyor. Genel olarak kapasite üstü hizmet verilmesi, sunulan hizmetin kalitesini düşürüyor. Şu anda ergen gebe biriminde kapasite üstü çalışıyoruz. 10 çocuk bile bir danışmana fazla. Çünkü vakalar ağır ve çocuklar zor. 10 çocuk sayısının üzerine çıkınca ekstra bir yük oluyor. Bir danışman için 10 çocuk fazla. Her evde her meslek grubundan kişiler olsa güzel olurdu. Kuruluşumuz iş birliği açısından çok iyi. Fakat her evin her meslek grubundan ya da en azından 2 meslek grubundan danışmanlarının olması çocuklar açısından daha iyi olacaktır (Katılımcı 2).

Bir danışmana en fazla 10 çocuk verilir diyor mevzuat ama bazen 15 kişiye çıkıyor. Şimdi fazladan çocukları gönderme imkânımız olmadığına bu çocukları da alıyoruz. Bazen arkadaşımız izne ayrılıyor onun dosyalarına bakıyoruz (Katılımcı 3).

Çocuk sayısının artmasının doğrudan iş yükünü attırdığı ve bu durumun da meslek elemanlarının ruhsal ve fiziksel olarak yorulmasına yol açtığı gözlemlenmiştir. Katılımcılara göre her çocuğun çok yönlü olarak ele alınması gereken farklı dinamikleri bulunmaktadır. Çocuk sayısı arttıkça bu dinamikleri değerlendirmek ve çocukları çok yönlü olarak yakından takip etmek zorlaşmaktadır. Bu sebeple danışman başına düşen çocuk sayısının azaltılması gerekmektedir.

İş yükümüzü belirleyen şey evdeki çocuk sayısı. Mesela bu ara evdeki çocuk sayımız fazla olduğu için iş yükümüz bu ara biraz fazla. Bir danışman çocuğun her şeyinden sorumlu oluyor. Her 10 çocuğa bir danışman deniyor ama bebeklerle birlikte 20 çocuğa danışmanlık yapılmış oluyor mesela. Kabul edelim ki bu sayı fazla. Daha az olması gerekiyor. Takip zor oluyor çocuk sayısı fazla olunca. Birinin hastanesi, birinin postanesi, birinin ailesi, birinin bilmem nesi... Her birinin farklı... Hani doktorlar derler ya hastalık yoktur hasta vardır. Bizde de her çocuk farklı. Her çocuğun içsel dinamikleri, aile dinamikleri, mahkeme süreçleri farklı. Bu da haliyle takibi zorlaştırıyor (Katılımcı 14).

10 çocuğun her şeyiyle ilgilendiğinizi düşündüğünüzde, 10 aslında büyük bir rakam. Bu sayı genelde 6 ila 10 arasında değişiyor. 10 maksimum rakam bence. 10'u aştığında sıkıntı oluyor. Her gruba 2 tane meslek elemanı sayısının verilmesi lazım ya da çocuk sayısı bir grup danışmanı için 5 çocuk olabilir. Burada bire bir, anında hizmet verilmesi gereken çocuklar var... Bir grup sorumlusu hastalandığında, doğum izni vs. olduğunda sistem kilitlenebiliyor. 10 kişiden fazlası sıkıntılı bir süreç bence. 20 çocuğa bakmak büyük bir kaos olabilir yani (Katılımcı 15).

Meslek elemanları tarafından danışman başına düşen çocuk sayısının fazla olarak kabul edilmesinin altında yatan nedenlerden birisi de meslek elemanlarının

görev ve sorumluluklarının fazla olması ile ilgilidir. Bu bağlamda bu iki hususun birbirlerinden bağımsız olarak düşünülemeyeceği anlaşılmaktadır.

Sorumlulukların Fazlalığı: “ Çocuğun Her Şeyi ile İlgileniyoruz”

Yapılan görüşmelerde neredeyse tüm katılımcıların değindiği noktalardan birisi, danışmana yüklenen görev ve sorumlulukların fazlalığıdır. ÇODEM Yönetmeliği’nin 25. maddesinde danışmanın görevleri sıralanmıştır. Bu maddeler tek tek ele alındığında danışmanın görev ve sorumluluklarının (çocuk ve çocuğun içerisinde bulunduğu sistemlerle alakalı) çok geniş bir yelpazede olduğu gerçeği anlaşılmaktadır. Bununla birlikte Anka Çocuk Destek Programı ile birlikte meslek elemanlarının sorumluluklarının arttırdığı görülmektedir:

Anka Çocuk Destek Programı kapsamında bir çocuğun her şeyi ile danışmanı ilgileniyor. Çocuğun aile ilişkileri, mahkemeye alakalı tüm adli süreçleri, eğitimi, okul durumları, sosyal faaliyetleri, ev içerisindeki her olayla alakalı durumları bizi yakından ilgilendiriyor. Örneğin bir evde tadilat tamirat gerektiren herhangi bir durum olduğunda bile bize başvuru yapılıyor. Çocuk sayısı arttığında iş yükü çok fazla olabiliyor. Mevcut sayımız her zaman az olmuyor. Hem çocuğun her şeyi ile ilgilenip hem de grup çalışmalarını yürütmek zorlayıcı olabiliyor. Çocuğun aileye teslim durumunu değerlendirmek, eğitim durumunu değerlendirmek gerekiyor. Tüm bunların üstüne bir de grup çalışmalarının eklenmesi zorlayıcı olabiliyor (Katılımcı 1).

Çocuklara mesleki olarak bir şeyler verebilmemiz için en önemli kriter çocuk sayısı. Anka en fazla 10 çocuğa 1 danışman olabilir diyor ama çocuğun hem eşya takibi hem hastanesiyle hem okulu ile hem bireysel görüşmesiyle hem ailesi ile hem arkadaş ortamıyla hem psikososyal destek çalışmaları ile ilgileniyorsunuz. Yani danışman çocuğun her şeyiyle ilgileniyor, her şeyinden sorumlu oluyor. Yalnızca bunlarda değil. Bunun bir de dosya yükü var. Yazışmalar, değerlendirme raporları vs. iş yükünüzü arttırıyor (Katılımcı 16).

Katılımcıların ifadelerinden anlaşılabileceği gibi danışmanlar çok fazla sorumluluklarının olmasını, iş yükünü arttıran bir faktör olarak görmektedir. Bazı meslek elemanları, iş yükünden bahsederken diğer sosyal hizmet kuruluşlarında çalışan meslek elemanları ile kendilerini kıyaslama yoluna gitmiştir. Meslek elemanları, diğer kuruluşlarla kıyaslayınca ÇODEM’deki danışmanlık sisteminin daha zor olduğunu düşünmektedir. Bir katılımcının danışmanlık sisteminin zorluğunu ifade eden “birçok hedefe bölündüğümüz için hedefi tam on ikiden vuramıyoruz” cümlesi oldukça dikkat çekicidir:

ÇEKOM, ÇES sosyal servis sisteminde hizmet vermektedir ve daha başarılı olduğunu düşünüyorum. Mesela çocukların okul işleriyle kuruluştaki bulunan bir öğretmen ilgilenir. Bir öğretmenin eğitim sistemine daha hâkim olmasından dolayı çocuklarının eğitim takibinin tek elden, tek kişi tarafından yürütülmesi daha sağlıklıdır. Mesela çocuğun sağlık takibini hemşire yapması gibi. Hemşire öğretmenin işine karışmamalı, öğretmen hemşirenin işine karışmamalı. Sosyal çalışmacılar da çocukların sosyal inceleme raporları ile daha titizlikle çalışmalı. Birçok hedefe bölündüğümüz için hedefi tam on ikiden vuramıyoruz, hedefe odaklanamıyoruz... Her birine yetişmek için eksik kalıyor mesleki çalışmalarımız (Katılımcı 4).

Çocukların sorunlarını çözmede iş yükü olarak en ağırı burası. Farklı kurumlarda da çalıştım. Bunu kıyaslayabiliyorum. En ağırı burası iş yükü olarak (Katılımcı 11).

Sosyal hizmetlerde diğer kuruluşlardaki danışmanlardan farklı bir çalışma içindeyiz. Orada sosyal servis ayrı, grup sorumlusu ayrıdır. Bizde grup sorumlusu ve danışmanlar aynı kişidir. Çocukların her şeyiyle biz ilgileniyoruz. Gelen çocukların koruma kararı, aileye teslimi, okulla ilgili bütün çalışmalarını biz yapıyoruz. Bize en fazla 10 çocuk veriliyor ve bize verilen bütün çocuklardan biz sorumluyuz. Biz gerçekten diğer kuruluşlardan daha zor görevleri yapıyoruz. İş yükümüz çok ağır. ÇODEM'lerde görev yapan danışmanların iş yükü daha fazla. ÇODEM deyince kimse ÇODEM'de çalışmak istemez. Çünkü herkes buradaki çocukları daha sorunlu olarak görür. İş yükü biraz daha fazladır. Diğer kuruluşlara göre iş yükümüz biraz fazla. Hem yazışmaları yapıyoruz hem çocukların aile takibi, okul takibi yapıyoruz. İş yükü diğerlerinden fazla. Çocukların sosyal incelemesini biz yapıyoruz. Gerekirse başka bir ilde ise biz gidiyoruz. Koruma kararlarını biz istiyoruz. Aileye teslim edilecekse mahkemeye biz yazıyoruz. Okula giden çocuklarla ilgili sorunlarda biz çalışma yapıyoruz (Katılımcı 3).

Katılımcıların anlatılarından danışmanlık sisteminde çocuğa bütüncül olarak hizmet verildiği görülmektedir. Çocuğun merkeze kabulü, eğitimi, adli süreçlerle ilgili iş ve işlemlerin yapılması, sağlık durumu, ailesi ve sosyal çevresiyle olan ilişkisi, sosyal, kültürel ve sportif faaliyetlere katılması, günlük yaşam becerilerini kazanması, olumlu alışkanlıklar edinmesi gibi konuların tamamı ile ilgili danışmanın önemli sorumlulukları bulunmaktadır.

Anka bütüncül bir sistem olduğu için çok daha fazla durum ortaya koyabiliyor. Çocuğun eğitim takibi, psikiyatri takibi, sağlık sisteminin takibi noktasında kişiler daha fazla şey yapabilir hale geliyor. Çünkü çocuk bütünüyle size ait. Eğitimi, sağlığı, aile ilişkileri, arkadaş ilişkileri, kuruluşa uyumu, arkadaşlarıyla olan uyumu... Hepsini takip etmeniz gerekiyor. Bu yüzden biraz daha sorumluluk getiriyor olabilir. Mesela bir öğretmen için sadece okul takibi yapması gerekirken aynı zamanda hastane takibini vs. takip etmesini gerektiriyor. Çok yönlü bir sistem olduğu için meslek elemanlarına çok yönlü sorumluluklar verdiği düşünülebilir (Katılımcı 15).

Çocuğun kimlik işlemleri, eğitim hayatı, kuruluş içindeki uyumu ve takibi konusunda her 10 çocuğa grup danışmanı olacak şekilde planlama yapılıyor. Bu grup danışmanları aynı zamanda çocuğun mevzuatta yazan iase (çorap, atlet, çamaşır vs.) ve harçlık takibini de yapıyor. Çocuğun her şeyi ile ilgileniyoruz (Katılımcı 13).

Bazı katılımcılar, danışmanın sorumluluklarının bir ebeveynin kendi çocuğu ile ilgili üstlendiği sorumluluklara benzediğinden bahsetmiştir. Danışmanlar çocuğun harçlığını, tasarruf ve harcamaları ile ilgili konuları takip etmekte, çocuğu kuruluştan ayrıldıktan sonraki hayata hazırlamak için gerekli çalışmaları yapmaktadır.

Danışmanlık aslında bir anne baba rolü gibi. Çocuğa parasını nasıl harcaması gerektiği hakkında bile konuşma yapıyoruz. Bir babanın çocuklarına verebileceği şey neyse biz de onu yapmaya çalışıyoruz. Çocuk bir sorun yaşadığında o sorunu çözmeye çalışıyoruz Yaşı dolduktan, kurumdan ayrıldıktan sonra neler yapacakları hakkında konuşuyoruz. Bazen buradan ayrılan çocukların 3-4'ü bir araya gelip ev tutabiliyor. Biz onlara telefon numaramızı veriyoruz. Bizi arayın diyoruz. Çocuklarda bazen buradan ayrıldıktan sonra da ziyarete geliyor. Çocukla görüşmelerimiz devam ediyor. Çocuğun nerede, ne yaptığını biliyoruz. "Sen yurttan çıktın gittin ne yaparsan yap" olmuyor yani (Katılımcı 9).

Yurttan çıkmaya yakın olan çocuklar için çocuğu hayata hazırlamak için çalışmalar yapıyoruz. Mesela harçlık alıyorsa hepsini harcamaması gerektiğini, ileride kendisine lazım olacağını anlatıyoruz... Aldıkları parayı tasarruflu harcaması gerektiğini falan anlatıyorum (Katılımcı 10).

Görüldüğü üzere danışmanlar kendi özel numaralarını dahi çocuklarla paylaşmakta ve çocuklar kuruluştan ayrıldıktan sonra onlarla görüşmelere devam etmektedir. Bununla birlikte İl Müdürlüğü, kuruluştan ayrılan çocukların takibini yapmaktadır.

Diğer katılımcılardan farklı olarak bir katılımcı sorumluluklarından bahsederken çocukların sosyal çevreleri ile olan ilişkisini de takip ettiklerini vurgulamıştır. Bazı zamanlarda çocukların güvenlikleri konusunda endişe duydukları için onlara kurum dışında da eşlik ettiklerini ifade etmiştir:

Mesela yakınımızda ileri mahallede çingeneler, abdallar var. Onlar burada geziyorlar. Çocuklarda yabancı olduğu için endişe duyduk. Çocukları o tarafa göndermemeye çalışıyoruz. Çocuklara zarar vermelerinden korkup markete vs. onlara eşlik ettiğimiz zamanlar oldu (Katılımcı 9).

Katılımcının bu paylaşımı özellikle üzerinde durulması gereken bir konudur. Söz konusu durum hem danışmanın çok boyutlu olan sorumluluklarına işaret etmekte

hem de kuruluşun bulunduğu çevreye yönelik bazı çalışmaların yapılması gerektiğine ilişkin bir sinyal vermektedir.

Bununla birlikte katılımcılar sorumluluklarının fazlalığı ile ilgili konuşurken motivasyonlarını düşüren bazı durumlardan da bahsetmiştir. Örneğin katılımcılar yapmakla sorumlu oldukları bazı resmî işlemlerin herhangi bir faydasının olup olmadığını bilmemektedir. Bunu bilmemek ise meslek elemanlarının çalışma motivasyonunu düşürmektedir. Bundan dolayı meslek elemanları yaptıkları işin bir “karşılığının olup olmadığını” bilmek istemektedir. Bir katılımcı bu sayede söz konusu işi yapmak için motivasyonlarının artacağını ifade etmiştir:

Çok fazla istatistiki verilerle meslek elemanları çok yoruluyor. Yani yoruluyor demeyim de ben bu işin pratiğini çözdüm yarım saatimi bile almaz benim. Ama her ay mesela gönderiyorum haftanın belirli bir gününde. Tamam ama sonra bir şey lazım olduğunda mesela 2021 yılında kaç çocuk gelmiş size denildiğinde benim hazırlamış olduğum evraklara bakılmaksızın bana yeniden yazı gönderiyorlar. O zaman benim haftalık yapmış olduğum istatistiki verilerin ne anlamı var? Yaptığımız işin orada bir karşılığının olup olmadığını bilmemek kötü hissettiriyor. “Hadi yapiverelim” gibi oluyor. Ama bu veriler gerçekten çok iyi analiz ediliyor, her hafta gönderilen istatistiki verilerle çalışmalar yapılıyor denilse, biz bunu görsek o zaman o işe olan saygımız artar. O işi daha çok asılırız. Daha titiz çalışırız. Ben bunu çok önemsiyorum. İnşallah ilerleyen yıllarda bu hedeflere ulaşılır (Katılımcı 8).

Katılımcının ifadelerinden anlaşılabileceği üzere meslek elemanlarının çalışma motivasyonlarını “bir işi gereksiz yapıyor olmak hissi” düşürmektedir. Genel olarak bakıldığında ise katılımcıların ifadelerinden iş yükünün fazla olduğu anlaşılmaktadır. Bu durumun araştırmanın bir önceki bölümünde yer alan “Çocuk Sayısının Fazlalığı: “Bir Danışman İçin 10 Çocuk Fazla” konusu ile birlikte de alınması gerekmektedir. Katılımcıların değindikleri bu iki konu birbiri ile yakın ilişkilidir. Sorumlulukların fazlalığı sebebiyle bir danışmana 10 çocuk sayısı fazla gelmektedir. Bu ikisi arasında bir kısır döngü olduğu söylenebilir. Bu kısır döngünün sonucunda ise meslek elemanlarının mesai dışında da çalıştığı anlaşılmıştır. Araştırmanın bir sonraki bölümünde meslek elemanlarının mesai dışında çalışması konusuna değinilmiştir.

Mesai Dışında Çalışma: “7/24 Sürekli Telefonum Açık”

Katılımcılar çalışma koşulları hakkında konuşurken kuruluştaki öğle arasının olmamasından, mesai saati gözetmeksizin kuruma erken gelip geç çıktıklarından bahsetmişlerdir.

Öğlen arası diye bir şey yok. Yemek 15 dk. sürüyor. Sonrasında yine işle geçiyor. Öğle arasında aile geldiğinde aile ile görüşme yapılabilir (Katılımcı 1).

Öğlen yemek saatlerinde ara vermemiz gerekiyor ama burası yatılı bir kuruluş olduğu için aslında öyle bir ara verilmiyor. Bu da daha uzun süre çalışmamıza neden oluyor (Katılımcı 3).

Öğle arası gibi bir aramız olmuyor. Öğle arasında kurumda oluyoruz. Aslında çalışmaya devam ediyor gibi oluyoruz. Kurum dışına çıkamıyoruz (Katılımcı 16).

Öğle arası var gibi ama yok. Yemeğimizi burada yiyoruz. O süre zarfında gelen çocuk, aile, polis vs. olduğunda mecburen ilgileniyoruz (Katılımcı 14).

Danışmanlar çocukların yüksek yararı göz ettiğinden dolayı acil bir durumda, izinli olduğu günlerde dahi kuruluşa gelmektedir. Acil bir durum söz konusu olmadığı durumlarda da bazen sırf işleri yetiştirebilmek adına mesai saatlerinin dışında kuruluştaki çalışmaya devam etmektedir.

Aslında sürekli icap nöbetçisi gibi çalışıyoruz. Eğer özverili meslek elemanı iseniz; hafta sonlarında, görevli olmadığınız akşamlarda her ne kadar nöbetçi amir kalıyor olsa da sorumlu olduğunuz 10 çocuktan birinin başına herhangi bir sıkıntı, sorun geldiğinde siz de müdahale etmek zorunda kalabiliyorsunuz. “Kavga ettiler, hastane işleri çıktı” gibi bir haber geldiğinde mesela, direkt dâhil oluyorsunuz olaylara. Mesai 8-5 gibi gözüke de aslında icap gibi çalıştığımız durumlar çok olmuştur (Katılımcı 16).

8-5 mesai çalışıyoruz ama acil bir durum olduğunda, ihtiyaç olduğunda gerekirse sabah 6’da geliyoruz, akşam daha geç çıkıyoruz. Çocuklar için bunu yapıyoruz. Ben de arkadaşlar da bunu yapıyor (Katılımcı 11).

Hiçbir zaman 5’te çıktığımı hatırlamam. Her zaman geç çıkmışumdır. Adli süreçleri, aile süreçlerini vs. takip etmek 8-5 mesai sisteminde zor oluyor. Yetiştirilmesi mesele... O yüzden hep 6-7’ye sarkmıştır. Bunlar fiziksel olarak yıpranmamızı artırıyor (Katılımcı 15).

Bazı katılımcılar çocuklarla ilgili görev ve sorumluluklarından dolayı sürekli olarak telefonlarının açık olduğu ifade etmiştir.

Bizde mesai diye bir şey yok. Sürekli telefonlarımız çalar, mesaj gelir. Bir de çocuklar birbirlerine benim numaramı dağıtıyorlar. Herkes arıyor. Elimden geldiğince yardımcı olmaya çalışıyorum (Katılımcı 7).

7/24 sürekli telefonum açık. Sürekli bir şey olabilir düşüncesiyle yaşıyoruz (Katılımcı 12).

Katılımcıların mesai dışında çocuklarla ilgili iş ve işlemlerin takibine devam etmesi, çalışma saatlerinin dışında akıllarının kuruluştaki çocuklarda kalması, iş yükünün ne kadar ağır olduğuna dair bir resim çizmektedir.

Az İş Yüğü: “İş Zor Gelmiyor”

Bazı katılımcılar ÇODEM’de çalışmanın ve meslek elemanı olarak görev yapmanın zor olmadığını, işlerini “ağır” olarak görmediklerini ifade etmiştir:

Ben çalışmayı severim. Kişilik özelliğim olarak da obsesifim. Belirli bir rutine önem veririm. Yaptığım iş zor gelmiyor. İşlerimin ağır olduğunu düşünmüyorum. Dışardan da müdahale olmadığı için çok rahatım ve konforlu oluyor. İşimi severek yaptığım için (Katılımcı 5).

Katılımcı 9’un “dışarıdan müdahale edilmediği sürece” diyerek rahat olmasının şartını belirtmesi dikkat çekmektedir. Katılımcı, iş yükünün ağır olmadığını düşünmesinin gerekçelerini obsesif olmak, rutine önem vermek, çalışmayı ve yapılan işi sevmek olarak saymıştır. Başka bir katılımcının şu paylaşımından ise iş yükünün fazla olarak görülmemesinin altında dini duyguların ön plana çıkabileceği anlaşılmaktadır:

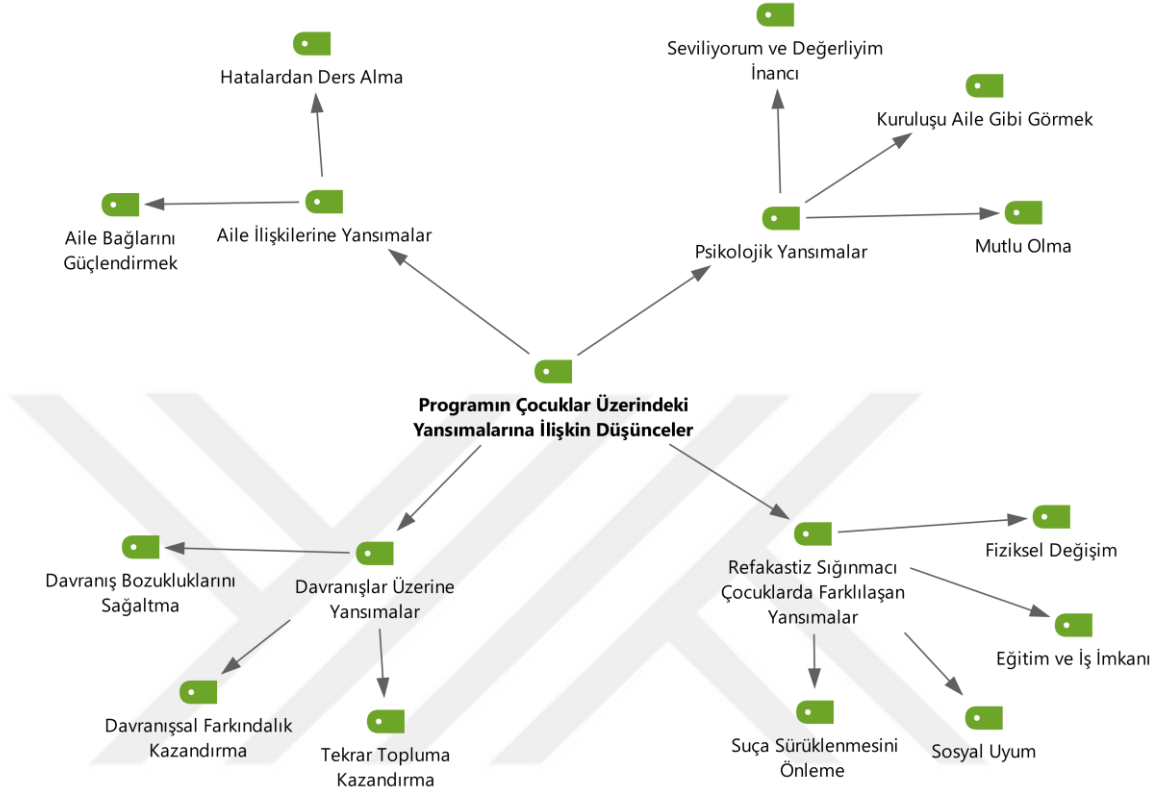
Meslek hayatımda iş yaparken “Tüyü bitmedik yetimin hakkı var” diye düşünüyorum sürekli. Açıkçası iş yükümüz öyle ağır değil. Çocuğun okuluna, iş yerine giderken bile kurumun resmî araçlarını kullanıyoruz. Bu kolaylıklar bize sağlanmış durumda (Katılımcı 9).

Katılımcıların söylemleri kişilik özelliklerinin iş yükünün nasıl değerlendirildiğini etkilediğini göstermektedir.

3.3. Programın Çocuklar Üzerindeki Yansımalarına İlişkin Düşünceler

Psikososyal destek çalışmaları yürütmek, çocuklar üzerinde somut olarak gözlemlenebilen değişikliklerin yaşanmasına yol açmaktadır. ÇODEM’lerde uygulanan psikososyal destek programı olan Anka Çocuk Destek Programının çocuklar

üzerinde ne gibi yansımaları olduğu sorulduğunda da katılımcılar gözlemledikleri değişikliklerden bahsetmiştir.

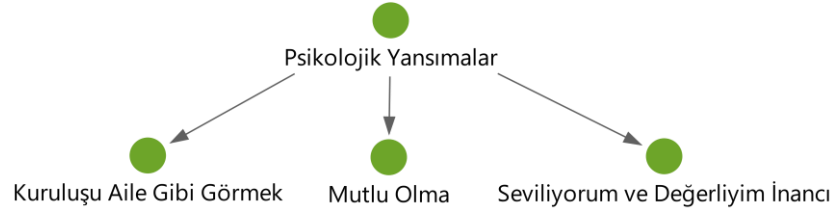

Şekil 3.15. Programın Çocuklar Üzerindeki Yansımalarına İlişkin Düşüncelerin MAXMaps Grafiği.

Bu zeminde programın çocuklar üzerindeki yansımalarına ilişkin düşünceler teması; psikolojik yansımalar, davranışlar üzerine yansımalar, aile ilişkilerine yansımalar ve son olarak da refakatsiz sığınmacı çocuklarda farklılaşan yansımalar isimli alt temalar çerçevesinde ele alınmıştır.

3.3.1. Psikolojik Yansımalar

Programın çocuklar üzerindeki yansımalarına ilişkin düşünceler temasının 1. alt teması “psikolojik yansımalar” olmuştur. ÇODEM’de kalan çocuklara sunulan psikososyal destek hizmetinin en belirgin çıktılarından birisi çocukların psikolojileri üzerine olumlu yansımaları olmasıdır. Katılımcıların anlatılarına göre bu yansımalar; kuruluşu aile gibi görmek, mutlu olma, seviliyorum ve değerliyim inancı başlıkları olarak ortaya çıkmıştır.

Şekil 3.16. Psikolojik Yansımalarla İlişkin MAXMaps Grafiği.

Kuruluşu Aile Gibi Görmek: “Bir Abla, Anne Olarak Görüyor”

Çocuk hizmetlerinde Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının benimsemiş olduğu temel anlayış mümkünse çocuğun ailesi yanında bakımının sağlanması olsa da kimi zaman bu mümkün olamamaktadır. Bu durumda ÇODEM gibi ev ortamına en yakın koşullar sağlanarak çocuğun ihtiyaçlarının karşılandığı bir merkezde çocuklar; merkeze karşı bir sevgi beslemekte, merkezde çalışanları da aile olarak görebilmektedir.

Danışmanlar çocukların kimi zaman kuruluşu “evim” diyerek benimsediğini, kendilerini bir ebeveyn olarak görebildiklerini, çocuklarla bir güven ilişkisinin kurulduğunu ve bu ilişkinin yapılan çalışmaları da olumlu yönde etkilediğini anlatmıştır.

Çocuklar burayı aile gibi görüyor. Çocuğun buradan okula gittikten sonra servise binip tekrar “evim” diye buraya geri dönmesi bile bizim için bir başarıdır. Çocuklarla karşılıklı güven oluşturulduğu zaman bence diğerlerinden çok daha fazla sorunları çözmede etkili oluyor. Çocuk seni anne, baba olarak görebiliyor. Burada önemli olan çocuğun grup danışmanına duyduğu güven. Çocuğun olduğu gibi kabul edilmesi, geçmişinin sorgulanmaması çok önemli. Kendilerine samimi olarak inanıldığını gören çocukla daha iyi çalışmalar yapılabilir. Aile ilişkileri de iyi yürüdüğü zaman çalışmaya olumlu katkıları çok oluyor (Katılımcı 3).

Çocuk ailesinden göremediği sevgi ihtiyacını sizden görüp size bağlanabiliyor. Sizin samimiyetinize inanıyor ve sizi bir abla, anne olarak görüyor. Öğretmenden daha üst görüp sizinle her şeyini paylaşıyor. O da sizi mutlu etmeye, sizi üzmemeye çalışıyor. Sizi üzgün gördüğünde sizi mutlu etmeye çalışıyor (Katılımcı 16).

Bir defa bireysel görüşme yaptığım için benimle farklı bir bağ kuruyorlar. Burada bana çocuk içini açıyor... Biz başımız sıkışınca kime gideriz, koşa koşa annemize gider anlatırız. Onlarda da öyle bir istek var (Katılımcı 8).

Meslek elemanları toplumun bazı kesimlerinin ÇODEM gibi kuruluşlara olan bakış açısının yanlış olduğunu, çocuklara aile sıcaklığında hizmet verilmesi için

çabalandığını ve bunun için personelin giyimine dahi dikkat ettiğini, çocuklarla resmî bir soğukluğun/ilişkinin olmamasına özen gösterdiklerini vurgulamıştır. Tüm bunlar çocuğun kuruluştaki ailesi gibi görmesini sağlamaktadır.

Halk içinde “Çocuklara bu kurumlarda nasıl davranıyorlar, dövüyorlar mı?” vs. gibi bir algı var. Bunların hiçbirisi bu kurumlarda yok. Gayet iyi ve samimi ortamlar var burada. Personelinde en sevdiğim noktası bu. Yeri geldiğinde çocuğa abi gibi davranıyor. Bir aile ortamı her zaman var burada var. Çocuğa ailesi gibi davranıyor tüm kuruluş personeli. Çocuğa yansıyor bu. Yeni gelenler de diğer çocuklara göre davranıyor haliyle. Giyim, kuşam vs. her şeye dikkat ediliyor. Mesela ben bu kuruma takım elbiseyle de gelebilirim. Ama burada takım elbise giymemem gerektiğini düşünüyorum ben. Bu çocuğun daha çok hoşuna gidiyor. Ailesi gibi görüyor burayı (Katılımcı 7).

Katılımcıların anlatılarından anlaşılabileceği üzere psikososyal destek hizmeti vermek, ihtiyaç ve beklentilerine göre çalışmalar yürütmek, çocukların kuruluşla ve danışmanla olan bağını kuvvetlendirmektedir. Çocuklar kuruluşu bir ev, danışmanlarını/çalışan personelleri de bu evin üyeleri olarak görebilmektedir.

Mutlu Olma: “Deşarj Olmuş Olarak Ayrılıyor”

Psikososyal destek hizmeti alan, Anka Çocuk Destek Programına dâhil olan çocukların duygu durumlarında yaşanan değişiklikler danışmanlar tarafından gözlemlenmektedir. Buna göre katılımcılar, çocukların yapılan çalışmalar sonucunda mutlu olduklarını fark etmişlerdir.

Ebeveynlerinden de çok erken ayrıldıkları için onlara yapılan tüm psikososyal destek faaliyetleri onların yararına oluyor. Mutluluk duyuyorlar. Çoğu görüşmelerden deşarj olmuş olarak ayrılıyor... genelde çocukların görüşmelerden huzurlu, mutlu şekilde ayrıldıklarını görüyorum (Katılımcı 8).

Çocuklar sorunları çözüldüğünde mutlu oluyorlar. Çoğu çocuğun anne babası yok. Olanların da genelde çok uzakta. Afganistan'da falan. Ailesi de olmayınca bir başkasının ona yardım etmesinden mutlu oluyorlar (Katılımcı 11).

Mesela geçen gün kampa götürdük çocukları. Gece kamp ateşi yakmışlar. Bana videosunu gönderdiler. Çok mutlulardı. Son derece mutlular yani (Katılımcı 12).

Katılımcılara göre çocuklar mutlu olduğu için kurumda yapılan faaliyetlerde daha katılımcı ve istekli olmaktadır.

Çocuklar ilgiye ve sevgiye çok muhtaçlar. Yapılan faaliyetleri ilgiyle takip ediyorlar. “Bizim de düşüncelerimiz önemseniyor, birileri bizi önemsiyor, bizimle birileri ilgileniyor.” gibi bir duyguya kapılıp net bir şekilde katılımcı oluyorlar. Ben buradaki çocuklarda bunu gördüm. Eğitimlere severek katıldılar. Eğitimlerde çok katılımcı oldular. Eğitim için gelenlerin kimliğini tanımak istediler. “Bu eğitimi kim hazırlıyor bizi için hocam?” diye merak ettiler. “Hocam siz mi hazırladınız? Çok teşekkür ederiz.” gibi tepkileri oldu. Gerçekten katılımcı oluyorlar (Katılımcı 8).

Ergen gebe birimindeki çocuklara yakın zamanda sünnet de yapacağız inşallah. Böyle şeyler yapmak onları çok mutlu ediyor. Diş buğdayını yapamadık mesela. Ertelemek zorunda kalmıştık. Önümüzdeki hafta yapmayı planlıyoruz. Her hafta gelip “Hocam bakın kaç dişi çıktı, 5 tane dişi oldu, 6 tane oldu.” diye söylüyorlar. Böyle şeyleri, etkinlikleri, etkinliklere hazırlık yapmayı seviyorlar, mutlu oluyorlar. Bunun için de oldukça hevesliler zaten (Katılımcı 14).

Bir katılımcı yapılan bu faaliyetlerin önemli olduğunu, çocuğun ancak hayatına dâhil olup mutlu olmasını sağlayacak faaliyetler yapıldığında kendisini açtığını ifade etmiştir.

Bir doğum günü etkinliğinde, piknik gibi organizasyonlarda bile çocuklar mutlu oluyorlar. En basitinden piknikte çocukla birlikte bir top oynadığımızda bile “Aaa... hocam benimle top oynuyor.” diye onun mutluluğunu yaşıyor. Mevzu da onların içine girmek zaten. Her zaman bir hoca profilinde olursanız onların içine giremezsiniz. Bu yüzden çocuklarla yapılan etkinlikler çok önemli (Katılımcı 16).

Aktarılan ifadelere bakıldığında yapılan psikososyal destek çalışmaları çocuğu olumlu duygulara sevk etmektedir. Çocuk genel olarak mutlu hissettiğinde ise yapılan diğer çalışmaların yürütülmesi kolaylaşmaktadır.

Seviliyorum ve Değerliyim İnancı: “Dünya Üzerinde Görünür Olduğuna İnandırmak”

Çocuklara psikososyal destek vermek, onların değerli hissetmesini ve sevildiklerine inanmasını sağlamaktadır. Çocukların değerli olduklarına ve sevildiklerine dair bir inanç geliştirmeleri ise adeta çocuklar için dönüşümü başlatan bir kıvılcım olmaktadır.

En temelde çocuğa “değerliyim” inancını yerleştirmiş oluyoruz. Psikososyal destek sürecinde çocukla ilgilendiğiniz zaman, çocuğun ruhunu beslediğiniz zaman onda “seviliyorum ve değerliyim” inancını oluşturunuz. Bu inanç çok güçlü, önemli bir inanç bence. İnsan dünya üzerinde sevildiğine, değerli olduğuna inandığı zaman her şeyi yapacak gücü buluyor kendinde.

Onların seilmeyecek insanlar olmadıklarını, dünya üzerinde var olduklarını, bunun bir sebebinin olduğunu hatırlatan bir noktada oldum hep. Bu dönüşüm çok hızlı bir dönüşüm. Psikososyal destek de bunu sağlıyor aslında. Psikolojik, sosyal ve ailevi olarak çocuğun hayatına dokunduğunuzda çocuk birileri “Benim için birileri bir şeyler yapıyor. Birileri bana değer veriyor. Demek ki ben değerliyim. O zaman bunun karşılığında bende bir şeyler yapmalıyım” gibi düşünüyor. Değerli hissedenen kişi, değer veriyor. Sevgi gören kişi, sevgi veriyor. Bunu sağlayabilerseniz bir şeyler iyi gidiyor. Psikososyal destek iyi bir şekilde verilirse buna katkı veriyor. Psikososyal desteğin en önemli katkısı çocuğu sevdiğine, değerli olduğuna, dünya üzerinde görünür olduğuna inandırmak. Bu dönüşüm muhteşem bir dönüşüm oluyor gerçekten (Katılımcı 15).

Sevilmek ve değer görmek, bir süre sonra çocukların kendi olumsuz davranışlarını da gözden geçirmelerini sağlamaktadır. Çocuklar sevildiğini ve değer gördüğünü düşündüğü danışmanları tarafından çeşitli sebeplerle uyarıldığında bu uyarılar daha çok dikkate alınmaktadır.

Gerçekten çocuklar iyi bir ruh okuyucu oluyorlar. Sizin samimiyetini, iş aşkınızı, bir şeyler yapmak için gösterdiğiniz çabayı gördüğü anda başlıyor zaten bir şeyler. Sonra çocuk “Hocam beni düşünüyor. Bana değer veriyor. İyiliğim için bana bunları söylüyor. Buna hayır dediyse bir bildiği vardır.” şeklinde düşünmeye başlıyor, değerli hissediyor ve davranışlarını geliştirmeye çalışıyor (Katılımcı 16).

Çocukların isteklerini, fikirlerini soruyoruz. Çocuklar bunu görünce çok memnun oluyor, kendilerine önem verdiğimizde değer verdiğimizde görüyorlar. Sevildiklerini anlayınca ona göre değişimler başlıyor (Katılımcı 12).

Çocuğa bizim gösterdiğimiz sempatik yaklaşım çocukta ister istemez bir güven duygusu oluşturuyor. Çocukta bunu görüyorum. Çocuk ona değer verdiğimizde düşünüyor. Çocuğa mesela küçük bir konuda kızsak çocuk “Demek ki bu istediğim şey olumsuz bir şey ki bana böyle denildi.” diyebiliyor. Çünkü bizim iyi niyetimizi seziyor. Davranışlarını sorguluyor. Çocuk mesela kavga etti. Yaptığı hatayı uyardığımızda verdiğimiz hizmetler sayesinde çocuğun tepkisi daha farklı oluyor. Sevdiği kişileri daha fazla dinliyor. Bireysel görüşmeler sayesinde çocuk kendisine değer verildiğini hissediyor (Katılımcı 10).

Anka Çocuk Destek Programı kapsamında yapılan grup çalışmalarında çocukların birbiriyle paylaşım yapması, grup içinde kendilerini ifade etmesi, çocukları değerli hissettirmektedir. Çocuklar için böyle bir paylaşım ortamının oluşturulması ve çocuklara kendilerini ifade edebilecekleri bir fırsatın sunulması oldukça değerlidir.

Grup çalışması sıklıkla yapılıyor. Çocuklardan da olumlu geri dönüşler oluyor... Çünkü buradaki çocuklar aileleri tarafından hiç dinlenmemiş, değer görmemiş çocuklar olabiliyor. Bu yüzden başkaları tarafından dinlenmek de iyi geliyor çocuklara, onları değerli hissettiriyor (Katılımcı 4).

Mesela siz çocuklara yönelik bir çalışma yapıyor olsaydınız, onlarla görüşseydiniz gerçekten çok ilgili olurlardı. Kendilerini ifade etmek için onlara fırsat vermeniz, onların fikirlerini almanız, onlara değer vermeniz onların hoşuna gidiyor (Katılımcı 8).

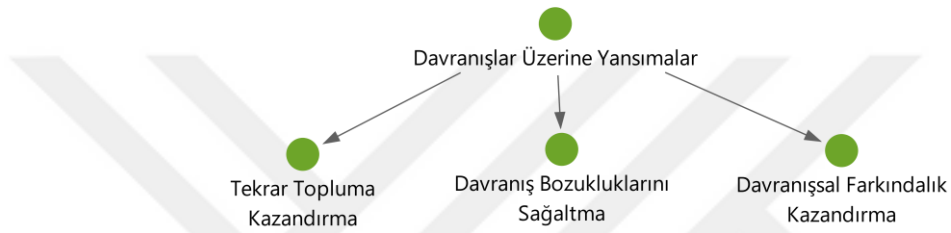
Anka Çocuk Destek Programında bireysel danışmanlıkta kendisini ifade etmekte zorlanan çocuklar için farklı stratejiler kullanılması önerilmektedir. Kullanılan tekniklerden bazıları boş sandalye tekniği, günlük tutmak ve mektup yazmaktır. İstismar mağduru çocukların duygu ve düşüncelerini ifade edebilmesi için mektup yazma yöntemi çocuklar için faydalı olmaktadır (<https://www.aile.gov.tr/media/91339/anka-cocuk-destek-programi.pdf> Erişim tarihi: 18.01.2022). Mektup yazmak, çocuğun duygu ve düşüncelerini yansıtmaya için bir araç niteliğine dönüşebilmektedir. Bazen çocuklar danışmanları ile ilgili duygu ve düşüncelerini de mektuplar aracılığıyla aktarabilmektedir. Bir katılımcı ÇODEM’de kalan bir çocuğun kendisine de mektup yazdığını ve bu mektubun içeriğinin kendisini etkilediğini şu şekilde anlatmıştır:

Bir çocuğum bana mektup yazmıştı. Hala o kâğıdı saklıyorum. “Keşke benim annem sen olsaydın, annemin vermediği sevgiyi annem senden öğrenseydi” gibi bir şeyler yazmıştı. Bu benim için çok büyük bir şeydi. İnsanın içi burkuluyor bir yerde. Annesi hakkında öyle demesi çok üzücü aslında. Sevgi görmeyince sevgi veremeyiz. Bu böyledir. Çocuklarda görmedikleri sevgiyi arıyorlar. O cümleler benim için dehşet bir şeydi. Bu cümleleri yazabilecek düzeye geldiyse çocuk, bu çok büyük bir şeydi. Hiç unutmam bunu. Kendi gönüllerinden kopup yaptıkları şeyler size çok farklı hissettirebiliyor. Güzel yani. Onlar sevildiğine inanmasa sevgi göstergesi olan mektupları, resimleri yapmazlardı. Siz bir emek, zaman harcıyorsunuz. Bir süre sonra onlarda size zaman, emek harcıyor (Katılımcı 15).

Katılımcının ifadelerinden çocukların ihtiyaç duyduğu sevgi ve ilginin danışmanları tarafından mümkün olduğunca karşılanmaya çalışıldığı anlaşılmaktadır. Psikososyal destek hizmeti kapsamında verilen emeklerin çocuğun dünyasında bir karşılığının olduğunu açıktır. Bu karşılıklardan birisi de çocuğun davranışları ile ilgilidir. Araştırmanın bir sonraki bölümünde çocukların davranışları üzerine nasıl yansımalarının olduğu açıklanmıştır.

3.3.2. Davranışlar Üzerine Yansımalar

Programın çocuklar üzerindeki yansımalarına ilişkin düşünceler temasının 2. alt teması “davranışlar üzerine yansımalar” olarak ortaya çıkmıştır. Anka Çocuk Destek Programının çocukların davranışları üzerinde olumlu yansımaları olduğu düşüncesinde neredeyse tüm katılımcılar hemfikirdir. Görüşmeler esnasında katılımcılar bu konuyu sıklıkla gündeme getirmiştir. Genellikle katılımcıların bu konu hakkında konuşurken istekli oldukları, hatta heyecanlandıkları, duygu ve düşüncelerini ifade ederken sıklıkla gülümsedikleri araştırmacının dikkatini çekmiştir.

Şekil 3.17. Psikolojik Yansımalarla İlişkin MAXMaps Grafiği.

Tekrar Topluma Kazandırma: “Hayatı Kurtuldu”

Sunulan psikososyal destek hizmetinin en temelinde çocuğun yeniden topluma kazandırılması hedefi yatmaktadır. Çocukları fiziksel, ruhsal, bilişsel, eğitsel ve sosyal yönden desteklemeye yönelik yapılan tüm çalışmalar, onların yeniden topluma kazandırılmasını sağlamaktadır.

Bu programın amacı kuruluşumuza gelen istismar mağduru çocuklarımızı örselenmiş durumlardan kurtarmak, tekrar topluma sağlıklı birer birey olarak geri döndürmek. Biz de bu program çerçevesinde hem bireysel hem de grup çalışmaları ile edindiğimiz bilgileri aktararak kendilerine destek olmaya çalışıyoruz. Çocuklarda bunun faydalarını da görüyoruz zaten. Tekrar topluma sağlıklı bir birey olarak kazandırdığımız çocuklar var çok fazla. Topluma olumlu anlamda kazandırdığımız çok çocuk olduğunu düşünüyorum (Katılımcı 3).

Psikososyal destek hizmeti, çocuğun ilk başta kuruma daha sonra da çevresine ve topluma adaptasyonunu sağladığından dolayı çocuklar yaşadıkları travmanın etkilerinden daha kolay kurtulabilmektedir. Bu sayede çocukların yeniden toplum içerisinde sağlıklı bir birey olarak yaşamaya devam edebilmeleri mümkün olmaktadır.

Çocuklar ilk geldiğinde burayı tanımıyorlar, bilmiyorlar. Uyum sorunu yaşıyorlar. Anka Çocuk Destek Programı sayesinde çocukların uyumu kolaylaşıyor. Kuruluşa uyum sağlamak, normal hayata uyumu kolaylaştırıyor. Arkadaş uyumu, sosyal hayata uyum çocukların travmaları daha kolay atlatılabilmesini sağlıyor. Aile ilişkileri de düzelmeye başlayınca normal hayata daha kolay giriyorlar. Çocuklar, yapılan çalışmalarla kendilerini daha iyi ifade etmeye başlıyor. Hayatı normalleştirmeye başlıyorlar. Bu program bazı problemleri çözmek için çocukların adım atmasını sağlıyor. Tekrar topluma kazandırıyoruz böylece çocukları (Katılımcı 1).

Bir katılımcı sunulan hizmetlerle beraber çocukların hayatlarının nasıl değiştiğini örnekler vererek şu şekilde açıklamıştır:

Çocuğu tekrar topluma kazandırmamızı kurduğumuz iyi iletişim ve yapılan hizmetler kolaylaştırıyor. Birçok çocuğu topluma yeniden kazandırdık yaptığımız çalışmalarla. Örneğin bir tane kız çocuğumuz vardı. Çocuğun annesi ve üvey babası vardı. Çocuğumuz üvey baba tarafından istismara uğramıştı. Çocuk 18 yaşına geldiğinde üvey baba ve annesi çocuğu almak istedi. Biz eğer o çocuğu aileye gönderseydik, yeniden istismarlar olacaktı. Çocuğun izinlerde tanıştığı çocuğu bizde araştırdık ve iyi biriyle bu çocuğu evlendirdik. Çocuğu o eve dönmekten kurtardık. Anne ve babayı çocuğa zarar vermeden uzaklaştırdık. Zaman zamanda çocuğu ziyaret ettik. Çocuğun iyi bir düzeni oldu, hayatı kurtuldu (Katılımcı 6).

Katılımcının verdiği örnekten de anlaşılabileceği üzere psikososyal destek hizmeti ile birlikte yeniden istismara uğrama ihtimali söz konusu olan çocukların güvenliği sağlanmakta ve çocukların kurumdan ayrıldıktan sonra da neler yaptığı, nasıl bir hayatının olduğu takip edilmektedir.

Davranış Bozukluklarını Sağaltma: “Çok Güzel Yol Kateden Çocuklarımız Oluyor”

Katılımcılar, psikososyal destek hizmeti süresince çocuklarda yaşanan duygusal değişimlerin davranış değişimini de tetiklediğini düşünmektedir.

Psikososyal destek hizmetleriyle birlikte problemleri küçükken yerinde çözmek için tabiri caizse “sorunlar küçük bir sivilceyken daha büyük bir yaraya dönüşmeden” müdahale ediyoruz. “Bir insan kazanmak bir dünya kazanmaktır.” Bu bilinçle bu görevi yapmaya çalışıyoruz. Hizmet alan çocuklardan yaklaşık %90’ı yaptıkları, yaşadıkları olumsuzluklara geri dönmüyor (Katılımcı 6).

Geri dönüşümler hep olumlu oldu. Oryantasyon çalışmaları, bireysel görüşmeler, ihtiyaç tespitleri, grup çalışmaları... Tüm bunların çocukların gelişimi üzerinde olumlu yansımaları olduğu, çocuklardaki davranış

bozukluklarını azalttığı yönünde değerlendirmeler yapıldı. Bu yüzden Anka şu anda sadece ÇODEM'lerde uygulanan çok değerli bir program... Psikososyal destek ile beraber çok güzel yol kateden çocuklarımız oluyor. Çocuğun ilk geldiği günle aileye teslim ettiğimiz gün arasında birçok farklılık oluyor. Çocuğa birçok şeyi vermiş oluyoruz. Psikososyal destek vermenin önemi o zaman bir kez daha anlaşılıyor... Genelde öfke problemi yaşayan, kaçma davranışı olan çocuklarda çok yol kat ettik. Öfke problemi olan çocukların öfke kontrolünü öğrenmesini sağladık. Bu tarz davranış sorunlarını azaltmada çocuklara katkımız oldu (Katılımcı 16).

Anka Çocuk Destek Programının bileşenlerinden birisi olan bireysel danışmanlıkta üzerinde durulan konulardan birisi çocuğun eğitim başarısını ve uyumunu arttırmaktır. Danışmanların çocuğun eğitim hayatını, okul başarılarını takip etmesi çocuklardaki davranış sorunlarının sağaltılmasına katkı sağlamakta, çocuk için oldukça faydalı olmaktadır.

Amacımız çocukları burada hapsedmek değil. Eğitim, öğretim hakkı varsa onları okulundan, eğitiminden koparmamak gerekiyor. Ben geldiğimde çocuklar açıktan okuyordu. Sonra okula gidişlerini başlattık. Okula giden çocuklar akranlarıyla ilişki kurarak birçok sorunu daha kolay atlatabiliyorlar. Özellikle bu tür kuruluşlarda bu çocuklarımızın mutlaka okula gönderilmesi taraftarıyım ve çok büyük faydası olduğuna inanıyorum. Çünkü bu konuda çocuklarla ilgili çok olumlu geri dönüşler alıyoruz. Okula gidince okul idaresi ve rehberlik servisiyle görüşmeler yapıyoruz. Sürekli çocuğun durumunu takip ediyoruz. Bu çocuğu olumlu olarak etkiliyor. Çocuktaki davranış sorunları azalıyor (Katılımcı 3).

Anka Çocuk Destek Programı çerçevesinde aile çalışmaları, grup çalışmaları ve bireysel danışmanlık yapılması “en riskli çocukların” bile “çok iyi duruma” gelmesini; ciddi davranış sorunları, patolojik davranışları olan çocukların bu davranışlardan vazgeçmesini sağlamaktadır.

Bir çocuk vardı kollarında faça izleri olan... Faça izlerinden kurtulmak için bir tedavi oldu. Bu süreçte yürütülen grup çalışmalarının çocuğumuz çok katkısı olmuştu. Aile de çok önemli. Süreç sadece burada bitmiyor. Ailenin de desteği çocuk için çok önemli. Şu anda da başka bir kuruluştaki kalıyor. Okula gidiyor. En riskli çocuklarımızdan biriydi ama şu anda çok iyi bir durumda (Katılımcı 4).

Bir tanesinin öz kıyım davranışları sona erdi. Bir çocuğum hiç okula gitmiyordu. Akademik başarısı yükseldi. Sürekli kaçan, çevresine zarar veren bir çocuğumun bu davranışları azaldı. Mental retarde olan bir tane çocuğum MEB’de çalışmaya başladı. Bunlar güzel şeyler... Bu gerçekten işin en güzel tarafı. Yapılan çabanın, gayretin meyvesini yediğimiz aşama o aşama oluyor. Çok patolojik olan, davranış bozukluğu olan çok fazla çocuklarım vardı. Her biriyle ayrı ayrı çalışmalar yaptıktan sonra birçoğunu ailesine geri

döndürebildik. Birçoğunu çocuk evleri sitesine gönderebildik ya da nakil edebildik. Bunları başarabiliyor olmak, insanı tatmin eden şeyler. Kaçan, her Allah'ın günü kendini yaralayan bir çocuğum vardı mesela. Onun akademik olarak çabaladığını görmek, bir noktadan başka bir noktaya gelmesini görmek gurur verici, bambaşka bir şeydi. Bizim için dönüşüm böyle bir şey aslında. Öz kıyım davranışı olan, patolojik davranışları olan çocukların bunlardan vazgeçmesi, içe kapanık bir çocuğun sosyalleşmesi... Bunu görmek çok güzel bir şey. Hâlâ benimle iletişime geçen çocuklar var. Birkaç tanesi çalışmaya başladı (Katılımcı 15).

Bununla birlikte katılımcılar madde bağımlılığı alanında ihtisaslaşmış ÇODEM olsa da diğer ÇODEM'lerde de sigara bağımlılığı gibi konularda çalışmalar yapıldığından söz etmiştir. Katılımcılar yapılan çalışmaların çocuklara faydalı olduğunu düşünmektedir. Katılımcılar tarafından sigaradan uzaklaşan çocukların olduğu aktarılmıştır:

Bağımlılık konusu da Anka Çocuk Destek Programı çerçevesinde verilen eğitimlerin içinde bulunuyor. Bu eğitimler sayesinde sigarayı bırakan çocuklar oldu. Bunlara şahit oluyoruz (Katılımcı 1).

Şimdilerde lise çağındaki çocukların maddeyle karşılaşma ihtimali çok arttı. Biz burada çocuklara yönelik madde eğitimi de veriyoruz. Geçen yıl Kızılay'dan gelmişlerdi sanırım. Bağımlılıkla ilgili eğitim verilmişti. Bunun gibi eğitimlerin çocuklara faydası oluyor (Katılımcı 11).

Çocukların maddeden uzaklaşması için gerektiğinde adım adım ilerleyen bir yol ilerlenmektedir. Sigarayı bir anda bırakması mümkün olamayan çocuklar için yakın bir takip yapılmaktadır:

Sigara içme saatinden banyo gününe, el yıkama alışkanlığına kadar birçok konuda çocuğun yaşamını düzenlemeye çalışıyoruz. Mesela sigara içen çocukları maddeden biraz daha uzaklaştırmak için sigara içme saatleri gibi şey belirledik. Personel eşliğinde belirli aralıklarda ve sayıda sigara içebiliyorlar. Bunu takip ediyoruz. Bunu özgürlük kısıtlaması için yapmıyoruz. Çocuğun yararı için (Katılımcı 8).

Görüldüğü üzere psikososyal destek programı çocukların olumsuz davranışlardan uzaklaşmasını sağlamaktadır.

Davranışsal Farkındalık Kazandırma: “Yaşadıklarını Yeniden Bir Süzgeçten Geçiriyor”

Anka Çocuk Destek Programına yer alan grup çalışmalarında çocuğun farklı konularda farkındalık kazanmasını sağlayacak çeşitli uygulama yönergeler

bulunmaktadır. Çocuklar kendi davranışları, ailesi ve sosyal çevresi hakkında farkındalık kazanmaktadır. Özellikle grup çalışmalarının çocuklara farkındalık kazandırmada etkisi büyüktür. Bu çalışmalarla çocukların kendini tanıması, sosyal becerilerini geliştirmesi, bilgi edinmesi, farklı bakış açıları kazanması ve olayları yeni kazandıkları bakış açısıyla düşünerek yeniden değerlendirmesi mümkün olmaktadır.

Çocuklar için kesinlikle yararlı bir program. Gerek grup çalışmaları gerek bireysel danışmanlık olsun çocuklar için çok faydalı. Grup çalışmaları çocuğun grup içerisinde farkındalığının artmasını ve kabul görmesini sağlıyor. Bilgiyi çocuklara didaktik şekilde aktarmak etkili olmuyor. Öyle yaptığınızda çocuğun bir kulağından girip diğer kulağından çıkabiliyor. Böyle etkinliklerle çocuklara bilgi vermek, anlatmak istediğini anlatmak çocuk açısından çok daha verimli oluyor (Katılımcı 2).

Grup içindeki çocukların birbirlerine olan bakış açısını değiştiriyor. Genellikle ergenlik dönemindeki çocuklarda popüler olan ve olmayan algısı vardır. Grup çalışmalarıyla bu algının değişip çocukların kaynaşmasını sağlandığı bir ortam oluşmuş oluyor. Çocuğun 1 fikri varsa çocuk grup içinde 9 fikir daha, bakış açısı daha, çözüm daha görmüş oluyor. Yani çocuğu zenginleştiren, farkındalık kazandıran bir süreç oluyor grup çalışmaları. Ona farklı bir perspektif sunuyor (Katılımcı 15).

Anka çocuklarımızın zihinlerinde bir soru işareti bırakıp onları düşündürmeye odaklanıyor. Onları düşündürmeye, farkındalık kazandırmaya sevk ediyor. Bu çocuklar için çok önemli. Anka'da biz bunu yapıyoruz (Katılımcı 3).

Psikososyal destek hizmetleri ile birlikte çocukların olumlu olumsuz olayları gözden geçirmesine yardımcı oluyoruz. Çocuklar olayları, yaşadıklarını yeniden bir süzgeçten geçiriyor (Katılımcı 6).

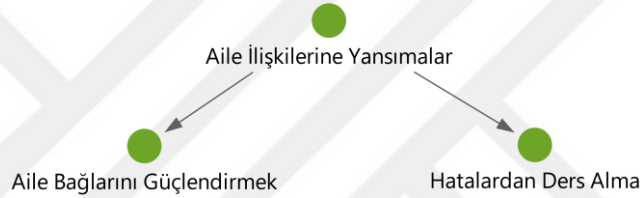
Anka Çocuk Destek Programının içerisinde önemli bir yer edinen basamaklandırma ve puan sisteminin çocukların farkındalık kazanması hususunda katkı sağladığı düşünülmektedir. Basamaklandırma ve puan sistemi, çocukların doğru ve yanlış olan davranışı ayırt edilebilmesini kolaylaştırmaktadır. Çocuklar yanlış olan davranışların neler olabileceği konusunda bir farkındalık kazanmaktadır.

Ödül dediğimiz şey etkinliklere katılma oluyor. Mesela bir hafta sonu pikniğe, sinemaya gidilmesi çocuk için ödül olabiliyor. Çocuk “eğer ki ben kuruluştan izinsiz ayrılırsam, küfür edersem, odamı toplamayıp kurallara uymazsam bu hafta sonu olan pikniğe gidemem” diyor kendi kendine. Çocuklarda bu otokontrolü sağlıyor. Çocukların kendi kendilerine bunu söylemesi, doğruyla yanlış ayırt eder hale gelmesi çok önemli. Çocukların davranışlarının sonucunda neler olabileceğini tahmin etmesi çok önemli. Onun için aslında

bunu öğretmeye çalışıyoruz. Çocuk kuruluştan izinsiz ayrıldığında o pikniğe gidemeyeceğini biliyor. Herkes gittiğinde ise “Hu... Demek ki ben kuruluştan kaçmamalıydım ya da kavga etmemeliydim. Eğer bunları yapmasaydım şimdi o pikniğe gidecektim” diyor. Yani bu sistem çocuğun hatalarını anlamasını kolaylaştırıyor diyebiliriz (Katılımcı 16).

3.3.3. Aile İlişkilerine Yansımalar

Programın çocuklar üzerindeki yansımalarına ilişkin düşünceler temasının 3. alt teması “aile ilişkilerine yansımalar” olarak şekillenmiştir. Anka Çocuk Destek Programında aile ile yapılan çalışmalar önemli bir bileşeni oluşturmaktadır. Uygun durumlarda ailenin sürece dâhil edilmesi, etkin ebeveynlik için aile çalışmalarının yapılması çocuğun aile ile olan ilişkisine yansımaktadır. Bu yansımalar “aile bağlarını güçlendirmek ve hatalardan ders almak” odağında ele alınmıştır.

Şekil 3.18. Aile İlişkileri ile İlgili MAXMaps Grafiği.

Aile Bağlarını Güçlendirmek: “Sağlıklı Bir İletişim Ortamı Oluşuyor”

Anka Çocuk Destek Programının en önemli bileşenlerinden birisi de aile çalışmalarıdır. Aile çalışmaları ile birlikte ailelerin programa katılımı sağlanmakta (herhangi bir risk bulunmuyorsa) ve psikososyal destek süreci ailenin katılımı ile devam ettirilmektedir. Bu sayede çocukların aileleri ile olan bağları güçlenmektedir.

Ailesi ile görüşmesi gerekiyorsa varsa refakatçisi, tanıdığı onunla olan bağı kuvvetlendirmeye çalışıyoruz. Faydası da oluyor. Çocukların aileleriyle olan bağları güçleniyor yaptığımız çalışmalarla (Katılımcı 7).

Çocukların ailelerine karşı daha ılımlı yaklaştıklarını, daha olumlu diyaloglar kurduklarını düşünüyorum. Aile bağları biraz daha güçleniyor. Aile içinde daha sağlıklı bir iletişim ortamı oluşuyor zamanla (Katılımcı 14).

Öyle ki meslek elemanları çocukların ailesinin araştırılmasında ve bulunmasında dahi rol oynayabilmektedir. Bununla birlikte meslek elemanları hiçbir iletişimi olmayan aile ile çocuğun bir araya gelmesine dahi aracılık yapabilmektedir. Çocuğun sadece anne ve babasıyla/çekirdek ailesiyle olan ilişkisi değil aynı zamanda

akrabalarıyla, yakın çevresiyle olan ilişkisi de meslek elemanları tarafından değerlendirilmektedir. Gerektiğinde çocuğun akrabaları ile de çalışmalar yürütülebilmektedir.

Mesela şöyle bir vakamız vardı: Annesi vefat eden gayrimeşru bir ilişkiden olan çocuğumuz vardı. Çocuk babasını bulmak istediğini, babasını çok merak ettiğini söyledi. 15 yıl sonra biz çocuğun babasını araştırdık, bulduk. Babasını bulduktan sonra uygun şartlar altında çocukla babası buluştu. İlk defa birisine baba dediğini söylemişti bize. “Bu duyguyu bana yaşattığınız için teşekkür ederim hocam” falan demişti bize. Sonradan çocuğun akrabaları ortaya çıktı. Normalde kimsesi yoktu. Bir süre sonra baba vefat etti. Çocuğumuzu babasının cenazesine götürdük. Sonra çocuğun akrabaları sahip çıktı. Aile ve akraba bağları kuvvetlensin diye ailenin olduğu yere naklini istedik. Şimdilerde çocuğumuz memur oldu hatta. Bir üniversitede memur olarak görev yapıyor (Katılımcı 16).

Hatalardan Ders Alma: “Yaptığı Hatalardan Pişman Oluyor”

ÇODEM Yönetmeliği’ne göre kültürel, manevi ve millî değerlerin çocuğa öğretilmesi danışmanın görevleri arasındadır. Bu görevle ilgili Anka Çocuk Destek Programı çerçevesinde de grup çalışmaları, bireysel görüşmeler ve çeşitli faaliyetler yapılmaktadır. Katılımcılara göre çocuklar kültürel, manevi ve millî değerleri kazandıktan sonra ailelerine yönelik yaptıkları bazı hatalardan pişman olabilmektedir:

En başta çocuklara örf, adet, gelenek ve göreneklerimizi vermeye çalışıyoruz. Bunun çocuklar üzerinde etkisi iyi yönde oluyor. Bazen çocuklar yaptıkların farkına varıyor. Ailesine yönelik yaptığı hatalardan pişman oluyor. Yaptığı hataları anlıyor. Ailesinden özür diliyor. “Aileme iftira attım, yeniden ifade vermek istiyorum.” gibi dönüşler yapabiliyorlar (Katılımcı 6).

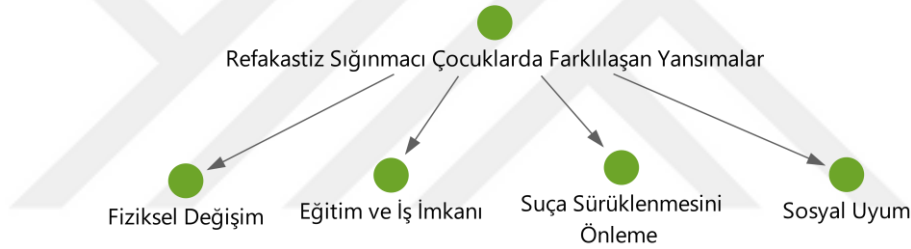
Çocukların ailelerinin özellikleri ile birlikte bu çocukların aile kavramını nasıl anlamlandırdıkları, aileleri olan iletişimleri ve aileleri hakkındaki düşünceleri Anka Çocuk Destek Programında dikkate alınan konular arasındadır. Hatalarından ders alan çocuklar, yapılan mesleki çalışmalarla birlikte ailenin güvenli bir alan olduğuna dair bir inanç geliştirmektedir.

Çocukları bir süre sonra güvenli alan kavramını, aileyi daha iyi anlamlandırmış olarak görüyoruz. Özellikle evden izinsiz ayrılarak istismara uğramış çocuklar ile aile bireyleriyle çatışma yaşadığı için özellikle sosyal medya üzerinden tanıştıkları kişiler tarafından istismar edilmiş çocuklar için bunu söylüyorum. Bu çocuklar ailenin güvenli bir alan olduğunu daha iyi

anlıyorlar. Tabii ki bu anlamlandırmalara reşit olduktan sonra bir anda olmuyor. Tüm bunları yapılan mesleki çalışmalar etkiliyor (Katılımcı 5).

3.3.4. Refakatsiz Sığınmacı Çocuklarda Farklılaşan Yansımalar

Programın çocuklar üzerindeki yansımalarına ilişkin düşünceler temasının 4. alt teması “refakatsiz sığınmacı çocuklarda farklılaşan yansımalar” olmuştur. Psikolojik yansımalar, davranışlar üzerine yansımalar, aile ilişkilerine yansımalar alt temalarında hizmetten yararlanan tüm çocuklar üzerinden yapılan değerlendirmeler anlatılırken, refakatsiz sığınmacı çocuklarda farklılaşan yansımalar alt temasında yalnızca refakatsiz sığınmacı çocuklarla ilgili etkilerden bahsedilmiştir. Refakatsiz sığınmacı çocukların kültürlerinin ve deneyimlerinin farklılaşması gerçeği psikososyal destek hizmetinin onlar üzerindeki yansımaların da bazı noktalarda farklılaşmasına neden olmuştur. Bu farklılıklar fiziksel değişim, eğitim ve iş imkânı, suça sürüklenmesini önleme ile topluma uyum bağlamında ele alınmıştır.

Şekil 3.19. Refakatsiz Sığınmacı Çocuklarda Farklılaşan Yansımalarla İlişkin MAXMaps Grafiği.

Fiziksel Değişim: “Garibanlıklarını Yeniyorlar”

Diğer çocuklardan farklı olarak refakatsiz sığınmacı çocukların özellikle büyük bir fiziksel değişim yaşadığı görülmektedir. Kültürel faktörlerin de etkisiyle birlikte çocuklardaki temizlik anlayışının çok farklı olduğu, katılımcılar tarafından söz edilen konular arasındadır. Yapılan çalışmalar sonucunda çocukların temizlik anlayışında olumlu manada değişmelerin olduğu, çocukların temizliklerine daha fazla dikkat ettiği, yeme içme alışkanlıklarının da düzelmesiyle fiziksel olarak tamamen farklılaştıkları anlaşılmıştır.

Değişim söz konusu çocuklarda. Gözleri açılıyor burada. Garibanlıklarını yeniyorlar. Bir çocuğumuz vardı mesela. Ya çocuk o kadar zayıftı ki... Somalilere benziyordu. Gözümüzün önünde çocuk serpildi, kilo aldı. Konuşması, giyimi her şeyi değişti. En dip örnek benim için odur hep. Şefkatle yaklaştık biz çocuğa. Mesela temizlik Afganlarda, Suriyelilerde çok

önemli değil... Yine başka bir örnek vereyim. Ben çocuğa duş takip çizelgesi oluşturdum. Çocuğun hangi saatte duşa girdiğini bile takip etmem lazım. Yaklaşık 3 aydır takip ediyoruz. Takip etmezsek 10 gün girmez mesela. Temizlik konusunda çok yol kat ediyoruz (Katılımcı 7).

Çocuklarda genelde temizlik hijyen noktasında, yeme içme alışkanlıkları konusunda ilk geldikleri zamanla 3 ay sonrası arasında çok büyük fark oluyor. Çocuklar giyim kuşamlarına, yemelerine içmelerine ve öz bakımlarına daha çok dikkat eder hale geliyorlar. El, tırnak gibi temizliklerine daha çok dikkat ediyorlar... Hem beslenme şekliyle hem beslenme içeriğiyle daha iyi yönde değişimler sağlanıyor (Katılımcı 13).

Katılımcıların söylemleri danışmanların çocuklara kişisel bakımıyla, tertip, düzen ve temizlikle ilgili sorumluluklar vermesinin, bu konularda olumlu alışkanlıklar kazandırmasının faydalarını gösterir niteliktedir. Görüldüğü üzere özellikle danışmanın bu görevleri refakatsiz sığınmacı çocuklarda daha da önem arz etmektedir.

Eğitim ve İş İmkânı: “Okula mı İşe mi Gitmek İstersin?”

Refakatsiz sığınmacı çocuklarda farklılaşan konulardan birisi de çocukların eğitim hayatına katılımı ve mesleki eğitime yönlendirilmesidir. Kimlik sorunu gibi problemlerle yüzleşen refakatsiz sığınmacı çocuklar, okula devam etmek istediklerinde de denklik sorunuyla karşılaşabilmektedir. Böyle bir sorunla karşılaşıldığında İl Millî Eğitim Teşkilatı ile iş birliği yapılmakta ve denklik kabulü sağlanmaktadır. Aynı zamanda çocukların mesleki bilgi, beceri ve deneyim kazanmasını sağlayacak çalışmalara önem verilmektedir. Çocuklar mesleki, bilgi ve beceri kazanabilecekleri mesleki ve teknik eğitim veren liselere yönlendirilmektedir. Çocuklar bu liselerde gerekli mesleki eğitimi almakta ve yaşlarına uygun, resmî işlerde ücret karşılığında çalışarak deneyim kazanmaktadır.

Çocuklar kuruma ilk geldiğinde “Okula mı işe mi gitmek istersin?” diye soruyoruz. İş derken mesleki teknik Anadolu liseleri var. Mesleki eğitim veren liseler yani. İş derken onları kastediyorum. İş dediğimiz zaten okul aslında orası da. Buradaki 14 çocuğumuz işe gidiyor ama aynı zamanda 1 günde, cumartesi günleri de okula gidiyor. Bunların hepsi resmî yani. Resmî olmayan bir dönercide çalışsın, lokantada çalışsın gibi bir şey yok yani. Meslek edindirme programı bizim yaptığımız. Hesap açtırıyoruz bankadan. Ücretleri banka hesabına yatıyor. Çocuklara meslek edinmeleri için yardım etmeye çalışıyoruz. Çocuk boş durmasın diye çabalıyoruz (Katılımcı 9).

Çocuğun mesleki eğitime mi yoksa normal liseye mi gönderileceği konusunda çocuğun fikri önemsenmektedir. Katılımcılar, çocuk için değil çocuk ile birlikte karar verdiklerini anlatmışlardır.

Çocuğun isteğini çok dikkate alıyoruz. Çocuğun kendisine yük olmayacak yasal işlerde çalışması için yönlendiriyoruz. Ayakkabıcılar sanayide çalışıyorlar. 5 gün işe, 1 gün okula gidiyorlar (Katılımcı 13).

Çocuğun isteği doğrultusunda çocuğu işe ya da okula kaydettiriyoruz. İş dediğimizde Mesleki ve Teknik Anadolu Liseleri. Eski adıyla çıraklık okulları. Burada çocuklar beraber karar veriyoruz. Çocuğun özelliklerini de göz önünde bulundurarak planlamasını yapıyoruz (Katılımcı 10).

Danışmanlar eğitime devam eden çocukların okula devamsızlık durumlarını, okul/iş ile ilgili sorunlarını yakından takip etmektedir. Çocukların kayıtlı oldukları okulla iletişim halinde olunmakta, okuldaki PDR öğretmeni/çocuğun çalıştığı yerdeki işveren ile iş birliği yapılmaktadır.

Okula giden çocukların devam durumlarını da takip ediyoruz sürekli. Bize mesaj geliyor okuldan çocuğun devam bilgisini veren. Bir durum olduğunda sınıf öğretmeni arıyor. Çocuğun ihtiyaçları ile bilgi veriyor. Biz de bunları karşılamaya çalışıyoruz (Katılımcı 11).

Çocuklarda ilk başlarda uyum sorunu oluyor. Bu yüzden işverenle de konuşuyoruz. Uyum sürecini kolaylaştırmak için işverene de bilgi veriyoruz. Belirli bir süre geçtikten sonra çocuklar “İş nedir, mesai nedir?” her şeyi öğreniyorlar. Bizim buradan ayrılan çocukların çoğu iş sahibi. Sanayide çalışıyorlar. Bu çocuklar zamanla usta seviyesine geliyorlar. Çocuklar sanayide nereye gitse iş bulacak seviyeye geliyorlar (Katılımcı 9).

Çocukların mesleki bilgi, beceri ve deneyimleri kazanması onları genel iyilik halini de olumlu yönde etkilemektedir. Bir nevi ekonomik özgürlük elde eden çocuklar, öz güven sahibi olmaktadır. Bir katılımcı bu durumu şu şekilde anlatmıştır:

İlk geldiğimde çocukların kendilerine güveni yoktu. Sürekli telefonla, televizyonla ilgileniyorlardı. Paraları da olmayınca yapacakları bir şey yoktu. İş, okul olayı başlayınca çocuklara bir öz güven geldi. Çocuklar bir şeyler yapabileceğini, başarabileceğini anladı. Kendi kazandığı parayla çocuğun kendine bir kıyafet alması, ailesine para göndermesi onun öz güvenini arttırdı... Birincil olarak çocukta öz güven duygusu gelişiyor. Çocuk buradan çıkınca nasıl davranması gerektiğini, neler yapacağını, yapabileceğini öğreniyor. İleriye yönelik neler yapacağını planlamayı öğreniyor. Çocuk yurttan ayrılırken ne yapacağım ne edeceğim diye endişe yaşamıyor (Katılımcı 9).

Suçta Sürüklenmesini Önleme: “Biz Bıraksak, Çocuk Daha Farklı Davranacak”

Bilindiği gibi refakatsiz çocuklar fiziksel ve psikolojik ihtiyaçları karşılanamadığında ve yaşadıkları sorunlara bir çözüm üretilemediğinde suçta doğrudan ya da dolaylı olarak yönelebilmektedir (Tapan ve Derin 2019). Bu yüzden refakatsiz sığınmacı çocukların ihtiyaçlarının ve sorunlarının tespit edilmesi, gerekli müdahalelerin yapılması gerekmektedir. Katılımcıların bir kısmı refakatsiz sığınmacı çocuklar için hizmet veren ÇODEM’lerde yapılan uygulamalar sonucunda, birçok çocuğun suçta sürüklenmesinin önüne geçildiğini vurgulamıştır:

Refakatsiz sığınmacı çocuk 18 yaşına kadar burada kalabilir. 18 yaşını doldurduğunda dışarı bıraktığımızda ne yapacak? Bu çocuk ne olacak? Topluma zarar mı verecek? Kendine zarar mı verecek? Cebinde parası olmazsa nasıl bir yol seçecek? Belki birini gasp edecek, belki yanlışla gidecek. Çocuk bunu yapmasın diye çocuğu işe gönderiyoruz. Bu sayede çocuklar hiç zorlanmadan hayatına devam ediyor. Anında ev tutabiliyor mesela. Çünkü çocuğun cebinde para var. Burada kalan çocukların ceplerinde para var. Bu çok önemli bir nokta... biz bıraksak, çocuk daha farklı davranacak. Belki suçta bulaşacak, suç işleyecek (Katılımcı 7).

Çocuklar işe, okula gidince burada olumsuz davranışlarda bulunmaya, suç işlemeye, kavga etmeye, dövüşmeye halleri kalmıyor... Ben hem çocuğa hem ülkemize faydalı olacağını düşünüyorum burada verilen hizmetlerin. Çocuk 18 yaşını doldurdu. Eee... Avrupa’ya da gidemedi. Ne olacak? Bir gün geçti, iki gün geçti. Çocuğa ekmek lazım, yemek lazım. Ne yapacak bu çocuk? Bu sefer çocuk “Hırsızlık mı yapsam gasp mı yapsam?” diye düşünmeye başlayacak. Oluyor işte... İstanbul’da, İzmir’de bu tür olaylar oluyor. İşsizlikten o yolu seçiyorlar. Boşluğa düşüyorlar. Buradaki hizmetle aslında çocuğun suçta sürüklenmesinin önüne geçmeye çalışıyoruz. Hem meslek edinmiş oluyor. Kendine ve başkasına zarar vermesin diye çabalıyoruz (Katılımcı 9).

Katılımcıların söylemlerine bakıldığında, sunulan psikososyal destek hizmetinin meslek elemanları tarafından faydalı olarak kabul edildiği görülmektedir. Çocuk suçluluğunu önlediği için çocuğun mesleki eğitime yönlendirilmesinin önemli olduğu vurgulanmıştır.

Sosyal Uyum: “Bir Katalizör Görevi”

Ebeveynlerinden, sevdikleri kişilerden ve mekânlardan ayrı düşen refakatsiz sığınmacı çocuklar göç öncesinde, sırasında ve sonrasında farklı travmalara maruz kalabilmektedir. Sağlıklı yaşamdan, eğitim imkânlarından uzakta olan ve barınma gibi temel ihtiyaçlarını dahi karşılayamayan bu çocuklar, çok geniş bir yelpazede

şekillenen farklı risklerle karşı karşıya kalmaktadır. Bu karşılaşılan riskler ve yaşanan travmalar çocukların topluma uyumu zorlaştıran unsurlardır. ÇODEM’de kalan çocukların adaptasyon sorununu çözmeye yönelik birtakım çalışmalar yürütülmektedir. Yapılan çalışmalar sonucunda çocuklar olası risklerden uzaklaştırılmakta ve yaşadıkları travmanın izlerinden yavaş yavaş kurtulmaktadırlar. Bu süreç kolay olmasa da çocuklar zamanla uyum sağlayabilmektedir.

Sosyal hayata uyum meselesinde yaptığımız çalışmalarla çocuğun oryantasyonunu sağlıyoruz. İlk önce çocukla tanışıp çocuğun yatağını, odasını genişleyerek kuruluştaki, kuruluş çevresindeki diğer kuruluşları, yönünü kaybettiği zaman ya da bir sıkıntı yaşadığı zaman gitmesi gereken rotanın neresi olduğu anlatıyoruz. Bireysel görüşmelerde bunu çocuğa anlatıyoruz (Katılımcı 13).

Çocukların sağlıklı gelişimlerini desteklemek amacıyla çocuklara anlatılıp öğretilen görgü kuralları, toplumsal ve kültürel kurallar aynı zamanda topluma uyum sağlamayı da kolaylaştırmaktadır.

Çocuklar işyerlerine gidiyorlar mesela. Örf, adet, gelenek ve görenekleri çocuklara öğrettiğimiz için çocukların uyumu kolaylaşıyor. Güven duygusu olduğu için çocuklar daha sağlıklı diyaloglar kuruyorlar okulda, işte. Mesela bir çocuk büyüklerinin yanında bacak bacak üstüne atmanın, sigara içmenin pek hoş karşılanmadığını öğrendiğinde okulda öğretmenine karşı ona göre davranıyor. Bu da uyumu kolaylaştırıyor. Çocuk okula gidince müdürün yanında eli cebinde girmiyor (Katılımcı 9).

Türk toplumunun yapısına uygun olarak çocuklara bir rol model gibi davranmaya çalışıyoruz. Benim en çok önem verdiğim adabı muâşeret. Günümüz tabiriyle görgü kuralları. Biz çocuklara bunu kazandırmaya çalışıyoruz. Toplum kurallarını öğretmek, görgü kurallarını çocuğa anlatmak topluma uyumunu da kolaylaştırıyor (Katılımcı 12).

Farklı ülkelerden gelen çocuklar arasında da bazen kültürel farklılıklar sebebiyle uyum sorunları yaşanabilmektedir. Bu noktada danışmanlar farklı milletlerden gelerek bir arada yaşayan çocukların arasındaki uyum sorunlarını da ortadan kaldırmaya çalışmaktadır. Çocuklara kültür tanıtımlarının yapılması, onların hem arkadaşlarla hem de toplumla daha kolay bütünleşmesini sağlamaktadır.

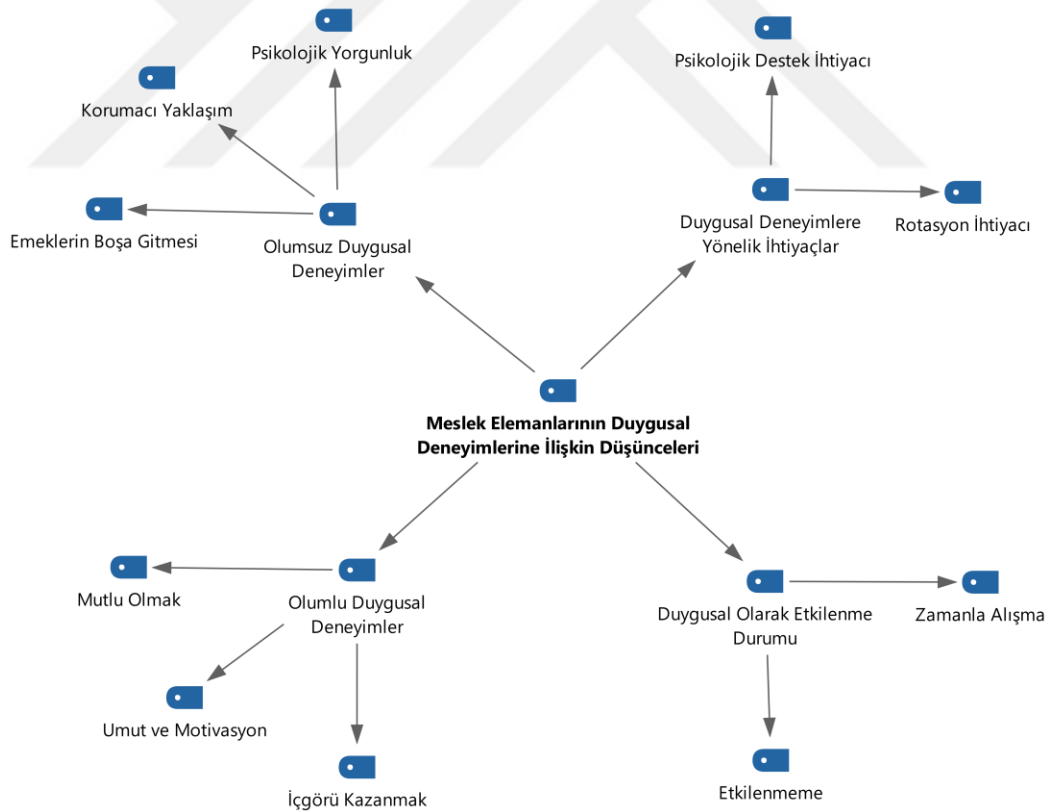
Çocukların bir kelimeye yüklediği anlamlar bizim yüklediğimiz anlamdan bazen çok farklı olabilir. Mesela bir çocuk vardı. Onun ismi diğer kültürlerde maymun demekmiş. Biz bunu sonradan öğrendik. Diğer çocuklar o çocukla dalga geçmişti. Farklı milletlerden çocuklar bir arada kalıyor. Çocuklar arasında da dil, kültür farkından dolayı değişiklikler, yanlış anlamalar çatışmalar vs. olabiliyor zaman zaman. Bunu izah ediyoruz çocuklara, yanlış

anlaşılmalari düzeltiyoruz. O zaman bir katalizör görevi görmek lazım. Biz arkadaşlar arasındaki uyumu da kolaylaştırmak için çalışıyoruz. Farklı uyruklardan olan çocukların arasındaki koordinasyonunu, uyumunu sağlamaya çalışıyoruz (Katılımcı 12).

Bizim kültürümüz ister istemez daha farklı. Özbekistan tarafından gelenler bizim kültürümüze daha yakın. Afganistanlılarda kendi içinde bile çok farklı gruplar var. Kendi içlerinde de çatışma yaşayabiliyorlar. Eğer biz onların inançlarına mezhep farklılıklarına hoşgörüyle yaklaşınca çocukların davranışları olumlu yönde değişiyor. Tüm bunlar çocukların uyum sürecini kolaylaştırıyor. Çocuklar birbiriyle kaynaşıyor (Katılımcı 10).

3.4. Meslek Elemanlarının Duygusal Deneyimlerine İlişkin Düşünceleri

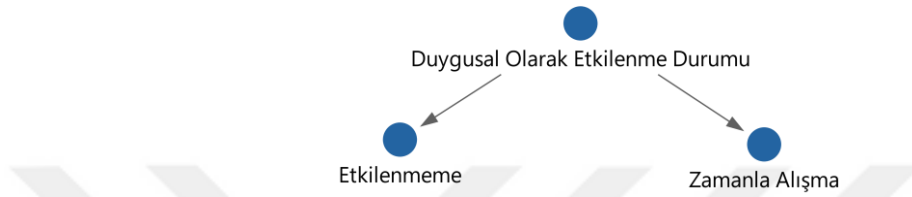
Araştırmaya katılan meslek elemanları, çocuklarla çalışmalar yaparken farklı duygusal deneyimler yaşadıklarını anlatmıştır. Bu anlatılar doğrultusunda şekillenen “duygusal olarak etkilene durumu, olumlu duygusal deneyimler ve olumsuz duygusal deneyimler” alt temaları çerçevesinde meslek elemanlarının konu ile ilgili düşünceleri ele alınmıştır.

Şekil 3.20. Meslek Elemanlarının Duygusal Deneyimlerine İlişkin MAXMaps Grafiği.

3.4.1. Duygusal Olarak Etkilenme Durumu

Meslek elemanlarının duygusal deneyimlerine ilişkin düşünceleri temasının 1. alt teması “duygusal olarak etkilenme durumu” olmuştur. Katılımcılardan bazıları ÇODEM’de çocuklarla çalışırken ve onlara psikososyal destek hizmeti sunarken duygusal olarak etkilenmediğini ya da ilk başlardaki etkilenme durumlarından kurtularak zamanla alıştıklarını ifade etmişlerdir. Duygusal etkilenme durumu bu iki bağlamda değerlendirilmiştir.

Şekil 3.21. Duygusal Olarak Etkilenme Durumuna İlişkin MAXMaps Grafiği.

Etkilenmeme: “Ama Bilinçaltında Neler Dönüyor Bilemem”

Meslek elemanlarından bazıları çocuklara psikososyal destek vermenin, onlarla çalışmalar yürütmenin kendilerini etkilemediğini düşünmektedir. Fakat etkilenmediğini düşünen katılımcılar dahi karşılaştıkları vakaları “ağır” olarak nitelendirmektedir.

Duygusal olarak ağır, yoğun bir yer. Bazı hikayeler var gerçekten çok ağır. Ama beni çok etkilemiyor. Biraz mesleki olarak yaklaşılabiliyorum. İllaki etkiliyor ama özel hayatımı çok etkilemiyor. Bu kapıdan çıkınca başka bir hayat başlıyor. Benim üzerimde olumsuz bir etkisi yok. Duygusal olarak aklımda bir soru işareti yok. İnşallah daha iyisini yapabilirim diye düşünüyorum. Enerjim yettiği kadar çabalıyorum (Katılımcı 7).

Açıkçası ben duygusal olarak etkilenmiyorum. Şu an geriye dönüp baktığımda hikayesini hatırladığım bir çocuk olmadığını söyleyebilirim (Katılımcı 15).

Burada çalışırken duygusal olarak çok etkilenmiyorum. Olaylardan çok etkilendiğimi söyleyemem. Olaylara profesyonel yaklaşımaya çalışıyorum. Çözüm odaklıyım. Sorunlara da olumlu olarak yaklaşımaya çalışıyorum. Çocuklarla çok çatışmaya girmek istemiyorum. Ergenlikle ilgili yapılan bir sürü araştırma var. O araştırmalarda ergenlerin özellikleri belli oluyor. Bende çocukların ergenlikte olduğunu, belirli özellikleri olduğunu düşünerek ona göre yaklaşımaya çalışıyorum (Katılımcı 11).

Çocuklarla çalışırken en ağır vakalarla da karşılaştım. Fakat bu bizim bir işimiz. Profesyonel yaklaşmak zorundayız. Biz bu vakalarla kendimizi

bağdaştırdığımız zaman hata ederiz. Hata işlemeye başlarız. Küçük hatalar da büyük hataları getirir. Ondan dolayı çok profesyonel yaklaşmayı tercih ediyorum. Öyle yaklaşmam gerekiyordu. Bunun bilincindeydim. Psikolojik olarak bir destek almaya ihtiyaç duymadım (Katılımcı 13).

Katılımcıların anlatılarından da anlaşılabilceği üzere duygusal olarak etkilenmeme durumu “mesleki bakabilmek, profesyonel yaklaşmak” ile ilişkilendirilmiştir. Profesyonel bir yaklaşım sergilenmezse farklı sorunların ortaya çıkacağı gerçeği katılımcılar tarafından benimsenmiştir. Bunun yanı sıra bir katılımcı “bilinç düzeyinde etkilenmemekten” söz etmiştir. Bu durum dikkat çekicidir. Çünkü katılımcı etkilenmediğini ifade etse de aslında etkilenmediği durumu/olayı bilinçaltını etkileyebilecek bir durum/olay olarak kabul etmektedir.

Herhangi bir psikososyal destek alma ihtiyacı duymadım. Bilinç düzeyinde çok fazla etkilendiğim söylenemez ama bilinçaltında neler dönüyor bilemem (Katılımcı 14).

Katılımcıların söylemleri sorgulanması gereken noktaları içermektedir. Çünkü etkilenmediğini ifade eden katılımcılar birçoğu olumlu ve olumsuz duygusal deneyimler konusunda da paylaşımlarda bulunmuşlardır. Bu bağlamda katılımcıların kendi duygusal deneyimlerini değerlendirme konusunda zorluk yaşadığı söylenebilir.

Zamanla Alışma: “Düşünsenize, Sen Güçsüzsün, Çocuk Güçsüz...”

Katılımcılar çocuklarla çalışma yapmaya başladıkları ilk dönemlerde daha duygusal olduklarını, daha duygusal tepkiler verdiklerini, daha çok etkilendiklerini düşünmektedir. Fakat zaman içerisinde deneyim kazandıkça bu etkilenme düzeyinin azaldığı görülmektedir.

Çocukların buraya geliş öyküleri çok farklı. Gözümde canlanıyor o geliş öyküleri. Artık klasikleşiyor. O duygulara alıştık. İlk duyduğumuz şeyleri çok da yaşamıyoruz (Katılımcı 7).

İnsan olarak etkilenmemek mümkün değil. Ama geliş nedenini bildiğimiz için olaylar karşısında duygularımızı kontrol etmeye çalışıyoruz. Bir ebeveyn olarak bazen bizi derinden etkileyen olaylar oluyor. İstiyoruz ki hiç olmasın ama oluyor... Zamanla tepkilerimiz de değişiyor, alışıyoruz. Deneyim kazandıkça daha objektif bakabiliyoruz (Katılımcı 3).

İlk zamanlarda çok etkileniyordum. Daha sonra alışmaya başladım. İş olarak kabul etmeye başladım (Katılımcı 6).

ÇODEM'e ilk geldiğim zamanlarda daha duygusaldım. Daha çok içselleştiriyordum durumları. Zaman geçtikçe daha profesyonel bakmaya başladım. Düşünsenize, sen güçsüzsün, çocuk güçsüz... O zaman kim güçlendirecek bu çocuğu? “Tamam, ben bu mesleği yapıyorum. Çocukları güçlendirmek için buradayım. Çocuklara daha iyi hizmet vermek için çalışıyorum. O zaman daha iyi olmalıyım. Daha güçlü olmalıyım ki çocukları daha çok güçlendirebileyim” gibi bir bakış açısıyla devam ediyorsunuz (Katılımcı 16).

İlk geldiğimde daha duygusal tepkiler veriyordum, öyle hissediyordum. Duygusal olarak yoruluyordum. Çok fazla öykü dinliyordum. Zaman geçtikçe normalleştirmeye başladık (Katılımcı 1).

Görüldüğü üzere katılımcılar zamanla farklı vakalara, çocuklarla ilgili travmatik yaşam öykülerine alışmakta ve daha profesyonel hizmet verme çabası içerisine girmektedir. Fakat bu alışma ve normalleştirme üzerinde düşünülmesi gereken bir konudur. Çocuklarla ilgili travmatik yaşam öykülerini profesyonellik çabasıyla dahi olsa normalleştirmek farklı riskleri ortaya çıkarmaktadır.

3.4.2. Olumlu Duygusal Deneyimler

Meslek elemanlarının duygusal deneyimlerine ilişkin düşünceleri temasının 2. alt teması “olumlu duygusal deneyimler” olarak ortaya çıkmıştır. Meslek elemanlarının çocuklara psikososyal destek hizmeti sunması, çocukların sorunlarının tespitine ve çözümüne yardımcı olması onların duygu durumlarını olumlu manada etkilemektedir. Bu bölümde olumlu duygusal deneyimler araştırma öznelерinin bahsetmiş olduğu “umut ve motivasyon, içgörü kazanmak ve mutlu olmak” konuları çerçevesinde ele alınmıştır.

Şekil 3.22. Olumlu Duygusal Deneyimlere İlişkin MAXMaps Grafiği.

Umut ve Motivasyon: “Bir Tane Deniz Yıldızı Kurtulmuş, Denizine Dönmüş Oldu”

Psikososyal destek hizmeti sonucunda çocukla ilgili elde edilen olumlu gelişmeler meslek elemanlarının motivasyonu arttıran bir faktör olarak

görülmektedir. Meslek elemanlarının çocuklarda yaşanan bu olumlu etkileri görmesi, onlar için bir güç, motivasyon kaynağı olmaktadır.

Bazı çocukların farklı bir hayat çizmesi umudumuzu arttırıyor. Geri dönüşler görmek çok güzel. Uzun vadede haber gelince çok mutlu oluyorsunuz. Hayatta ne olursa olsun çocuklardan ümidi kesmemek gerektiğini anlıyorsunuz. Tüm bunlar başka bir çocuk için çalışırken motivasyon sağlıyor (Katılımcı 1).

Yaklaşık %75 oranda burada yaptığımız hizmetlerin olumlu etkilerini görüyoruz. Bunları görmek, bizlere mutluluk ve güç veriyor. İşimize dört elle sarılıyoruz. Çocuklardan kurumdan ayrıldıktan sonra işe girenler oluyor. İş güç sahibi olan çocukları görüyoruz. Bunları görünce manevi bir haz duyuyoruz. Çalışma aşkımız artıyor. Çocukların iyileşmesi, iş güç sahibi olması, hayatlarına güzel şekilde devam etmesi bizim için motivasyon kaynağı oluyor (Katılımcı 6).

Bir çocuğun geleceğinin değiştiğini gördüğünüzde gerçekten sizin için de çok keyifli süreç başlıyor. En azından diyorsunuz ki "Bir tane deniz yıldızı kurtulmuş, denizine dönmüş oldu." Bu güzel bir durum. İnsana neşe, mutluluk, gurur veriyor. İnsan kendine "Helal olsun, başardın" diyor yani. O yüzden bunlar güzel, tatlı şeyler. Genelde sosyal medya üzerinden ulaşıyorlar. Onların geri dönüşleri, mesajları, söyledikleri çok güzel oluyor. İnsan "tamam o kadar çabaladım, düşündüm, mesai gözetmedim ama onun karşılığını aldım" diyebiliyor. Zaten oradaki amaç bir hayatın kurtulması. O hayat kurulduğunda sen daha da güçleniyorsun açıkçası. Onların güzel haberlerini almak kıymetli. "İyi ki hayatıma dokundunuz. Çok farklı bir yeriniz var" demeleri çok kıymetli. Bunlar bizi motive eden kaynaklarımız aslında. Bizim ayakta durmamızı, daha güçlü hizmet verebilmemizi sağlayan şeyler (Katılımcı 15).

Katılımcı 15 yaşadığı “keyifli süreçten” söz ederken sıklıkla gülümsemiş ve cümlelerini heyecanla kurmuştur. Bu durum, katılımcının içinde bulunduğu pozisyonda gerçek anlamda umut ve motivasyon taşıdığını göstermektedir. Başka bir katılımcı çocukların kurumdan ayrıldıktan sonra bile kendilerine değer verdiğini, sözlerinin onlar için kıymetli olduğunu gördüklerinde tüm yorgunluklarının silindiğini, bu mesleği yapmaktan memnuniyet hissettiğini paylaşmıştır:

Buradan gidip de şu anda yurt dışında olan çocuklarımız var. Zaman zaman arayıp bizi soruyorlar. Bir yakınım vefat ettiğinde sosyal medya üzerinden yakınımın vefatını öğrenmiş Amerika’dan çocuğumuz. Arayıp bana başsağlığı diledi. Bu beni gerçekten duygulandırdı. Dedim ki “demek ki dünyanın neresinde olursa olsun çocuk isterse bize ulaşabiliyor. Demek ki biz o çocuğun hayatına dokunmuşuz”... Mesleğin tüm yorgunluğunun yanı sıra bunlar bizi dinlendiren taraflar oluyor. “İyi ki hizmet etmişiz, karşılığını görüyoruz” diyoruz böyle şeyler olunca (Katılımcı 10).

Katılımcı 10, çocukla olan anısını gülümseyerek anlatmıştır. Çocukların kurumdan ayrıldıktan sonra da sınırlar ötesinden bile danışmanları ile iletişim kurmaya devam edebildikleri görülmektedir.

İçgörü Kazanmak: “Daha Fazla İçgörü Sahibi Oldum”

İçgörü kazanmak, bir danışmanın çocuklarla ilgili farklı vakalarla karşılaşması neticesinde olabilmektedir. ÇODEM’de onlarca çocuğun yaşam öyküsünü dinleyen ve onlarca çocuğun hayatına dokunan danışmanlar farklı bakış açıları kazanmakta, kendi gücünün ve yeterliklerinin farkına varmaktadır.

Ben işimi severek yapıyorum. İşin açıkçası çok uzun yıllar burada çalışmadığım için duygusal olarak hangi noktada olduğumdan habersizim. Çok çeşitli vakalarla karşılaşıyorum. Bu bizim işimizi zenginleştiriyor. Çocuklarla çalışmak güzel. Evet travma öyküleri depresif noktaya itiyor ister istemez. Aynı zamanda da şükür sebeplerine ittiği noktalar da oluyor. Ben çocuklarla ilgili biraz daha fazla içgörü sahibi oldum. Çocukların dünyalarını daha iyi anlamaya başladım. Ne kadar farklı çocuklar olduğunu anladım. Bir de çocukluğun erken döneminde ne verirsene büyüklüğünde de onu görüyorsun. Biz resmen onu görüyoruz burada. Onu daha net keşfettim. Bu anlamda değişik deneyimlerim, içgörülerim oldu (Katılımcı 8).

Görüldüğü üzere danışmanlar için çocuklarla çalışmak farklı keşiflere ve bakış açıları kazanmaya kapı aralamaktadır.

Mutlu Olmak: “Paha Biçilemez Bir Şey”

Her iki ÇODEM’deki katılımcıların büyük çoğunluğu çocuklara psikososyal destek vermenin ve bu destek sonucunda onlardaki gelişmeleri gözlemlemenin mutluluk verici bir deneyim olduğundan söz etmiştir. Rehabilitasyonunu tamamlayan çocukların olması, çocukların yeniden toplumsal hayata kazandırılması mesleki doyumu arttıran olaylar olarak bahsedilmiştir.

Travmatik yaşantısı büyük olup da kısa sürede rehabilitasyon sürecini tamamlayan çocuklar oluyor. Bazen rehabilitasyonunu tamamlayıp başka kurumlara giden çocukların haberlerini alıyoruz. İyileşip iş gücü sahibi olan çocukları duymak, onların haberini almak beni mutlu ediyor (Katılımcı 2).

Çok güzel çalışmalar yaptık. Çocukları okula kaydettirdik. Rehabilitasyonunu tamamlayıp kuruluştan ayrılan bir sürü çocuğumuz oldu. Bunu görmek çok güzel. Bir kere buradan evime huzurlu gidiyorum. Çocuğa yönelik iyi şeyler yapınca biz haz duyuyoruz, mutlu oluyoruz. İnsan bir şeyler yapınca mutlu oluyor (Katılımcı 9).

Çocukların bir şeyler öğrenmesi, bilgi, görgü olarak davranışsal olarak duygusal olarak kazanımlar elde etmesi bizde de duygusal olarak doyum sağlıyor. Bizi mutlu ediyor (Katılımcı 11).

Çocuk aileye teslim edildiğinde, rehabilitasyonunu tamamladığında mesleki doyumunu o zaman hissediyoruz. Ailesine teslim ettiğim çocuklardan olumsuz bir geri dönüş olmadı. Bunu bilmek, onların iyi olduğunu görmek beni çok mutlu ediyor (Katılımcı 4).

Meslek elemanlarının dezavantajlı konumdaki çocuklara psikososyal destek hizmeti sunarken mutluluk duymasının altında bazen dini duygular yatabilmektedir. Bir meslek elemanı çocuklarla ilgili sevdiği, mutluluk duyduğu olaylardan şu şekilde bahsetmiştir:

En çok sevdiğim şey şu ama: Bir çocuk kuruma geliyor. Bir çocuğun buraya geliş süreci yaklaşık 1-2 ay süresinde oluyor. Afganistan'dan Pakistan'dan yola çıkıp gelmiş. 2 ay olmuş. Çok dramatik şeyler yaşamış oluyor. Ben direk çocuğun numarasını sorup ilk olarak çocuğu annesiyle konuştururum, görüştürürüm. Çünkü annesi çocuğunun sağ olup olmadığını bile bilmiyor. Onların ilk görüşme anında kelimeler kıfayetsiz kalıyor. Muazzam bir şey... Çocuk her gördüğünde dua ettiğini söylüyor. Bu muazzam bir şey. İnsan kaç insandan dua alır? Kendi annesinden, birkaç kişiden... Ama sınırlar ötesi yerlerden dua ediliyor. Dil sıkıntısı oluyor. Ama en kötü emoji gönderiyor. Ellerini açmış, dua emojisi atıyor. Bu çok müthiş bir şey. Paha biçilemez bir şey. Beni çok mutlu eden bir şey... Bizim kurumlarda cennete de çok yakınız cehenneme de. Bir çoğumuz bu düsturla muamele ediyoruz. İnce bir çizgi var. Çocuğu kırarsan, incitirsen Allah korusun bunun bir telafisi yok. Ben severek yapıyorum işini. Mutluyum çocuklarla çalışmaktan. Elin Afgan'ına bakıyoruz, Suriyeli şulu bulu gibi klasik söylemlerden uzağım. İnşallah güzel de olacak yarınki durumları. En azından eğitebildiklerimi eğitmeye çalışıyorum. Dışarıdakiler zaten çok kötü haldeler. Mutlu oluyorum onlara faydam olduğu zaman (Katılımcı 7).

Katılımcı 7'nin söylemlerinden de anlaşılabilirceği üzere refakatsiz sığınmacı çocukların aile ile olan bağlarını sürdürmek zor olsa da bu yapıldığında “sınırlar ötesinden dua” alınmaktadır. Hiç bilmediği, tanımadığı insanlardan dua almak meslek elemanlarının manevi olarak huzurlu, mutlu hissetmesini sağlamaktadır. Meslek elemanları yaptıkları işin dini boyutunu da gözetmektedir. “Cennete de çok yakınız cehenneme de” şeklinde kullanılan ifade bunu açık şekilde göstermektedir. Başka bir katılımcı da yine ailenin “Allah razı olsun” demesinin onun için kıymetli olduğu ifade etmiştir. Katılımcılar sevap işlediklerini, dua aldıklarını düşündükleri durumlarda mutluluk hissetmektedir:

Çocukların ailelerine döndüğünü görmek, eğitimine devam ettiklerini görmek, akademik başarısının yükseldiğini görmek, ailenin size “Allah razı olsun” demesi işin güzel tarafları. Mucizevi gibi... Başta inanamayacağımız sonrasında gerçekleşince çok mutlu olduğumuz şeyler (Katılımcı 15).

Katılımcı 14, çocuklarla yaptıkları aktivitelerin onları mutlu ettiğini söylemiştir. Fakat aynı zamanda çocukların yaşadıkları travmanın etkilerinden kurtulmasının kolay olmadığını, bu travma izlerinin kısa sürede silinemeyeceğini vurgulamıştır. Bu yüzden ağır travmalar yaşayan çocuklardaki küçük değişimlerin bile büyük bir mutluluk kaynağı olabildiği görülmektedir.

Mutlu olduğum günlerde oldu tabii. Çocuklarla hep beraber bir aktivite yapmak beni mutlu ediyor. Onlarla yaptığımız şeyler, birlikte kazandığımız herhangi bir deneyim mesleki anlamda tatmin ediyor diyebilirim... öyküleri, travmatize olmuş durumları... İyileştirebilmek için yeterli miyiz bilmiyorum. Hep birlikte de yetersiziz. Çünkü çocuk bize gelene kadar çok ağır, çok sıkıntılı şeyler yaşamış oluyor. Bu çok ağır şeylerin izlerini burada kaldığı süre zarfında yok edebilir miyiz? Sanmıyorum. Bize gelene kadar ok yaydan çıkmış oluyor zaten. Yine de çocuklarda olumlu küçük değişimler oluyor. 2 tane çocuğumuz kreşe başladı mesela. O çocukların sabah kreşe giderkenki heyecanlarını, heveslerini görmek güzel, mutluluk verici bir şey. Küçük de olsa bu değişimleri görmek insanı mutlu ediyor (Katılımcı 14).

Sonuç olarak çocuklarda yaşanan küçük değişimlerin dahi meslek elemanlarını mutlu ettiği söylenebilir. Araştırma öznelerinin anlatıları, bunu doğrular niteliktedir.

3.4.3. Olumsuz Duygusal Deneyimler

Meslek elemanlarının duygusal deneyimlerine ilişkin düşünceleri temasının 3. alt teması “olumsuz duygusal deneyimler” olarak şekillenmiştir. Araştırma özneleri çocuk refahı alanında çalışırken farklı psikolojik zorluklarla karşılaştıklarını ve bu zorlukların çalışma hayatından özel hayata yansıdığını dile getirmiştir. En dezavantajlı konumdaki çocuklara psikososyal destek hizmeti vermek, bu hizmeti sunan öznelerin de zaman zaman bazı dezavantajlar yaşamasına yol açabilmektedir. Bu bağlamda yaşanan olumsuz duygusal deneyimler katılımcıların ifade ettiği “psikolojik yorgunluk, korumacı yaklaşım ve emeklerin boşa gitmesi” çerçevesinde ele alınmıştır.

Şekil 3.23. Olumsuz Duygusal Deneyimlere İlişkin MAXMaps Grafiği.

Psikolojik Yorgunluk: “Dosyayı Kapatıp Gidemiyorsunuz”

Katılımcıların neredeyse tamamı işlerinin fiziksel değil psikolojik açıdan yorucu olduğundan bahsetmiştir.

Fiziksel yorgunluktan ziyade zihinsel yorgunluk daha fazla. Stresin daha fazla olduğunu düşünüyorum (Katılımcı 11).

Burada fiziksel çok yorulma olmuyor. Zihinsel bir yorulma oluyor. Sorumluluklarımız çok fazla (Katılımcı 12).

Dışarıdan baktığımızda sanki burada çok bir iş yapılmıyormuş gibi düşünülebilir. Ama mesela bazen bir yaz günü kamelyaya oturunca bile sürekli orada çocuklar hakkında, çocukların sorunları ile ilgili konuşuruz. Bir köyde bir bahçen olsa mesela ekip diktiğin. Orada bedenlen yorulursun ama buradaki zihnen yorulmak onu geçer. Orada yatınca dinlenirsin, yorgunluğun geçer ama burada yorgunluğun geçmiyor (Katılımcı 10).

Katılımcı 10'un verdiği örnek psikolojik açıdan ne derecede etkilendiklerini gösterir niteliktedir. Meslek elemanları kurumdan çıkıp eve gittiklerinde kurumdaki çocuğu/olayı sürekli olarak düşünmeye devam etmektedirler. Bu durum özel hayatlarını etkileyerek kendi aile ilişkilerine dahi yansımaktadır.

Dosyayı kapatıp çıkıp gitmek mümkün olmadığından dolayı çocukların zor olduğu düşünülmesi sebebiyle burada çalışmak istemeyen kişilerin sayısı çok fazla. ÇODEM'e gelince insanlar çok yıpranacağını düşünür. Eve gidince de sabaha kadar buradaki olayı, çocuğu düşündüğüm oluyor. Dosyayı kapatıp gidemiyorsunuz. Evrak işlerinden ziyade bu durum daha yorucu. Belirli bir süre sonra çocukların yaşadıklarını içselleştirmemeye çalışıyorum (Katılımcı 1).

Çalışma koşulları olarak psikolojik açıdan daha çok yorucu oluyor. Her çocuğun dosyası farklı. Bazen 1 çocuk 10 çocuğa bedel olabilir. Kendi hayatımıza da düşüncelerimizde de burada çalışmanın etkilerini görüyoruz. İster istemez iş hayatımızdan etkileniyoruz. Aslında iş sonrasında enerjimiz özel hayatımızda kalmıyor. Aile ve çocuk arasında bir köprü görevi kurmaya çalışırken kendi ailelerinize olan tahammülünüz tükeniyor. Kendi ailenize karşı daha sabırsız olabiliyorsunuz. Bir tükenmişlik oluyor haliyle (Katılımcı 2).

Geçmişte “Bu kuruma nereden geldim” dediğimiz zamanlar oldu. Evde ailemizle helalleşerek çıktığımız zamanlar oldu. Çok problemlı çocuklar vardı. Eline bıçak alıp üzerine yürüyebilen çocuklar... Ondan dolayı bazen bu kurumda çalışmak istemiyor, kaçıyor insanlar. Burası mahremiyeti olan bir yer olduğu için bazı riskler içimizde kalıyor ama aslında burası riskli iş kuruluşlarından birisi. Ben ilk zamanlarda kaç kez çocukların kültür kavgaları arasında kaldım. Bu da ister istemez psikolojik olarak yıprattı (Katılımcı 10).

Aileleri ile ilişkilerinin olumsuz etkilendiğinden bahseden katılımcıların yanı sıra çocuklarla ilgili bazı konularda çaresizlik yaşadığını anlatan katılımcılar da olmuştur. Danışmanlar psikososyal destek hizmeti verilse, ihtiyaç duyulan tüm müdahaleler yapılsa dahi çocuğun ailesinin yanına gönderilemeyeceği vakalarla da karşılaşmaktadır. Bu durumu yaşayan bazı katılımcılar çaresiz kaldıklarını, “hiçbir şey yapamadıkları çocuklar” için üzüldüklerini ifade etmiştir:

Bu ara ne yazık ki aileye teslim edemeyeceğim, teslim edilmesi mümkün olmayan çocuk sayım biraz fazla. Bu durum, böyle şeyler ister istemez üzüyor (Katılımcı 14).

Uzun süren çabalarımıza rağmen aile yanına döndüremediğimiz, aile yanına dönmesi mümkün olmayan çocuklarımız da var. Bazen hiçbir şey yapamayabiliyoruz. Böyle bir durumda da ister istemez üzülebiliyoruz (Katılımcı 4).

Görüldüğü üzere farklı travma öyküsü olan çocuklarla çalışan katılımcıların psikolojisini olumsuz etkileyebilecek çok fazla unsur bulunmaktadır.

Korumacı Yaklaşım: “Kendimi Frenlemem Gerekliğini Düşündüm”

Meslek elemanlarının ağır travma öyküleri arasında sıkışmış vaziyette kalabilmeleri onların çevreleriyle olan ilişkilerinde değişikliklerin yaşanmasına yol açmaktadır. İstismar mağduru çocuklarla çalışmalar yürüten meslek elemanlarının bu değişiklikleri yaşadığı görülmektedir. Katılımcılar, sürekli çevrelerini sorgulamakta ve sevdikleri kişilere karşı devamlı telkin verme ihtiyacı duymaktadır.

Etrafımdaki çocuklara daha korumacı yaklaşıyorum. Sürekli etrafıma telkin verme durumu oluyor. Güven duygusu zedeleniyor. Etrafınızı sürekli istem dışı gözlemliyorsunuz (Katılımcı 1).

Duygularım çok fazla değişkenlik gösteriyor. Sürekli cinsel istismar mağduru olan ve kendine zarar verme davranışı bulunan çocuklarla uğraşınca her şeyi sorgular hale geliyoruz (Katılımcı 2).

Burada dosyaların içine girdikçe travma hikayelerini gördükçe etrafımdaki insanlara karşı daha koruyucu bir şekilde yaklaşmaya başladım. Hatta tanımadığım kişilere karşı da koruyucu olabiliyorum. Bu noktada kendimi frenlemem gerektiğini düşündüm (Katılımcı 4).

Genellikle çevreme karşı korumacı ve şüpheli oluyorum (Katılımcı 6).

Meslek elemanların devamlı olarak çocuklarla ilgili istismar öykülerini dinlemesi ve bu vakalara müdahale etmesi onların kendi ebeveynlik rollerine, ebeveyn çocuk ilişkilerine de yansımaktadır.

Soğuk kanlıyım ama nasıl söylesem... Kendimden örnek verirsem benim çocuğum kendisi ile alakalı videolar çekilip Youtube'a atılmasını istiyor. Hep o konuda çatışıyoruz. Asla böyle bir şeye izin vermiyoruz. Başkalarının annelerini örnek gösteriyor. Ama "O anneler benim gördüklerimi görse, unuttuklarını kadarını bilse pencereden dışarı bakmana dahi izin vermez" diyorum. Daha korumacı, daha uyarı odaklı insan haline geliyorum. Çevreme sürekli "dikkat et, dikkat et" şeklinde telkinler verebiliyorum. Fazla korumacı olmaya başladım. Çevremdeki küçük çocuklar etek, elbise giyildiğinde içine tayt giydirilmesi gerektiğini düşünüyorum. Çünkü kötü niyetli insanları biliyorum. Çocuğumu korumak adına daha sert bir anneye dönüştüm. Bu yüzden kendi çocuğumla ergenlikte çok çatışacağımı düşünüyorum (Katılımcı 5).

Emeklerin Boşa Gitmesi: "Bir Arpa Boyu Yol Alamıyorsunuz"

Refakatsiz sığınmacı çocuklar özelinde değerlendirildiğinde meslek elemanlarının çoğunluğunun duygusal deneyimleri hakkında bahsettiği konu, verilen emeklerin karşılığını alamadıkları için duydukları üzüntü ile alakalı olmuştur. Refakatsiz sığınmacı çocuklarda programı uygulama engelleri, Anka Çocuk Destek Programına İlişkin Düşünceler teması altında ele alınmıştır. Bahsedilen alt temanın "emeklerin boşa gitmesi" durumu ile yakın ilişkisinin olduğu söylenebilir. Bu yüzden katılımcıların ifadelerinin ve hissettikleri duyguların refakatsiz sığınmacı çocuklarda programı uygulama engelleri de göz önünde bulundurularak değerlendirilmesi gerekmektedir.

Almanya'ya giden Türkler gibi tanıdıkları vasıtasıyla gelmiş çocuklarımız var. Çok durumları kötü değil. Bunlar tam ortada. Eğitimi de çalışmayı da çok zorunlu olarak görmüyorlar. Her tarafa yönelebiliyorlar. Bizim verdiğimiz hizmetleri yok sayabiliyorlar. Emeklerimiz boşa gidebiliyor böyle olunca. "Siz bize ne yaptınız ki Avrupa'nın verdiği parayla bize bakıyorsunuz" diyenler oluyor. Onlara çok fazla müdahale edebilmek mümkün olmuyor. Üzülerek sadece misafir edebiliyoruz kuruluşumuzda (Katılımcı 7).

Çocuk gerçek niyetini bize tam olarak söylemiyor. Çocuk için zar zor iş buluyoruz çabalıyoruz. Sonra kaçıp gidiyor. Tüm verilen emekler boşa gidince üzüliyoruz (Katılımcı 10).

Her türlü mesleki çalışmayı, her türlü şeyi düzenliyorduk ama yabancı uyruklu çocuklarda aidiyet duygusu gelişmediği için bazen olumlu dönüşler almıyorduk, üzüliyorduk. Fakat genel olarak yapılan hizmetlere karşılık alınan geri dönüşler hiç tatmin edici değildi. Çünkü çocuklarda aidiyet duygusu gelişmediği için en ufak bir sorunda çocuk sana cephe alabiliyordu. Hemen kendince milliyetçiliğe kalkışıyordu (Katılımcı 13).

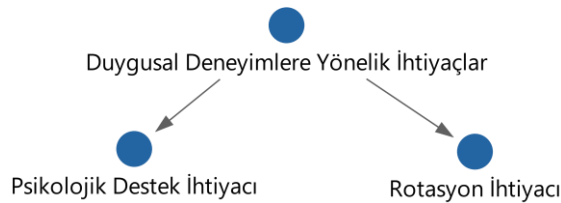
Katılımcı 12, sunulan hizmetlere ve yapılan çalışmalara rağmen çocuklarda “bir arpa boyu yol alınamaması”nın yaşattığı üzüntüyü şu şekilde aktarmıştır:

Bazen de tüm imkânları seferber ediyorsunuz ama bir arpa boyu yol alamıyorsunuz. O zamanda duraksıyorsunuz, üzüliyorsunuz. Bunların geçici olduğunu da biliyoruz ama. Çocuk adına üzüliyorsunuz yine de. Çektiğin emeğe üzüliyorsun. Burada çalışırken tam olarak mesleki doyum alıyorum diyemem (Katılımcı 12).

Görüldüğü üzere, meslek elemanları refakatsiz sığınmacı çocuklarla çalışırken verdikleri emeklerin karşılığını çoğu zaman alamamaktadır. Bu durumda ise meslek elemanlarının mesleki doyumunu ve çalışma motivasyonunu olumsuz olarak etkilemektedir.

3.4.4. Duygusal Deneyimlere Yönelik İhtiyaçlar

Meslek elemanlarının duygusal deneyimlerine ilişkin düşünceleri temasının 4. alt teması “duygusal deneyimlere yönelik ihtiyaçlar” olmuştur. Meslek elemanlarının yaşadıkları olumsuz duygusal deneyimler, onların psikolojik destek almaya ve kuruluşlar arası yer değişikliklerine ihtiyaç duymasına yol açmıştır. Duygusal deneyimlere yönelik ihtiyaçlar bu iki çerçevede incelenmiştir.

Şekil 3.24. Duygusal Deneyimlere Yönelik İhtiyaçlara İlişkin MAXMaps Grafiği.

Psikolojik Destek İhtiyacı: “Psikolojik Ağırlığı Atmak İçin”

ÇODEM’de çalışmak meslek elemanları tarafından yorucu, zorlu ve riskli olarak nitelendirilmektedir. Bu nitelendirmeler meslek elemanlarının yaşadıkları psikolojik zorlukları özet şeklinde göstermektedir.

Çalışanlara yönelik belli dönemlerde travmaların etkisini azaltmak için özel çalışmalar yapılabilir. Nasıl çalışmalar olduğu konusunda bir fikrim yok. Fakat üzerimizdeki bu psikolojik ağırlığı atmak için bir şeyler yapılmalı diye düşünüyorum. Çocuk Destek Merkezleri genel olarak yorucu bir yer. Çünkü hizmet verdiğimiz grup en dezavantajlı konumdaki çocukları oluşturuyor. Bu personel üzerinde bayağı bayağı olumsuz etkilere yol açıyor (Katılımcı 1).

Ben bu kuruluşlarda çalışan tüm personele yönelik psikolojik destek verilmesi gerektiğini düşünüyorum. Sadece danışmanlara değil tüm personele yönelik olmalı. Zaman içinde insan duygusuzlaşmış gibi görünse de bu böyle değil. Personelin de insan olup travma geçirecekleri göz önüne alınmalı (Katılımcı 3).

Kişilerin katarsis sağlayabilmesi için, duygusal boşalmayı sağlayabilmesi için bireysel desteğe ihtiyaç duyabiliyor... Çalışana destek sistemi oluşturulması lazım. Biz bu desteği akran desteği, çalışan desteği gibi kendi kendimize almaya çalışıyoruz. ÇODEM gibi riskin, öz kıyımın yüksek olduğu bir kuruluştaki çalışan kişilerin belirli aralıklarla seans görmesi uygun olurdu (Katılımcı 15).

Görüldüğü üzere psikososyal destek hizmetini sunan katılımcılar zaman zaman psikososyal destek almaya ihtiyaç duyan özneler haline dönüşebilmektedir. Bu noktada, meslek elemanlarının içinde bulundukları çalışma koşullarının önemi bir kez daha anlaşılmaktadır. İlk önce hizmeti sunan kişilerin ruh sağlığının iyi olması, ihtiyaç duyduğu desteği alması gerekmektedir. Uzun vadede meslek elemanlarının ihtiyaç duyduğu destek sağlanmadığında, çocuklarla yapılan müdahale ve uygulamaların verimliliğinin düşmesi kaçınılmaz olacaktır.

Rotasyon İhtiyacı: “Tükenmişliğin Olmaması İçin”

Katılımcıların duygusal deneyimleriyle ilişkili olarak şekillenen ihtiyaçlarından birisi de farklı sosyal hizmet kuruluşları arasında yer değişikliğinin yapılmasıdır. Çünkü uzun süre ÇODEM’de çalışmak, meslek elemanları için yıpratıcı ve yorucu olabilmektedir.

Belirli bir yıl sonra kuruluşlar arası rotasyon yapılması gerekiyor. Uzun süre Çocuk Destek Merkezinde çalışmak yorucu olabilir (Katılımcı 1).

Tamamen duyguları dışarıda bırakarak düşünmek mümkün olmuyor. Belirli yıldan sonra artan tecrübe ile birlikte duygu yükümüz de artıyor. Bu yüzden rotasyonun şart olması gerektiğini düşünüyorum. Yorulduğunuzda kendimize bir mola vermek gerekiyor. Aynı kuruluş olsa bile farklı bir birimde çalışmak bile bizi rahatlatıyor. Değişiklikler bizi rahatlatıyor. Bize iyi geliyor (Katılımcı 2).

ÇODEM’de uzun süre görev yapan meslek elemanlarının mesleki tükenmişlik yaşayacağı düşünülmektedir. Bundan dolayı meslek elemanlarının tükenmişlik yaşamaması için rotasyon bir ihtiyaç olarak görülmektedir.

Tükenmişliğin olmaması için kuruluşlar arası değişikliklerin olması gerektiğine inanan bir insanım ben. Mesleki deformasyonun önüne geçilebilmesi için bu şart. Burada yıllarımı geçirdikçe buradaki travma öykülerini normalleştireceğimi düşünüyorum. Bundan dolayı yer değişikliğine sıcak bakan bir insanım (Katılımcı 8).

Yıpranan personellerin 5-6 yılda bir rotasyonla yerinin değiştirilmesi lazım (Katılımcı 6).

Bir katılımcı ÇODEM’de görev yaparken psikolojik olarak herhangi bir profesyonel destek almadığını fakat ihtiyaç duyduğunu ifade etmiştir. Bu gerekçeyle Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bünyesinde yer alan kuruluşlarda rotasyon yapılması gerektiği düşünülmektedir.

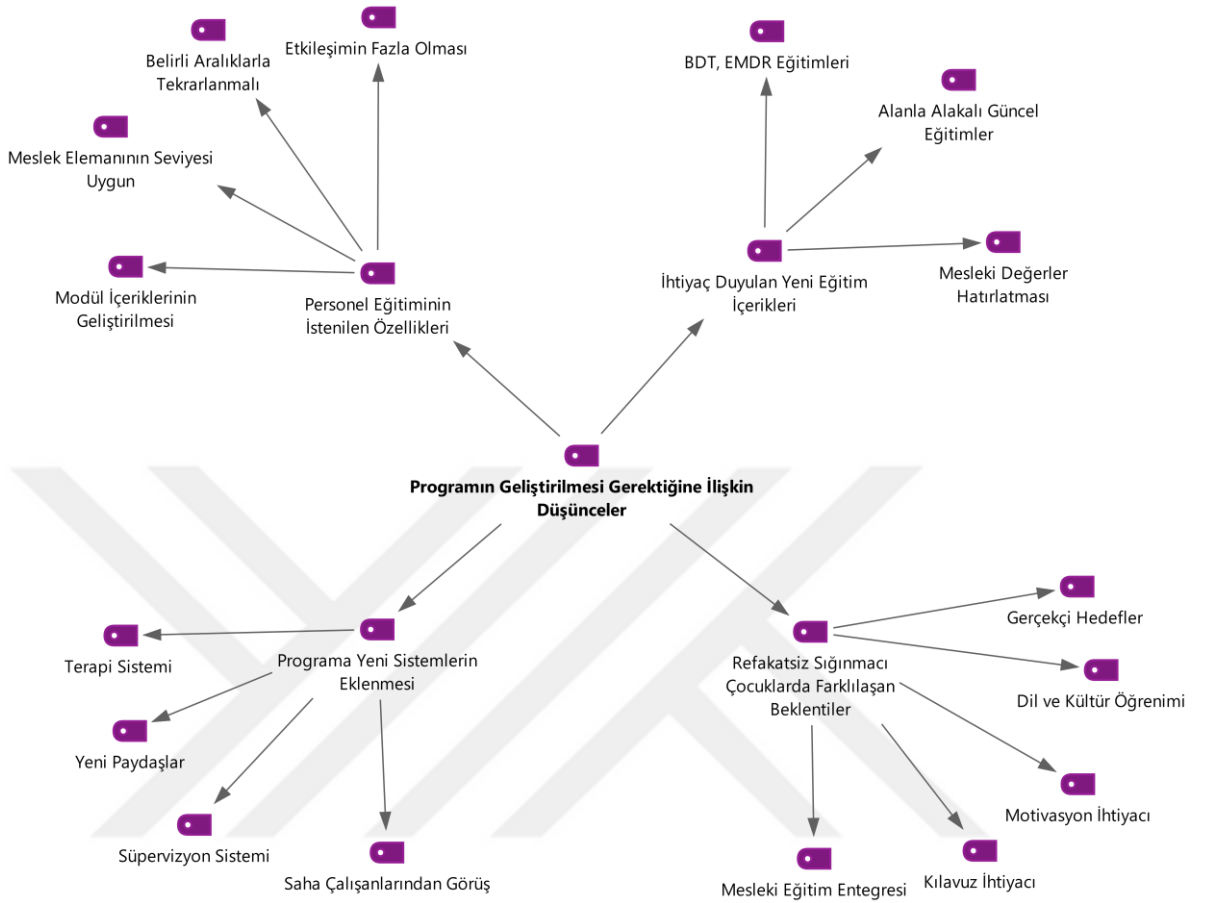
Herhangi bir profesyonel destek almadım. Buradaki arkadaşlarımla konuştum ama desteğe ihtiyaç duydum. Farklı kuruluşlarda çalışanlar arasında rotasyon olması daha iyi olabiliyor. Aynı bakanlık çatısı altında böyle bir rotasyona birbirimizi anlamak için çok ihtiyacımız var. Personel yer değişikliğinin gerekli olduğunu düşünüyorum (Katılımcı 4).

Görüldüğü üzere katılımcılar tarafından gerekli olarak görülen rotasyonun, psikolojik destek ihtiyacı ile de ilişkili olduğu dikkat çekmektedir. Çünkü meslek elemanları aslında psikolojik destek almaya ihtiyaç duyan öznel olduklarını hissettikleri için kuruluşlar arası yer değişikliği istemektedir.

3.5. Programın Geliştirilmesi Gerektiğine İlişkin Düşünceler

Programın geliştirilmesi gerektiğine ilişkin düşünceler teması altında doğrudan Anka Çocuk Destek Programının hangi konularda geliştirilmesi gerektiğine dair fikirleri, anlatıları yer almaktadır. Bu fikirler programa yeni sistemlerin eklenmesi, ihtiyaç duyulan yeni eğitim içerikleri, personel eğitiminin

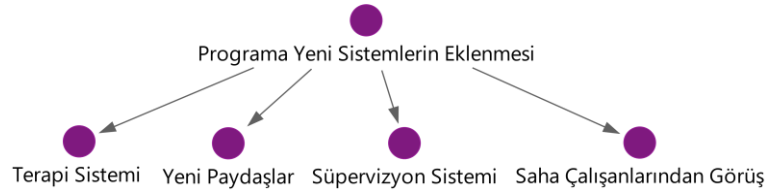
istenilen özellikleri, meslek elemanlarının refakatsiz sığınmacı çocuklarda farklılaşan beklentileri bağlamında ele alınmıştır.

Şekil 3.25. Programın Geliştirilmesi Gerektiğine İlişkin Düşüncelerin MAXMaps Grafiği.

3.5.1. Programa Yeni Sistemlerin Eklenmesi

Programın geliştirilmesi gerektiğine ilişkin düşünceler temasının 1. alt teması olan “programa yeni sistemlerin eklenmesi”; terapi ve süpervizör sistemlerinin, yeni paydaşların Anka Çocuk Destek Programına dâhil edilmesi ve bu yeni sistemler oluşturulurken meslek elemanlarının görüşlerine başvurulması gerektiği ile ilgilidir.

Şekil 3.26. Programa Yeni Sistemlerin Eklenmesine İlişkin MAXMaps Grafiği.

Terapi Sistemi: “Anka Sistemini Daha da Güçlendirecektir”

Katılımcıların anlatılarına göre Anka Çocuk Destek Programı terapi kökenli olsa, bazı terapi tekniklerini kullanmak için yönerge sunsa da içerisinde aktif olarak kullanılan bir terapi yöntemi bulunmamaktadır. Katılımcılar hem istismar mağduru çocukla hem de refakatsiz sığınmacı çocukla çalışırken bir terapi ekolüne ihtiyaç duyduklarını ifade etmiştir. Refakatsiz sığınmacı çocuklarda neden terapi yöntemlerine ihtiyaç duyulduğunu bir katılımcı şu şekilde anlatmıştır:

Buradaki çocuklar 12-13 yaşlarında ailelerinden ayrılıp oldukça çetrefilli yollardan geçerek ülkemize gelmişler. Kendi evimizde biz çocuklarımıza onların yaşadıklarını anlatsak bile korku dolu anlar yaşayacaklardır. Düşüncesi bile travmatiktir bizim çocuklarımız için. Onlar travma ortamından geliyorlar. Travmayla büyüüp geldiği için çocuğun bilişsel, ahlaki ve fiziksel gelişimi etkiliyor. Bedensel izler bile görüyorum çocuklarda. Siz de baktığınızda görürsünüz eminim. Farklı çocuklar bunlar. Erkenden büyümüşler fiziksel olarak. Kendi ülkelerinde erkenden çalışmaya zorlanmış çocuklar. Onlar için o yüzden derin bir terapi teknikleri uygulanması gerekiyor. Çocuğun tam istediğine cevap veremiyoruz gibi geliyor. Süreç biraz daha mekanik oluyor. Bu mekanikliği aşmak için derin bir terapiye ihtiyaç var (Katılımcı 8).

Meslek elemanları Anka Çocuk Destek Programına dâhil edilmesi gereken terapi sistemleri ile ilgili konuşurken EMDR (Eye Movement Desensitization and Reprocessing) terapisini de gündeme getirmiştir. Araştırma öznelere göre EMDR terapisinin Anka Çocuk Destek Programına entegre edilmesi bu programı güçlendirecektir:

Ülkemizde ve tüm dünyada şu anda travma alanında işe yarar yöntem EMDR eğitimi var. Fakat bu eğitimi hiçbir arkadaşım almamış. Bu anlamda Anka'ya bu yöntem eklenebilir (Katılımcı 5).

Bu sistemin içinde çözüm odaklı terapi olabilir, EMDR terapisti olabilir. Bunlar Anka sistemini daha da güçlendirecektir. Bunlar çabamızın sonuç bulmasını kolaylaştıracaktır... Anka büyük oranda birçok şeyi çözüyor ama amacımız tam anlamıyla bir psikolojik rehabilitasyon ise terapiye daha çok önem verilmesi gerekiyor. O yüzden bir terapi ekolüne ihtiyaç var. EMDR travma üzerinde en iyi terapi yöntemlerinden biri mesela. Bunun için terapi alanında eğitimler verilmeli, terapi sistemi Anka'ya eklenmeli (Katılımcı 15).

EMDR gibi terapi yöntemlerine olan ihtiyaçtan söz eden katılımcılardan bazıları bu terapi yöntemlerini her meslek grubundan kişilerin kullanılamayacağı da

vurgulanmıştır. Bir öğretmenin ya da bir sosyoloğun terapi yöntemlerini psikolog kadar etkin kullanamayacağı belirtilmiştir:

Bence bireysel terapiler, grup terapilerinin artırılması, geliştirilmesi lazım. Bunlar mesela bir öğretmenin bir sosyoloğun vs. yapabileceği bir şey değil (Katılımcı 14).

Anka'nın içine kesinlikle terapi sistemlerinin dâhil olmasını istiyorum ama bu terapileri bir sosyal çalışmacı bir psikolog bir psikolojik danışman uygulayabilirken bir öğretmen muhtemelen uygulamayabilir (Katılımcı 15).

Katılımcıların ifadeleri meslek elemanı kavramının sorgulanması gerektiğine işaret etmektedir. Çünkü terapi yöntemlerinin bir öğretmen ya da bir sosyolog tarafından kullanılamayacağı düşünülmektedir. Ancak bu meslek elemanlarına istismar mağduru çocuklara birçok müdahale ve uygulamayı yapabilmesi için gerekli ehliyet yasalar tarafından verilmiştir. Bu durumun bir tezatlık oluşturduğu ortadadır.

Yeni Paydaşlar: “Program Daha Verimli Hale Gelir”

Anka Çocuk Destek Programına farklı paydaşların dâhil edilmesi ile programın “renklendirilebileceği” düşünülmektedir. Katılımcılar, farklı unvanlardaki meslek elemanlarının sisteme dâhil olması, çocukların gerekirse bazı eğitimleri yerinde öğrenmesi gerektiğini vurgulanmıştır.

Burada çalışmalar moda mod ilerleyebiliyor. Bazen farklı uygulamalar, yeni paydaşlar, sistemler ilave edilebilir... Verilen eğitimler çocuklar açısından renklendirilebilir. İlk yardım gibi eğitimler olabilir ve bu eğitimleri farklı kişiler verebilir. Belki de bu eğitimi yerinde almaları sağlanabilir. Mesela siber zorbalık konusunda emniyetin de desteğiyle eğitim verilebilir. Yaşadığı istismarla ilgili çocuklar çok tehdit alıyorlar. Bu konuda emniyetten destek alınıp eğitim verilebilir. Emniyet gibi yeni paydaşlar programa dâhil edilebilir. Burada çocuklar kısıtlı kalıyor. O yüzden yerinde öğrenebilirler (Katılımcı 4)

Ders içeriklerinin çoğaltılmasının, programların genişletilmesinin, paydaş gruplardan destek alınmasının, paydaş kurum sayısının artırılmasının, değişik meslek elemanların olaya katılmasının yararlı olacağını düşünüyorum. Bu şekilde program daha verimli hale gelir (Katılımcı 6).

Katılımcı 8 meslek elemanı kavramı yüzünden bir karmaşa yaşandığını, bu karmaşanın ortadan kalkması için programa dışarıdan dâhil edilecek yeni paydaşların olması gerektiğini şu şekilde aktarmıştır:

Biz burada hem meslek elemanıyız hem nöbet amiriyiz hem kendi mesleğimizin temsilcisiyiz hem de sosyal serviste sosyal çalışmacının yaptığı tüm işleri yapan grubuz. Bunun şöyle bir dezavantajı oluyor: Mesela çocuğu burada terapiye aldınız, az sonra çocuk sizi kahkaha atarken gülerken görebiliyor sosyal serviste. O yüzden farklı, kurum dışından psikososyal destek için meslek elemanları gelmeli. Böyle bir grup oluşturulması, bu grubun belli aralıklarla kuruma gelip çocuklarla çalışmalar yapması bence çok hoş olur. Çünkü çocuk bizim yaptığımız çalışmalardan her zaman etkilenmeyebiliyor. Bizi bir otorite figürü olarak gördüğü için çocuk bize her zaman içini dökemeyebilir veya tam bir güven duygusunu ona veremeyebiliriz... Pek çok role girerken asıl yapmamız gereken müdahaleyi belki kaçırtıyoruzdur. Daha profesyonel hizmet için çocuk ihtiyaç duyduğu psikolojik desteği dışardan almalı diye düşünüyorum (Katılımcı 8).

Katılımcının bu paylaşımı aynı zamanda araştırmanın önceki bölümlerinde değinilen sorumlulukların fazlalığıyla ve ilerleyen bölümlerde ele alınacak olan meslek elemanı kavramıyla ilgilidir. Bunların birbirinden bağımsız olmadığı dikkate alınmalıdır. Meslek elemanına yüklenen rollerin/sorumlulukların fazlalığı ve meslek eleman kavramının ortaya çıkardığı karmaşa psikososyal destek vermek için yeni paydaşların sisteme dâhil olması gerekliliğini de ortaya çıkarmıştır.

Süpervizyon Sistemi: “Anka’nın Bir Süpervizöre İhtiyacı Var”

Meslek elemanlarının bilgi ve becerilerini uygulamaya yansıtabilmeleri için süpervizör desteğinin olması gerekmektedir. Çocuklarla çalışan meslek elemanlarının karşılaştıkları her vaka biriciktir ve farklı müdahalelerin yapılmasını zorunlu kılmaktır. Bu durum süpervizör desteğinin önemini göstermektedir (Aydın ve Yaman 2021). Katılımcılar da Anka Çocuk Destek Programına süpervizyon sisteminin dâhil edilmesi gerektiğini düşünmektedir. Çünkü farklı müdahaleleri gerektiren kompleks vakalarda fikir alışverişi yapacakları bir süpervizöre ihtiyaç duymaktadırlar.

Kararsız kaldığımız vakalar oluyor. Hukuksal açıdan da zaman zaman eksik kalıyoruz. Örneğin kurumda bir avukat çalışıyor olsaydı ya da süpervizör olsaydı bizim için faydalı olabilirdi. Zaman zaman Anka Çocuk Destek Programı kapsamında çalışmaların nasıl yürütüldüğüne ilişkin diğer meslek elemanları ile grup görüşmeleri yapılabilir. Bu grup görüşmeleri arttırılmalı. Paylaşımlar çoğalmalı. Çünkü diğer illerde bu program nasıl uygulanıyor bunu bilmiyoruz. Bilirsek, bilgilerimizi ve deneyimlerimizi paylaşırsak daha iyi olabilir. Bir süpervizör sistemi kurulabilir bunun için (Katılımcı 2).

Süpervizyon desteği olsa iyi olur. Süpervizyon Anka içinde olması lazım (Katılımcı 6).

Vakalarla ilgili bilgi alışverişinde bulunabileceğimiz bir ortam, bir süpervizör olursa bizim için çok faydalı olur (Katılımcı 4).

Süpervizyon ile çalışmak çok isterdim. En başından beri hatta. Çocuklarla çalışırken süpervizyon desteği çok daha önemli oluyor (Katılımcı 8).

Meslek elemanları süpervizör sistemi olmayınca “bazı şeylerin havada kaldığını” düşünmektedir. Meslek elemanları program kapsamında yapılan uygulamaları değerlendirememekte ve yaptıkları çalışmalarla ilgili profesyonel bir geri bildirim alamamaktadır. Katılımcılar, Anka Çocuk Destek Programı kapsamında kendilerine profesyonel bir destek sağlayacak süpervizöre ihtiyaç duymaktadır.

Süpervizyon alamıyoruz. Bunlar olmayınca da bazı şeyler çok havada kalıyor... Hukuki anlamda, ruh sağlığı alanında ve dönem dönem kendi duygusal durumumuz için süpervizyona gerek olduğunu düşünüyorum (Katılımcı 5).

Kesinlikle Anka'nın bir süpervizöre ihtiyacı var. Siz bireysel olarak Anka'nın modüllerini uygulamaya çalışıyorsunuz, bir şeyler yapmaya çalışıyorsunuz ama neyi doğru neyi eksik yaptığınızı görebilmeniz için kesinlikle bir süpervizöre ihtiyaç var. Daha deneyimli kişilerden kendinizle ilgili, süreçle ilgili geri bildirim alıyor olabilmeniz gerekiyor. Bence bu sistemi kilitleyen şey gibi oluyor. Bu sefer “Yapıyorum ve her şey yolunda gidiyor. Hiçbir yanlışım eksikim yok, hatasız yapıyorum” gibi düşünölmeye başlanıyor ama insanın olduğu yerde kusursuzluk ya da mükemmellik olması çok zor. Benim bir bakış açım var mesela. Fakat bu bakış açısını zenginleştirmeye de ihtiyacım var. Evet, çocuğa psikososyal destek hizmeti verdim ama bu süreçte çocuğa daha farklı ne katabilirim? Bunun için desteğe ihtiyacımız oluyor. Bizim bu desteğimiz yok... En önemli, en derin eksikliği bu bence Anka'nın. Geri bildirimler çok kıymetli çünkü. Size geri bildirim verebilecek bir süpervizörün olması çok kıymetli (Katılımcı 15).

Tüm bunların yanı sıra travmatik deneyimleri olan çocuklarla çalışan meslek elemanlarının ikincil travmatizasyon yaşamaması için de süpervizöre ihtiyaç duyulmaktadır (Aydın ve Yaman 2021). Bir katılımcı etik ikilem yaşadıkları süreçlerde “duygusal olarak yıprandıklarını” ve süpervizör sisteminin meslek elemanlarını “rahatlattığını” şu şekilde anlatmıştır:

Bizi en çıkmaza götüren şey etik ikilem. Karar mekanizması siz oluyorsunuz. Doğru karar vermek için yaşanan ikilem en çok yıpratıcı duygusal süreçlerden birisi. Süpervizör desteği bu süreci kolaylaştıran bir sistem. O yüzden de meslek elemanının rahatlamasını sağladığını düşünüyorum. Sadece ÇODEM değil tüm yatılı sosyal hizmet kuruluşlarında çalışan meslek elemanlarının süpervizör desteği alması gerektiğini düşünüyorum. Bu kadar hassas bir alanda kesinlikle olması gerekiyor... Süpervizör desteği Anka içinde neden olmasın? (Katılımcı 16).

Görüldüğü üzere bir meslek elemanı her ne kadar zengin bir teorik bilgiye sahip olsa da dezavantajlı çocuklarla doğrudan çalışmak, farklı beceri ve deneyimleri gerektirmektedir. Çalışma sahasında bir süpervizörün olmaması, başka bir deyişle usta çırak ilişkisinin yokluğu; gerekli olan beceri ve deneyimlerin kurumsal temelde, profesyonel şekilde aktarılmasını imkânsız hale getirmektedir (Yaman ve Tuncay 2020). Bu yüzden programa süpervizör sisteminin eklenmesi, ÇODEM’ler arası paylaşımların arttırılması, meslek elemanlarının kendi aralarında bir destek ağının oluşturulması son derece önemlidir. Profesyonel bir hizmet sunumunda süpervizör sistemi bir mihenk taşı olarak kabul edilmelidir. Çünkü katılımcıların anlatıları, süpervizör desteğinin ortaya çıkan sorunların çözüme kavuşmasını kolaylaştıracağını ve mesleki tükenmişliklerinin önüne geçilmesinde fayda sağlayacağını göstermektedir.

Saha Çalışanlarından Görüş: “Mutfakta Çalışan Kişilerin Tecrübelerine Başvurularak”

Anka Çocuk Destek Programının geliştirilmesi gerektiğine yönelik düşünceler içerisinde meslek elemanlarının görüşlerine başvurulması gerektiği de vurgulanmıştır. Sahada çalışan ve çocuklarla doğrudan temas halinde olan ÇODEM personelinin düşünceleri, programın geliştirilmesi için önemli görülmektedir.

Hazırlanırken bu kuruluşlarda görev yapan meslek elemanları ile gerekirse bakım elemanları ile, çünkü 24 saat çocuklar evdeler, eksikliklerle ilgili görüş alışverişinde bulunulması gerekiyor (Katılımcı 3).

Şöyle yapsalar olur: Benden bilgiyi aldın şimdi. Sonra bir başka arkadaştan, sonra başkasından... Bunları topladınız. Bunları toplayınca bir şeyler ortaya çıkacaktır. Anka’nın mutfakta çalışan kişilerin tecrübelerine başvurularak güncellenmesi lazım (Katılımcı 12).

Tamamen alanda çalışanların katkılarının, bilgilerinin ve deneyimlerinin önemsenmesi lazım. Konu başlıkları şeklinde yeniden düzenleme yapılmalı. Özellikle çocukların fiziksel özellikleri, ahlaki durumları, toplu yaşama adapte olamamaları göz önünde bulundurularak Türk çalışanlarla uyum konusunda ciddi tespitlerin yapılması gerekiyor (Katılımcı 8).

Katılımcı 8, saha çalışanlarının görüşlerinin çok fazla alınmadığını düşündüğü için sorunların çözülmesinin de zorlaştığını ve bu yüzden kendilerini farklı bir dünyada gibi hissettiğini söylemiştir:

Bazen çalışma sahalarından uzak kaldığını düşünüyorum. Meslek elemanları ve bakanlık çalışanları arasında bir uçurum olmamalı. Eğitimlerde bunu görüyorum. Sahaya inilmediği müddetçe sorunlar çözülemeyecek. Çünkü teorik kısımda olup sahayı hiç görmeyince sanki bizim dünyamıza dürbünle bakılıyormuş gibi hissediyorum. Sanki bir camekanlı bir yerdeyiz. Dışarıya ne gösterirsek o gibi. Belki farkındalar. Değişiklikler yapmak üzereler belki de ama şu anda benim bakış açımdan öyle gözüküyor (Katılımcı 8).

Görüldüğü üzere saha çalışanlarından görüş alınması meslek elemanlarının yalnızlık hissetmemeleri içinde oldukça önemlidir. Katılımcı 8'in "sanki bizim dünyamıza dürbünle bakıyorlarmış gibi hissediyorum" şeklindeki ifadesi dikkate alınmaya değer, çarpıcı bir cümledir. Saha çalışanlarının duygu, düşünce ve deneyimlerinin dikkate alınmasının oldukça mühim olduğunu göstermektedir. Sonuç olarak ÇODEM'lerde uygulanan Anka Çocuk Destek Programına terapi sisteminin ve süpervizör desteğinin entegre edilmesi gerekmektedir. Programla ilgili paydaş sayısının artırılması ve tüm bu süreçte sahada çalışan tüm personelin görüş ve önerilerinin dikkate alınması faydalı olacaktır.

3.5.2. İhtiyaç Duyulan Yeni Eğitim İçerikleri

Programın geliştirilmesi gerektiğine ilişkin düşünceler temasının 2. alt teması "ihtiyaç duyulan yeni eğitim içerikleri" olmuştur. ÇODEM'de görev yapan meslek elemanlarına psikososyal destek hizmeti ile ilgili kapsamlı eğitimler verilmektedir. Fakat katılımcılar bu eğitimin tek başına yeterli olmadığını, Anka Çocuk Destek Programı ile alakalı olarak farklı eğitimlere ihtiyaç duyduklarını paylaşmışlardır. Bu hususta ihtiyaç duyulan yeni eğitim içerikleri "BDT, EMDR eğitimleri, mesleki değerlerin hatırlatılması ve alanla alakalı güncel eğitimler çerçevesinde açıklanmıştır.

Şekil 3.27. İhtiyaç Duyulan Yeni Eğitim İçeriklerine İlişkin MAXMaps Grafiği.

BDT, EMDR Eğitimleri: “Mucizevi Bir Dönüşüm Oluyor”

Anka Çocuk Destek Programı çerçevesinde ÇODEM'de çalışan personellere ve meslek elemanlarına programla ilgili Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının

görevlendirmiş olduğu uzman kişiler tarafından çeşitli eğitimler verilmektedir. Bununla birlikte katılımcılar bu eğitimlerden farklı olarak BDT (Bilişsel Davranışçı Terapi) ve EMDR gibi eğitimleri alma ihtiyacı duyduklarını ifade etmişlerdir.

Meslek elemanı arkadaşlarımın Anka eğitimi almış olsa bile BDT gibi eğitimleri alması gerektiğini düşünüyorum. Oyun terapisi, BDT, EMDR, kendine yardım eğitimi gibi eğitimler özellikle buradaki herkesin alması gereken eğitimler (Katılımcı 5).

Keşke EMDR bütçesi kurumumuz tarafından karşılansa ve her meslek elemanı bu EMDR terapisi eğitimi alsaydı ve bunu uygulayabilse. Çünkü gerçekten bu mucizevi bir dönüşüm oluyor. Aslında bunun yapılabilir olduğunu da biliyorum. İzmir’de yapıldığını, buna bütçe ayrıldığını duymuştum. Bunlar genel olarak benim düşüncelerim (Katılımcı 15).

EMDR eğitimlerini önemsiyorum. Grup drama derslerini, oyun terapilerini, psikodrama eğitimlerini, BDT eğitimlerini almak yalnızca bizi değil çocukları da geliştiriyor. Bundan dolayı eğitimleri önemsiyorum (Katılımcı 16).

Katılımcılarında anlatılarından anlaşılabileceği üzere EMDR eğitimleri meslek elemanlarının ilgi duyduğu bir eğitimidir. Anka Çocuk Destek Programı kapsamında BDT, EMDR ile ilgili eğitimler almak isteyen katılımcılar vardır. Daha önce değinildiği gibi meslek elemanlarının Anka Çocuk Destek Programına terapi sistemlerinin eklenilmesi gerektiğine dair istekleri vardır. EMDR terapisinin Anka Çocuk Destek Programına entegre edilmesi, programı güçlendirecek bir yaklaşım olarak görülmektedir.

Mesleki Değerler Hatırlatması: “Belki Ben İrkçi Biriyim?”

Bir insan hakları ihlali olan, ayrımcılığın en uç noktasını temsil eden ırkçılık; yaşamımızın her alanında, farklı boyutlarda ortaya çıkabilmektedir. İrkçılığı önleme konusunda ulusal ve uluslararası mevzuatta yasal ve idari tedbirler yer alsa da (Şahin Taşağın 2021) refakatsiz sığınmacı çocuklarla çalışan bir meslek elemanı bu konu ile ilgili yaşadığı tereddütleri şu şekilde aktarmıştır:

Afgan göçü oldu mesela. İnsanlar ne kadar tepki verdi. Ben bu tepki gören kuruma hizmet eden meslek elemanıyım düşünün. Halk tarafından tepkiyle karşılanabilirim. Çocuğu aldık, her türlü imkânı çocuğa sunduk. Belki çocuk kendi ülkesinde göremediği şeyi burada görüyor. Aynı zamanda devlet kıyafet gönderiyor, yazlık kışlık olarak. Çocuk bunlardan da faydalaniyor. Bir de harçlık veriyoruz. Üstüne üstlük bir de çocuğu işe yerleştiriyoruz. Bir de oradan çocuk para kazanıyor. Türk çocuklarının erişemeyeceği pek çok haktan buradaki çocuklar faydalaniyor. Türk halkından da pek çok kesim

buna aşırı karşıt. Biz böyle bir kuruluşuz aslında. O nedenle politika olarak tam anlamıyla nasıl olmalıdır ve bu anlamda biz çocuklara nasıl yaklaşmamız gerekir? Bununla ilgili bir eğitim verilmeli. Size şöyle bir itirafta bulunayım. Ben buraya gelmeden önce birazcık ırkçı bir kimliğim vardı. Yani ırkçı değilim de aslında Türk kimliğimi ön planda tutmayı seven biriyim. İşte “Suriyeliler geldi resmen egemenliklerini kurdu” diye serzenişte bulunan bir insandım. Buraya geldim. Resmen tüm fikirlerim alt üst olmuş durumda mesela. Böyle bir meslek elemanı olanlar nasıl ön yargılarından kurtulacaklar? Burada çalışan meslek elemanlarını ırkçılıktan, ön yargılardan uzak tutmak için bazı telkin çalışmalarının yapılması gerekiyor. Yani bunun nasıl bir eğitimi olabilir bilmiyorum. Ama Almanya ekolünde bu tarz eğitimler vardır. Buraya başladığımda ilk gözüme çarpan buydu. Belki ben ırkçı biriyim? Bu mesleki kimliğimi etkilemeden nasıl olacak? Bununla ilgili çalışma yapmamız lazım. Bizim bakanlığımızda hep bireysel fikirlerimizden arınarak dezavantajlı gruba hizmet sunmamız beklenir ama ben meslek hayatımda bize bunu hatırlatacak bir çalışmaya şahit olmadım. Ara ara mesleki değerlerin hatırlatılmasının iyi olacağını düşünüyorum (Katılımcı 8).

Katılımcı 8’in de belirttiği üzere ırkçılık gündelik hayatta, medyada, politikada, kişilerarası ilişkilerde ve kamu hizmetlerinde oldukça yaygındır (Şahin Taşağın 2021). Bu yaygınlık söz konusuysen meslek etik, ilke ve değerlere aykırı davranma ihtimali olan meslek elemanlarının olabileceği gerçeği göz ardı edilmektedir. Bundan dolayı bu konuda duyarlılığın artırılması ve mesleki değerlere bağlı kalınması için belirli aralıklarla bu konuda eğitimlerin verilmesi gerekmektedir. Meslek elemanlarının sosyal çevrelerinde karşılaşabilecekleri sözlü saldırılardan kendilerini nasıl koruyabilecekleri, ön yargılı davranmadan çocuğa nasıl yaklaşması gerektiği konusunda farklı çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Çocuklara psikososyal destek hizmeti veren araştırma öznelerinin, bu hizmeti sunarken kendi mesleki değerler konusunda da çalışmalara gereksinim duyduğu gerçeği açıktır.

Alanla Alakalı Güncel Eğitimler: “Mesleki Gelişimimizi Destekleyecektir”

Meslek elemanları, psikososyal destek hizmeti kapsamında bazı yeni eğitim içeriklerine ihtiyaç olduğunu düşünmektedir. Neredeyse tüm katılımcılar çocuk refahı alanıyla ilgili güncel, farklı eğitimlere ihtiyaç olduğunu söylemiştir. Geçmiş dönemlerde resim analizi ile ilgili eğitim alan bazı katılımlar, bu tarz eğitimleri çocuklar hakkında ipucu vermesi sebebiyle önemli olarak gördüklerini vurgulamıştır:

...bir resim analizi eğitimi almıştık mesela. Bir psikiyatr tarafından verilmişti bu eğitim. Daha sonra meslek elemanları ile birlikte çocuklarda öğrendiğimiz eğitimle ilgili bilgileri kullanmıştık. Mesela çocuk bir ev çiziyor. Annesini

ayrı babasını ayrı erde çiziyor. Kendini annesine yakın olarak çiziyor. Bu aile içinde babası tarafından istismar edilen bir çocuğun çizdiği resimdi. Ya da babasının ellerini kesik yapıyor, kollarını çizmiyor. Bu da şiddet ile alakalı bir ipucu veriyor. Çocuk hakkında ipuçları vermesi bakımından bu tarz eğitimler önemli diye düşünüyorum (Katılımcı 16).

Alanla alakalı güncel eğitimleri almak, mesleki gelişimimizi destekleyecektir. Mesela kurumuza 11 yaşında bir çocuk geldiğinde soruların yöneltilmesi ve iletişim kurma noktasında bazı güçlükler çekebiliyoruz. Resim analizi eğitimi verilmişti. Bizde uygulamayı denemiştik hatta. Böyle eğitimleri sertifikalı olarak alsak yararlı olur. Bu tarz eğitimler küçük yaş grubu ile çalışırken çocuğu anlamada faydalı olabilir (Katılımcı 2).

Resim analizi eğitimi aldık. Bu çok yararlı olmuştu. Aslında burada çalışan arkadaşlarla yapılan vaka değerlendirme toplantılarından ziyade bu tarz eğitimlere daha fazla ihtiyaç duyduğumuzu düşünüyorum (Katılımcı 4).

Ergen gebe ve çocuk annelerle ilgili olarak oyun terapisi ve psikodrama eğitimlerinin fayda sağlayacağı düşünülmektedir:

Zaman zaman ekstra eğitimlere ihtiyaç duydum. Mesela oyun terapisi eğitimi güzel olurdu. Büyüklerle değil de ergen gebe birimindeki 3 yaş çocuklarla yapılabilirdi. Hoş olabilirdi (Katılımcı 14).

...birinci dereceden çevresi yanında çocuğunu büyütememesi çocuklarda büyük bir yıkım oluşturuyor. Bu konuda yardımcı olabilmek için psikodrama eğitimi almayı düşündüm. Psikodrama eğitimi almaya ihtiyaç duydum (Katılımcı 4).

Bu eğitimlerden farklı olarak bazı katılımcıların zaten Anka Çocuk Destek Programında olan eğitim içeriklerini yeni, farklı eğitimler olarak saydığı görülmüştür:

İstismar konusunda da eğitim olması lazım. “Travma yaşayan çocuğu nasıl yaklaşmalıdır? Çocuklarla çalışırken hukuki süreç nasıl ilerlemektedir?” bu konuların bilinmesi gerekiyor. Bu açıdan bunlara yönelik eğitimler olabilir (Katılımcı 6),

Çocuklara yaklaşım, ergen psikolojisi, travmalar, madde bağımlılığı, istismara maruz kalan çocuklar ile ilgili konularda eğitimler olabilir (Katılımcı 1).

Katılımcıların ifadeleri Anka Çocuk Destek Programı kapsamında verilen eğitimlerin meslek elemanları tarafından tam olarak benimsenemediğini, meslek elemanlarının eğitim içeriklerini tam olarak kavrayamadığını göstermektedir. Bununla birlikte refakatsiz sığınmacı çocuklara yönelik nasıl bir cinsel eğitim

verilebileceğine dair personel eğitimlerine ihtiyaç duyulduğunu düşünen bir katılımcı şu şekilde düşüncelerini aktarmıştır:

Mesela ergenlikte cinsel yaşamla ilgili herhangi bir eğitim burada verilmiyor. Erkek ÇODEM'lerde erkek personel, kız ÇODEM'lerde kadın personel çalışsın gibi bir algı da var bu arada. Bu eğitimleri verebilir miyiz, veremez miyiz? gibi konularda da sorunlar yaşıyoruz. Ben Anka'da buna yönelik eğitimler de olsun isterdim. Yıl olmuş bir 2021. Biz bunları doğru kanallarla net bir şekilde verebilmeliyiz çocuğa. Bu çok önemli (Katılımcı 8).

Aile ve boşanma süreci danışmanlığı eğitimleri, oyun terapisi ve madde eğitimi katılımcıların gündeme getirdiği diğer eğitim konuları olmuştur. Tüm bunların yanı sıra meslek elemanlarının iş yükü ile ilgili olarak farklı eğitimlere katılmasının zor olacağı da vurgulanmıştır:

Kaliteli, kapsamlı bir eğitim olacaksa eğer maddeyle alakalı güncel eğitimler, oyun terapisiyle ilgili eğitimler almak isterdim (Katılımcı 7).

Aile ve boşanma süreci danışmanlığı eğitimi mesela. Anka uygulayan tüm meslek elemanlarına verilebilir bence (Katılımcı 15).

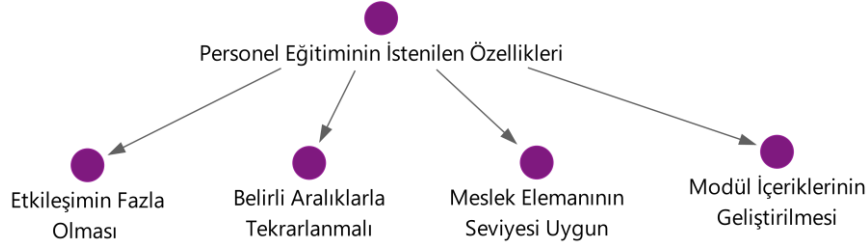
Danışmanın bu kadar iş yükü içerisinde farklı eğitimlere vakit ayırması çok güç oluyor ama yeni eğitimlerin faydası olur mu? Evet. Belirli aralıklarla çocuk-ergen psikolojisi, davranış psikolojisi gibi eğitimlerin alınmasını uygun görüyorum (Katılımcı 3).

Katılımcıların anlatılarından anlaşılabileceği üzere, her ne kadar kapsamlı bir içeriğe sahip olsa da Anka Çocuk Destek Programı kapsamında verilen eğitimler tek başına yeterli olamamaktadır. Anka Çocuk Destek Programı kapsamında meslek elemanları, mesleki gelişimlerini destekleyecek eğitim içeriklerine de ihtiyaç duymaktadır. Ayrıca program kapsamında verilen eğitimlerden de geri bildirimlerin alınması gerekmektedir. Bazı katılımcıların ifadeleri programın tam olarak kavranmadığını göstermektedir. Bununla birlikte söz konusu eğitimlerin daha önce değinilen iş yükü konusu ile birlikte düşünülmesi gerekmektedir. Çünkü iş yükünün fazlalığı meslek elemanlarının mesleki gelişimlerine katkı sağlayacak eğitimlere katılmasını, bu eğitimleri takip etmesini de zorlaştırmaktadır.

3.5.3. Personel Eğitiminin İstenilen Özellikleri

Programın geliştirilmesi gerektiğine ilişkin düşünceler temasının 3. alt teması “personel eğitiminin istenilen özellikleri” olarak ortaya çıkmıştır. Anka Çocuk

Destek Programı ile ilgili olarak personellere verilen eğitimler araştırmacı özneleri tarafından değerlendirilmiştir. Buna göre bu eğitimlerin istenilen bazı özellikleri aşağıda açıklanmıştır.

Şekil 3.28. Personel Eğitiminin İstenilen Özelliklerine İlişkin MAXMaps Grafiği.

Etkileşimin Fazla Olması: “Uygulamalı ve Yüz Yüze Olması Lazım”

Katılımcıların büyük çoğunluğu pandemiden dolayı aldıkları online personel eğitimlerinin verimsiz olduğunu, kesinlikle yüz yüze eğitimin olması gerektiğini vurgulamıştır. Online eğitimde yaşanan zorlukları ve online eğitimin verimsiz olmasının nedenlerini bir katılımcı şu şekilde betimlemiştir:

Eğitime iş yerimizden dâhil olduk. Sürekli çalan telefonlar, başka işler, acil dosyalar bilmem neler... Zaten tüm bunlar eğitimi engelliyor. Bu şekilde eğitimin yapılması, online olması çok uygun olmayan bir şey... Kurumdaki bilgisayarlara zoom programını indirmek zor. Onay falan gerekiyor. O yüzden ben telefondan girdim mesela mecburen. Eğitimin içeriğine bakmak için çabaladım. Fakat eğitim sürecine çok dâhil olamadım... Burada doğum yapan çocuklar oluyor, hastalanan çocuk oluyor. Evin düzenini ayarlamak gerekiyor. Çocuk doğuruyor. Evdeki bakım personeli çocukla beraber hastaneye gidiyor. Ev boş kalmasın diye yeni bir personel ayarlamak durumunda kalıyoruz mesela. Bunlar olabiliyorken eğitimi böyle bir ortamda takip etmek oldukça zor. Mesela şu an 34 haftalık bir çocuk var. Her an doğum yapabilir. Durum böyleyken ben burada nasıl bir eğitimi nasıl takip edebilirim? Bu şekilde eğitimin olmaması lazım (Katılımcı 14).

Katılımcılar online eğitimlerin çalışma ortamında takip edilmesinin zor olduğunu, online olarak verilen eğitimlerde internet kesintisi gibi farklı sorunlarla karşılaştıklarını belirtmiştir:

Pandemide bir online eğitim oldu ama aynı gün bizim toplantımız da vardı. İnternette kesintiler oldu. Hem o hem o... Baştan sona izleyemedim açıkçası. Yüz yüze olmasını tercih ederdim ben (Katılımcı 10).

Bence online eğitim yetersizdi. Karşılıklı katılım, iletişim olmadı. Tabii bunda pandeminin etkisi de var ama ben yüz yüze olmasını istedim. Mesela ben nitelikli hizmet için açıköğretim sosyal hizmet olmaz diye düşünüyorum.

Neredeyse hiç okumadan atmayonla, kitapların yüzünü açmadan mezun olanlar oluyor. Böyle şeyler verimi düşürüyor. Nasıl ki sosyal hizmet eğitimi örgün olması gerekiyorsa böyle eğitimlerin de örgün olması lazım. Verimliliğin artması için yüz yüze olması lazım (Katılımcı 11).

Anka eğitimi bana online olarak verilmeye çalışıldı ama giremedim. Bu yüzden eğitimi alamadım diyebilirim. Eğitimi verimli olarak almadığım için içeriğini çok bilmiyorum. Kendim işitsel ve görseli önemsiyorum. Bu yüzden bilgisayar ekranından eğitim alamıyorum. Eğitimlerin kesinlikle uygulamalı ve yüz yüze olması lazım (Katılımcı 5).

Katılımcılar eğitimlerin küçük gruplar şeklinde verilmesinin daha faydalı olduğunu, kişi sayısının artmasıyla da eğitimlerin verimsizleştiğini düşünmektedir. Küçük gruplarla uygulamalar yapılarak verilen eğitimlerden meslek elemanları memnun kalırken, büyük gruplara verilen eğitimlerde farklı sorunlar yaşandığı için memnuniyetsizlik oluşmaktadır. 2 farklı katılımcı bu durumu şu şekilde anlatmıştır:

Eğitimin içeriği hızlı bir şekilde verilmişti ama beğenmişim. Önce büyük bir salonda yapıldı. Sonra küçük gruplar şeklinde çalışmalara devam edildi. Küçük gruplara uygulamaya yönelik görevler verildi. Küçük gruplar şeklinde olması güzeldi. Bu tarz eğitimlere ihtiyaç duyduğumuzu düşünüyorum. Farklı kurumlardaki kişilerle de tartışma imkânımız olmuştur (Katılımcı 4).

En büyük dezavantaj büyük kitlelerle eğitimin olması. Mesela 30 kişiye verilen eğitimle 100 kişiye verilen eğitim nitelik açısından farklılaşıyor. İletişim kopuklukları, dikkat dağınıklıkları... Ben isterim ki daha küçük gruplarla bu eğitimler olsun (Katılımcı 15).

Katılımcıların söylemlerinden anlaşılabileceği gibi verilen eğitimler ancak küçük gruplarla, yüz yüze, uygulamalı olarak yapıldığında verimli olabilmektedir. Aksi takdirde istenilen verime ulaşılabilmesi imkânsızdır. Bu yüzden etkileşimin fazla olması verilen eğitimlerde dikkat edilmesi gereken en temel nokta olmalıdır.

Belirli Aralıklarla Tekrarlanmalı: “Eğitimi Aldın Bitti Olmuyor”

Katılımcıların neredeyse tamamı program eğitimlerin sıklığının artırılması konusunda hemfikirdir. Meslek elemanlarının yalnızca 1 kez eğitim almasının uzun vadede faydalı olmadığı düşünülmektedir.

“Anka Çocuk Destek Programı eğitimi aldın bitti” olmuyor. Bu eğitimlerin ara ara tekrar edilmesi gerekiyor. Bu tarz eğitimler bizlere motivasyon sağlıyor. Hatırlatma yapılması gerektiğini düşünüyorum (Katılımcı 1).

Bu eğitimlerin sık sık olmasını istiyorum. Vakalar üzerinden sunumlar olabilir. Kullanılacak olan materyaller bize gönderilebilir. Bunu çok isterdim (Katılımcı 8).

Eğitimlerin sıklığının artırılması ile istenilen amaçlara ulaşılacağı düşünülmektedir. İnsan odaklı bir program olan Anka Çocuk Destek Programı ile ilgili eğitimlerin neden daha sık verilmesi gerektiğini katılımcılar şu şekilde betimlemiştir:

Belirli aralıklarla tekrarlanmasını isterdim. Çünkü insanla çalışıyoruz. İnsanın organik bir tarafı var. İnsan da gelişmek durumda. Hakeza eğitimlerde öyle. Gelişmek zorunda. Aynı kalamaz. Eminim Anka projesini de geliştirenler, ilerletenler vardır (Katılımcı 14).

Eğitimi meslek elemanları sık aralıklarla almalı diye düşünüyorum. Ancak öyle faydası olabilir. Çocuklar üzerinde daha etkili olabilmesi için meslek elemanlarının iyi bir eğitimden geçmesi şart (Katılımcı 11).

Eğitimlerin verimli olabilmesi için belirli aralıklarla ve güncellenerek tekrar edilmesi lazım. Ancak o şekilde eğitimler etkili ve faydalı olabilir diye düşünüyorum (Katılımcı 10).

Bazı katılımcılar ise özellikle personel sirkülasyonu fazla olduğu için eğitimlerin daha sık olması gerektiğini vurgulamıştır. Eğitimlerin sıklığı az olduğunda, eğitimleri alamayan personellerin olduğu görülmektedir:

Belirli aralıklarla bu eğitimlerin tekrarlanması lazım. Çünkü bizde personel sirkülasyonu fazla. Eğitimi alan kişi o kuruluştan ayrılıp başka bir kuruluşa geçebiliyor. O yüzden en az 6 ayda bir eğitimlerin tekrarlanması lazım. Tekrarlanırsa verilen eğitimlerin faydalı olup olmadığı ile ilgili geri dönüşte alınmış olur (Katılımcı 13).

Mutlaka her yıl bir eğitim açılıyor. Çünkü ÇODEM'lerde meslek elemanlarının sirkülasyonu çok fazla olabiliyor. Kişiler doğum yapıp ayrılabilir, askere gidebilir, kurum değiştirebilir, tayini çıkabilir, başka yere görevlendirmesi olabiliyor (Katılımcı 16).

Görevlendirmeye gidenler oldu, bazı personeller yeni geldi. O yüzden Anka eğitimini almayanlar var. Bakım personellerinden almayanlar var. Normalde tüm personelin alması lazım. Ara ara soruluyor. Almayanlar var mı diye. Çok eğitimleri seven biri değilim ama açıkçası... Ama özellikle öğretmen arkadaşlara sık sık eğitim verilmeli (Katılımcı 7).

Katılımcıların söylemlerinden anlaşılabileceği üzere meslek elemanların Anka Çocuk Destek Programı ile ilgili belirli aralıklarla tekrar tekrar eğitim alması gerekmektedir. Katılımcı 7'nin özellikle öğretmenlerin eğitim alması gerektiğini

vurgulaması ise dikkat çekicidir. Bu hususta aynı katılımcının “Öğretmenlerle bir alıp veremediğim yok ama derdimiz çocuk ise eğer profesyonel düşünmemiz lazım... Yapamıyorlar” şeklindeki ifadesi neden bu şekilde düşündüğünü açıklar niteliktedir.

Eğitimlerin sıklıkla düzenlenmesini isteyen katılımcılar aynı zamanda eğitimlerin çok masraf yapılarak hazırlanmasına gerek olmadığını, yalnızca nitelikli bir eğitim verilmesinin yeterli olacağını düşünmektedir.

...eğitimin yapıldığı otelin çok lüks olmasını eleştirmiştım (Katılımcı 4).

Eğitimler “devletin üstüne kambur olsun, en lüks otellerde tatil yapalım” mantığıyla olmamalı. İçi dolu dolu olan eğitimler yapılmalı (Katılımcı 8).

Görüldüğü üzere katılımcılar sıklıkla gerçekleşmesini istedikleri eğitimlerin ekonomik açıdan büyük harcamalar yapılarak hazırlanmasına gerek olmadığını vurgulamıştır.

Meslek Elemanının Seviyesi Uygun: “Zaten Belirli Eğitimlerden Geçerek Gelmiş İnsanlarız”

Program kapsamında verilen eğitimlerde zaman zaman meslek elemanlarının seviyesine hitap edilemediği katılımcıların dile getirdiği konular arasında olmuştur:

Haksızlık etmeyim. Ortada bir emek var ama bu kadar fayda sağlamıyor. Klasiktir mesela madde kullanımı eğitiminde “madde bağımlılığı bir kereden bir şey olmaz demekle başlar” diye cümle kullanılır. Ben artık bu cümleyi duymak istemiyorum. Ben de bir noktada eğitimciyim çünkü. Eğitimcini eğitirken çocuğu eğitir gibi eğitirsen o eğitimciden bir şey bekleyemezsin. Birçok noktada böyle. Anka'da da aynı şekilde. Bilmiyorum. Çok daha farklı şeylerin olması lazım (Katılımcı 7).

Yabancı ÇODEM'lere özel hazırlanmış bir Anka içeriği vardı ama bu bana çok basit geldi, çok çocukça geldi. Video programlarıyla hazırlanmıştı. Mesela çocuk oturuyor. 3-4 çocuk kumanda yüzünden kavga çıkıyor. Bakım personeli gelip ona nasıl hitap etmesi gerekir? diye. Olmaması gereken davranışı göstermişler çarpıyla. Bir de yeni video vardı. Olması gerekenle ilgili. Bu oldukça sıkıcıydı. Yani meslek elemanlarına ve bakım personeline hitap etmekte sorun yaşandı bence. Bu online olmasının etkisiyle de olabilir... Biz buraya zaten belirli eğitimlerden geçerek gelmiş insanlarız. Daha kalifiye, doyurucu eğitimler istiyoruz işin açıkçası. UNHCR tarafından verilen eğitimlere katılmıştık. Anka eğitimlerinin de onun kadar profesyonel olmasını beklerim ben (Katılımcı 8).

Görüldüğü üzere meslek elemanlarının seviyesine uygun eğitimlerin verilememesi eğitimlerin online olması ile de ilişkilendirilmiştir. Daha önce değinildiği üzere meslek elemanları yüz yüze, uygulamalı ve küçük gruplar şeklinde eğitim almak istemekte, eğitimlerdeki etkileşimin fazla olmasıyla da verimliliğin artacağına inanmaktadır. Ayrıca daha “kalifiye, doyurucu” eğitimler istemektedir. Bununla birlikte meslek elemanı adı altında yer alan tüm meslek gruplarına ortak eğitimlerin verilmesi bazı katılımcılar tarafından eleştirilmiştir. Bir katılımcı meslek gruplarına ayrı ayrı eğitimlerin verilmesinin daha faydalı olacağını, bu şekilde eğitimlerde meslek elemanlarına daha iyi hitap edilebileceğini düşünmektedir:

Şöyle ki... Ekstra eğitimler olabilir. Tek bir eğitim hiçbir zaman yeterli değildir. Meslek bazlı eğitimler olması gerekir. Sosyal çalışmacılara ve psikologlara ayrı sosyolog, öğretmen ve çocuk gelişimcilere ayrı eğitimler verilebilir. Bu şekilde daha verimli olacağını düşünüyorum. İhtisas eğitimleri verilmeli diye düşünüyorum (Katılımcı 16).

Katılımcı 16'nın paylaşımından da anlaşılacağı üzere her meslek elemanının farklı bir disiplinin eğitimini almış olması, onların bilgi ve becerilerini de farklılaştırmaktadır. Program kapsamında verilen eğitimlerde bu farklı bilgi ve becerilerin dikkate alınmasının önemli olduğu düşünülmektedir.

Modül İçeriklerinin Geliştirilmesi: “Revize Edilmesi Gerekıyor”

Yapılan görüşmeler sırasında katılımcılar tarafından Anka Çocuk Destek Programında yer alan modüllerin refakatsiz sığınmacı çocuklar için çok uygun olarak görülmediği anlaşılmıştır:

Anka'daki modüller bana çok basit geliyor. Mesela çocuğun oturması kalkmasını doğru yanlış diye göstermiş. Tik koymuş, çarpı koymuş. Bu değil ki benim ihtiyacım olan şey. Bazıları altta kalıyor. Çocukların yarınını planlama olmalı ama daha ciddi anlamda. Asla Anka'yı önemsemediğim için değil. Bir cümlesinden çocuğun yararına bir şey öğrensem bu benim için kârdır (Katılımcı 7).

Katılımcı 7'nin bu düşüncesinin altında araştırmanın 1. teması altında değinilen “refakatsiz sığınmacı çocuklarda programı uygulama engelleri” konusunun etkili olduğu düşünülmektedir.

Cinsel istismar mağduru kız çocuklarına hizmet veren ÇODEM'de ise 11-18 yaş gibi geniş bir yaş aralığındaki çocukların hizmet alması, seviye olarak her çocuğa

uygun modül içeriklerinin seçilmesini zorlaştırmaktadır. Bununla birlikte çocukların uzun süre ÇODEM’de kalması durumunda, Anka Çocuk Destek Programının içeriğinde yer alan grup çalışmaları tekrara düşebilmektedir. Bazı meslek elemanları bu durumu aşağıdaki gibi betimlemiştir:

Anka modüllerindeki grup çalışmalarının çocukların yaşına ve durumuna göre revize edilmesi, genişletilmesi gerekiyor bence. Çünkü rehabilite edilemeyen çocuklar biraz daha uzun süre kurumda kaldığı için tekrar aynı modülleri almak zorunda kalabiliyor (Katılımcı 16).

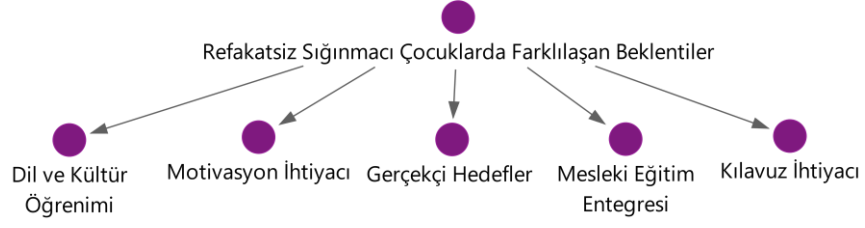
Benim görüşüm programın daha kapsamlı hale getirilmesine yönelik. Bazı dersler çok basit kaldığı için çocuklar sıkılabilir. Çocukların zekâ düzeyine göre de farklılıklar olabiliyor. Dersler çocukların özelliklerine göre ayrılmış ama daha ayrıntılı olmalı. Anka programının çocukların davranış bozuklukları konusunda katkısı çok oldu ama geliştirilmesi gerekiyor. Bazı bölümleri ilköğretim çocuklarına yönelik planlanmış. Bazı şeyler basit kalabiliyor. Revize edilmesi gerekiyor (Katılımcı 3).

Çocukların geliş nedenleri, şartları farklılaşabiliyor. Bu yüzden Anka programındaki örnekler ve materyaller çoğaltılarak güncellenmesi gerekiyor. Anka için eğitim materyalleri daha çok olmalı. Güncellenerek olursa yapılan faaliyetlere çocuklar sıkılmadan devam eder (Katılımcı 6).

Görüldüğü üzere katılımcılar Anka Çocuk Destek Programında yer alan modüllerin çocuklara katkı sağladığını düşünmektedir. Bu katkının sürekli olarak, artarak devam etmesi ise modül içeriklerinin revize edilmesi, program materyallerinin zenginleştirilmesi ile yakından ilişkilidir.

3.5.4. Refakatsiz Sığınmacı Çocuklarda Farklılaşan Beklentiler

Programın geliştirilmesi gerektiğine ilişkin düşünceler temasının 4. alt teması “refakatsiz sığınmacı çocuklarda farklılaşan beklentiler” olarak şekillenmiştir. Refakatsiz sığınmacı çocuklar için Anka Çocuk Destek Programının farklılaştığı bilinmektedir. Çocukların özelliklerinin, deneyimlerinin diğer ÇODEM’lerde kalan çocuklara göre daha farklı olması, programın geliştirilmesi hususunda da farklı uygulama beklentilerinin oluşmasına yol açmıştır. Bu beklentiler dil ve kültür öğrenimi, motivasyon ihtiyacı, gerçekçi hedefler, mesleki eğitim entegrasyonu ve kılavuz ihtiyacı çerçevesinde ele alınmıştır.

Şekil 3.29. Refakatsiz Sığınmacı Çocuklarda Farklılaşan Beklentilere İlişkin MAXMaps Grafiği.

Dil ve Kültür Öğrenimi: “Onları Bize Tanıtacak Şeylere İhtiyacımız Var”

Refakatsiz sığınmacı çocuklarda Anka Çocuk Destek Programının uygulanabilmesi için iki temel nokta üzerinde durulması gerekmektedir. Bunlar; dil ve kültürdür. Refakatsiz sığınmacı çocuklarla çalışırken çocukların dilini ve kültürünü bilmeyen meslek elemanları farklı zorluklar yaşamaktadır. Bu yüzden hem personel için hem de çocuk için dil ve kültür öğreniminin ön plana çıkması gerekmektedir.

Çocukların kültürlerini bize tanıtmak için programlar yapılabilir. Nasıl olur bilmiyorum. Onları bize tanıtacak şeylere ihtiyacımız var. Onlar nelerden hoşlanır, sevdiği yemekler neler? vs. bunları bilmek önemli (Katılımcı 8).

Tercüman aracılığıyla konuşuyoruz biz çocuklarla. Afganlıların dilini mesela öğrenmemiz lazım. Onlar zamanla dilimizi öğreniyorlar. Ama biz onlarınkini bilmiyoruz. Dil önemli. Dili bilsek tercüman kullanmalıyız. İyi olur tabii. Bununla ilgili dil eğitimi verilebilir. Çocukların kültürleri ile de eğitimler verilebilir (Katılımcı 9).

Dil, eğitim, kültür konusunda farklılıklar gözetilerek buraya uygun programlar yapılması lazım. İlerleyen süreçte daha çok verim alınması için bunun dikkate alınması lazım. Bir Afganistan’ın, Suriye’nin, İran’ın yemek kültürüyle, alışkanlıklarıyla, giyim tarzlarıyla ilgili eğitim gibi bir şey verilse güzel olabilir. Müslüman olsalar da bizden farklı olduklarını ben görüyorum. Her aşamada dil eğitimi çok önemli. Ana hatlarıyla konuşma dilinde, belki 200-300 kelimeyle, çocuğun temel sorunlarını anlayacak şekilde eğitim verilse iyi olur (Katılımcı 11).

Katılımcılar Anka Çocuk Destek Programında refakatsiz sığınmacı çocuklarla ilgili bazı kültürel faktörlerin gözden kaçırıldığını, bunlarla ilgili düzenlemelerin yapılması gerektiğini düşünmektedir:

Yabancı ÇODEM’ler için tamamen yenilikler katılması gerekiyor Anka programına. Kültürel farklılıkların iyice yedirilmesi gerekiyor bu programda. Mesela bizde bir müdür görünce önümüzü ilikleriz. Bir saygı vardır. Ama çocuk bunu kendi ülkesinde hiç öğrenemedi belki de. Bu tarz durumlar olabildiği için Anka programında özellikle bu kısımların ayrıştırılıp yeniden

yapılandırılması lazım. Eğitimler çocukların kültürel farklılıkları dikkate alınarak şekillendirilmeli... Tercüman aracılığıyla nasıl profesyonel şekilde görüşme yapılacağı bu programın içine yedirilmeli (Katılımcı 8).

...ince dokunuşlar belki olabilir. Kültürel anlamda belki ince nüanslar olabilir. Onun haricinde Anka'ya şunu da ekleseler diyebileceğim hiçbir şey yok. Çünkü zaten hepsi var. Gerçekten çok iyi, çok sağlam düşünülmüş (Katılımcı 13).

Katılımcıların üzerinde durduğu diğer nokta ise refakatsiz sığınmacı çocukların meslek elemanlarının karşısına “bir yetişkin gibi” çıkıyor olmasıdır. Kültürel faktörlerin ve yaşam deneyimlerinin sonucu olarak çocuklar çok farklı özelliklerde olabilmektedir. Bu yüzden meslek elemanları bu konu ile ilgili de nasıl bir yaklaşım sergilemeleri gerektiği konusunda tereddüt yaşamaktadır. Bu bağlamda Anka Çocuk Destek Programı içeriğinde meslek elemanları için bu konu ile ilgili bir parantez açılması gerekmektedir.

Yabancı çocuklarla ilgili bazı eğitimler verilebilir. Kendi çocuklarımız mesela akşam 12'de eve gelmese tereddüt ederiz. Bir sürü hesaba çekiyoruz belki de eve gelince ama buradaki çocuklar öyle değil. Yani ülkeler arası sınırları aşıp geliyorlar. Bunu tek başına yapamazlar. İnsan ticareti yapan kişilerle iş birliği yapıyor olmaları lazım. İnsan kaçakçıları tarafından özel eğitimlere tabi tutuluyorlar belki de. Bu yüzden onlara nasıl davranılması gerekiyor? Nasıl yaklaşmak gerekiyor? Bunlara yönelik eğitimler verilebilir. Düşünebiliyor musun? 13 yaşında ve Afganistan'dan, İran'dan buraya kadar geliyor sınırları aşıp. Bunların hala insan kaçakçılarıyla bağlantılarının olduğunu fark edebiliyoruz. Zaman zaman da itiraf ediyorlar. Bunlarda ne yapmalıyız? Bununla ilgili eğitimler olması lazım (Katılımcı 10).

Refakatsiz sığınmacı çocuklar yaş olarak 13 yaş üstü gözüксе de geldiği kültürün bir sonucu olarak çocuklar aslında bir yetişkin gibi karşımıza çıkıyorlar. O yüzden bu çocukları daha çok sosyal hayata hazırlamaya yönelik eğitimlerin verilmesi daha sağlıklı. Bize de bu yönde eğitimler verilmesi lazım (Katılımcı 13).

Motivasyon İhtiyacı: “Unutmuşlar Gibi Hissediyorum”

Refakatsiz sığınmacı çocuklara hizmet veren ÇODEM'lerin geleceği ile ilgili duyulan endişeyi katılımcı 8, şu şekilde aktarmıştır:

Bizi unuttular gibi bir duygumuz var açıkçası. Unutmuşlar gibi hissediyorum diyorum çünkü buradaki profilden tam emin değiller gibi ya da çocuklar farklı uyruktan olsa da “çocuk çocuktur” gibi de düşünülüyor olabilir. Ama onların geldiği, yaşadığı ivme ile bizim Türk çocuklarının yaşantılarının ivmesi kesinlikle aynı değil. Eskisi kadar refakatçi çocuk gelmiyor. Sürekli refakatsiz sığınmacı çocuklara hizmet veren ÇODEM'ler kapanır gibi

konuşmalar dönüyor. Sanki bu noktada bizim motive edilmeye ihtiyacımız var (Katılımcı 8).

Motivasyon eğitimi gibi de yapılması azım. Çünkü personelin de ihtiyacı var. İyi oluyor. Güzel oluyor. Etkili de oluyor. Motivasyon eğitimlerinden sonra personel daha özverili, istekli çalışıyor. Biz bunu gözlemleyebiliyoruz... Motivasyon eğitimi destek personelinin daha özverili çalışmasına katkı sağlıyor (Katılımcı 13).

Görüldüğü üzere refakatsiz sığınmacı çocuklar diğer ÇODEM’lerde kalan çocuklardan farklı dinamiklere sahiptir. Bu sebeple refakatsiz sığınmacı çocuklarla çalışan meslek elemanlarının farklı beklentileri ortaya çıkmaktadır.

Gerçekçi Hedefler: “Güneşin Aydınlatığı Her Sorunu Çözemeyiz”

Teorik olanı uygulamaya aktarma süreci meslek elemanları için kolay olmamaktadır. Bu noktada katılımcılar kendilerine yönelik beklentilerin “birazcık üst düzey kaldığını” vurgulamıştır. Bu yüzden programla ilgili hedeflerin “gerçekçi” olması gerektiği düşünülmektedir:

Anka’da konulan hedeflerin gerçekçi olması lazım. Mesela şunlar söylenmemeli; çocuğu selamlayın her sabah, çocuğun ruh halini yazın her sabah gibi. Daha gerçekçi daha basit hedeflerin konulması lazım. Bazı şeyler bana abartı geliyor. Çocuğun ruh haline her gün yaz diyor bana mesela Anka’da. Bence böyle bir şey mümkün değil. Şunu da kimse kimseden beklememeli. Ben kendi evimde kendi çocuğuma yapmadığım bir şeyi kalkıp da başka bir çocuğa yapamam. Gerçekçi olmak lazım. Yani istenilen şeylerin biraz daha gerçekçi olması lazım. Tamam, bu kurumlarda kalan çocuklar dezavantajlı çocuklar ama çok da abartmamak lazım. Çok ayırttırmamak lazım. Kendi çocuğuma yapmadığım şeyi ben kalkıp da başka bir çocuğa mesleki olarak yapamam. Haa mesleki birikimim vardır, bir çocuğa müdahale ederim özel anlamda (Katılımcı 7).

Katılımcı 7’nin anlatıları aslında meslek elemanlarının çalışma koşullarına ilişkin beklentileri teması da dikkate alınarak yorumlanmalıdır. İş yükünün fazla olması, personel yetersizlikleri gibi sorunlar sebebiyle Katılımcı 7’nin programın hedeflerini gerçekçi bulmadığı düşünülmektedir. Bunun yanı sıra benzer şekilde katılımcı 12 de programla ilgili beklentilerin fazla olduğuna değinmiştir:

Eğitimlerde gelen Anka uygulayıcılarının mutfaktan çıkmadığını gördüm. Nasıl bir eğitim sisteminde okulla dışarıdaki hayat farklıysa biz de eğitimde onu yaşadık. Bu eğitimi olumsuz etkiliyor. İstenilenler, beklentiler birazcık üst düzey kalıyor (Katılımcı 12).

Katılımcı 12 ile yapılan görüşmede, özellikle saha çalışanlarından görüş alınmasına dair paylaşımları dikkat çekmiştir. Bu bağlamda katılımcı 12 sahada çalışan meslek elemanlarının görüşlerine, düşüncelerine ve geri bildirimlerine başvurulmadığı için istenilenlerin/beklentilerin üst düzey kaldığını ifade etmiştir. Diğer yönden başka bir katılımcı programla ilgili bakış açılarını idarecilerin etkilediğini, kimi idarecilerin programı önemsemediğini ve böyle bir atmosferde her sorunu çözme gibi bir beklentinin karşılanmasının mümkün olmadığını aktarmıştır:

Anka Çocuk Destek Programı aslında bir sosyal hizmet müdahale yöntemidir, programıdır. Ne kadar uygulansa da sorunumuz şu ki; bir müdür Anka'yı çok önemser, bir müdür gelir Anka'yı önemsemez... müfettişlerde de aynı şekilde biri önemserken diğeri önemsemez. İdarecilerin, denetleyicilerin bakış açısı bizi etkiliyor. Güneşin aydınlattığı her sorunu çözemeyiz. Böyle bir algı var. Her sorunu çözmemiz beklenebiliyor. Benim öyle bir gücüm yok (Katılımcı 5).

Mesleki Eğitim Entegresi: “Önemli Bir Parantez Açılması Gerekıyor”

Anka Çocuk Destek Programının en temel ilkelerden birisi çocukların eğitim hayatına devam edebilmesidir. Eğitimine devam edemeyen çocukların yaşına uygun şekilde sigortalı olarak çalışması ya da çeşitli meslek kurslarına kayıt olması gerekmektedir (<https://www.aile.gov.tr/chgm/sayfalar/anka-cocuk-destek-programi/> Erişim: 08.05. 2021). Bu doğrultuda söz konusu programda mesleki eğitimin önemine işaret edilmektedir. Fakat katılımcılar Anka Çocuk Destek Programında bu konu ile ilgili gerekli detayların olmadığını düşünmektedir. Bir katılımcı bu konudaki düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir:

Eğitimlerde iş hayatıyla ilgili hiçbir görüntü yok. Öyle bir eksik var. Çocukların öğrendikleri zanaatlarla ilgili, edindikleri mesleklerle ilgili bir anlatım yok. Tamamen çocukların davranışları ile ilgili anlatımlar oldu. Çocukların gittiği meslek okulları da var. Çocuklar sürekli avukat, doktor olsun gibi bir yönlendirme var ama olmadı diyelim. Bu çocuk ne yapacak? Lise bitti. Meslek de yok. O zaman ne olacak? Tamam, herkes okusun fakat çocuk iş bulamazsa ne olacak? Devlet herkesi resmî işe nasıl alacak? Herkes okursa, sanayi de işi kim yapacak, mobilyacıda kim çalışacak? (Katılımcı 9).

Aynı katılımcı Anka Çocuk Destek Programına çocukların mesleki bilgi, beceri ve deneyim kazanacakları bir eğitim almaları ile ilgili eklemeler yapılması gerektiğine dair düşüncelerini aşağıdaki gibi betimlemiştir:

Belki o çocuğun o zanaatta bir becerisi var? Bunun ona sunulması lazım. Anka'da ben bu eksiği gördüm. Bunun da Anka'da olması gerekiyor.

Kunduracılık olur, tekstil sektörü olur... Çocuklar hiç böyle şeylere yönlendirilmiyorlar. Çocuğu uygun yönlendiremediğimizde çocuğa fayda değil zarar veriyoruz çünkü (Katılımcı 9).

Benzer şekilde refakatsiz sığınmacı çocukların mesleki eğitime gitme konusunda istekli olduklarını belirten katılımcı 10, Anka Çocuk Destek Programında mesleki eğitim konusunun ön plana çıkması gerektiğini vurgulamıştır.

Kendi içimizde çocuklara işe yönlendirme politikasını benimsedik. Otelcilik hizmetinin dışında çocuklara daha fazla faydamız olsun diye. Çocuklar daha mutlular böyle mesela. Pandemide dışarıya, işe gidemeyince çocuklar burada sıkıldılar. Artık “Ne olur bize izin verin, biz işe gidelim.” dediler. Bundan dolayı meslek edindirme konusu Anka’nın içine yerleştirilmesi lazım (Katılımcı 10).

Eğitim işsizliği önler deniliyor fakat öyle değil. Okula da gitsin çocuk çok zekiyse falan ama çocukların birinci önceliği bence meslek edinmesi olması lazım. Gönderdiğimiz okullarda çocuklara mesleki eğitimiyle ilgili bir eğitim veriliyor. Anka’da meslek edindirme konusunda önemli bir parantez açılması gerekiyor bence (Katılımcı 11).

Katılımcıların paylaşımlarından anlaşılacağı üzere, refakatsiz sığınmacı çocukların gelecek yaşamı ve topluma adaptasyonu için mesleki eğitim konusu daha da önem kazanmaktadır. Bu yüzden her ne kadar Anka Çocuk Destek Programında özel durumu olmayan her çocuğun bir meslek edindirme kursuna gitmesi gerektiği vurgulansa da program kapsamında bu konu ile ilgili daha detaylı çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Kılavuz İhtiyacı: “Açıp Bakıp ‘Şöyle Yapmalıymışım’ Diyebilmeliyim”

Anka Çocuk Destek Programı ile ilgili eğitimler, dokümanlar meslek elemanları için büyük ölçüde yol gösterici olsa da özellikle refakatsiz sığınmacı çocuklarda program kapsamında hazırlanacak daha kapsamlı bir kılavuza ihtiyaç duyulmaktadır:

Buraya geldiğimde yanımdaki meslek elemanları olmasa ne materyaller kullanacağımı bilmiyordum. Tamam, benim belirli bir mesleki becerim eğitimim var ama ben hangi materyalleri kullanacağım? Çocuk bana kendini açmadığında mesela. Tamam, çocuğa psikososyal destek vereceğim ama çocuk benimle iletişime geçmiyor. Ben böyle bir şeyle karşılaştığımda hangi kanalları kullanmalıyım? Böyle konularda elimin altında bir kılavuz olsun isterdim. Böyle çalışmalar verebilmeli. Açıp bakıp “Şöyle yapmalıymışım” diyebilmeliyim (Katılımcı 8).

Katılımcı 8, çocuk ile ilgili yapılan müdahalelerde meslek elemanlarına belirli bir çerçevenin sunulması gerektiğini düşünmektedir. Konu ile ilgili bilgi eksikliklerinin de olduğunu vurgulayan aynı katılımcı, refakatsiz sığınmacı çocuklarla ilgili sorularına cevap bulabileceği bir kılavuz ihtiyacından söz etmiştir:

Psikososyal destek anlamında ben bu çocuğa ne vermeliyim? Bana bir yönerge sunulması lazım. İlk ne yapmalıyım? Barınma, korunma, ısınma vs. sağlandıktan sonra ne yapılmalı? Buna yönelik kılavuz, bir kitapçık isterdim doğrusu. Varsa da varlığından habersizim bu arada. Belki de var ama yabancılar için yok. Bundan eminim (Katılımcı 8).

Meslek elemanlarına verilen kitapçıklarla/kılavuzlarla birlikte refakatsiz sığınmacı çocuklara verilebilecek dokümanların da olması gerektiğini düşünen başka bir katılımcı şu şekilde düşüncelerini ifade etmiştir:

Anka eğitiminin içeriği bence biraz daha zenginleştirilmesi gerekiyor. Basılı kitap konusunda olabilir. Hem bize hem çocuklara basılı kitapçık şeklinde bir şeyler verilebilir. Ben öyle daha çok verimli olduğunu düşünüyorum. Bilgisayardan, telefondan okuyunca kalıcı olmuyor. Çok verimli olmuyor (Katılımcı 11).

Diğer taraftan, bir katılımcı kuruma yeni gelen refakatsiz sığınmacı çocukları yakından tanıyabilmek için farklı materyallerin olması gerektiğini düşünmektedir:

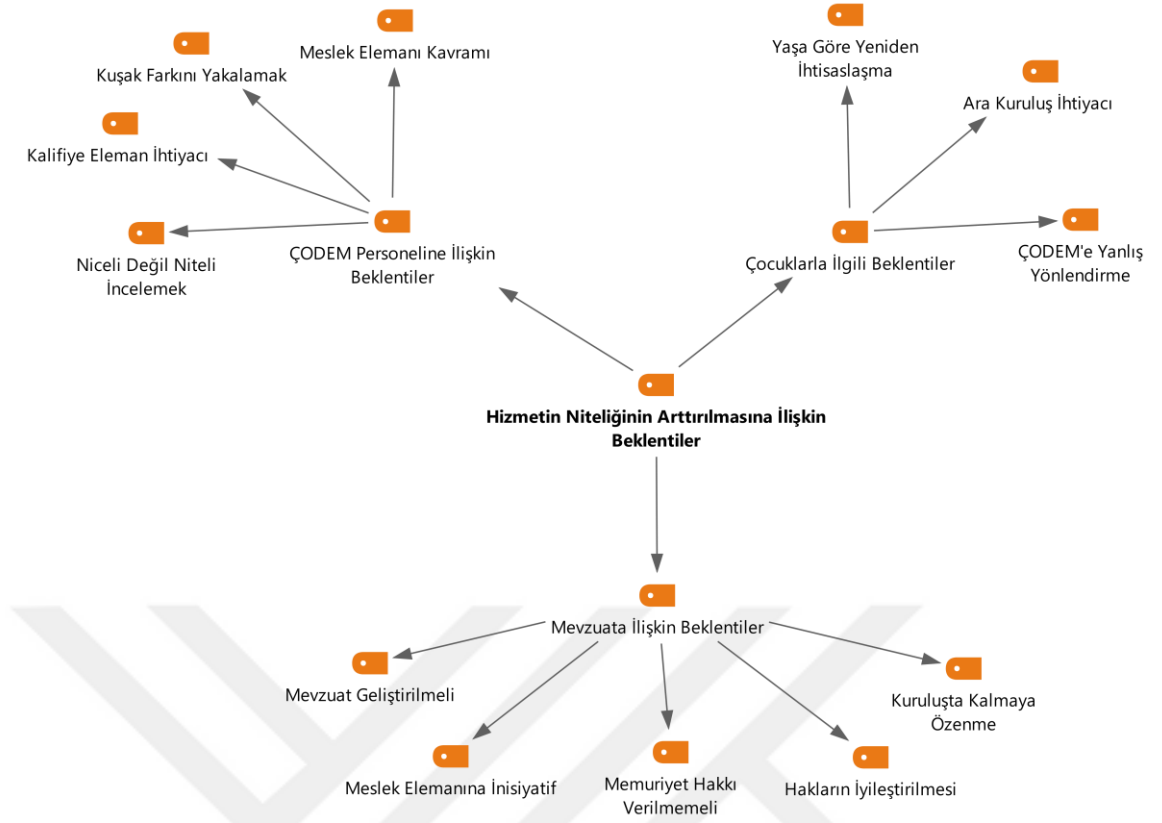
Her ÇODEM’de uygulamaların aynı olması adına tercüman eşliğinde nasıl görüşüleceğine dair ortak formlar olmalı. Görüşme formlarındaki soruların altında yabancı dilde çeviriler olmalı. Bakanlık bunların üzerine çalışmalı. Mesela bir çocuk kuruma geldi. Hiçbir şekilde Türkçe bilmiyor. Belki de bu çocuk şizofren hastası... Belki akşam bu çocuk başkalarına zarar verecek. Bu noktada önlem amaçlı çocuk hakkında bir profil çizebilmek için gerekli materyaller olmalı. Çocuğun kendisinin doldurabileceği formlar olmalı. Bunların daha profesyonel olmasını dilerim (Katılımcı 8).

Katılımcıların anlatıları, araştırmanın önceki bölümlerinde değinilen “refakatsiz sığınmacı çocuklarda programı uygulama engelleri” alt teması altında ele alınan dil ve kültür engelini önemli bir boyutuna işaret etmektedir. Bunun yanı sıra katılımcının söylemleri “meslek elemanlarının çalışma koşullarına ilişkin düşünceleri” temasında ele alınan tercüman eksikliği sorununun da çözülmesi gerektiğini göstermektedir. Çocuk hakkında bir profil çizebilmek için bahsedilen materyallerin oluşturulması elbette ki mühimdir fakat en başta tercüman eksikliğinin önemli bir sorun olduğu görülmektedir.

3.6. Hizmetin Niteliğinin Arttırılmasına İlişkin Beklentiler

Araştırmanın analizinde ortaya çıkan diğer temalarda katılımcıların zaman zaman yaşadıkları sorunlardan söz ettikleri göze çarpmaktadır. Sorunların ihtiyaçları, ihtiyaçların da beklentileri şekillendirebildiği düşünüldüğünde, diğer temalarda ortaya çıkan sorunların ortadan kalkmasına ilişkin beklentilerin olduğu da unutulmamalıdır. Örneğin meslek elemanlarının duygusal deneyimlerine ilişkin düşünceleri temasının altında yer alan duygusal deneyimlere ilişkin ihtiyaçlar alt temasında psikolojik destek ve rotasyon ihtiyacından söz edilmiştir. Bu ihtiyaçlara bu tema altında yer verilmemesinin sebebi, meslek elemanlarının duygusal deneyimlerini bir bütün olarak değerlendirilmesinin istenmesidir. Çünkü her biri birbiri ile yakından ilişkilidir. Araştırma öznelere bahsettiği psikolojik yorgunluk, korumacı yaklaşım ve emeklerin boşa gitmesi durumu ile bağlantılı olarak psikolojik destek-rotasyon gerekliliği ortaya çıkmıştır. Katılımcılar da anlatılarında bu konuları bir arada ele aldığından, bu şekilde onları anlamamanın daha kolay olacağı düşünülmüştür ya da benzer şekilde meslek elemanları çalışma koşullarından bahsederken ücretlerin iyileştirilmesi gerektiğinden, ücret konusunda bazı adaletsizliklerin yaşandığından, personel yetersizliklerin, iş yükünün fazlalığından, fiziki yapılara ilişkin bazı sorunların ortadan kalkmasını istediklerinden bahsetmiştir. Tüm bu sorunlara yönelik ihtiyaç ve beklentilerin de olduğu unutulmamalıdır. Çünkü tüm bu ihtiyaç ve beklentilerin karşılanması da hizmetin niteliğinin arttırılmasını sağlayacaktır.

Hizmetin niteliğinin arttırılmasına ilişkin beklentiler temasında diğer temalardan farklı olarak Anka Çocuk Destek Programıyla, meslek elemanlarının çalışma koşullarıyla ya da duygusal deneyimleriyle ilgili beklentilere değil katılımcıların doğrudan çocuk refahı alanında daha iyi bir psikososyal destek hizmeti verebilmek için beklentilerinin neler olduğu ile ilgili anlatıları mevcuttur. Katılımcılar bir program ya da kurum özelinde değil genel bir perspektifte çocuklara sunulan psikososyal destek hizmetinin niteliğinin arttırılmasına ilişkin mevcut beklentilerini ifade etmişlerdir. Bu zeminde, araştırmanın bu bölümünde ÇODEM personeline ilişkin, mevzuata ilişkin ve çocuklarla ilgili beklentiler şeklinde ortaya çıkan alt temalarla katılımcıların nasıl beklentilerinin olduğu betimlenmeye çalışılmıştır.

Şekil 3.30. Hizmetin Niteliğinin Arttırılmasına İlişkin Beklentilerin MAXMaps Grafiği.

3.6.1. ÇODEM Personeline İlişkin Beklentiler

Hizmetin niteliğinin arttırılmasına ilişkin beklentiler temasının 1. alt teması olan “ÇODEM personeline ilişkin beklentiler”; “meslek elemanı kavramı, kalifiye eleman ihtiyacı, kuşak farkını yakalamak ve niceli değil niteli incelemek” bağlamında ele alınmıştır.

Şekil 3.31. ÇODEM Personeline İlişkin Beklentilerle İlgili MAXMaps Grafiği.

Meslek Elemanı Kavramı: “Hepsinin Aynı Kefeye Konması Bile Yanlış”

ÇODEM Yönetmeliği’nde meslek elemanı tanımı altında farklı meslek mensuplarının tamamının bir arada ele alınması katılımcılar tarafından eleştirilmektedir:

Meslek elemanı kavramı bile bana biraz ters geliyor. Çünkü öğretmenle psikolog, sosyolog ve sosyal çalışmacı bir arada ele alınıyor meslek elemanı kavramında. Öğretmenlikten başka bir disiplin. Sosyolog ayrı bir disiplin, sosyal hizmet ayrı bir disiplin. Bence hepsinin aynı kefeye konması bile yanlış (Katılımcı 7).

Meslek elemanı kavramının görev karmaşasına yol açtığını söyleyen ve bu karmaşayı bir yumak olarak nitelendiren başka bir katılımcı ise düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir:

Sosyal serviste psikolog, sosyolog ve sosyal çalışmacının görevleri arasında keskin sınırlar olmuyor. Herkes aynı işi yapmak zorunda ama senin mesleğinin gerektirdiği de bazı şeyler var. Görev tanımında olmayan bazı şeyler yapılmak zorunda kalınıyor. Sekretarya işleri yapabiliyoruz. Bir yumak olmuş görev tanımının belirsizliği. “Ben burada ne yapıyorum?” diye soruyor insan kendine sürekli. Çok iş yükümüz olduğu için söylemiyorum ama görev tanımının belirsizliği yüzünden bir tükenmişlik var (Katılımcı 8).

Katılımcıların anlatıları, meslek elemanı kavramıyla meslek elemanlarının kendi mesleklerinin ayırt edici özelliklerinin yok sayıldığını göstermektedir. Ayrıca sosyal çalışmacıların rol ve sorumluluklarının meslek elemanı kavramı altında diğer mesleklere verildiği anlaşılmaktadır. Hem sosyal çalışmacıların hem de diğer mesleklerin mesleki kimliğini gözetecek bir düzenlemeye ihtiyaç olduğu (Yaman ve Tuncay 2020) söylenebilir. Diğer yönden meslek elemanları tanımında yer alan psikologlara ağır vakaların daha fazla yönlendirilmesi sorunu da ortaya çıkmaktadır. Bu durum katılımcılar tarafından bir adaletsizlik olarak görülmektedir.

Bazen bireysel düşünülebiliyor. Kişiler kendi yararını daha çok düşünebiliyor. Krizli çocukların sürekli bir psikoloğa verilmesi biraz adaletsiz oluyor. Farklı meslek elemanları var. Fakat genel olarak problemli davranışları, davranış sorunları olan çocuklar psikologlara veriliyordu. Bu sistemi bozan şeylerden aslında. Adaletli bir dağılım olmuyor. Öyle olunca grup içindeki düzeni sağlamak zor oluyor (Katılımcı 15).

Kalifiye Eleman İhtiyacı: “En Donanımlı Kişilerden Seçilmeli”

Yapılan derinlemesine görüşmelerde bir katılımcı dışında diğer katılımcıların tamamı kalifiye eleman ihtiyacının olması gerektiği ile ilgili paylaşımlarda bulunmuştur. Araştırma öznelerine göre çocuklara nitelikli bir psikososyal destek hizmeti sunulabilmesi için en temel ihtiyaç donanımlı personeldir.

Geçenlerde bize gönderilen bir form vardı Anka'yı değerlendirmek için. 30 maddeden 5 tanesini yapabildiğimizi gördük. Keşke uygulanırsa ama uygulanması için her önüne gelen personel buraya gelmemeli. Kalifiye eleman olması lazım her anlamıyla. En donanımlı kişilerden seçilmeli işçisinden memuruna kadar... Bugün bana göre sosyal hizmetlerin en büyük sıkıntısı gerçekten alanında uzmanlaşmış kimselerin olmaması. Genel bir sıkıntı var. Anka'nın uygulanmama sebebi de buradan kaynaklanıyor... Nitelikli işlerin yapılması için bu şart... Yani işin özü kalifiye, kalifiye... Başka bir şey değil (Katılımcı 7).

Bazı katılımcılar neden kalifiye elemana ihtiyaç duyulduğunu şu şekilde açıklamıştır:

Bazı çocuklar için burası tünelden önceki son çıkış misali son şans olabiliyor. Bu yüzden donanımlı personelin burada çalışması gerekir (Katılımcı 2).

Çocuklar bizim her şeyimiz, geleceğimiz. Bundan dolayı onlara sunduğumuz her bir destek çok değerli. Çünkü biz o çocuklara kaybettikleri umudu geri veriyoruz... Çocukları seven, çocukları yargılayıcı yaklaşmayan özverili yetkin, gelişime açık meslek elemanlarının bu yüzden CODEM'lerde çalışması gerekiyor. Bu şekilde olursa çocuklara daha iyi bir psikososyal destek hizmeti verilebilir (Katılımcı 16)

Meslek elemanlarının kalifiye eleman konusunda ele aldıkları hususlardan birisi de idarecilerin özellikleridir. İdarecilerin de çocuk refahı alanında çalışmış, tecrübeli ve donanımlı olması istenmektedir. Sosyal hizmet disiplininin uzak alan kişilerin idareci olmasına sıcak bakılmamaktadır. Bununla birlikte idarecilerin de Anka Çocuk Destek Programı uygulama sürecine dâhil olması gerekmektedir.

Hem çocuk refahı alanında çalışmış hem de öncesinde de alanda idarecilik yapmış kişilerin idareci olmasını istiyorum. Çünkü biz hem alanla hiç alakası olmayan hem de alanda çalışmış olan farklı kişilerle çalıştık. İkisnin arasında gerçekten çok büyük farklar var. Bunu yaşayarak gördük. İşin ilerleyişi ve tıkanması noktasında büyük farklar var (Katılımcı 8).

Yüzeyde kalmak yerine derine inebilmeleri, anlayabilmeleri gerekiyor. Bence idarecilerimizin en büyük eksiği bu. İdarecilerin sürece dâhil edilmesi gerekiyor. Mesela bir idarecide “Anka nedir? Anka modüllerinin içeriğinde

neler vardır? Kullanılabilirliği, yapılabilirliği nedir?” Bunları en başta idarecilerin bilmesi lazım. Bundan çok uzak olan kişileri biliyorum mesela. Bunun ne kadar faydasının olabileceğinden habersiz olabiliyorlar. Örneğin veri hazırlama uzmanının bir idareci olmaması lazım bence. Sadece bir iki kurum üzerinden konuşmuyorum. Olumsuz süreçler deneyimlediğim için de konuşmuyorum. Yalnızca gözlemlediklerim üzerinden bunları söylüyorum. Pedagoji bilmeyen kişiler idareci olmamalı. Bir sosyal çalışmacı, psikolog sürece daha farklı bakarken bir işletmeci bir bilgisayar uzmanı daha farklı bakıyor. Daha çok sosyal bilimler yönünde eğitim almış kişilerin sürece dâhil olmasını isterim açıkçası (Katılımcı 15).

ÇODEM’de Anka Çocuk Destek Programının uygulanabilmesi için farklı bakış açılarına sahip, kendisini yetiştirmiş ve yeniliğe açık olan personelin çalışması gerekmektedir.

Nitelikli bir personel olması lazım Anka’nın uygulanabilmesi için... Yeniliğe açık olmazsa personel, bir arpa boyu yol alamazsınız. “Ben şu kadar yıldır çalışıyorum. Benim dediğim olacak” derse biter o iş. Hiçbir şey yapamazsınız. Yeniliklere, istişareye açık olmalı. Farklı bakış açılarına saygılı olmalı (Katılımcı 12).

Zihinlerimizi demir parmaklıklar ardına koymamak gerekir. “Bu böyleydi. Hep böyle devam edecek.” düşüncesinde olan insanlar olmasın... Ben bu noktada biraz daha istekli olan kişilerle çalışmak isterim. “5 yılım kaldı onu da tamamlayayım. Zaten emekli olacağım” düşüncesindeki insanlarla çalışmak istemem ben açıkçası. Yaşlı olabilir ama dinamik, güncel olması benim için önemli. Çocuklar için de bu önemli diye düşünüyorum. Değişime, dönüşüme, yeniliğe açık insanlarla çalışmak çok farklı (Katılımcı 15).

Yatılı kuruluştaki çalışmak isteyen, özverili ve nitelikli kişilerin bu kurumlarda çalışması gerekiyor. Bu çok önemli. “İşimi yapayım çıkayım” diyen personelin olmaması lazım (Katılımcı 13).

Katılımcı 13’ün son cümlesinde de vurguladığı gibi “işimi yapıp çıkayım” düşüncesinde olan kişilerin ÇODEM’de çalışmaması gerekmektedir. Bunun sebebini de diğer katılımcı şu şekilde ifade etmiştir:

Burayı seven personeller çalışmalı. Burayı sevmeden çalışan personel olursa kaş yaparken göz çıkarmak olabiliyor. Personelin eğitime, yeniliğe açık olması gerekiyor (Katılımcı 12).

Farklı sebeplerle/amaçlarla ÇODEM’e gelen personelin nitelikli bir hizmet sunamayacağı düşünülmektedir. Bu yüzden kurumlar arası yer değişikliklerinin daha titiz olarak takip edilmesi gerekmektedir.

Mesela bazı memurlar taşradan merkeze gelebilmek için sosyal hizmet alanına geçiyor. Sırf geçmiş olmak için. Onun amacı hizmetten ziyade kendi istediği yere gelmek, şehre gelmek yani. Sosyal hizmet kuruluşları merkezde diye gelmek istiyorlar. Bundan istenilen verim alınamaz diye düşünüyorum (Katılımcı 12).

İşini severek yapmayan kişilerin olması ve “dini duyguların kötüye kullanılması” sebebiyle bazı projelerin yarım kaldığını ifade eden katılımcı 7, düşüncelerini şu şekilde anlatmıştır:

İşini bilen meslek elemanlarını iyi seçmek lazım. Bizim gerçekten bu işi bilen meslek elemanlarına ihtiyacımız var. Bu noktada sıkıntılar yaşıyoruz. O yüzden bazı projeler yarım kalıyor. Bazı projeler bize göre belki uygulanmıyor. Dini duyguları biraz kötüye kullanma durumu olduğunu düşünüyorum. Herkese farklı bir gruplandırma var. Burada öğretmenler ayrı sıkıntı. Hepsi ilahiyat kökenli. Bu kadar abartmamak lazım. Peygamberimiz bile işini ehline bırakın demiyor mu? İşini ehline bıraksınlar. Herkes en iyisini yapar. Liyakat sahibi insanların başımıza gelmesi lazım. Buralar reklam yerleri olarak algılanmamalı. Gelelim bir yetim başını okşayalım düşüncesinden ziyade “çocuğa nasıl en uygun hizmet modelini nasıl sunmalıyız?” konusuna odaklanılmalı (Katılımcı 7).

Kuşak Farkını Yakalamak: “Çocukla Kuşak Çatışması Yaşayabiliyor”

ÇODEM personeli ile ÇODEM’de kalan çocuklar arasındaki yaş farkının çok fazla olması, kuşak çatışması gibi bazı sorunların yaşanmasına yol açmaktadır. Bu durumu katılımcı 15 şu şekilde açıklamıştır:

Bakım personeli gelmiş 50 yaşına. Çocukla kuşak çatışması yaşayabiliyor. Ergenlik dönemindeki çocuklarla çalışıyoruz biz. Klasik Z kuşağı muhabbeti... Bakım personeli 50-55 yaşında olduğunda çocuğun isteklerini anlamakta zorlanıyor, anlamıyor. Bakım personeli hayatın çok farklı bir aşamasında. Çocuğun gülüp eğlenmek, süslenmek, diğerleri tarafından beğenilmek arzusunu anlayamıyor. Çünkü bakım personeli o şekilde yetişmemiş. Çocuğun istekleri ve beklentileri noktasında empatik olamıyor. Bazen bu dezavantajlı oluyor. Bir de değişim konusu var. Ebeveynlerin her çocuğa eşit yaklaşması, çatışmacı bir tutum sergilememesi gerekiyor. Bu noktada genç ve dinamik olan bakım personelleri bu sürece daha hızlı entegre olurken ilerlemiş yaştaki bakım personeli ne yazık ki tutumsal değişim noktasına hemen adapte olamıyor. Neticede o da haklı. 50 yıldır devam eden davranış örüntüsünün değiştirilmesini istemek onun için zorlayıcı (Katılımcı 15).

Görüldüğü üzere ÇODEM’de mümkünse daha genç olan meslek elemanlarının çalışması gerektiğine vurgu yapılmaktadır. Bununla birlikte yalnızca

ÇODEM’de değil çocuk refahı alanındaki tüm kuruluşlarda genç ve dinamik meslek elemanlarının olması gerektiği düşünülmektedir:

Çocuk alanında çalışırken daha genç meslek elemanları olmalı. Kuşak farkını yakalamak lazım. Yaşı ilerleyen meslek elemanlarının farklı kurumlarda çalışması lazım. En azından genç meslek elemanlarından en az birkaç tane olması lazım. Denge sağlanmalı (Katılımcı 7).

Çocuk refahı alanındaki genç, dinamik kişilerin olması gerekiyor (Katılımcı 13).

Katılımcıların anlatılarından da anlaşılabileceği üzere çocukların dünyasını anlayabilecek, çocuklarla iletişimi güçlü olan kişilerin ÇODEM’de görev yapması gerekmektedir. Bu bağlamda kuşak çatışması gibi hizmetin niteliğini olumsuz etkileyecek sorunların oluşmaması için gerekli önlemler alınmalıdır. Bununla birlikte personelin genç olmasının tek başına yeterli olmadığı da unutulmamalıdır. Yalnızca genç olmak ÇODEM’de çalışmak için yeterli bir kriter değildir. Uzun yıllar çocuk refahı alanında çalışan deneyimli personellerin bu alanda süpervizörlük yapabileceği düşünülmektedir.

Niceli Değil Niteli İncelemek: “Ne Kadardan Ziyade Nasıla Odaklanılması”

Çocuk refahı alanında sunulan psikososyal destek hizmetinin niteliğinin artırılması için odaklanılması gereken en temel konulardan birisi hizmetlerin nasıl sunulduğu ile ilgilenilmesidir.

Rakamlar üzerinden gidilmemesi lazım. Kaç çocuğa psikososyal destek hizmeti verildi? Kaç çocuk ailesi yanına teslim edildi? Kaç çocuğun şu, kaç çocuğun bu... Önemli olan bunun nasıl yapıldığı. Benim beklentim, ne kadardan ziyade nasıla odaklanılması. Hizmetin kaliteli ve sağlıklı şekilde yürüyebilmesinin üzerinde durulması gerekir. Rakamların ya da reklam boyutunun değil. Ben o ay birçok şeyi yapmışımdır. Bunun yalnızca haftalık veri, tablo çizelge, sayı ile değerlendirilmemesi lazım. Rakamlar üzerinde kalmamalı. Çocuk %100 fayda sağlayabildi mi? Benim için bu daha önemli (Katılımcı 15).

Katılımcılar zaman zaman sunulan hizmetlerle alakalı Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığından fikirlerini alacak kişilerin gelmesini ve ÇODEM’lerle ilgili “nasıl” a odaklanan araştırmaların artırılmasını istemektedir.

Evrığı, yazıyı, puntoyu değil beni incelesinler. Özel anlamda gelip mesela şu an sizin buraya geldiğiniz gibi, çok güzel bir çalışma kıymetli bir çalışma,

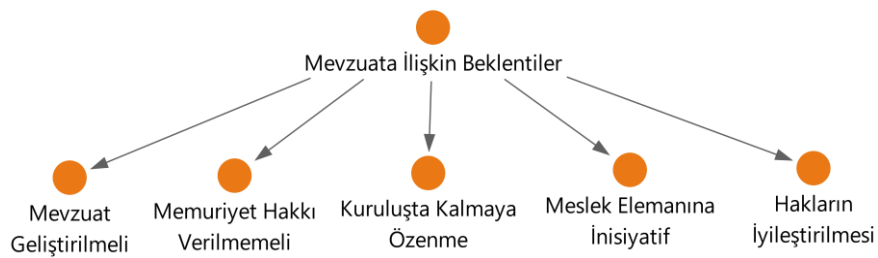
sizin burada görüşme yaptığınız gibi, Bakanlıktan birilerinin görevlendirilmesi lazım. Adı müfettiş olmayacak ama. Daha konuşabileceğin birilerinin olması lazım. Buraya oturacak sizin gibi bu soruları onlar soracak. Diyecek ki bu sizce nasıl, nasıl gidiyor? Yerinde görecektir (Katılımcı 7).

Yapılanların gözlemlenmesi daha hoş olurdu. Tabii ki yapılıyor zaman zaman. Fakat bu böyle denetlemeden ziyade daha fikir alışverişi gibi olabilmeli. Çünkü burada bazen temizlik görevlisinin bile değişik bir fikri olabilir. Onlarda çocuklarla iç içeler çünkü. Her kesimden insan dinlenilmeli. Bunlar çok ütöpik şeyler değil aslında. Çok zor şeyler değil (Katılımcı 8).

Bu konuda yapılan araştırmalar artmalı diye düşünüyorum. Derinlemesine araştırmalar yapılması gerekiyor. Sorunlar ancak bu yapılan araştırmalarla çözülebilir (Katılımcı 11).

3.6.2. Mevzuata İlişkin Beklentiler

Hizmetin niteliğinin arttırılmasına ilişkin beklentiler temasının 2. alt teması “mevzuata ilişkin beklentiler” olmuştur. Katılımcılar en başta ÇODEM Yönetmeliği, Anka Çocuk Destek Programı Uygulama Yönergesi olmak üzere çocuk refahı alanında kullanılan tüm yasa ve yönetmeliklere ilişkin genel bir değerlendirme yapmıştır. Buna göre ÇODEM’de çalışan meslek elemanları, yasal mevzuatta değiştirilmesi/yeniden düzenlenmesi gereken bazı noktaların olduğuna inanmaktadır. Bu alt tema çerçevesinde meslek elemanlarının mevzuata ilişkin beklentileri “mevzuat geliştirilmeli, memuriyet hakkı verilmeli, kuruluştaki kalmaya özenme, meslek elemanına inisiyatif ve hakların iyileştirilmesi” olarak anlatılmıştır.

Şekil 3.32. Mevzuata İlişkin Beklentilerle İlgili MAXMaps Grafiği.

Mevzuat Geliştirilmeli: “Sosyal Bilimler Mekanik Değildir”

Araştırma öznelere zaman zaman çalışma sahası ile mevzuatın uyuşmadığını, yasa ve yönetmeliklerde bahsedilmeyen durumlarla/vakalarla karşılaşabildiklerini aktarmıştır:

Sosyal bilimlerde yazılanla yapılan arasında örtüşme oranı daha düşüktür. Çünkü sosyal bilimler mekanik değildir, bir makine değildir. Böyle olduğu için çok uyuşmayabilir. Yasada olmayan şeyler de karşınıza çıkabilir. İleride eksikliklerin giderileceğini inanıyorum (Katılımcı 11).

Mevzuat ve sahanın uyuşmadığı noktalar ise bazen bir “çıkılmaz” olarak değerlendirilmektedir. Bu çıkılmazların en aza indirilmesi, çalışma koşullarının iyileştirilmesi ile bağlantılı olarak görülmektedir:

Bazen mevzuatla saha uyuşamayabiliyor. Öyle durumlar bizim çıkmazımız oluyor. O yüzden zaten meslek elemanı eksikliği diyoruz. İş yükünün hafifletilmesi ile mevzuata uygun hareket edilmesiyle birlikte daha verimli sonuçlar alabiliyorsunuz. Bazen yetersiz kalabiliyor mevzuat. Bu yüzden daha iyi hizmet sunabilmek için mevzuatın geliştirilmesi gerekiyor (Katılımcı 16).

Bu doğrultuda katılımcıların zorlandıkları, yetersiz olarak gördükleri ve mevzuatta değişiklik yapılması istedikleri konulardan birisi, danışmanı tarafından çocukların harçlıklarının imza karşılığında çocuklara verilmesi sürecidir. Bir katılımcı çocukların resmî olarak çalıştıkları yerden para aldıklarından ve bu paraların danışman tarafından takip edilip çocuğa verildiğinden bahsetmiştir:

Çocuğun parası bankaya yatıyor. Çocuğun parasını biz çekiyoruz. Deftere işliyoruz. Çocuğa imza attırıp parasını veriyoruz. Kayıt altına alıyoruz (Katılımcı 9).

Bu konu ile ilgili mevzuatta değişiklik yapılmasını isteyen bir katılımcı düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir:

Bize uluslararası bir eğitimde bakım tedbiri verildikten sonra yasal temsilci olması gerektiği söylenmişti ama bizde öyle bir şey yok. Bu çocuklar kendi başlarına gidip bir banka hesabı açtıramıyorlar. Bu çocukların harçlığı danışmanın kişisel hesabına geliyor. Ben bundan rahatsızlık duydum. Biz suiistimal edecek kişiler değiliz ama genel itibariyle bakılınca suiistimale açık bir kapı var. Genel anlamda kuruluşun bir hesabı olması lazım. Oradan takip edilmesi lazım. Bu çok önemli bir konulardan biri. Benim danışmanlık yapmak istemememin sebebi bu konuyla alakalı. Bundan rahatsızlık duydum. Danışman hocalarda bu konudan muzdarip. Bir harçlık defteri var. Bu harçlık defterine kayıtlar yapılıyor. Çocuk tutanak gibi yazılana imza atıyor ama dil problemi var. 13 yaşında bir çocuğun imzası, paraftı ne derece geçerli? Bununla ilgili çok önemli mevzuat değişikliğine gidilmesi gerekiyor bence. Şaşırdığım ve adapte olamadığım konulardan biri bu (Katılımcı 8).

Katılımcının ifadesinden de anlaşılacağı üzere çocukların çalıştıkları yerden aldıkları maaşlar danışman tarafından çocuğun imza atması karşılığında kayıt altına alınarak verilmektedir. 18 yaşın altında olan bir çocuğun imza karşılığında parasını

almasının düşünülmesi, sorgulanması gerekmektedir. Çocuğun almış olduğu parayı almadığını iddia edebileceği düşünüldüğünde çalışan meslek elemanlarının kendisini güvence altına alması gerektiği anlaşılmaktadır. Ayrıca çocuklar açısından da suiistimale sebep olabilecek herhangi bir boşluğun olmaması gerekmektedir.

Bir diğer konu ise ödül ve ceza sistemi ile ilgili olmuştur. Çocuk refah alanındaki mevzuatta yer alan ödül ve ceza sisteminin değiştirilmesi gerektiğini Katılımcı 12 şu şekilde anlatmıştır:

Çocuk okula gidiyorum diye çıkıyor ama okula gitmiyor. İsteddiği davranışı yapıyor. Fakat maddi manevi bir yaptırımımız yok çocuk üzerinde. Özel bir muamelede bulunamıyoruz eşitliği bozmamak için ya da örneğin kurumun eşyasını kırmadığı sürece harçlığından kesemiyorsun. Ödül ve ceza sisteminin güncellenmesi gerekiyor bu yüzden (Katılımcı 12).

Bir katılımcı meslek elemanlarının yetki ve sorumluluklarının daha net bir biçimde yer alması gerektiğine ilişkin düşüncelerini şu şekilde paylaşmıştır:

Sosyal rehabilitasyon alanında güncellenmesi lazım mevzuatın. Yapılması gerekenler daha net, belirgin olarak açıklanması lazım mevzuatta... Meslek elemanlarının işini zorlaştıran şey meslek elemanının güvence altına alan, koruyan hiçbir maddenin olmaması. Meslek elemanının sorumluluğunu, sınırlarını ortaya koyan maddeler olması gerekiyor (Katılımcı 13).

Bir katılımcı refakatsiz sığınmacı çocuklarla ilgili olarak mevzuatta karmaşaya sebep olabilecek nitelendirmelerin kullanıldığını düşünmektedir:

Örneğin burada kalan çocuklar için refakatsiz sığınmacı çocuk diyoruz. Bir de ÇODEM diyoruz. Adı Çocuk Destek Merkezi ama çocuklar refakatsiz sığınmacı çocuk. Bunun bir yere oturtulması gerekiyor. Refakatsiz sığınmacı çocuklar bizim ülkemizde baki yani. Herkes biliyor bunu. Yabancı uyruklu çocuklarla çalışılacaksa sağlam taşlar üzerine oturtulması gerekiyor bu konunun (Katılımcı 13).

Memuriyet Hakkı Verilmemeli: “Nasıl Olsa İşim Garanti”

19.02.2014 tarihli Resmî Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe giren 6518 sayılı Kanun’un 20. maddesi ile istihdam hakkını düzenleyen 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu’nun Ek 1. maddesinde düzenleme yapılmıştır. Buna göre; 5395 sayılı Kanun doğrultusunda en az 2 yıl boyunca korunma ve bakım tedbiri altında olan, reşit oluncaya kadar tedbir kararı devam eden çocuklardan her yıl belirtilen oranda kişi

istihdam edilmektedir. İşe yerleştirme sürecinde sırasıyla lisans, ön lisans ve ortaöğretim mezunlarına öncelik verilmektedir.

Katılımcılara göre çocuklara kuruluştan ayrıldıktan sonra istihdam hakkı verilmemelidir. Çünkü çocuklara doğrudan iş imkânı sunmak onların kurumda sunulan hizmetleri de önemsememesine, dikkate almamasına yol açmaktadır. Bu yüzden çocuklara verilen istihdam hakkının kapsamlı bir çerçevede yeniden ele alınması gerekmektedir.

Çocuğa deniliyor ki “sen burada 18 yaşına kadar bir şekilde kal, ben seni memur yapacağım.” Bir çocuğa “seni memur yapacağız” dersin ne olursa olsun çocuğun kafasında bir iş derdi olmuyor. Aile zaten yok. Ahlaki şeyleri bazen veremiyoruz. Anka’nın dışında da bir sürü programımız var. Değerler eğitimi diye bir programımız var. Çocuklara Diyanetten müftülükten hocalar geliyor ders vermek için ama çocuğun umurunda değil. Çocukta dert yok, sorumluluk yok. Çocukta istemiyor. Zamanla meslek elemanı da içindeki o heyecanı kaybediyor. Yapmak istediklerinde yapamıyor (Katılımcı 7).

Çocuk “Nasıl olsa 18 yaşına gelince devlet bana iş verecek. Okusam da okumasam da devlet bana iş verecek. Devlet beni memur yapacak” diye düşünüyor. Bu çocuğu rehavete sürüklüyor. Dolayısıyla en verimli enerjisini yanlış yerlere, negatif yerlere harcıyor. Okulda mesela haylazlık yapıyor. Akran baskısı yapıyorlar diğer çocuklara mesela (Katılımcı 12).

Görüldüğü üzere katılımcılara göre istihdam hakkının verilmesi, çocukların davranışlarını ve düşüncelerini olumsuz olarak etkileyebilmektedir. Ayrıca meslek elemanlarının farklı konularda motivasyonlarını kaybetmelerine yol açmaktadır. Bu yüzden çocuklara verilen istihdam hakkının belirli şartlara bağlanması ve farklı alternatiflerin (istihdam hakkı yerine sınavlarda ek puanların verilmesi gibi) düşünülmesi gerekmektedir. Fakat çocukların bu konuda herhangi bir mağduriyet yaşamamasına dikkat edilmesi ve her zaman yüksek yararının gözetilmesi oldukça önemlidir.

Her çocuğa memurluk hakkının verilmemesi lazım. Yine verilsin ama bunun şartları olsun, çocuğu eğitelim (Katılımcı 7).

Mesela senin kardeşin var. Bursluluk sınavına girecek. 100 sorunun 90’ını yapar ama bursluluk alamayabilir ama buradaki çocuklar çok daha kolay burs alıyor. Bu çocuğun her türlü ihtiyacını zaten devlet olarak karşılıyoruz. Bir de buna eğitim seviyesine göre burs veriyoruz. Çocuk burada lüks içerisinde yaşıyor. Sonrasında buradan çıkınca zorluk çekiyor. Bu yüzden okulda okurken çocuklara iş garantisi yerine girdikleri sınavda ek puanlar

verilmeli. Bu yıllardır çalışma arkadaşlarımızla konuşup ortak kanaate vardığımız konulardan birisi (Katılımcı 12).

İyi niyetli olarak uygulanan politikaların çocuklara bazen yararı değil zararı olabileceği bazı katılımcılar tarafından şu şekilde anlatılmıştır:

Çocuklar aldıkları memuriyetle bürokrat olmuyorlar. İşçi sınıfında memur oluyorlar. Bu şekilde belki olacakları şeylere de mâni olunuyor. Çünkü o hak olmasa belki çocuk azmedecek farklı bir meslek grubuna sahip olacak. İşte birçoğu işçi, memur oluyor ve altını çizeyim bunun birçoğu memuriyet hakkını kaybediyor. Çünkü insanda eğitim yoksa onu memur da yapsan o işi elinde tutamaz. Birçoğu işine gitmiyor, işe gitmediği için işinden atılıyor. Birçok iş yeri bunlardan muzdarip (Katılımcı 7).

Normal bir devlet memuru bir gün işe gelmezse soruşturma açılabilir. Ama bu kuruluşlardaki çocuklar 10 gün değil 20 gün işe gelmezse bir şey yapılamıyor. Çocuk “Ben devletin çocuğuyum. Ben ne yaparsam mazur görülür” anlayışında oluyor. “Nasıl olsa işim garanti” şeklinde düşündüğü için hayatta da öyle bekliyor. Çocuklar serada yetişmiş bitki gibi oluyor o zaman. Toplumun içine girince ne yapacağını şaşırıyorlar (Katılımcı 12).

Katılımcı 12’nin çocuklar için kullandığı “serada yetişmiş bitki gibi oluyorlar” benzetmesi oldukça dikkat çekicidir. Bu benzetme, suça sürüklenen ya da suç mağduru olan çocuklara fazla korumacı yaklaşmanın onların yararına değil zararına olabileceğine işaret etmektedir. Çünkü katılımcılara göre bu yaklaşımda olduğunda çocuklar, tam anlamıyla hayata hazırlanamamakta ve sorun çözme becerilerini geliştirememektedir.

Kuruluştaki Kalmaya Özenme: “Çok Cazip Merkezler Haline Gelmeli mi?”

ÇODEM’de her zaman çocuğun yüksek yararını gözetilmektedir. Fakat katılımcılar zaman zaman bazı etik ikilemler yaşadığından bahsetmiştir. Bu etik ikilemlerden birisi de “çocuklara her türlü imkân sunulduğunda istenilmeyen boyutta (çocuğa belki de fayda değil zarar verecek şekilde) kuruluş cazip bir merkez haline gelirse ne olacak?” sorusu ile ilişkili olarak ortaya çıkmaktadır.

Bir katılımcı sosyal devlet olmanın gerekliliği olarak çocuklar için her türlü imkânların seferber edildiğini belirtmiştir. Ancak bazı çocukların bu imkânlardan yararlanmak için bilerek kuruma gelmeleri meslek elemanlarının zihninde soru işaretlerinin oluşmasına yol açmıştır:

...Tüm imkânlar sunuluyor. Sonra çocuk 1 hafta sonra kurumdan kaçıyor. Geri dönüş hiçbir şey yok. Bizim ona göre program yapmamız lazım. Bu anlamda biraz yetersiz olunuyor (Katılımcı 10).

Çocuğa şampuanından tutun tıraş bıçağından tutun kemerine, montuna, ayakkabısına kadar her şeyi vermek zorundayız. Çocuklarda bunu bence biliyorlar. Bu kuruluşları tanıyarak geliyorlar. Tüm bunları aldıktan sonra, harçlığı da aldıktan sonra kuruluştan kaçıyorlar ve çok rahat bir şekilde esnaflarda iş bulabiliyor çocuklar... Bu sefer ben devletin verdiği imkânı ben o çocuğa verdim. Çocuk kaçtığı için yeni bir çocuğa yerim açıldı ama malzemem tükendi bu sefer de. Ben yine devletten istiyorum... Bu konuda bazı çalışmalar yapılması lazım. Ciddi düzenlemeler yapılması lazım (Katılımcı 8).

Katılımcı 8 bahsettiği durumdan ötürü yaşadığı düşünce karmaşıklığını şu şekilde betimlemiştir:

Bütün bunları yapıp yapmama konusunda soru işaretleri taşıyorum. Çocuklar için çok cazip merkezler haline gelmeli mi? Çocuklar gerçekten “Oh yediğim önümde yemediğim arkamda...” düşüncesinde mi olmalı? Çocukları biz kurumlara çekmeli miyiz ya da çeker miyiz? Yoksa yurtlar aslında bir çıkış yolu olarak görülmekten çıkartılmalı mı? Bu konuda bir ikilem var. Ama tabii ki her zaman çocuğun yüksek yararını gözettiğimiz bir kuruluş (Katılımcı 8).

Katılımcıların anlatılarından görüldüğü üzere bazı çocuklar kurumda kalmaya özenebilmekte, bakım ve koruma altında olan çocuklara sunulan imkânlardan yararlanmak amacıyla kuruluşa gelebilmektedir. Ailesi yanında kalmasında herhangi bir sorun olmayan çocukların kurum bakımına özenmesi üzerinde durulması gereken bir konudur. Bu bağlamda Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının da üzerinde titizlikle durduğu aile odaklı çalışmaların önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Katılımcılar bu konuda mevzuatla ilgili düzenlemelere ihtiyaç duyulduğunu düşünmektedir.

Meslek Elemanına İnisiyatif: “Bazı Durumlarda İnisiyatif Kullanması Şart”

Çocuk refahı alanında çalışan meslek elemanları, çocuklarla ilgili bazı konularda karar alırken inisiyatif verilmesini istediklerinden bahsetmiştir.

Yasal mevzuat çerçevesinde meslek elemanlarının bazı durumlarda inisiyatif kullanması şart. Yoksa tikanırız... İzin konusunda mesela. Çocuk için yılda 60 gün izin deniliyor ama bazı çocuğa 120 gün olabilir. Eğer çocuk için faydalı olacaksa 120 güne kadar izin verilmeli. Bir çocuğumuz vardı örneğin. Nakil gelmişti kurumumuza. Çocuğu aldık, psikiyatriye götürdük. Psikososyal destek hizmetlerimiz sonucunda çocuğu kazandık. Aile iletişimini sağladık.

Çocuğu okulda da destekledik. İlk izninde sorun yaşadı. Günübirlik izinli demelerine rağmen 1 hafta izin verdik. Geldi, 10 gün daha verdik. Sonra 1 ay daha verdik. Bu şekilde aile iletişimi güçlü olduğu ve özel psikiyatri tedavisi devam ettiği için iznini 90 güne kadar çıkardık. Rehabilitasyonunu tamamladı. Çocuk evleri sitesine nakil yaptık. Yönetmeliğe göre izin vermememiz lazım ama risk alıp izin verdik ve çocuğu kazanmış olduk (Katılımcı 6).

Katılımcılardan bazıları çocuğa verilen haklarla ilgili de meslek elemanlarına karar verme seçeneği sunulması gerektiğini düşünmektedir. Bu karar verme isteği çocukların harçlıkları konusunda ve meslek elemanlarının hazırlamış olduğu projelerin uygulamaya geçme hususundadır.

Bu çocuk hem çalışıyor hem harçlık alıyor... Meslek elemanı bir rapor hazırlayıp gerekçeleri sunmalı harçlık konusunda. Ona göre karar verilmeli. “Ben bu harçlığı vermezsem ne olur, verirsem ne olur?” konularında mevzuatta açık ibarelerin bulunması gerekiyor (Katılımcı 8).

Hazırladığım proje ve faaliyetlerin idareye takılmaması gerekiyor. Bunların çözülmesi lazım. Çünkü sen aşkla, istekle bir proje hazırlıyorsun, sunuyorsun ama bazen uygulamaya geçemiyor... Bazı konularda idare onayına gerek duyulmaksızın meslek elemanlarının bazı konularda yetkilerinin olmasını isterdim. Bunun yasal dayanağı olsun isterdim (Katılımcı 13).

Görüldüğü üzere yapılması istenen bazı mesleki çalışmalarda engellerle karşılaşılması katılımcıların motivasyonunu da düşürmektedir. Bu bağlamda meslek elemanlarının hazırladıkları proje ve faaliyetlerin hayata geçirilebilmesi için bazı yasal düzenlemelere ihtiyaç duyulduğu anlaşılmaktadır.

Hakların İyileştirilmesi: “Özlük Hakları İyileştirilebilir”

Katılımcılar ÇODEM’de çalışan meslek elemanlarının yasal haklarında bazı düzenlemeler yapılması gerektiğini düşünmektedir. Bu düzenlemelerin ÇODEM’de çalışmak için özendirici bir etkisinin olabileceği bir katılımcı tarafından şu şekilde ifade edilmiştir:

Çocuklara faydalı olmak için çabalayan meslek elemanlarının hakları da önemli. Bu yüzden ÇODEM’de çalışmanın özendirilmesi, meslek elemanlarının haklarının iyileştirilmesi lazım (Katılımcı 3).

Yoğun bir iş temposu içerisinde olan katılımcılar, ÇODEM personeline yıpranma payı gibi bazı hakların verilmesini istemektedir:

Maaş olarak iyileştirme yapılabilir. Ayrıca emeklilik yaşı çok geç. Yıpranma payı olması gerektiğini düşünüyorum. Doğum yaptıktan 2 yıl sonra nöbete katılmak gerekiyor. Fakat bu sürenin çok erken olduğunu düşünüyorum. Ondan dolayı bu süre biraz daha fazla olabilir (Katılımcı 2).

Sürekli iş halindesiniz. Yeri geliyor can güvenliğiniz olmuyor. Yıpranma payı diye bir şey olmalı (Katılımcı 7).

Katılımcıların bahsettiği bir diğer konu ise ek ders karşılığında, ASDEP personeli olarak çalışanların özlük haklarına ilişkin düzenlemeler yapılması gerektiği ile ilgili olmuştur.

Ek ders karşılığı çalışan kişilerin yıllık izin hakkı ve diğer izinlerde hakkı yok. İzinli olduğu zamanlarda maaşından kesiliyor. Birçok kesintileri var. Kadroları olmadığı için sürekli kendilerini ispat etmek zorundalar. Bizlerle aynı işi yapıyorlar hatta bazen daha da yoğun olabiliyorlar. Gelemedikleri günü belgelemeleri isteniyor. O yüzden rapor falan alıyorlar. Oysa biz aynı görevi yapıyoruz. Özlük hakları iyileştirilebilir (Katılımcı 4).

ASDEP personeli arkadaşımız vardı mesela. Yatılı kuruluştaki çalışmak istiyordu memnundu. Ama ASDEP personeli olduğu için yatılı kuruluştaki çalışmaya devam edemedi. Mevzuatla alakalı bu da. Bunun da değişmesi gerekiyor (Katılımcı 13).

Görüldüğü üzere özellikle ek ders karşılığında çalışan ya da ASDEP personeli olan meslek elemanları ile ilgili mevzuatta değişikliklerin yapılmasına ihtiyaç vardır. Ayrıca “hizmet sunumundaki çalışma koşullarına ilişkin düşünceler” teması altında kadrolu olanlar, sözleşmeli olanlar ve ek ders karşılığında çalışanlar arasında büyük bir ücret adaletsizliğinin olduğuna da değinilmiştir. Bu durumda göz önünde bulundurulduğunda ilgili düzenlemelerin yapılması gerektiği açık bir şekilde görülmektedir.

3.6.3. Çocuklarla İlgili Beklentiler

Hizmetin niteliğinin artırılmasına ilişkin beklentiler temasının 3. alt teması “çocuklarla ilgili beklentiler” olarak şekillenmiştir. Bu alt temada meslek elemanlarının ÇODEM’de kalan çocuklarla ilgili olarak hangi noktalarda değişiklik yapılmasını istediği anlatılmıştır. Meslek elemanlarının ÇODEM’de kalan çocuklara dair beklentileri araştırma öznelere üzerinde durdukları; yaşa göre yeniden ihtisaslaşma, ara kuruluş ihtiyacı ve ÇODEM’e yanlış yönlendirme hususları bağlamında ele alınmıştır.

Şekil 3.33. Çocuklarla İlgili Beklentilere İlişkin MAXMaps Grafiği.

Yaşa Göre Yeniden İhtisaslaşma: “Karmaşık Bir Grup İçinde”

ÇODEM’ler yaşa ve cinsiyete göre ihtisaslaşmış kurumlardır. 11-18 yaş aralığındaki çocuklara hizmet veren ÇODEM’ler her ne kadar ihtisaslaşmış olsa da aslında geniş bir yaş aralığındaki çocuklara hizmet sunmaktadır. Çok farklı yaş grubundaki çocuklarla ortak bir mekânda ortak çalışmalar yürütmek, farklı riskleri barındırmaktadır. Bu riskler Katılımcı 15 tarafından şu şekilde betimlenmiştir:

Yaş makası ne kadar açılırsa sizin o gelişim durumunu takip edebilmeniz zorlaşıyor ya da çocuklar arasında erken öğrenilen şeylerin önüne geçilmesi çok mümkün olmuyor. 11 yaşında çocuğun bildikleri ile 17 yaşındaki çocuğun bildikleri aynı değil. Doğal olarak bilgi paylaşımı olduğunda dezavantajlı bir durum söz konusu olabiliyor. Bu dezavantaj şöyle: Bir cinsel deneyimin çok farklı yolları var. Yetişkinler arasında bu biliniyor. Bunun belirli bir yaştan önce çocukların öğrenmesinin de mahremiyet olgusuna ters düştüğünü de biliyoruz ama bu farklı şekiller ve yöntemler 17 yaşında bilen bir çocuk tarafından dile getirilebiliyor mesela. Küçük olan çocuk her şeyi bilmiyor. Diğeri ona anlatınca hepsini öğreniyor ya da büyük olan çocuk bir haz yaşadığından bahsedebiliyor. Bu sefer küçük olan çocuğa çok büyük bir yanlış yapmış oluyor. Bu sefer küçük olan çocuk “tekrar denemeliyim?” diye düşünebiliyor yanlış olanın farkında değilse eğer (Katılımcı 15).

Benzer şekilde diğer katılımcılar da karmaşık bir yaş grubuna hizmet vermenin dezavantajlarından bahsetmiştir:

Eğitim programı kapsamında 13-15 yaş arasındaki çocuklara madde eğitimi vermek çok riskli. Çünkü çocuğu maddeyle ilk kez tanıştırıyor olabilirsin. Bir de 15’ten yukarısı var. Hakikaten maddeyle tanışmış ve maddeyi kullanan çocuklar. Bunlar karmaşık bir grup içinde. Aslında bu yaş dağılımının da tekrar gözden geçirilmesi gerekiyor (Katılımcı 8).

11 yaş grubu belki ÇODEM için çok küçük bir yaş grubu. Yaşlara göre çocukları ayırmak zor oluyor. Yaş grubuna göre bir sistem yapamıyoruz. Bu yüzden çocuklar akran baskısı gibi olumsuz şeylere maruz kalabiliyorlar (Katılımcı 2).

Yaş dağılımı yeniden düzenlenebilir. Çocuk sayımız fazla olduğu durumlarda yetemeyebiliyoruz (Katılımcı 3).

Katılımcı 3, ÇODEM’lerde kalan yaş grubunun yeniden düzenlemesi gerektiği konusu ile çocuk sayısının fazla olması durumunda çocuklara “yetememe” konusunu bir arada değerlendirmiştir. Bu bağlamda yaşa göre ihtisaslaşma ihtiyacının iş yükü ile de bağlantılı olduğu düşünülmektedir. Daha önce değinildiği üzere bir danışmana düşen çocuk sayısının ve danışmanın sorumluluklarının fazla olması iş yükünü arttırmaktadır. Artan iş yükü içerisinde ise farklı yaş grupları ile bir arada çalışmanın zorlukları/riskleri daha belirgin hale gelmektedir.

Ara Kuruluş İhtiyacı: “Aynı İlk Kabul Gibi Bir Şeyin Olması Lazım”

Araştırma öznelerinin bazıları psikososyal destek hizmetinin verimliliğinin artırılması için ÇODEM ve ÇES arasında bir ara kuruluşa ihtiyaç olduğunu düşünmektedir. Neden cinsel istismar mağduru kız çocuklarına hizmet veren ÇODEM’ler ve ÇES arasında bir ara kuruluşa ihtiyaç duyulduğunu, katılımcı 1 şu şekilde açıklamıştır:

Hizmetlerin daha işlevsel olabilmesi için Çocuk Destek Merkezleri ile ÇES’ler arasında bir ara kuruluşa ihtiyacı olduğunu düşünüyorum. Bazı çocukları fuhuş yapan, madde kullanan, çevresine ve kendisine zarar veren çocuklardan korumak zor olabiliyor. Cinsel istismar nitelikli ve niteliksiz olmak üzere ayrılıyor. Fakat tüm istismara uğrayan çocuklar aynı yerdeler (Katılımcı 1).

Diğer taraftan ÇODEM ve İl Göç İdaresi Müdürlüğü arasında da bir ara kuruluş ihtiyacının olduğu anlaşılmıştır. Normal şartlarda kolluk kuvvetleri tarafından tespit edilen refakatsiz sığınmacı çocuk, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına bağlı kuruluşlara yönlendirilmektedir. Bu yönlendirme çocuklarla ilgili iş ve işlemlerin İl Göç İdaresi Müdürlüklerince yapılmasından sonra olmaktadır. İl Göç İdaresi Müdürlüğü çocukla ilgili iş ve işlemleri tamamladıktan sonra çocuk Bakanlığın kuruluşlarına yerleştirilip, psikososyal destek hizmeti almaya başlamaktadır (<https://www.aile.gov.tr/chgm/uygulamalar/refakatsiz-cocuklara-yonelik-calismalar/> Erişim: 24.01.2022). Fakat katılımcılar çocukların İl Göç İdaresi Müdürlüğünce yapılması gereken iş ve işlemlerinin tam olarak tamamlanmadan ÇODEM’e getirildiğini aktarmıştır:

Mevzuatın çok açık ve net olmadığı noktalar oluyor. Mesela yabancı uyruklu çocuk geldiğinde ilk önce çocuk şubenin İl Göç'e teslim etmesi gerekir. İl Göç çocuğun kimlik işlemleri vs. yapar. Gece geldiyse çocuğa kalacak yer sağlar. İşlemler bittikten sonra bize gelir. Şimdi ne oluyor? Polis sokakta bulduğu çocuğu buraya getiriyor. Biz buradan İl Göç'le yazışıyoruz. Tekrar orayla iletişime geçiyoruz. Böyle işler yavaşlamış oluyor. İşlerde zaman kaybı oluyor (Katılımcı 12).

Bizde işlemler Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının İl Müdürlüğü, İl Göç İdaresi ve ÇODEM arasındaki koordinasyonla ilerliyor. Bu bir üçgen gibi. Bize İl Göç'ün halletmesi gereken işlemlerin çoğu kurumumuz tarafından yapılıyor. İl Göç'ün bir ara istasyon kurması lazım. Bu ara istasyonda çocuk eğer "18 yaşın altındayım" dediyse ona uygun şekilde barındırılıp kesinlikle 18 yaşın altında olduğu ispatlanıp, kemik testi yapıp bize getirilmesi gerekiyor. Ancak böyle bir sistem yok. Polis çocuğu buluyor. İl Göç'e götürüyorsa götürüyor, götürmüyorsa götürmüyor. İşlemleri tamamlanınca kadar çocuk burada kalıyor (Katılımcı 8).

Katılımcıların anlatılarına göre, İl Göç İdaresi Müdürlüğüne yapılması gereken bazı iş ve işlemlerin ÇODEM'de yapılması, çocukların yaş tespitinin yapılması gibi süreçlerde ÇODEM'de kalması farklı zorlukların yaşanmasına sebep olmaktadır. Bundan dolayı katılımcılar, ÇODEM ve İl Göç İdaresi Müdürlüğü arasında hizmet verecek bir ara kuruluşa ihtiyaç olduğunu düşünmektedir:

Gelenler bazen çocuk statüsünden faydalanmak için gerçek yaşını söylemiyor. 15 yaşındayım deyip 21 yaşında çıkan oldu kemik testinde. Çocuğun beyanı esas alınır ama fiziki görünümüyle beyanı arasında bir tuhaflık varsa kemik testi yapılır deniliyor ama İl Göç bunu en başta yapmıyor. Biz talep ettikten sonra olabiliyor ancak. İl Göç'ün yatılı bir yer oluşturmamasından kaynaklanıyor aslında bunlar. İl Göç'ün yapması gereken birçok şeyi biz burada yapıyoruz (Katılımcı 10).

İl Göç'ün çocuğun araştırması yapılana kadar çocuğun ihtiyaçlarını karşılayacak yataklı bir yerinin olması gerekiyor. Aynı ilk kabul gibi bir şeyin olması lazım İl Göç'te ama yok. İl Göç'ün yapması gereken şeyleri burası yapıyor. Bir yetki karmaşası oluyor böyle olunca da (Katılımcı 11).

Görüldüğü üzere psikososyal destek hizmetinin niteliğinin artırılabilmesi için en temelde bu tarz sorunların çözülmesi gerekmektedir. Katılımcıların da değinmiş olduğu yaş tespitinin yapılmadan çocuğun kuruma gelmesi, farklı riskler barındırmaktadır. Bu risk, psikososyal destek hizmetini doğrudan olumsuz etkileyecek boyutta olabilir. Bunun için katılımcıların da önerileri dikkate alınarak gerekli düzenlemeleri yapılması gerekmektedir.

ÇODEM'e Yanlış Yönlendirme: “Daha Önce Burada Kalmış Diye”

ÇODEM Yönetmeliği'nin “Çocuğa Yönelik İşlemler” başlıklı 3. bölümünde çocuğun merkezden ayrılmasının nasıl olduğu detaylı olarak anlatılmaktadır. Bölümde yer alan 8. maddeye göre ÇODEM'de kalan çocuklarla ilgili tedbir kararlarının devam edip etmeyeceği üçer aylık sürelerde değerlendirilmektedir. Tedbir kararı kaldırılan çocuğun merkezden ayrılışı yapılmaktadır. Ayrıca psikososyal destek hizmetinin tamamlanıp tamamlanmadığı da merkezdeki tüm meslek elemanlarının katıldığı vaka tartışma ve değerlendirme toplantısı ile belirlenmektedir. Bakım tedbiri ya da korunma kararının devamına gereksinim duyulan çocuklar, durumları değerlendirildikten sonra uygun bir sosyal hizmet modeli belirlenip İl Müdürlüğüne bildirilmektedir.

Katılımcıların söylemlerine göre yukarıda bahsedildiği gibi hakkında kapsamlı değerlendirmeler yapılarak, uygun bakım modeli belirlenerek kurumdan ayrılan çocuk, belirli bir zaman sonra farklı gerekçelerle tekrar ÇODEM'e getirilmektedir.

Rehabilitasyon süreci tamamlanan çocuklar nakil oluyor ya da eğer uygunsa aileye teslim ediliyor. Sonraki süreçte çocuk 1 yıl sonra tekrar ailesi ile yaşadığı problem sebebiyle Çocuk Destek Merkezlerine gelebiliyor. Bu çok uygun olmuyor. Çünkü zaten rehabilitasyon sürecini tamamlamış ve ÇES'de kalması gereken bir çocuk olmuş oluyor. Başka kuruma gittiğinde orada yaşanan problemlerden dolayı tekrar buraya çocuğun gönderilmemesi gerekiyor. Örneğin orada yaşadığı akran çatışması, uyum problemi gibi sebeplerle buraya gelmemesi gerekiyor. İl Müdürlüğü zaten komisyon kararı ile çocuğun rehabilitasyonunun tamamlandığına dair onay veriyor. En çok karşılaştığımız şey bu. Daha önce burada kalmış diye tekrar buraya getiriyorlar. Bu çok yanlış bir uygulama. İkincil bir istismara yani yeni bir istismara maruz kalmadıysa tekrar tekrar buraya gelmemesi gerekiyor. (Katılımcı 1).

Başka bir katılımcı ise yine diğer kuruluşlardan ÇODEM'e yapılan yanlış yönlendirmelere değinmiştir. Katılımcı, cinsel istismar tanımındaki kargaşa yüzünden çocukların ÇODEM'e yönlendirilmesinden yakınmaktadır:

... İstenmeyen evlilik yapmamak için sevgilisine kaçan kız çocuğu istismar olarak mı değerlendirilmelidir? Buradaki istismar tanımının iyi yapılması lazım... Temelde bir yanlış anlaşılma var. Her cinsel ilişki yaşayan istismara uğramış olarak algılanıyor veya kültürel olarak yaşam tarzı bu denilip istismar yok sayılıyor. Bu algının değişmesi lazım. Biz burada cinsel

istismara bağlı travma olup olmadığını da değerlendirilmeye çalışıyoruz (Katılımcı 5).

Görüldüğü üzere ODEM Yönetmeliği'nin uygulamaya tam olarak geçilememesi sebebiyle karmaşıklıklar yaşanabilmektedir. Yönetmeliğe uygun olarak iş ve işlemlerin yapılması durumunda karmaşıklıkların büyük oranda ortadan kalkacağı düşünölmektedir. Bununla birlikte aynı ilde yer alan ocuk refahı alanındaki kuruluşların birbirini yakından tanınmasının, hizmet verilen müracaatçı grubunun özelliklerinin tam olarak bilinmesinin de önemi anlaşılmaktadır.

4. TARTIŞMA

Araştırmanın amaçları doğrultusunda Çocuk Destek Merkezinde görev yapan meslek elemanlarının merkezde sunulan psikososyal destek hizmetine ilişkin düşünceleri ile ilgili önemli bulgular elde edilmiştir. Bu bölümde araştırmada edilen bilgiler çerçevesinde tespit edilen sorunlara, sorunların çözümüne yönelik değerlendirme yapılacak ve bulguların literatürdeki çalışmalarla olan benzerlikleri/farklılıkları ortaya konmaya çalışılacaktır. Araştırmada elde edilen bulgular, aşağıdaki başlıklar çerçevesinde ele alınmıştır:

- Anka Çocuk Destek Programına İlişkin Düşüncelere Yönelik Bulgularının Değerlendirilmesi
- Hizmet Sunumundaki Çalışma Koşullarına İlişkin Düşüncelere Yönelik Bulgularının Değerlendirilmesi
- Programın Çocuklar Üzerindeki Yansımalarına İlişkin Düşüncelere Yönelik Bulgularının Değerlendirilmesi
- Meslek Elemanlarının Duygusal Deneyimlerine İlişkin Düşüncelerine Yönelik Bulgularının Değerlendirilmesi
- Programın Geliştirilmesi Gerektiğine İlişkin Düşüncelere Yönelik Bulgularının Değerlendirilmesi
- Hizmetin Niteliğinin Arttırılmasına İlişkin Beklentilere Yönelik Bulgularının Değerlendirilmesi

4.1. Anka Çocuk Destek Programına İlişkin Düşüncelere Yönelik Bulguların Değerlendirilmesi

Araştırmada katılımcılar ilk kabul sürecinde BİRDEF sayesinde çocuğun çok boyutlu olarak değerlendirildiğini, genellikle çocuk için “yeni bir sayfa açarak” neler yapılabileceğine odaklandıklarını, bu süreçte çocuğun katılımına ve rızasına önem verdiklerini ifade etmişlerdir. İlk başvuru aşamasında çocukların sosyodemografik özellikleri dikkate alınarak bir ön değerlendirme yapılmasının, başvuru sırasında çocuğun eğitim, sağlık ve barınma gibi koşullarının incelenmesinin, çocuğun temel ihtiyaçlarını belirledikten sonra alandaki profesyonellerin samimi bir tutum ve davranış sergilemelerinin önemli olduğu düşünülmektedir (Başcılar 2020). Bu açıdan değerlendirildiğinde araştırmaya katılan kişilerin, bu önemli konuya

hassasiyetle yaklaştıkları anlaşılmaktadır. Ayrıca meslek elemanlarının gençlerin etkin katılımını sağlamanın gerekliliğini de (Woolfson ve ark 2009) yerine getirmeye çalıştıkları görülmektedir.

Araştırma özneleri Anka Çocuk Destek Programından bahsederken “adaptasyon programı, bütüncül hizmet, günlük yaşam becerilerinin kazandırılması, küllerinden doğmak” gibi nitelendirmeler yapmışlardır. Anka Çocuk Destek Programının meslek elemanlarına personel iş birliği, işleri kolaylaştırma ve standartlaşma gibi bazı faydalar sağladığı anlaşılmıştır. Katılımcıların bahsettiği standartlaşma, her çocuğun kendi özelinde değerlendirilerek bireysel ihtiyaçlarına göre bir çalışma yapılması konusunda standart bir anlayışın oluşturulmasıdır. Her çocuğa, bireysel ihtiyaç ve riskleri de göz önünde bulundurularak eşit bir yaklaşım sergilenmeye çalışılmaktadır. Kurum bakımından yararlanan çocuklar için standart bir programın oluşturulmasının meslek elemanlarına ve çocuklara faydasının olduğu düşünülmektedir. Yanardağ (2019), kurum bakımı hizmetlerinden yararlanmış kişilerin kurum bakımı sonrasındaki yaşam deneyimlerini keşfetmek amacıyla yaptığı çalışmasında; yaşam becerilerinin öğrenilmesi hususunda standart bir programın olmamasından ve bu konuda personellerin tutumlarının belirleyici olmasından bir güçlük olarak söz etmiştir. Bu yüzden Anka Çocuk Destek Programının söz konusu güçlüğü ortadan kaldırdığını ve meslek elemanlarına çocuklarla çalışırken bir çerçeve sunduğunu söylemek mümkündür.

Kök'ün (2019) yaptığı çalışmanın bulgularına göre; Anka Çocuk Destek Programı ile birlikte mesleki uygulamalarda önemli gelişmeler yaşanmıştır. Araştırmada pek çok katılımcı Anka Çocuk Destek Programının ÇODEM'in güçlü yönü olduğunu, bu programın meslek elemanlarına kolaylık sağladığını ve uygulamalar için belirli bir standart getirdiğini belirtmiştir. Kök'ün (2019) araştırmasına katılan bir katılımcının “*Mesleki uygulamalar konusunda belli bir çerçeveye oturttuk biz. Özellikle Anka Programı birçok şeyi kolaylaştırıyor. Öncelikle BİRDEF ile bu çocuğun ihtiyaçları nedir, bu çocuğun sorunu nedir çok güzel değerlendiriyoruz. Yasal mevzuat ile de uyumlu. Kişi bunu eğer eğitimini alıp doğru bir şekilde uygularsa da çok olumlu geri bildirimler alıyoruz, çocuklarda gelişme alıyoruz.*” şeklindeki ifadesi mevcut araştırmamızdaki katılımcıların anlatıları ile paralellik göstermektedir. Eroğlu (2016) çalışmasında da Anka Çocuk

Destek Programı ile birlikte bilgisayar ortamında doldurulan uygulama planı raporlarına değinmiştir. Buna göre; Anka Çocuk Destek Programı ile birlikte psikososyal destek hizmetinin takibinin kolaylaştığı, çocuklara yönelik yapılan müdahalelerde eskisine göre daha somut bir şekilde risk ve ihtiyaç analizlerinin yapılabilirdiği, hesap verilebilirliğin de arttırıldığı ifade edilmiştir. Ayrıca bu program sayesinde bireysel görüşmelerin daha düzenli hale geldiği vurgulanmıştır. Bu araştırma sonuçları mevcut araştırmamızın bulguları ile benzeşmektedir.

Araştırma bulgularına göre refakatsiz sığınmacı çocuklarda Anka Çocuk Destek Programını uygulama noktasında meslek elemanları farklı engellerle karşılaşmaktadır. Bu engeller katılımcıların anlatılarına göre; çocuklarla meslek elemanları arasında dil-kültür farklılıklarının olması, meslek elemanlarının programla ilgili yeterli bilgiye sahip olamaması, refakatsiz sığınmacı çocukların üçüncü bir ülkeye geçmeyi arzulaması, meslek elemanlarının ve çocukların (personel çalışma saatleri, çocukların mesai saatlerinde mesleki eğitime/okula gitmesi gibi sebeplerle) sürekli kurumda olmaması, merkezde yaşanan sorunların yetkili kişilere/kurumlara bildirilmemesi şeklinde özetlenebilmektedir. Literatürde sığınmacı çocukların çok farklı sorunlar yaşadıklarına dair farklı araştırmalara, refakatsiz kalmış çocukların her türlü istismara açık ve savunmasız olduklarını gösteren çalışmalara rastlamak mümkündür (Lustig ve ark 2004, Walker 2005, Barrie ve Mendes 2011, Mitschke ve ark 2016, Buchanan ve Kallinikaki 2018, Norredam ve ark 2018, Gleeson ve ark 2020, Samara ve ark 2020, Sanfelici ve ark 2020, Erden ve ark 2021). Özellikle dil ve kültür problemi, ÇODEM’de refakatsiz çocuklarla çalışırken yaşanan önemli sorunlardan birisidir (Çankaya 2019, Kaya ve ark 2020). Çünkü dil, yeni gelenler için entegrasyonun önündeki ana engellerden birini oluşturmakta ve genel olarak kişilerin toplulukla olan sosyal etkileşimlerini, günlük yaşam rutinlerini olumsuz etkilemektedir (Stewart ve ark 2019). Eren’in yaptığı (2019) araştırmada da göçmen öğrencilerin en büyük sorununun dil sorunu olduğu katılımcıların tamamı tarafından (n:83) belirtilmiştir. Çocukların Türkçeyi anlamaması ve konuşma konusunda yetersiz olmaları hem başarılarını hem de diğer konularda yardım almalarını olumsuz olarak etkilemektedir. Söz konusu araştırmada katılımcıların %94’ü dil desteği verilmesi gerektiğine ilişkin önerilerde bulunmuşlardır. Bu sebeple dil ve kültür farklılıklarının Anka Çocuk Destek

Programının uygulanmasının önünde bir engel teşkil edebileceği, aslında beklenen bir durumdur.

Araştırmada katılımcıların Anka Çocuk Destek Programı ile ilgili yeterli bilgiye sahip olmaması, programın uygulamaya geçmesini güçleştiren bir unsur olarak görülmüştür. Personel eğitimleri ile ilgili yaşanan aksaklıkların/sorunların psikososyal destek hizmetinin aksamasına yol açacağı anlaşılmaktadır. Bununla ilgili olarak Keçe (2018) araştırmasında ÇODEM'deki meslek elemanlarına Anka Çocuk Destek Programı ile ilgili bir eğitim alıp almadıklarını sormuştur. Bunun sonucunda katılımcıların bir kısmının hiçbir eğitim almadan ÇODEM'de görevlendirildiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu durumun psikososyal destek hizmetinin aksamasına yol açacağı söz konusu araştırmada da vurgulanmıştır. Mevcut araştırmamızda da katılımcıların birçoğu eğitim almasına rağmen “almamış gibi” olduklarını anlatmışlardır. Bu durumda pandeminin etkisiyle birlikte verilen online eğitimlerin etkili olduğu düşünülmektedir.

Araştırmada katılımcılar; refakatsiz sığınmacı çocukların çok farklı yollarla, kaçakçılarla anlaşarak Türkiye'ye geldiğini ve çocukların Türkiye'yi bir geçiş ülkesi olarak görmesi yüzünden Anka Çocuk Destek Programı da dâhil olmak üzere birçok müdahalenin yarım kaldığını ifade etmiştir. Sulu'nun (2018) yaptığı araştırmada ÇODEM'de kalan sığınmacı çocukların %73,9'unun göçmen kaçakçılığı ile, %13,5'inin düzensiz göçmen olarak ve %1,8'inin ise kendi başına Türkiye'ye geldiği bulgusu elde edilmiştir. Erkek refakatsiz sığınmacı çocukların %65'i, kadın refakatsiz sığınmacı çocukların ise %53'ü hedef ülkeye geçiş yapmak istediğini belirtmiştir. Benzer şekilde koruma ve bakım altında olan 13-18 yaş arasındaki 133 refakatsiz sığınmacı çocukla yapılan araştırmada, çocukların yarısından fazlasının üçüncü bir ülkeye gitmek istediği anlaşılmıştır (Silav 2022). Başka bir çalışmada ise Çocuk Destek Merkezlerinde koruma ve bakım altında bulunan 208 refakatsiz çocuğun %51,4'ünün başka bir ülkeye gitmek istediği bulgusuna ulaşılmıştır (Çankaya 2019). Farklı araştırma sonuçlarının desteklediği bu bulgunun, Anka Çocuk Destek Programı içerisinde biraz daha arka planda kaldığı görülmektedir.

Refakatsiz sığınmacı çocuklar için farklılaşan bir konu da ÇODEM'de görev yapan meslek elemanlarının çalışma saatleri ile ilgili olmuştur. Eğitimlerine devam etmeleri sebebiyle mesai saatlerinde kurumda olmayan çocuklar, mesaiden sonra

kurumdan ayrılan meslek elemanları ile karşılaşmamaktadır. Bu durumda psikososyal destek hizmetinin uygulanabilirliğini güçleştirmektedir. Aslında ÇODEM Yönetmeliği'nin 41. maddesinde personelin çalışma gün ve saatleri hakkında *“Merkezde görevli tüm personelin çalışma gün ve saatleri, merkez müdürlüğüne her ay, çocukların okul veya kursa gidiş dönüş ve merkezde bulundukları saatler dikkate alınarak düzenlenir.”* şeklinde bilgi verilmiştir. Fakat uygulamada bunun çok mümkün olamadığı (eleman eksikliği vb. sorunlar sebebiyle) görülmektedir.

Araştırmaya katılan öznelerin ifade ettiği diğer bir konu ise sorunların söz gelimi halının altına süpürüldüğü, taşradaki kişilerin uygulamada yaşanan güçlükleri/sorunları çözülmesi için Bakanlığa iletmediğidir. Bu sebeple psikososyal destek hizmetinin ve bu hizmeti sunan meslek elemanlarının olumsuz etkilendiği anlaşılmaktadır. Kusursuz bir mevzuat oluşturulsa dahi çocuk gibi hassas ve özel bir grupla çalışırken uygulamada farklılıkların/güçlüklerin yaşanacağı aşîkardır. Bu farklılıkları ve güçlükleri yok saymak, çocuk refahı alanında yaşanan gelişmelere ket vurmak anlamına gelmektedir.

4.2. Hizmet Sunumundaki Çalışma Koşullarına İlişkin Düşüncelere Yönelik Bulgularının Değerlendirilmesi

Koğuş tipi hizmet veren kuruluşlardan ev tipi kuruluşlara geçilmesi ve aile odaklı bakım modellerinin ön plana çıkması, modern çocukluk paradigmasının bir karşılığı olarak düşünülmektedir (Elmacı 2019). Bu sayede çocukların sağlıklı gelişimlerinin desteklendiği görülmektedir. Mevcut araştırmamızda katılımcılar, fiziki şartların eski dönemlere göre çok daha iyi olduğunu; çocuklara sunulan imkânların, yurt tipi bakım modeline göre büyük ölçüde geliştiğini belirtmiştir. Benzer şekilde Kök'ün (2019) araştırmasında da katılımcılar, ÇODEM'in fiziki şartlarının geçmişe kıyasla çok daha iyi olduğunu, yurt tipi bakım veren kuruluşlardan ev tipi bakım veren kuruluşlara geçilmesini önemli olarak gördüklerini anlatmıştır. Yaşar ve Dağdelen'in yaptığı (2013) araştırmanın sonuçları da ev tipi bakım modelinin farklı avantajlarının olduğunu göstermektedir. Uğur'un (2020) araştırmasında hem yetiştirme yurdu hem de sevgi evleri deneyimi olan bir katılımcı: *“...Daha az sorunlu kişilerle karşılaşıyorsun. Televizyon izleyebiliyorsun, koltuklar var. Ev ortamı... İnsan özeniyor koltukta uyuyakalmaya bile.”* şeklinde aradaki basit

ama bir o kadar da önemli olan farkı anlatmıştır. Bu bağlamda, mevcut araştırmamızda katılımcıların değindiği gibi fiziki şartların iyileştirilmesinin farklı olumlu etkileri bulunmaktadır. Nihayetinde elde edilen bulgunun literatürdeki araştırma sonuçlarıyla benzeştiğini söylemek mümkündür.

Fiziki şartların psikososyal destek hizmeti için önemli olduğunu vurgulayan katılımcılardan bazıları, görüşme odası eksikliğine değinmiştir. Görüşme odasının hiç/uygun-yeterli olmaması katılımcılar tarafından bir dezavantaj olarak görülmektedir. Araştırma grubunda yer alan 2 ÇODEM’den birisinde görüşme odasının bulunmadığı, meslek elemanlarının görüşmeleri için toplantı salonunu ya da kendi odalarını kullandıkları anlaşılmıştır. Fakat ÇODEM Yönetmeliği’nin 55. maddesinde de bireysel görüşme odasının varlığından, bu odanın ailelerle ve çocuklarla görüşme yapılabilecek şekilde, rahat bir ortam olarak düzenlenmesi gerektiğinden bahsedilmektedir. Görüldüğü gibi bu düzenleme yapılmadığında meslek elemanları sorun yaşamaktadır (Berkün 2010).

Her ne kadar ÇODEM Yönetmeliği’nde “*Gebe çocuklar ve çocuk anneler için fiziki düzenlemeler çocuk annelerin bebekleri ile birlikte kalacakları şekilde yapılır. Ayrıca bebeklerin gelişimsel özelliklerine uygun düzenlemeler yapılır.*” şeklinde bir madde olsa da araştırmada katılımcılar, gebe çocuklar ve çocuk anneler için ÇODEM’in fiziki yapısının bazı açılardan uygun olmadığını ifade etmişlerdir. Kurumların fiziki yapısı ile ilgili yapılan bazı araştırmalar da bu durumu doğrular niteliktedir. Örneğin Çağla Topgül’ün (2017) yaptığı araştırmada, çocuk evlerindeki düşme tipi kazaların diğer ev kazalarına oranla daha sık olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bunun için de konut içinde merdiven olması durumunda merdiven başlarına güvenlik kapısı takılması gerektiğine ilişkin öneri sunulmuştur. Benzer şekilde, mevcut araştırmamızda da katılımcı 2, merdivenlerin 3 yaş altındaki çocuklar için tehlikeli olabileceğini görüşmelerde vurgulamıştır. Çocuk evleri ve ÇODEM’in fiziki yapısı aynı olmasa da binalardaki merdivenlere yönelik bakış açısının benzeştiği söylenebilir. Yine araştırmada katılımcı 2, ÇODEM’de kendine zarar verme davranışında bulunan çocuk sayısının çok fazla olduğunu, kendine zarar verme davranışı olan çocukları 2 katlı bir evde takip etmenin kolay olmadığını belirtmiştir. Demirci’nin çalışmasında (2021) ise 60 cinsel istismar mağduru kız çocuğunun %15’inin intihar eğiliminde olduğu, %41,67’sinin kendine zarar verici

eylem gerçekleştirdiği anlaşılmıştır. Bu bulgu, araştırmada elde edilen bulgularla benzeşmektedir.

Araştırmada katılımcılar ÇODEM'in şehir merkezinden uzak olması yüzünden hem kendilerinin hem de çocukların bazı dezavantajlar yaşadığından bahsetmiştir. Çocukların sosyal etkinliklere katılabilmesi, topluma adapte olabilmesi için bu tarz kurumların şehir merkezine yakın olması oldukça önemlidir. Kurumların şehir merkezine yakın olması durumda çocukların topluma adaptasyonunun kolaylaşabilmektedir (Gültekin 2020). Örneğin; Kemerburgaz-Ağaçlı Koruma, Bakım ve Rehabilitasyon Merkezinde kalmakta olan çocuklarla yapılan bir çalışmada, kuruluşun kent merkezinden uzak olması konusu değerlendirilmiştir. Buna göre, bu tarz kurumların merkezden uzakta olmasının çocukta toplumdan izole edildiğine dair bir his oluşmasına, "itilmişlik duygusu" yaşamasına yol açabileceği düşünülmektedir. Bu sebeple bu tarz kuruluşların şehir merkezinde olması gerektiği öne sürülmüştür (Demircan 2009). Bu araştırma bulgularının aksine Kök'ün (2019) yaptığı araştırmada ise katılımcılar, şehir merkezi yerine daha sakin bir ortamda çocuğun rehabilitasyonunun yapılması gerektiğini ifade etmiştir. Fakat aynı araştırmada katılımcılar, sağlık merkezlerine ulaşılabilir olması gerektiği konusuna da değinmişlerdir.

Araştırmada katılımcılar fiziki şartların uygunluğundan bahsederken 3 birimin aynı yerde hizmet vermesi (cinsel istismara uğrayan kız çocukları için hizmet veren ÇODEM, ÇOKİM ve ergen gebe/çocuk annelere hizmet veren ÇODEM) konusuna sıklıkla değinmiştir. Bu durum sebebiyle çocukların ikincil travmaya maruz kalabildikleri, tekrarlayıcı sorunlar yaşayabildikleri öğrenilmiştir. İstismar mağduru bir çocuk rehabilitasyon sürecinde ergen gebenin doğum sancılarına şahit olabilmekte, korkabilmekte ya da anne olmaya özenebilmekte, merak duygusuyla yaşına ve gelişimine uygun olmayan cinsel konulardaki bilgilere erişebilmektedir. Tam tersi döngüde ise bebeğine bakmak istemeyen ergen gebe, aynı bahçedeki diğer binaya aktarılabilmekte ve bebeğine bakan ergen gebeler tarafından suçlanabilmektedir ya da ÇOKİM'e gelen bir çocuk ÇODEM'de kalmaya özenebilmektedir. Tüm bu ve benzeri durumlar katılımcılara göre verilen hizmetlerin amacına tamamen ters düşmekte ve Anka Çocuk Destek Programını da olumsuz yönde etkilemektedir. Buran'ın (2019) 18-20 yaşları arasındaki ÇODEM deneyimi

olan 10 yetişkin ile yaptığı çalışmada da 3 katılımcı kurumun fiziki imkânlarının sunulan Anka Çocuk Destek Programını negatif olarak etkilendiğini belirtmişlerdir. Eroğlu'nun (2016) çalışmasında da psikososyal destek hizmeti sürecinde fiziki şartlar yüzünden çocukların birbirlerinin öykülerini öğrenebildikleri ve birbirlerinden etkilenebildikleri bilgisine ulaşılmıştır. Bu paralelde dezavantajları farklı olan çocukların bir arada kalması, kurumda görev yapan personellerin doğru ve etkili müdahalede bulunması zorlaştırmaktadır (Gültekin 2020).

Araştırmada katılımcıların çoğu nöbet ücretlerinin oldukça düşük olduğunu, 7 gün 24 saat olarak hizmet veren bir yatılı kuruluştaki çalışan personelin, gündüzlü sosyal hizmet kuruluşlarında çalışan personelden daha fazla ücret alması gerektiğini düşündüklerini, aynı işi yapan meslek elemanlarının çok farklı ücret almasının iş barışını olumsuz etkilediğini ifade etmişlerdir. Keçe'nin (2018) yaptığı çalışmada da benzer şekilde ÇODEM'de çalışan personelin belirli bir ücret standardının olmamasından, aynı işi yapan meslek elemanlarının farklı ücretler almasından, ÇODEM'de çalışan personelin gündüzlü hizmet veren sosyal hizmet kuruluşlarında çalışan personelden daha fazla ücret alması gerektiğinden bahsedilmiştir. Başka bir araştırmada sosyal çalışmacıların yüksek gelir düzeyinin, ikincil travma semptomlarına sahip olma derecesinde önemli bir düşüşü öngördüğü bulunmuştur (Quinn ve ark 2018). Sosyal çalışmacıların mesleki uygulamalarında karşılaştıkları zorlukların araştırıldığı bir çalışmada ise katılımcıların tamamı ücretlerin yetersiz olduğunu ve bu durumun motivasyonlarını olumsuz olarak etkilediğini ifade etmiştir (Güzel ve Selcik 2017). Mevcut araştırmamız da katılımcıların anlatılarından, yetersiz ücretin meslek elemanlarının çalışma motivasyonunu düşürdüğünü söylemek mümkündür.

2 farklı ÇODEM'de yapılan bir çalışmada, çocukların danışmanlığını hangi meslek grubundan kişilerin yaptığı incelenmiştir. Buna göre bireysel danışmanların %52'sini öğretmenlerin, %36'sını psikologların, %8'ini çocuk gelişimcilerin oluşturduğu; sosyal hizmet uzmanlarının %4 olarak son sırada yer aldığı, sosyologların bireysel danışman olarak hiç görev almadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Bu dağılıma bakıldığında sosyal hizmet uzmanlarının danışmalığındaki çocuk sayısının çok az olduğu anlaşılmaktadır (Eroğlu 2016). Bu araştırmada da ÇODEM'de çalışan sosyal çalışmacı sayısının yetersiz olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcılar,

ÇODEM’de çalışırken sosyal çalışmacıya ihtiyaç duyduklarını, kurumlarında sosyal çalışmacının olması gerektiğini düşündüklerini ifade etmişlerdir.

Eleman eksikliği konusunda her iki ÇODEM’de de katılımcılar tarafından değinilen konu, tercüman eksikliğidir. Tercüman eksikliği ve/veya tercümanın resmî olarak talep edilip kuruma gelmesinin uzun sürmesi nedeniyle kurumda Türkçe bilen diğer çocuklar zaman zaman tercümanlık yapmaktadır. Oysa çocuğun dil engelini aşmak için tercümandan destek alınması ve yasal işlemlerin bir an önce tamamlanarak çocuğa sağlanacak hizmetlerin belirlenmesi, sosyal hizmet uygulamasının önemli bir boyutunu oluşturmaktadır (Başcılar 2020). Tercümanın olması durumunda dahi dikkat edilecek birçok unsur varken (görüşmenin gizliliği, meslek elemanının ve çocuğun söylediklerinin değiştirilmeden birbirlerine aktarılması gibi) (Kaya ve ark 2020) bir çocuğun tercüman olarak görüşmeye eşlik etmesi, farklı sorunları beraberinde getirebilmektedir (Çankaya 2019). Sulu (2018) çalışmasında ÇODEM’de kalan çocuklarla ilgili tercümanlık hizmetlerinin STK’ler ve İl Göç İdaresi İl Müdürlükleri aracılığı ile yürütüldüğünü ancak kuruluştaki çocukların bu tercümanlık hizmetini yeterli olarak görmediklerini vurgulamıştır. Uygulamada tercümanlık hizmetinin yeterli olmadığı, acil durumlarda tercümana ulaşmada güçlük çekildiği, Sulu’nun (2018) da araştırmasının bulguları arasındadır. Bu bulgular mevcut araştırmamızın sonuçları ile benzeşmektedir.

Araştırmada birçok katılımcı; meslek elemanı, bakım personeli ve güvenlik personeli sayısının yetersiz olduğunu, bu durumun iş yükünü arttırdığını düşündüklerini ifade etmiştir. Bununla birlikte katılımcılar, mevcut personelin yaşadığı bazı güçlüklerle de değinmiştir. Katılımcılar, nöbetlerin zorlayıcı bir tarafının olduğundan, “nöbet izinlerinde işin aksaması” sebebiyle nöbet izinlerini kullanmaktan vazgeçtiklerinden bahsetmiştir. Güzel ve Selcik’in (2017) yaptığı çalışmada da katılımcılar benzer şekilde 24 saat nöbet tuttuktan sonra çalışmaya devam ettiklerinden duymuş oldukları rahatsızlığı dile getirmiştir. Söz konusu araştırmada katılımcılardan birisi nöbetten sonra çalışma durumunu “*Gönüllülük adı altında bir zorunluluk aslında.*” şeklinde ifade etmiştir. Bu araştırma sonuçları, mevcut araştırmamız ile paralellik göstermektedir.

Araştırmada katılımcılar; meslek eleman sayısının yeterli olmadığını, danışmanların çocuklarla alakalı çok geniş bir yelpazede sorumluluklarının

bulunduğunu, bu durumun iş yükünü arttırdığını ve ÇODEM'deki danışmanlık sisteminin zorlayıcı olduğunu ifade etmiştir. Katılımcılar sorumlu oldukları çocuk sayısının fazlalığından, çocuk sayısı arttıkça çocukları yakından takip etmenin zorlaştığından, sorumlulukların çok fazla olmasından, çoğu zaman mesai dışında çalışmaya devam ettiklerinden söz etmiştir. Az sayıda personelin çok fazla çocuğun sorumluluğunu üstlenmesi duygusal paylaşımları kısıtlamaktadır (Uğur ve Kaya Kılıç 2021). Çocuk refahı alanında işten ayrılan (n:15) ve çalışmaya devam eden (n:15) sosyal hizmet uzmanlarıyla yapılan bir araştırmada da katılımcılar; iş yükü ve evrak işleri yüzünden eğitimlerini aldıkları işi yapamadıklarını, bundan dolayı üzüntü duyduklarını aktarmıştır (McFadden 2020). Kök'ün (2019) araştırmasında ise katılımcılar ÇODEM'de hem meslek elemanı yetersizliği olduğunu hem de Anka Çocuk Destek Programı kapsamında personelin çocuklarla ilgili çok fazla sorumluluklarının bulunduğunu belirtmiştir. Bu sebeple meslek elemanlarının bazı görev ve sorumlulukları yerine getirme noktasında zorluk yaşadıkları anlaşılmıştır.

4.3. Programın Çocuklar Üzerindeki Yansımalarına İlişkin Düşüncelere Yönelik Bulgularının Değerlendirilmesi

Kurum bakımında olmak, çocuklar açısından düşünüldüğünde genellikle kabul edilmesi zor ve oldukça güç bir durumdur. Bu yüzden kurumda kalınan süreç boyunca çocukların duygusal olarak desteklenmesi gerektiği düşünülmektedir (Kesen ve Daşbaşı 2015). Mevcut araştırmamızda katılımcılar, çocukların duygusal olarak desteklendiğinden söz etmiş; çocukların kimi zaman kuruluğu evi olarak benimsediğini, kendilerini de bir ebeveyn olarak görebildiklerini ifade etmiştir. Bu bulgular, literatürdeki bazı araştırmalarla benzeşmektedir. İç Anadolu Bölgesi'nde yer alan ÇODEM'lerde yapılan bir araştırma sonucu da Anka Çocuk Destek Programının ÇODEM'de kalan çocuklar tarafından benimsendiğini, çocuklara olumlu katkı sağladığını göstermiştir (Öğütücü 2018). Başka bir araştırmada ise ÇODEM'de kalan çocukların algıladıkları sosyal desteğin artmasıyla ruhsal sıkıntı düzeylerinin azaldığı (Koçak ve Arslan 2018) sonucuna ulaşılmıştır. Bakım sisteminde bulunan genç yetişkinlerdeki (n:74) sosyal destek ve ruh sağlığı arasındaki bağlantıyı inceleyen bir araştırma ise iyi ve anlamlı sosyal ilişkilerin bir güven duygusu sağladığını göstermiştir (Törrönen 2021). Mevcut araştırmamızda da

katılımcılar, çocuklarla kurulan sağlıklı bir ilişkinin ve çocuklara verilen sosyal desteğin onları mutlu ettiğini anlatmıştır.

Ailenin çocuğun rehabilitasyon sürecine katılması son derece önemli olarak görülmektedir (Pişi 2013). Yapılan bir araştırmada aile tutumlarının şiddet eğilimi üzerinde etkili olduğu, bundan dolayı kurumda kalan çocukların aileleriyle mesleki çalışmalar yapmanın gerektiği, bunun çocuğun ileri yaşamında kendi ebeveynlik sürecine de olumlu katkı sağlayacağı sonucuna ulaşılmıştır (Kesen ve Daşbaşı 2015). Dursun'un (2019) ÇODEM'de kalan 67 ergenin katılımı ile yapmış olduğu araştırmada da kurum bakımında kalan çocukların ebeveynleri ile iletişimlerinin sürdürülmesinin önemli olduğu, meslek elemanlarının bu konuda çalışma yapması gerektiği vurgulanmıştır. Mevcut araştırmamızda katılımcıların anlatıları, çocuklar için önemli olan bu çalışmaların Anka Çocuk Destek Programı ile profesyonel olarak gerçekleştirebildiğini göstermiştir. Katılımcıların anlatılarına göre Anka Çocuk Destek Programı kapsamında yapılan aile çalışmalarıyla çocukların aileleri ile olan bağları güçlenmekte, ebeveynleri ile olan iletişimleri sürdürülmekte ve çocuklar aileyi güvenli bir alan olarak görmeye başlamaktadır. Tüm bunların yanı sıra araştırmada meslek elemanlarının çocukların ailesinin araştırılmasında, bulunmasında etkili olabildiği ve hiçbir iletişimi olmayan aile ile çocuğun bir araya gelmesine dahi aracılık yapabildiği sonucuna ulaşılmıştır. Buran'ın (2019) çalışmasında da benzer şekilde bir katılımcının ÇODEM'de kaldığı zaman diliminde, kurumdaki meslek elemanının çabası sonucu uzun süredir iletişim kurmadığı hükümlü annesi ile görüşmeye başladığı öğrenilmiştir. Bu açıdan da düşünüldüğünde ÇODEM'de yapılan aile çalışmalarının ne derece önem taşıdığı bir kez daha anlaşılmaktadır. Bu sayede psikolojik yardım sağlama sürecinde çocuklarda yaşanan olumlu değişimler (Mannapova ve ark 2020) Anka Çocuk Destek Programı ile gözlemlenebilmektedir.

Yapılan bir araştırma istismar mağduru çocuklarda davranışsal problemler görülebileceğini, TSSB semptomlarının istismardan sonraki 8 yıllık süreçte bile sabit kalabildiğini ortaya çıkarmıştır (Tsang ve ark 2021). Ayrıca psikotik bozukluk tanısı alan cinsel istismara uğramış gençlerin kişilik bozukluğu tanısı alma riskinin de yüksek olduğunu bulunmuştur (Bourgeois ve ark 2021). Bununla birlikte Hindistan'da çocukluk döneminde cinsel istismara uğramış olan 20 yetişkinin

'iyileşme' deneyimlerinin keşfedildiği bir araştırmada psikososyal desteğe duyulan ihtiyaç vurgulanmıştır (Chouliara ve Narang 2017). Mevcut araştırmamızda katılımcılar ÇODEM'de uygulanan psikososyal destek programı sayesinde "en riskli çocukların" bile "çok iyi duruma" geldiğini, ciddi davranış sorunları, patolojik davranışları olan çocukların bu davranışlardan vazgeçtiğini ifade etmiştir. Benzer şekilde Konya ÇODEM'de bakım ve koruma altına alınan cinsel istismara maruz kalmış 12-18 yaş aralığında 16 kız çocukla, cinsel istismar olgusunun sosyodemografik özellikleri ele alınarak mağdur odaklı incelenmesi amacıyla yapılan başka bir araştırmada da psikolojik tedavi ve rehabilite ile birlikte intihar düşüncesini yoğun olarak yaşayan çocuklarda intihar düşüncesinin azaldığı tespit edilmiştir (Çetin ve Altınar 2019).

Gewirtz-Meydan'ın (2020) yaptığı çalışmada cinsel istismara uğrayan çocukların benlik kavramının kontrol grubuna göre daha düşük olduğu bulgusu elde edilmiştir. Psikolojik yardım alan, 9'u erkek ve 55'i kız olmak üzere 6-15 yaşları arasında cinsel istismara uğramış 64 çocukla yapılan gözlem ve görüşmelerin sonuçlarını içeren bir araştırmada; cinsel istismara uğramış çocuklara yapılan psikolojik yardım ile çocukta olumlu bir benlik kavramının oluşturulduğu anlaşılmıştır. Ayrıca çocuğun duygu ve düşüncelerini ifade etmesi, başkalarına güven duyması, kendine karşı olumlu tutum geliştirmesi, kişiliğinin sosyal niteliklerinin geliştirilmesi ve iyileştirilmesi, "cinselleştirilmiş" davranışlarının düzeltilmesi, kendini kabul etmesi, bağımsız kararlar verme yeteneğinin oluşturulması yönünde desteklendiği belirtilmiştir (Mannapova ve ark 2020). Benzer şekilde bu araştırmada da katılımcılar psikososyal destek hizmeti kapsamında yapılan çalışmaların çocukları mutlu ettiğini, onlara değerli olduklarını ve sevildiklerini hissettirdiğini belirtmiştir. Katılımcıların anlatılarına göre çocuklar psikososyal destek programı sayesinde duygu ve düşüncelerini ifade etmek için bir fırsat bulmakta, farkındalık kazanmakta ve davranış sorunlarından uzaklaşmaktadır. Böylece çocuklar yeniden topluma kazandırılmaktadır. Tüm bunların dolaylı olarak çocukların benlik gelişimleri üzerinde de olumlu etkilerinin olabileceğini söylemek mümkündür.

Araştırmada katılımcılar Anka Çocuk Destek Programı kapsamında yapılan grup çalışmalarının çocuklar üzerinde olumlu etkilerinin olduğuna değinmiştir. Katılımcıların anlatılarına göre çocukların sosyal becerileri gelişmekte ve kendilerini

ifade edebilecek bir fırsat yakalamaktadır. Literatürde de çocuklarla yapılan grup temelli müdahale çalışmalarının, grup terapilerinin faydalı olduğuna işaret eden bazı araştırmalar bulunmaktadır (Grusznski ve ark 1988, Lindon ve Nourse 1994, Wanlass ve ark 2006, Sütcü ve ark 2010, Yuen 2010, Öngider ve Baykara 2015, İçağasıoğlu Çoban ve Bulut 2016, Pfeiffer ve Goldbeck 2017, Turgut 2018). Örneğin Gültekin (2020), çocuk evleri sitesinde kalan 13-18 yaş aralığında ergenlere yaşam becerisi kazandırmada gruplarla sosyal hizmet müdahalesi yönteminin etkisini incelemiştir. Araştırma sonucunda çocukların dört temel yaşam becerisi kazandıkları görülmüştür. Bu beceriler karar verme-problem çözme, stresle başa çıkma, kişilerarası ilişki kurma ve öfke kontrolünü sağlama becerisidir. Bununla birlikte grupla psikolojik danışma da suça sürüklenen çocukların kendi duygularının farkına varmalarını sağlamakta ve bu duygularını ifade etme becerisini kazanmalarını sağlamaktadır (Turgut 2021). Mevcut araştırmamızda da psikososyal destek hizmeti ile birlikte çocukların yukarıda sayılan becerilere benzer beceriler kazandığı anlaşılmıştır.

Anka Çocuk Destek Programının çocuklar üzerindeki etkisinin refakatsiz sığınmacı çocuklarda farklılaştığı anlaşılmıştır. Çünkü refakatsiz sığınmacı çocukların yaşama hakkının bile pamuk ipliğine bağlı olduğu, bunun yanında eğitim haklarının arka plana atıldığı bilinen bir gerçektir. Kuruluş bakımındaki refakatsiz sığınmacı çocuklar da kendi ülkelerinde temel eğitimi dahi alamamış, birçok sağlık problemi olan, temizlik ve sağlık bilgisi bulunmayan çocuklardan oluşmaktadır (Çankaya 2019). 269 çocuk ile yapılan, mülteci olan ve olmayanların psikososyal iyilik hallerinin kıyaslandığı kesitsel bir çalışma; küçük mülteci çocukların, kontrol grubunda yer alan çocuklara ve daha büyük mülteci çocuklara kıyasla daha fazla psikosomatik sorunlar yaşadığını, daha büyük mülteci çocukların ise öz güvenlerinin daha düşük olduğunu göstermiştir (Samara ve ark 2020). Çocuk ve ergen mültecilerin duygusal sorunlarını azaltmak ve psikososyal işlevselliklerini geliştirmek amacıyla tasarlanmış bir psikososyal destek programının değerlendirildiği araştırmada ise Almanya'da ikamet eden 10 Kosovalı genç mülteci (ortalama yaş 13,3) müdahale programına katılmıştır. Müdahalenin ardından 10 katılımcıdan 9'unun genel psikososyal işlevselliklerinin önemli ölçüde arttığı, depresif belirtilerinin de önemli ölçüde azaldığı anlaşılmıştır. Ayrıca travma Sonrası Stres Bozukluğu tanı oranı %60'tan %30'a düşmüştür. Söz konusu araştırma, savaş

travması geçirmiş ergenler için psikososyal tedavi programının yararlı olabileceğini ortaya çıkarmıştır (Möhlen ve ark 2005). Mevcut araştırmamızda da katılımcılar savaş gibi farklı travmaları olan refakatsiz sığınmacı çocuklar için psikososyal destek programının faydalı olduğuna işaret eden paylaşımlarda bulunmuştur. Araştırma özneleri, ÇODEM’de verilen hizmetler sayesinde ve psikososyal desteğin etkisiyle refakatsiz sığınmacı çocuklarda olumlu manada fiziksel değişim yaşandığını, çocuklara eğitim hakkının verildiğini, çocukların suça sürüklenmesinin önüne geçildiğini ve topluma uyum sağlamalarının kolaylaştırıldığını ifade etmiştir.

Kanada’da yapılan bir çalışmada mülteci çocukları ve gençleri destekleme noktasında eğitimin birincil kaynak olduğuna ve eğitimin istihdam için önem arz ettiğine değinilmiştir (Stewart ve ark 2019). Bu düzlemde ÇODEM’de refakatsiz sığınmacı çocukların eğitim hayatına devam edebilmesi için gerekli olan adımlar atılmaktadır. Bununla birlikte danışmanlar çocuğun okul ile ilgili sorunlarını da yakından takip etmektedir. Katılımcılar, bu durumun da çocuklar üzerinde olumlu etkilerinin olduğunu düşünmektedir.

Mülteci çocukların ruh sağlığının korunması için akranlarıyla olan ilişkilerinin güçlendirilmesi gerektiği ve refakatsiz sığınmacı çocukların olumlu arkadaş ilişkileri kurması ile TSSB semptomlarından korunduğu (Scharpf ve ark 2021) düşünüldüğünde, psikososyal destek hizmetinin önemi bir kez daha anlaşılmaktadır. Çünkü psikososyal destek çalışmalarıyla çocukların akranları ile ilişkileri güçlenmekte ve olumlu arkadaş ilişkileri kurmaları noktasında çocuklar desteklenmektedir. Başka bir araştırma sonucunda ise sorunlarını kurum personelleri ile sık sık paylaşarak duygusal desteği alan refakatsiz sığınmacı çocukların iyilik hali puanlarının hiçbir zaman sorunlarını paylaşmayan çocuklara göre daha yüksek olduğu bulunmuştur (Silav 2022). Belçika’da yaşayan 289 katılımcı ile yapılan bir araştırmanın bulgularına göre, algılanan sosyal destek düzeyi yüksek olan göçmenlerin, psikolojik sağlamlığı da yüksek olmaktadır. Bununla birlikte, göçmenlerin algıladıkları sosyal desteğin yüksek olması, problem odaklı ve duygu odaklı başa çıkma tarzlarının daha yoğun kullanılmasını sağlamaktadır (Snoubar ve Zengin 2022). Bu açıdan bakıldığında, Anka Çocuk Destek Programının refakatsiz sığınmacı çocukların algıladıkları sosyal desteği arttırmaya yönelik çabasının ne kadar kıymetli olduğu anlaşılmaktadır.

4.4. Meslek Elemanlarının Duygusal Deneyimlerine İlişkin Düşüncelerine Yönelik Bulgularının Değerlendirilmesi

Günümüzde siyasi ve kültürel faktörlerin etkisiyle birlikte çocuk refahı alanında farklı zorluklar yaşanmaktadır. Bundan dolayı bu alanda sunulan hizmetlerin etkinliğini değiştiren faktörlerin tespit edilmesi çok önemlidir. Hizmetlerin etkinliğini değiştiren bir unsur ise bu alanda çalışan profesyonellerin refahıdır. Çocuk refahı alanında çalışan kişilerin refah seviyesi, sunulan hizmetlerin kalitesini de etkilemektedir (Miller ve ark 2018). Çocuk refahı alanı, meslek elemanlarının tükenmişlik yaşamasına sebep olabilecek ve işten ayrılma ile sonuçlanabilecek kadar stresli bir alan olduğundan dolayı da (Chen ve Scannapieco 2010, Shier ve ark 2012, Griffiths ve ark 2017, McFadden 2020, Ravalier ve ark 2020) söz konusu çalışanların duygusal deneyimlerinin keşfedilmesinin önemli olduğu düşünülmektedir.

Araştırmada çocuklara psikososyal destek verdikleri için memnuniyet ve mutluluk hissettiklerini ifade eden katılımcılar, çocuklara psikososyal destek vermeleri sonucunda gözlemledikleri olumlu gelişmelerin motivasyonlarını arttırdığını vurgulamıştır. Kişilerin motivasyon kaynaklarının hizmet sunulan müracaatçı grubunun iyilik hali ile ilişkili olduğu yapılan araştırmalarla tespit edilmiştir (Mısırlı 2020). Demirbaş (2021), çocuklara yönelik psikososyal destek sunan meslek elemanları ile bir araştırma yapmıştır. Bu araştırmanın bulgularına göre katılımcılar olumsuz deneyimlerle baş etmede yaptıkları mesleki çalışmaların istedikleri sonuçlara ulaşmasını, önemli bir güç kaynağı olarak görmektedir. Ayrıca çocuklarla çalışmak, meslek elemanlarını tatmin etmekte ve farklı açılardan güçlendirmektedir. Çocuk ihmal ve istismarı alanında görev yapan profesyoneller ile yapılan başka bir çalışmada katılımcıların çoğu yapmış oldukları işten keyif aldığını, mesleki doyum sağladıklarını ifade etmişlerdir (Uslu 2019). Berkün'ün (2010) araştırmasında ise sosyal çalışmacıların tamamı işlerinin zor olduğunu, özveri gerektirdiğini ancak işlerine sevgi ve saygıyla bağlandıklarını dile getirmişlerdir. Mevcut araştırmamızın sonuçları da literatürdeki araştırmaları destekler niteliktedir.

Bilindiği gibi çocuk refahı alanı, tükenmişlik riskinin daha fazla olduğu bir çalışma alanını temsil etmektedir (Berlanda ve ark 2017). Finlandiya'da yapılan bir araştırmada çocuk refahı alanında çalışan sosyal hizmet uzmanlarının (n:364), bu alanda çalışmayan sosyal hizmet uzmanlarına (n:524) göre daha yüksek düzeyde

tükenmişlik ve ikincil travmatik stres yaşadıkları öğrenilmiştir (Baldschun ve ark 2019). Çünkü travmaya maruz kalmış çocuklarla çalışmak, ikincil travma yaşama ve tükenmişlik geliştirme riskini arttırmaktadır (Vang ve ark 2020). Çocuk ferahı alanı ile ilgili California Sosyal Hizmet Eğitim Merkezi (CalSWEC) tarafından yürütülen bir programdan (CalSWEC Title IV-E Program) mezun olan 1001 sosyal hizmet uzmanından oluşan örnekleme, katılımcıların %44,3'ünün yüksek düzeyde duygusal tükenme/tükenmişlik yaşadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Ayrıca çocuk refahı alanında çalışan yüksek lisans mezunu meslek elemanlarının da yüksek düzeyde tükenmişlik riski altında olduğu anlaşılmıştır (Smith ve Clark 2011). 373 İspanyol sosyal hizmet uzmanından oluşan bir örnekleme yapılan çalışmada, iş yükü fazlalığının ve travma içeren vaka yükünün dolaylı travma yaşanmasına neden olduğu tespit edilmiştir (Méndez-Fernández ve ark 2021). Sosyal hizmet uzmanlarının çalışma yaşamında karşılaşmış oldukları sorunları, bu sorunlara ilişkin görüşlerini keşfetmek amacıyla yapılan bir araştırmada ise 33 sosyal hizmet uzmanı ile görüşülmüştür. Araştırma sonucunda çalışma hayatında problem yaşamaları durumunda motivasyon düzeylerinin ve iş performanslarının olumsuz etkilendiği, motivasyon düşüklüğü ile birlikte tükenmişlik, kaygı, bıkkınlık gibi psikolojik belirtiler oluştuğu tespit edilmiştir (Çüm ve Köroğlu 2021). Mevcut araştırmamızda da ÇODEM'de çalışan katılımcıların psikolojik açıdan zorluklar yaşadıkları, zaman zaman psikolojik destek almaya ihtiyaç duyan özneler haline geldikleri anlaşılmıştır. Bir araştırmada çocuk refahı alanında çalışıyor olmanın ikincil travmatik stres riskini arttırabileceği, bu yüzden çocuk refahı alanında çalışan kişilerin psikolojik dayanıklılıklarını arttırmak için çalışmaların yapılması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır (Çetinkaya Büyükbodur 2018). İstismara uğramış çocuklarla çalışan 255 sosyal hizmet uzmanı ile yapılan çalışmada da meslek elemanlarının ikincil travmatik stres düzeylerini azaltmak için kişisel ve çevresel faktörlerin iyileştirilmesi gerektiği vurgulanmıştır (Weiss-Dagan ve ark 2022).

Yüksek düzeyde stres, farklı fiziksel ve zihinsel sağlık sorunlarıyla ilişkilendirilmektedir. İşle ilgili stresin kişilerin sağlık ve esenliği üzerindeki algılanan etkisini keşfetmek amacıyla yapılan bir araştırmada, kamuda çocuk refahı alanında çalışan kişilerden oluşan bir örneklem (n:511) seçilmiştir. Söz konusu araştırmada katılımcılar, pozisyonlarının stresine bağladıkları 586 sağlıksız alışkanlık veya davranıştan (örneğin; sağlıksız beslenme, madde kullanımı, uyku bozukluğu,

egzersiz eksikliği, sinirlilik, kendini ihmal etme gibi) bahsetmiştir (Griffiths ve ark 2018). Çocuk refahı alanındaki sosyal hizmet kurumlarında çalışan 104 uzman ile karma desende yapılan başka bir araştırmada ise benzer şekilde katılımcıların yüksek stres düzeylerinin ve sağlıklı başa çıkma stratejilerinin olduğu anlaşılmıştır. Katılımcıların çoğu işle ilgili streslerini ya yüksek/çok yüksek (%61,5) ya da orta düzeyde (%29,8) olarak bildirmiştir. Sadece %8,7'si iş stresini düşük/çok düşük olarak tanımlamıştır. Ayrıca iş stresinin çalışanların aileleri ile ilişkilerini de olumsuz etkileyebileceği sonucuna ulaşılmıştır. Bu bulgular, travmatize olmuş çocuklar ve ailelerle çalışmanın çocuk refahı alanında çalışanlar için bir stres ve tükenmişlik kaynağı olduğunu göstermektedir (Lee ve ark 2017). Mevcut araştırmamızda da katılımcılar fiziksel yorgunluktan ziyade zihinsel olarak yorulduklarını ifade etmişlerdir. Katılımcıların eve gittiklerinde dahi kurumdaki çocuğu, olayı sürekli olarak düşünmeye devam ettikleri anlaşılmıştır. Bu durum ise meslek elemanlarının özel hayatlarını etkileyerek kendi aile ilişkilerine olumsuz olarak yansımaktadır. Erol Özkaplan'ın (2019) çalışmasında ÇODEM'de çalışan meslek elemanlarının fiziksel ve zihinsel olarak sürekli işleri ile meşgul oldukları, bilişsel olarak iş hayatının dışına çok fazla odaklanamadıkları bulgusu elde edilmiştir. Aynı çalışmada meslek elemanlarının sürekli kriz haberleri aldıkları için telefon sesine hassasiyet geliştirebildikleri bulgusuna ulaşılmış, mesai saatlerinin net olmaması yüzünden katılımcıların özel hayatlarının da olumsuz olarak etkilendiği öğrenilmiştir. 101 çocuk refahı çalışanı ile yapılan başka bir araştırmanın sonucunda ise orta düzeyde mesleki doyum ve düşük düzeyde tükenme yaşadığı anlaşılan katılımcıların %17,8'i yakın bir zamanda mesleğini bırakmayı aklından geçirdiğini söylemiştir (Çoban Kaynak ve Gökler 2018). Bu araştırma sonuçları, mevcut araştırmamızla paralellik göstermektedir.

Araştırmada katılımcılar, çalışma hayatındaki zorluklardan dolayı psikososyal destek alma ihtiyacı duyduklarını ve ÇODEM'de uzun süre görev yapmanın mesleki tükenmişliğe yol açacağını, bu yüzden de rotasyona ihtiyaç olduğunu düşünmektedir. Bundan dolayı katılımcılar mesleki tükenmişlik yaşamamak için ÇODEM'de çok uzun süre çalışılmaması gerektiğini belirtmiştir. Erol Özkaplan (2019) da çalışmasında tükenmişliği azaltmak ve mesleki körlüğün ortaya çıkmasını engellemek için meslek elemanlarının uzun yıllar ÇODEM'e çalıştırılmaması gerektiğine değinmiştir.

4.5. Programın Geliştirilmesi Gerektiğine İlişkin Düşüncelere Yönelik Bulgularının Değerlendirilmesi

ÇODEM’lerde uygulanan Anka Çocuk Destek Programının uygulama sonuçlarının değerlendirilmesi, yeni hizmet modellerinin geliştirilmesinde de önemli bir veri kaynağının oluşmasını sağlayacaktır (Bilgin ve Mavili 2017). Bu sebeple Anka Çocuk Destek Programının işlevselliğine dair değerlendirmeler yapılarak ihtiyaç duyulan güncellemelerin yapılması gerekmektedir.

Anka Çocuk Destek Programının geliştirilmesi gerektiğine yönelik düşünceler içerisinde katılımcılar saha çalışanlarından görüş alınması gerektiğini, görüş alınmadığında kendilerini yalnız hissettiklerini, uygulamada sorunlar yaşadıklarını ifade etmiştir. Çalışanların yöneticileri ile iletişim kalitesinin azaldığında tükenmişlik düzeyinin arttığını gösteren bir çalışma (Aslan Açı ve Özbesler 2020) saha çalışanlarından görüş alınmasının önemini de göstermektedir. Nitekim Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının 2017 yılında yayınladığı Türkiye’de Çocuklara Yönelik Koruyucu ve Önleyici Politikaları Değerlendirme Çalıştayı Raporu’nda da merkezden politika belirlerken taşradaki uygulamaların kim tarafından ve nasıl yapılacağının, uygulamalarda ortaya çıkan ihtiyaçların nasıl karşılanacağının araştırılmadığı belirtilmiş, sahada yapılacak olacak iş analizinin önemi vurgulanmıştır.

Araştırmada katılımcılar hem istismar mağduru çocukla hem de refakatsiz sığınmacı çocukla çalışırken bir terapi ekolüne ihtiyaç duyduklarını ifade etmiştir. Meslek elemanları, Anka Çocuk Destek Programına EMDR terapisinin entegre edilmesi gerektiğini düşünmektedir. Çocuk Destek Merkezinde kalan 12-18 yaş aralığındaki 109 kız çocuğu ile yürütülen bir araştırmada; katılımcıların %60’ının muhtemel TSSB ve %43’ünün depresyon tanısı alabileceği sonucuna ulaşılmıştır (Şahin 2020). TSSB olması muhtemel olan çocukların kaldığı bir kuruluş olan ÇODEM’de EMDR terapisini kullanmanın faydalı olabileceğine işaret eden bazı araştırmalar mevcuttur (Ironson ve ark 2002, Manzoni ve ark 2021, Banoğlu ve Korkmazlar 2022, Lempertz ve ark 2022, Rostaminejad ve ark 2022). Örneğin; EMDR’nin etkili bir terapi olup olmadığını ve EMDR’nin çocuklar ve ergenlerde kaygı düzeylerini etkileyip etkilemediğini anlamak amacıyla yapılan bir araştırmanın sonucunda EMDR’nin TSSB’si olan çocuk ve ergenlerde kullanılmasının etkili

olduğu tespit edilmiştir (Karadag ve ark 2020). TSSB için EMDR terapisinin etkili bir tedavi yöntemi olabileceği düşünülmektedir (Kaan ve ark 2019). Bu tedavi yönteminin kullanılması bireylerin yaşam kalitesini, işlevselliklerini olumlu etkilemekte ve tedavi sürecinde olumlu sonuçların elde edilmesini kolaylaştırmaktadır (İzci ve Ünveren 2017).

Araştırmada Anka Çocuk Destek Programına EMDR gibi terapi yöntemlerinin dâhil edilmesini istediklerini ifade eden katılımcılar, aynı zamanda her meslek elemanının bu yöntemi kullanamayacağını da vurgulamıştır. Benzer şekilde Kök'ün (2019) araştırmasında da katılımcılar Anka Çocuk Destek Programı ile çocuklara psikososyal destek hizmeti sunulmaya çalışıldığını ancak istismar gibi bazı konuların uzmanlık alanı olduğunu belirtmişlerdir. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı da "Türkiye'de Çocuklara Yönelik Koruyucu ve Önleyici Politikaları Değerlendirme Çalıştayı Raporu" adlı raporda da travma gibi ağır bir olguya müdahalenin herkes tarafından verilemeyeceği, psikososyal destek programlarını uygulayabilmek için ciddi bir eğitim almak gerektiği ifade edilmiştir.

Araştırmada katılımcılar Anka Çocuk Destek Programı ile ilgili verilen eğitimlerin yanı sıra bilişsel davranışçı terapi ve EMDR gibi eğitimleri almak istediklerini, bu eğitimleri almalarının ÇODEM'de hizmet sundukları çocuklara da faydalı olacağını düşündüklerini ifade etmiştir. Literatürde de bilişsel davranışçı terapi ile olumlu sonuçlar elde edilebileceğini gösteren bazı araştırmalar bulunmaktadır (Farrell ve ark 1998, Yeo ve ark 2005, Kjellgren ve ark 2013, Kodal ve ark 2018, McTavish ve ark 2021, Myburgh ve ark 2021). Yapılan bir çalışmada, travma mağduru çocuklarda Travma Odaklı-BDT'nin etkinliğini değerlendirmek amacıyla 1996-2013 yılları arasında yayınlanan makaleler taranmıştır. Çalışma sonucunda bu tedavi modelinin farklı yaş gruplarındaki farklı travma deneyimi olan çocuklarda etkin olarak kullanılabileceği, olumlu değişimler sağladığı anlaşılmıştır (Karakaya 2014). Yapılan başka bir araştırmada ise Çocuk Destek Merkezinde kalan ergenlerin çocuk evlerinde kalan ergenlere göre sürekli öfke, öfke dışavurum ve fiziksel saldırganlık ölçeklerinden aldıkları puanlar daha yüksek oranda olduğu tespit edilmiştir (Balcı 2019). Bu bağlamda BDT yaklaşımı çerçevesinde uygulanan öfke kontrol programının, öfke kontrol sağlamada etkili bir yöntem olduğu (Şekerci ve ark 2017) düşünüldüğünde BDT yaklaşımının Anka Çocuk Destek Programı içerisinde

daha belirgin olarak yer almasının, meslek elemanlarına BDT gibi eğitimlerin verilmesinin faydalı olacağını söylemek mümkündür.

Yapılan görüşmelerde katılımcılar Anka Çocuk Destek Programı ile ilgili personele yönelik verilen eğitimlerin kesinlikle yüz yüze, uygulamalı ve küçük gruplar şeklinde verilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Ayrıca araştırma bulgularına göre meslek elemanları daha “kalifiye, doyurucu” eğitimler istemektedir. Uslu’nun (2019) yaptığı çalışmada da katılımcılar çocuk alanında çalışan meslek elemanlarına daha fazla eğitim verilmesi gerektiğini, farklı konularda interaktif şekilde verilecek güncel eğitimlere ihtiyaç duyduklarını aktarmışlardır. Bununla birlikte aynı çalışmada katılımcılar, eğitimlerin kalabalık gruplara verilmesinin verimliliği azalttığını, genel konularda hazırlanan eğitimlere değil özelleştirilmiş eğitim programlarına ihtiyaç duyulduğunu ifade etmiştir.

Aydın ve Yaman’ın yaptığı (2021) çalışmada Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının korunmaya ihtiyacı olan çocuk alanında çalışan 31 sosyal hizmet uzmanının neredeyse tamamı iş tecrübe süresinden bağımsız olarak süpervizör desteği almak istediklerini ifade etmiştir. Süpervizör desteğinin meslek elemanlarının değerli hissetmesini sağlamak gibi (Newcomb 2021) birçok faydası bulunmaktadır (Barth ve ark 2008, Chen ve Scannapieco 2010, Berlanda ve ark 2017, Wilkins ve ark 2017). Kinman ve Grant (2017) ile Trujillo ve ark’ın (2020) araştırmalarında da katılımcılar, meslek elemanları için süpervizör desteğinin faydalı olduğunu vurgulamıştır. Bir çalışmada çalışanların aldıkları destek mekanizmalarının sayısı ile ikincil travmatik stres puanları arasında bir ilişki olduğu anlaşılmıştır. Buna göre; kişilerin meslektaşlarından, süpervizörlerinden, yöneticilerinden vb. aldıkları destek arttıkça ikincil travmatik puanları azalmaktadır (Özkul 2019). Başka bir çalışmada ise mesleki tükenmişliğin önlenmesinde ve ÇODEM’de görev yapan meslek elemanlarının daha verimli olarak çalışmasında süpervizör desteğinin önemli olduğunun altı çizilmiştir (Eroğlu 2016) Yine Yürür ve Sarıkaya’nın (2012) yaptığı araştırma da süpervizör desteğinin duygusal tükenmeyi azalttığını ve kişisel başarıyı arttırdığını göstermiştir. Mevcut çalışmamızda görüşme yapılan katılımcılardan birisi de ÇODEM’de çalışırken duygusal olarak yıprandıklarını ve süpervizör sisteminin meslek elemanlarını rahatlatacağını düşündüğünü ifade etmiştir.

McFadden'in (2020) araştırmasına katılan sosyal hizmet uzmanları süpervizyonun özellikle çok zor olan vakalarda faydalı olduğunu, kişilerin yetkinliklerini geliştirdiğini belirtmiştir. Başka bir çalışmada da görüşme yapılan tüm sosyal hizmet uzmanları süpervizör sisteminin önemli olduğunun altını çizmiş, karşılaşılacak etik sorunların çözümünde süpervizör sisteminin faydalı olacağına inandıklarını dile getirmiştir (Acar ve ark 2017). Mevcut araştırmamızda da katılımcı 16, etik ikilem yaşadıkları süreçlerde süpervizör sisteminin meslek elemanlarını rahatlatacağına inandığını belirtmiştir. Katılımcılar, Anka Çocuk Destek Programına süpervizör sisteminin eklenmesi gerektiğini düşünmektedir. Birçok katılımcı karşılaştıkları zorlu vakalarda fikir alışverişi yapabilecekleri, profesyonel bir yardım alabilecekleri kişilere ihtiyaç duyduğunu vurgulamıştır. Bu sebeple ÇODEM'deki vakaların komplike olduğunu göz önünde bulundurulduğunda süpervizör desteğinin bir zaruret olduğu anlaşılmaktadır (Bilgin ve Mavili 2017).

Araştırmada katılımcılar personel eğitimlerinin belirli aralıklarla tekrarlanması, modül içeriklerinin geliştirilmesi ile istenilen amaçlara ulaşılacağını düşündüğünü belirtmiştir. Ayrıca araştırmada refakatsiz sığınmacı çocuklar için Anka Çocuk Destek Programının farklılaştığı, programın çocuklara tam olarak hitap edemediği, bu yüzden programın geliştirilmesi gerektiği anlaşılmıştır. Refakatsiz sığınmacı çocuklarla çalışan meslek elemanlarının neredeyse tamamı sunulan psikososyal destek hizmetinin yeterli olmadığını düşünmektedir. Fakat Sulu'nun (2018) yaptığı araştırmada ÇODEM'de kalan refakatsiz sığınmacı çocuklar uygulanan psikososyal destek hizmetlerinden memnun olduklarını söylemişlerdir. Bununla birlikte aynı araştırmada bu çocukların yaşına, cinsiyetine ve diline uygun olarak psikososyal destek hizmetinin geliştirilmesinin faydalı olacağı sonucuna da ulaşılmıştır.

Araştırmada katılımcılar refakatsiz sığınmacı çocukları mesleki eğitime yönlendirmenin, onlara mesleki, bilgi ve beceri kazandırmanın son derece önemli olduğunu vurgulamışlardır. Bu yüzden katılımcılar, Anka Çocuk Destek Programına mesleki eğitimin refakatsiz sığınmacı çocuklar için entegre edilmesi gerektiğini düşünmektedir. Katılımcılar, refakatsiz sığınmacı çocuklar için verilen mesleki eğitimin yetersiz olduğunu düşünmektedir. Çankaya'nın yaptığı (2019) çalışmada kurum bakımında olan refakatsiz sığınmacı çocukların mesleki eğitime

yönlendirilmesinin önemli olduğu fakat Türkiye’de refakatsiz sığınmacı çocuklara hizmet veren ÇODEM’lerdeki uygulama farklılıklarının olması sebebiyle mesleki eğitim ile alakalı problemlerin yaşandığı bulgusu elde edilmiştir. Sulu’nun (2018) yaptığı çalışmada da refakatsiz sığınmacı çocukların mesleki eğitim konusunda verilen hizmetlerden yeterli düzeyde memnun olmadıkları anlaşılmıştır. Bununla ilgili düzenlemelerin yapılması ve programların oluşturulması, çocukların yüksek yararı için gerekli olarak görülmektedir. Mesleki eğitim sayesinde refakatsiz sığınmacı çocukların Türkiye sınırlarında, kendi ülkelerinde ve hedef ülkede hayatlarını idame ettirebilme noktasında önemli bir beceri kazanmış olacakları düşünülmektedir. Elmacı (2014) araştırmasında, refakatsiz sığınmacı çocukların devlet korumasından ayrıldıktan sonra ne yapacakları konusunda kaygılandıklarına değinmiştir. Silav’ın yaptığı (2022) çalışmada da refakatsiz sığınmacı çocukların kurum bakımından sonraki hayatları için endişelendikleri, bu yüzden ekonomik olarak da çocukların kurum bakımı sonrasındaki hayatlarına hazırlanması gerektiği, eğitim ve istihdam ile ilgili çok boyutlu çalışmaların yapılmasına ihtiyaç olduğu vurgulanmıştır. Bu sayede refakatsiz sığınmacı çocukların endişelerinin azalacağı, genel iyilik hallerinin sağlanacağı öngörülmektedir.

4.6. Hizmetin Niteliğinin Arttırılmasına İlişkin Beklentilere Yönelik Bulgularının Değerlendirilmesi

ÇODEM’de psikososyal destek hizmetini veren meslek elemanlarının çok farklı unvanlara sahip olması üzerinde durulması gereken bir konudur. Araştırmada katılımcılar, “meslek elemanı” kavramının görev karmaşasına yol açtığını ifade etmiştir. Yaşanan bu görev karmaşası/rol belirsizliği sebebiyle katılımcıların zorlandıkları gözlemlenmiştir. Bu durum psikososyal destek hizmetinin profesyonel şekilde yürütülmesi noktasında bir risk oluşturmaktadır. Çünkü iş yerindeki rol stresi (rol belirsizliği/çatışmaları ile ilgili stres) ile ilgili yapılan çalışmalar, bu riske gönderme yapmaktadır. Araştırmalarda rol çatışmasının sorumluluk alma ile rol belirsizliğinin ise bireysel inovasyon ile negatif ilişkili olduğu tespit edilmiştir (Maden-Eyiusta 2021). Ayrıca rol stresinin ikincil travmanın ortaya çıkmasına yol açabileceği öğrenilmiştir (Dagan ve ark 2016). Thakre ve Kawde’nin (2021) 21-55 yaş aralığında farklı özel şirketlerde çalışan 100 kadın ve erkek çalışanla yaptığı çalışmanın sonucunda ise daha yüksek düzeyde örgütsel rol stresine sahip

Çalışanların yüksek tükenmişlik yaşadığı ve psikolojik iyi oluşlarının daha düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Türkiye'de iş yükü, rol belirsizliği ve sosyal desteğin sosyal hizmet uzmanlarının tükenmişliği üzerindeki temel etkilerini incelemek amacıyla 222 sosyal hizmet uzmanı ile yapılan bir araştırmada, daha fazla rol belirsizliği yaşandığında kişilerin daha yüksek düzeyde tükenmişlik yaşama eğiliminde olduğu anlaşılmıştır (Yürür ve Sarıkaya 2012). in'de yeni işe alınan 1.638 sosyal hizmet uzmanı ile yapılan başka bir çalışmada ise rol stresi; duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarısının azalması ile önemli ölçüde ilişkili olarak bulunmuştur (Tang ve Li 2021). Benzer şekilde in'de yapılan başka bir araştırmada da rol atışması ve rol belirsizliği, duygusal tükenmeyle, duyarsızlaşmayla ve azalmış kişisel başarı ile pozitif olarak ilişkili olarak bulunmuştur (Su ve ark 2020). Bu bağlamda, mevcut araştırmamızda katılımcıların rol belirsizliğinden dolayı yaşadıkları memnuniyetsizliği ifade etmeleri aslında beklenen bir durumdur.

Profesyonel vaka yönetimlerinin yapılabilmesi için her meslek elemanının “sosyal çalışma görevlisi” adı altında değil kendi almış olduğu lisans eğitimi doğrultusunda çalışması gerekmektedir (Keçe 2018). Çünkü farklı meslek elemanlarının sınırları tam olarak belli olmayan bir unvan altında birleştirilmesi, onların rol belirsizliği yaşamasına yol açmaktadır. Meslek elemanlarının rol belirsizliği yaşaması ise onların mesleki doyumlarını olumsuz olarak etkilemektedir (oban Kaynak ve Gökler 2018). Mısırlı'nın yaptığı (2020) araştırmada da meslek elemanları tarafından sık sık görev tanımlarına ilişkin düzenleme yapılması gerektiği vurgulanmıştır. Katılımcılar sosyal çalışma görevlisi tanımını eleştirmektedir. Farklı meslek gruplarının “meslek elemanı” başlığı altında bir arada ele alınması, farklı disiplinlerin kendine özgü rol ve sorumluluklarının arka planda kalmasına yol açmaktadır.

Araştırmada 1 katılımcı haricinde diğer katılımcıların tamamı kalifiye eleman ihtiyacının olması gerektiğine değinmiştir. ODEM'de çalışan tüm personelin donanımlı olması gerektiği düşünülmektedir. Donanımlı personel eksikliği sebebiyle sorunların yaşandığını vurgulayan katılımcılar, psikososyal destek hizmetinin niteliğinin arttırılması için kalifiye elemene ihtiyaç duyduklarını belirtmiştir. Yapılan bir araştırmada ODEM'de sosyal rehabilitasyon hizmetinden yararlanan

katılımcıların tamamının (n:10) kurumda sunulan hizmetleri yetersiz gördükleri sonucuna ulaşılmıştır. Bu şekilde düşünmelerinin sebeplerinin arasında ise kurumda görev yapan personelin isteksiz çalışmasının da olduğu anlaşılmıştır (Buran 2019). Sosyal hizmet uzmanlarının psikolojik dayanıklılıklarının ikincil travmatik strese etkisinin incelenmesi ve farklı değişkenlerle ilişkisinin ortaya koyulması amacıyla 201 sosyal hizmet uzmanı ile yapılan başka bir araştırmada; katılımcıların (%40,8) bilgi bakımından donanımlı olmayan personelle birlikte çalışmak sebebiyle en çok sıklıkla zorluk yaşadığı anlaşılmıştır (Çetinkaya Büyükbodur 2018). Kök'ün (2019) araştırmasında da bir katılımcı "*Maalesef ÇODEM'lerin en önemli sorunu kalifiye elemanların olmayışdır*" şeklinde bir paylaşımda bulunmuştur. Görüldüğü üzere psikososyal destek hizmeti verecek personelin donanımlı olması son derece önemlidir (Bilgin ve Mavili 2017).

Araştırmada katılımcılar çocuklarla çalışma yetkinliğine sahip olan (kişisel özellikler, eğitim seviyesi vb. gibi birçok konuda) bakım personellerinin ÇODEM'de görev yapması gerektiğini, çocuk ve bakım personeli arasında zaman zaman kuşak çatışması yaşanabildiğini, bu durumun da hizmetin niteliğini olumsuz etkileyebileceğini ifade etmişlerdir. Katılımcılar bakım personellerinin çok yaşlı olmaması gerektiğini fakat yaş kriterinin de bakım personeli değerlendirilmede tek başına yeterli olmadığını belirtmiştir. Çocuk evlerinde çalışan 20 çocuk bakım elemanı yapılan bir araştırmada, bakım elemanlarının genç yaşta olmayı karşılaşılan problemlerle mücadele etmede önemli bir güç kaynağı olarak gördüğü bulgusu elde edilmiştir (Semerci ve ark 2020). Sarılaltın'ın (2017) yaptığı araştırmada ise bakım elemanlarına eğitim verilmesine rağmen yeterince profesyonel davranmadıkları, uygun şekilde iletişim kuramadıkları, merak duymaları sebebiyle çocukların yeni bir travma yaşamalarına yol açabilecekleri sonucuna ulaşılmıştır. Eroğlu'nun (2016) çalışmasının bulgularında da bakım personelinin çocuğa yaklaşımı ile ilgili yargılayıcı ve genelleyici tutumunun bulunduğu, gizliliğin tam olarak sağlanamadığı bilgisi dikkat çekmektedir. Bu sebeple mevcut personelin farkındalığını arttırmaya yönelik çalışmalara ihtiyaç duyulduğu, yeni bakım personelinin istihdamında ise çocukların ihtiyaçlarını karşılayabilecek özelliklere sahip kişilerin seçilmesine özen gösterilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bu zeminde mevcut araştırmamızın sonuçları literatürdeki araştırmaları destekler niteliktedir.

Psikososyal destek hizmetinin niteliğinin artırılması için katılımcıların en temel beklentilerinden birisi hizmetlerin “nasıl sunulduğuna” odaklanmasıdır. Katılımcılar, nicel olanın değil nitel olanın incelenmesi gerektiğini düşünmektedir. Yapılan işin niteliğine değil niceliğine odaklanması konusu, Aydın ve Yaman’ın (2021) araştırmasında da katılımcılar tarafından vurgulanan en önemli sorunlardandır. Acar ve ark (2017) çalışmasında, hizmetin sadece niceliksel olarak var olmasının sınırlı sayıda personelle çok fazla sayıda kişiye (müracaatçıya) hizmet verilmesi nedeniyle olduğunu belirtmiştir. Mevcut araştırmamızın sonuçları, bunu doğrular nitelikte olsa da tek başına personel yetersizliğinin bu durumda etkili olmadığı anlaşılmıştır.

Araştırmada katılımcıların büyük çoğunluğu yasal mevzuattın değiştirilmesi/yeniden düzenlenmesi gerektiğini düşünmektedir. Benzer şekilde, çocuk ihmal ve istismarı alanında görev yapan profesyonellerin bu alanla ilgili hizmetleri değerlendirmelerini anlamak amacıyla yapılan bir araştırmada katılımcılara “*Ülkemizde çocuklara ilişkin çıkarılan yasa ve yönetmelikleri ve çocuk koruma politikalarını meslek elemanlarına yol gösterecek ve sorun çözecek yeterlilikte buluyor musunuz?*” sorusu yöneltildiğinde katılımcıların tamamı geliştirilmesi gerektiğini düşündüğünü belirtmiştir (Uslu 2019). Ankara Çocuk Evleri Sitesi Müdürlüğünde çalışan 15 sosyal refah çalışanı ile yapılan bir araştırmada da katılımcıların büyük çoğunluğunun çocuklarla ilgili yasa ve yönetmelikleri yetersiz bulduğu sonucuna ulaşılmıştır (Sarıaltın 2017). Alt yapının uygun olmaması sebebiyle yasa ve yönetmeliklerin hayata geçirilmesi güçleşmektedir. Yasa ve yönetmeliklerde işaret edilen hususlarda; fiziksel koşullar, alt yapı, personelin donanımı gibi faktörlere çok dikkat edilmemektedir. Böyle bir durum ise uygulamaların iyi niyetle ve el yordamıyla işlemesine yol açmaktadır (Acar ve ark 2017). ÇODEM Yönetmeliği ve Anka Çocuk Destek Programı Uygulama Yönergesi göz önünde bulundurulduğunda katılımcıların çoğunlukla yakındıkları, şikâyet ettikleri hususların yasa ve yönetmeliklerin tam anlamıyla uygulanamaması nedeniyle ortaya çıktığı görülmektedir.

Araştırmada katılımcılar meslek elemanlarının özlük haklarında iyileştirilmeler yapılması gerektiğini düşünmektedir. ÇODEM’de ek ders karşılığında çalışan meslek elemanlarının bulundukları durumdan memnun olmadıkları anlaşılmaktadır. Bir

insan hakları ihlali olarak nitelendirilebilen, meslek elemanlarını güçsüzleşmesine yol açan güvencesiz çalışma (taşeron, ek ders karşılığında görev yapma gibi) (Kırlıoğlu 2020), konusunda gerekli düzenlenmelerin yapılmasına ihtiyaç duyulduğu, katılımcılar tarafından vurgulanmıştır. Bu bağlamda çocuk refahı alanında çalışan profesyonellerin çalışma şartlarının iyileştirilmesi gerektiğini gösteren çalışmalarla (Smith ve Clark 2011, Miller ve ark 2018) mevcut araştırmamızın sonuçları paralellik göstermektedir.

Araştırmada sunulan imkânlar sebebiyle bazı çocuklar için ÇODEM'in istenilmeyen şekilde (ailesi yanına dönmesi uygunken ailesinin yanına gitmek istememesine neden olacak şekilde ya da kurumdaki imkânlardan yararlanmak için ailesine iftira atmasına neden olacak düzeyde) cazip bir merkez haline gelebildiği anlaşılmıştır. Kurum bakımında kalmış 20 katılımcı ile yapılan bir araştırmada bazı katılımcılar, ailelerine dönmek istemediklerini ifade etmiştir. Aile yanına dönmek istememelerinin gerekçeleri arasında; kuruluşlardaki maddi imkânların fazla olması, kuruluştaki kalmaya alışanların daha az sorumluluklarının olması sebebiyle kendilerini daha rahat hissetmeleri sayılabilmektedir (Çayır 2020). Bu araştırma sonuçları, mevcut araştırmamızdaki katılımcıların anlatıları ile benzeşmektedir.

Koruma altında yetişen çocukların kendileri için ayrılan kontenjanla kamu kurumlarına istihdam edilmesi, tartışılan bir konudur. Çocuk refah alanında çalışan personeller bu konuda farklı görüşler bildirmektedir. İstihdam hakkı verilmemesi gerektiğini düşünenler genellikle iş garantisinin çocukların eğitim hayatını olumsuz etkilediği, çocukların tam anlamıyla hayata hazırlanamadıklarını savunmaktadır (Elmacı 2015). Araştırmaya katılan meslek elemanları da bu şekilde düşünmektedir. Katılımcılara göre çocuklara kuruluştan ayrıldıktan sonra istihdam hakkı verilmemesi gerekmektedir. Araştırma özneleri, çocuklara verilen istihdam hakkının belirli şartlara bağlanmasını istediklerini ve istihdam hakkı yerine farklı alternatiflerin (sınavlarda ek puanların verilmesi gibi) düşünülebileceğini ifade etmiştir. Mısırlı (2020) çalışmasında bursluluk sınavı ve işe yerleştirme gibi konularda hem çocukları mağdur etmeyecek hem de gelişimlerini destekleyecek düzenlemelere ihtiyaç olduğunu, bu konuda toplumsal farkındalığın oluşması için çalışmalar yapılması gerektiğini, çocukların kuruluştan ayrıldıktan sonraki hayata hazırlanmalarının mühim olduğunu söylemiştir. Kabakulak'ın (2019) yaptığı

arařtırmada da katılımcılar, çocuklara verilen iře yerleřtirme hakkının çocuklarda “nasıl olsa memur olacađım” dūřıncesini oluřturduđunu, çocukların akademik bařarısını olumsuz yōnde etkilediđini vurgulamıřtır. Akademik bařarıyı teřvik edecek bir sistemin oluřturulmasına dair beklentilerin olduđu sonucuna ulařılmıřtır. Bu arařtırma sonuçlarını destekler nitelikte olan Varol’un (2017) alıřmasında ise kurum bakımında kalmıř 20 yetiřkin ile gōrūřūlmūřtır. Gōrūřme yapılan bu katılımcılardan bazıları, iře yerleřtirileceđini bilmenin rahatlık hissine neden olduđunu, eđitimlerindeki bařarıyı dūřūrdūđunu ifade etmiřtir.

Araştırma őznelerinden birisi çocukların birçoğunun memuriyet hakkını kaybettiğini, işine gitmediğini, iře gitmediği için işinden atılabildiğini ifade etmiştir. Benzer şekilde Uđur ve Kaya Kılıç’ın (2021) yaptığı araştırmada da katılımcılar, kurum bakımı geçmişi olan kişilerin istihdam edildikleri kurumlarda kurallara uymadıklarını, norm dışı davranışlarda bulunduklarını ve iře devam konusunda gūlūk çektiklerini anlatmıştır. Fakat sōz bu durumda, kurum bakımında kalan kişilere verilen istihdam hakkı sebebiyle toplumda őn yargılarla, ayrımcı tutumlarla karşılaşmalarının da etkili olabileceği (Yanardađ 2019, Uđur ve Kaya Kılıç 2021) gōz őnünde bulundurulmalıdır. ūnkū Uđur’un yaptığı (2020) araştırmada devlet korumasından ayrıldıktan sonra istihdam hakkı ile memur olan kişilerin çalışma hayatında etiketlenmelere maruz kaldığı, torpilli-kolay yolla atanımlar olarak nitelendirildiği ve dışlandığı őđrenilmiřtir. İnsanların devlet korumasından ayrılan kişilere karşı olumsuz tutum ve davranışlarının olması ise bu kişilerin farklı sorunlar yaşamasına yol açmaktadır.

Solak ve Kurt’un (2019) Konya’da, refakatsiz sığınmacı çocuklara yōnelik merkezi ve yerel yōnetimlerin gerçekleştirdiği faaliyet ve politikalarla STK’lerin girişimlerinin mevcut durumunu incelediği araştırmasında, genellikle faaliyetlerin merkez kuruluşlar ve Kızılay tarafından yūrūtūldūđu anlaşılmıştır. Bununla birlikte Konya İl Gō İdaresinde iř ve işlemlerin hassasiyetle yapılmasına dikkat edildiği sonucuna ulaşılmıştır. Fakat bu araştırmada katılımcılar İl Gō İdaresi Mūdūrlūđu ve ODEM arasında yaşanan bazı aksaklıklardan bahsetmiştir. Őrneđin katılımcılar, yabancı kimlik numarası alma işlemlerinin uzun sūrmesinin herhangi bir sağlık sorunu yaşandığında sağlık kurumlarından hizmet alınmasını engellendiğini (Kaya

ve ark 2020) belirtmiştir. Sulu'nun (2018) yaptığı araştırmada da ÇODEM'de kalan çocukların yasal statüsünün belirlenmesi ile ilgili süreçlerinin uzadığı görülmüştür.

Araştırma bir katılımcı cinsel istismar mağduru kız çocuklarına hizmet veren ÇODEM'ler ve ÇES'ler arasında bir ara kuruluş ihtiyacından söz etmiştir. Öğütçü'nün (2018) çalışmasında da özellikle cinsel istismar mağduru çocukların ÇODEM ve ÇES arasında oluşturulacak bir ara model hizmetinden faydalanmasının çocuğun yararına olabileceği belirtilmiştir. Araştırmada ayrıca ÇODEM'lerdeki yaşa göre ihtisaslaşmanın yeniden değerlendirilmesi gerektiği anlaşılmıştır. Mevcut araştırmamızda katılımcı 2, ÇODEM'den hizmet alan yaş grubu aralığının uygun olmadığını, büyük çocukların küçük çocuklara akran baskısı yapabildiğini paylaşmıştır. Katılımcı 2'nin *"11 yaş grubu belki ÇODEM için çok küçük bir yaş grubu. Yaşlara göre çocukları ayırmak zor oluyor. Yaş grubuna göre bir sistem yapamıyoruz. Bu yüzden çocuklar akran baskısı gibi olumsuz şeylere maruz kalabiliyorlar"* şeklindeki ifadesini doğrular nitelikte olan Buran'ın (2019) çalışmasında; katılımcılardan ikisi (n:2) ÇODEM'e yeni gelen çocuklara uygulanan akran zorbalığına değinmiştir. Bu zeminde farklı yaş gruplarına aynı yerde hizmet vermenin, çocuklar arasında ayrışmaların yaşanmasına ve büyük çocukların küçük yaştaki çocukları duygusal olarak istismar etmesine yol açabileceğini söylemek mümkündür (Yeniyol 2019).

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmanın bu bölümünde, araştırma kapsamında ulaşılan sonuçlar özetlenmiştir. Ardından ÇODEM personeline, ÇODEM’de kalan çocuk profiline ve çocuklara sunulan psikososyal destek hizmetine yönelik üretilebilecek politikalara zemin hazırlayabileceği düşünülen öneriler sunulmuştur.

5.1. Sonuç

ÇODEM’de görev yapan meslek elemanlarının merkezde sunulan psikososyal destek hizmetine ilişkin duygu, düşünce ve deneyimlerinin keşfedilmesi amacı taşıyan bu araştırmada; ÇODEM’de sunulan psikososyal destek programı olan Anka Çocuk Destek Programının meslek elemanları için farklı anlamlar ifade ettiğine, psikososyal destek hizmetinin hem meslek elemanları hem çocuklar için farklı avantajlar sağladığına, hizmeti sunan öznelerin bu hizmetten farklı beklentilerinin olduğuna, psikososyal destek hizmetine yönelik meslek elemanlarına verilen eğitimlerin nasıl değerlendirildiğine ve psikososyal destek hizmetinde görev yapan meslek elemanlarının karşılaştıkları zorluklara (fiziksel, psikolojik vb.) ilişkin sonuçlara ulaşılmıştır.

Araştırmada ÇODEM’de kalan her çocuğun fiziksel ve ruhsal ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik profesyonel bir çaba sarf edildiği, çocukların Anka Çocuk Destek Programı ile birlikte çok boyutlu olarak değerlendirildiği, Anka Çocuk Destek Programının meslek elemanlarının dünyasında kavramsal olarak “adaptasyon programı, bütüncül hizmet, günlük yaşam becerileri, küllerinden doğmak” gibi karşılıklarının olduğu, Anka Çocuk Destek Programında yer alan bileşenler sayesinde çocuklara bireysel ihtiyaç ve risklerine göre müdahale yapıldığı, çocukların ailelerinin de sürece dâhil edildiği, çocukların danışmanları tarafından her yönden desteklendiği, ruhsal gelişimini destekleyici grup çalışmalarına katıldığı ve çocuklara bütüncül bir hizmet sunulduğu bilgisine ulaşılmıştır. Fakat dil ve kültür farklılıkları, 3. ülkeye geçme arzusu gibi sebeplerden ötürü refakatsiz sığınmacı çocuklarda Anka Çocuk Destek Programını uygulama konusunda bazı engellerin olduğu anlaşılmıştır. Bununla birlikte programın özellikle istismar mağduru çocuklarla çalışırken meslek elemanlarına çok büyük bir fayda sağladığı (personeller arası iş birliği sağlama, işleri kolaylaştırma gibi) görülmektedir.

Bu araştırma sonucunda psikososyal destek hizmetinin sunumunda fiziki şartların geçmiş yıllara göre çok daha iyi olduğu fakat halen bazı fiziki şartlarda düzenlemelere ihtiyaç duyulduğu; düşük ücretlerin, eleman eksikliklerinin, zorlayıcı nöbet sisteminin ve iş yükü fazlalığının meslek elemanlarının çalışma motivasyonlarını olumsuz etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Aynı zamanda tüm bu faktörlerin psikososyal destek hizmetinin niteliğini de doğrudan ya da dolaylı olarak etkilediği keşfedilmiştir.

Bu araştırmanın en önemli sonuçlarından birisi de psikososyal destek hizmetinin ÇODEM’de kalan çocukların psikolojilerine, davranışlarına, aileleri ile olan ilişkilerine olumlu tesir ettiği, refakatsiz sığınmacı çocukların da bu hizmet sayesinde çok büyük bir değişim yaşayabildikleridir. Araştırma sonucunda elde edilen sonuçlardan bir diğeri ise çocukların tekrar topluma kazandırılmasında, yaşadıkları travmaların izlerinden kurtulmalarında, farkındalık kazanmalarında, suça sürüklenmelerinin önüne geçilmesinde, olumsuz davranış kalıplarından uzaklaşmalarında, aileleri ile olan bağlarının yeniden inşa edilmesinde/güçlendirilmesinde psikososyal destek hizmetinin büyük önem taşıdığıdır.

Araştırmadaki öznelere, hizmet sunumunun arka planında duygusal açıdan olumlu ve olumsuz olarak etkilendiği sonucuna ulaşılmıştır. ÇODEM’de çocuklara psikososyal destek hizmeti veren meslek elemanlarının bazılarının bu durumdan etkilenmedikleri bazılarının zamanla psikolojik yorgunluk yaşadıkları ve çevrelerine karşı daha korumacı bir tutumda oldukları görülmektedir. Diğer yönden ise psikososyal destek programı sayesinde çocuklarda yaşanan olumlu değişimleri gözlemleyen meslek elemanlarının umut ve motivasyonu artmaktadır. Psikososyal destek hizmetinin çocuklar üzerindeki olumlu yansımalarını görmek, meslek elemanlarının işlerine daha sıkı bağlanmasını sağlamaktadır.

Anka Çocuk Destek Programına yönelik ortaya çıkan diğer sonuçlar ise programa terapi sistemi, süpervizör sistemi gibi yeni sistemlerin ve yeni paydaşların eklenilmesi gerektiğini, programın geliştirilmesi aşamasında saha çalışanlarından görüş alınmasının istendiğini, program eğitimlerinin hem içerik hem sunum olarak geliştirilmesine ihtiyaç duyulduğunu, meslek elemanlarının bazı konularda (alanla alakalı güncel eğitimler, BDT, EMDR terapisi eğitimleri gibi) yeni eğitimlere ihtiyaç

duyduğunu ve refakatsiz sığınmacı çocuklarda Anka Çocuk Destek Programı ile alakalı meslek elemanlarının farklılaşan beklentilerinin olduğunu göstermektedir.

Bir program özelinde değil genel bir perspektifte, ÇODEM’de sunulan psikososyal destek hizmetinin niteliğinin arttırılabilmesi için ise meslek elemanlarının mevzuatla, ÇODEM personelleriyle ve çocuklarla ilgili birtakım beklentilerinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. “meslek elemanı” kavramının meslek elemanları tarafından eleştirildiği, kalifiye eleman konusunda önemli eksikliklerin olduğu, nicelikten ziyade niteliği ön plana çıkarmanın önem arz ettiği, mevzuatla alakalı bazı düzenlemelere ihtiyaç duyulduğu, kurumdan ayrılan çocuklara verilen istihdam hakkının onlar üzerinde olumsuz etkilerinin olabileceği, sunulan imkânların çocuklar için ÇODEM’i cazip hale getirebildiği, İl Göç İdaresi Müdürlüğü ve ÇODEM arasında bazı koordinasyon eksikliklerinin bulunduğu, meslek elemanlarının bazı durumlarda inisiyatif kullanma haklarının olmasını istediği, ÇODEM’lerde farklı dezavantajları olan farklı yaş grubundaki çocukların bir arada olmasının bazı olumsuzluklara yol açabileceği, ÇODEM’e bazı çocukların uygun olmayan sebeplerle (ihtisas alanına uymayan gerekçelerle) yönlendirilebildiği sonucuna ulaşılmıştır.

Bu bilgiler ışığında araştırmanın bir sonraki kısmında ÇODEM personeline, ÇODEM’de kalan çocuk profiline ve çocuklara sunulan psikososyal destek hizmetine yönelik üretilebilecek politikalara zemin hazırlayabileceği düşünülen öneriler sıralanmıştır.

5.2. Öneriler

Bu araştırma sonucunda geliştirilen öneriler “Anka Çocuk Destek Programına ilişkin öneriler, meslek elemanlarının çalışma koşullarına ve duygusal deneyimlerine ilişkin öneriler, psikososyal destek hizmetinin niteliğinin arttırılmasına ilişkin öneriler, akademik çalışmalar için öneriler” başlıkları altında ele alınmıştır.

5.2.1. Anka Çocuk Destek Programına İlişkin Öneriler

Anka Çocuk Destek Programına ilişkin düşünceler ve programın geliştirilmesi gerektiğine ilişkin düşünceler temalarında ortaya çıkan bulgular göz önünde bulundurulduğunda programa ilişkin öneriler şu şekilde sıralanabilir:

- Refakatsiz sığınmacı çocuklar ve meslek elemanları arasında dil ve kültür farklılıkları sebebiyle yaşanan kopukluğun ortadan kaldırılmasına yönelik çalışmalar yapılmalıdır. Meslek elemanlarına ÇODEM’de kalan refakatsiz sığınmacı çocukların kültürleri ile alakalı eğitimler verilmelidir. Ayrıca meslek elemanları en azından temel düzeyde dil öğrenmelidir. Bu sayede meslek elemanlarının çocuklarla olan bağının ve iletişiminin güçleneceği düşünülmektedir.
- Bir soruna çözüm üretilebilmesi için ilk olarak sorunla alakalı bir farkındalığın oluşması gerekmektedir. Sorunların varlığının kabul edilmemesi, çözümlerin geliştirilmesini imkânsız hale getirmektedir. Bu bağlamda meslek elemanlarının refakatsiz sığınmacı çocuklarla çalışırken karşılaştıkları sorunların tespit edilmesi ve bu sorunların çözüme kavuşabilmesi için yetkili mercilere bildirim yapılması önemli olarak görülmektedir. Meslek elemanlarının karşılaştıkları sorunlara değişim için bir fırsat olarak bakması ve bunları görmezden gelmemesi gerekmektedir. Bu sebeple sorunların tespit edilebilmesi ve sorunların iletilebilmesi için meslek elemanları için uygun bir ortam oluşturulması gerekmektedir.
- Refakatsiz sığınmacı çocukların büyük çoğunluğunun 3. ülkeye geçme arzusunun olduğu anlaşılmıştır. Anka Çocuk Destek Programı çerçevesinde yapılacak güncellemelerde bu durumun göz önünde bulundurulması gerekmektedir.
- Meslek elemanlarının çalışma saat ve günleri, çocukların merkezde oldukları gün ve saatlere göre planlanmalıdır. Bu planlamanın yapılması gerektiği ÇODEM Yönetmeliği’nde belirtilmiştir. Ancak meslek elemanı yetersizliği gibi sebeplerden dolayı bu planlamanın yapılamadığı anlaşılmıştır. Bu konunun üzerinde hassasiyetle durulmalı ve gerekli planlamanın yapılabilmesi için ihtiyaç duyulan tüm bileşenlerin bir araya getirilmesi gerekmektedir.
- Özellikle refakatsiz sığınmacı çocuklar için Anka Çocuk Destek Programında mesleki eğitim konusunun ön plana çıkartılması gerektiği düşünülmektedir. Mesleki eğitim konusunda daha kapsamlı içerik ve planların oluşturulması gerekmektedir.

- Refakatsiz sığınmacı çocuklar özelinde düşünüldüğünde meslek elemanlarının daha fazla dokümana, kaynağa, bir çeşit kılavuza ihtiyaç duydukları anlaşılmıştır. Bu sebeple özellikle refakatsiz sığınmacı çocuklarla çalışan meslek elemanları için kapsamlı bir kılavuz oluşturulması gerekmektedir. Meslek elemanları bu konuda kendi görüş ve isteklerinin alınması gerektiğini özellikle vurgulamışlardır. Bu sebeple meslek elemanları ile iş birliği içinde hazırlanacak bir kılavuza ihtiyaç duyulmaktadır.
- Anka Çocuk Destek Programı ile birlikte özellikle refakatsiz sığınmacı çocuklarla çalışan meslek elemanları başta olmak üzere tüm personele mesleki değer ve etik ilkeler ile ilgili hatırlatıcı eğitimlerin verilmesi gerekmektedir. Personellerin ırkçı bir düşünce yapısına sahip olma ihtimali (olası toplumsal baskılar nedeniyle) düşünüldüğünde bu eğitimlerin elzem olduğuna inanılmaktadır.
- Psikososyal destek hizmetinin en etkin şekilde sunulabilmesi için ÇODEM’de çocuklara danışmanlık yapan meslek elemanlarının süpervizyon desteği alması gerekmekte, göreve yeni başlayan personeller usta çırak ilişkisiyle eğitilmelidir (Eroğlu 2016, Öğütçü 2018, Kök 2019, Demirci 2021). ÇODEM’lerdeki vaka sayısı ve çeşitliliğinin fazla olması nedeniyle süpervizör sisteminin kurumsallaşması gerekmektedir. Bu sayede meslek elemanlarının psikolojik dayanıklılığının da artacağı düşünülmektedir (Buz ve Genç 2019). Ayrıca Anka Çocuk Destek Programı içerisine süpervizör sisteminin eklenmesi gerekmektedir. Süpervizör sistemi ile birlikte programın daha da güçleneceği düşünülmektedir.
- Refakatsiz sığınmacı çocuklarla çalışan meslek elemanlarına bilişsel davranışçı terapi, EMDR terapisi gibi eğitimlerin verilmesi veya bu alanda bu eğitimleri almış kişilerin istihdam edilmesi gerekmektedir (Silav 2022). Ayrıca Anka Çocuk Destek Programına da terapi sisteminin dâhil edilmesi, programın gelişimine katkı sağlayacaktır. Bu konuda meslek elemanlarına eğitimlerin verilmesi gerekmektedir. Ancak her meslek elemanının terapi ekollerini kullanamayacağı unutulmamalıdır. Bir öğretmenden, sosyologdan ya da çocuk gelişim uzmanından terapi yapmasını beklemek imkânsızdır. Bu yüzden ÇODEM’de görev yapan psikolog ve sosyal çalışmacı sayısının artırılması gerekmektedir.

- Anka Çocuk Destek Programı içerisine yeni paydaşların eklenmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir. MEB, Emniyet Müdürlüğü, üniversiteler ve STK'ler; ÇODEM'le iş birliği içinde, daha yakın temas halinde olmalıdır.
- Sosyal politikalar, sahadaki sorunları çözmede yetersiz kalabildiğinden çalışılan kurum ile ilgili politika oluşturulurken saha çalışanlarından görüş alınması gerekmektedir. Yasa yapıcılar taşrada çalışan meslek elemanlarının fikirlerine daha çok önem vermelidir (Aslan Açı ve Özbesler 2020, Mısırlı 2020). Programın geliştirilmesi aşamasında kesinlikle saha çalışanlarından görüşlerine başvurulmalıdır. Saha çalışanlarından görüş alınmaması meslek elemanlarının kendilerini değersiz ya da önemsiz hissetmesine yol açabilmektedir. Saha çalışanlarından görüş alınması ile meslek elemanı-yönetici arasındaki iletişimin artacağı düşünülmektedir. Bu sebeple bu konuya gereken önem verilmelidir.
- Özellikle refakatsiz sığınmacı çocuklarla çalışan meslek elemanlarına Anka Çocuk Destek Programı ile ilgili daha sık eğitim verilmesi gerektiği düşünülmektedir. Fakat eğitimler yüz yüze, sık sık, uygulamalı ve yüksek etkileşimin olduğu ortamlarda verilmelidir. Anka Çocuk Destek Programının özünde bu misyonu taşıdığı bilinmektedir. Fakat uygulamada bu misyonun tam olarak istenilen düzeyde gerçekleştirilemediği görülmektedir. Bunun altında yatan sebeplerin gün yüzüne çıkartılması gerekmektedir.
- Programın işlevsel olarak sürdürülebilmesi için hizmet içi eğitimlerin artırılması, belirli aralıklarla tekrarlanması gerekmektedir. Hizmet kalitesinin düşmemesi için eğitim modüllerinin en az yılda 1 kez revize edilmelidir (Keçe 2018). Ayrıca program içeriğinde yer alan modüllerin tekrara düşmemesi, yaş gruplarına daha iyi hitap edebilmesi için bu revizyonun yapılması oldukça önemlidir.
- Programla ilgili eğitimlerin meslek elemanlarının unvanlarına göre ayrı ayrı verilmesinin daha verimli olacağı düşünülmektedir. Bununla birlikte, bazı eğitim içerikleri meslek elemanları tarafından temel seviyede olarak görülmektedir. Bu durumda pandemi sürecinde verilen online eğitimlerin etkisinin olduğu düşünülse de eğitim içeriklerinin yeniden gözden geçirilmesinin faydalı olacağına inanılmaktadır. Tek başına Anka Çocuk Destek Programı ile ilgili verilen eğitimlerin yeterli olmadığı anlaşılmıştır.

Meslek elemanları Anka Çocuk Destek Programını daha profesyonel olarak sunabilmek için mesleki gelişimlerini destekleyici, nitelikli eğitimlere katılmalıdır. Çocuk refahı alanında verilecek sertifikalı eğitimlere meslek elemanlarının ücretsiz şekilde katılabilmesi için gerekli olan destek verilmelidir.

5.2.2. Meslek Elemanlarının Çalışma Koşullarına ve Duygusal Deneyimlerine İlişkin Öneriler

- Araştırmada Konya ÇODEM’de 3 farklı birimin (cinsel istismara uğrayan kız çocukları için hizmet veren ÇODEM’le iç içe hizmet veren ÇOKİM ve ergen gebe ve çocuk annelere hizmet veren ÇODEM), Alaaddin ÇODEM’e ise 2 farklı birimin (refakatsiz sığınmacı erkek çocuklar için hizmet veren ÇODEM ve ÇOKİM) bir arada hizmet verdiği görülmüştür. Aynı bahçede yer alan binalarda, ergen gebe ve çocuk annelerle diğer çocukların bir arada kalması sebebiyle farklı sorunların yaşanabileceği öğrenilmiştir. Gebe olmayan çocuklar, gebe olan çocukların gebelik sürecine şahit olmakta, onlarla iletişim kurmakta ve farklı olumsuz yaşam deneyimlerini birbirlerine aktarabilmektedir. Başka bir açıdan bakıldığında ise bebeğini evlatlık veren annelerin aynı bahçedeki diğer binaya geçtiği, geçtiği binada gebelik sürecini sürekli olarak hatırladığı, bebeğine bakmak isteyen diğer anneler tarafından eleştirildiği anlaşılmıştır. Aynı bahçe içinde bu durumu önlemek, meslek elemanları için imkânsız hale gelmektedir. Bu durumun psikososyal destek hizmetini olumsuz etkilediği açıktır. Bu sebeple ÇODEM Yönetmeliği’nde de belirtildiği gibi ergen gebe ve çocuk anneler için öngörülen düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. Psikososyal destek hizmetinin en profesyonel ve en etkili şekilde sunulabilmesi için ilk olarak bu konu üzerinde durulması gerekmektedir.
- Meslek elemanları, görüşme yapabilmek için kurumdaki toplantı odasını ya da kendi odasını kullanmaktadır. Meslek elemanlarının odalarının çoğunluğu ise tek kişilik değildir. Bu durum ise görüşme yapılmasını zorlaştırmakta ve sıklıkla görüşmelerin bölünmesine yol açmaktadır. Meslek elemanlarının çocuklarla ve ailelerle görüşme yapabileceği görüşme “odalarının” olması gerekmektedir. ÇODEM içerisinde 1 görüşme odasının yetersiz olabileceği

anlaşılmıştır. Bununla birlikte bu görüşme odasının Yönetmelikte de belirtildiği gibi yalnızca sandalye ve masa konularak oluşturulmuş bir odadan fazlası olması gerekmektedir.

- ÇODEM’lerdeki ev ortamı ve sıcaklığının çocuklar için çok büyük avantajı olsa da evlerin 2 katlı, merdivenli olması kendine zarar verme davranışı olan çocukların takip edilmesini zorlaştırmaktadır. Ayrıca ergen gebe ve çocuk anneler için de 2 katlı, merdivenli bir evin çok uygun olmadığı düşünülmektedir. ÇODEM’lerin fiziki yapısının yeniden değerlendirmeye alınması gerekmektedir. Merdivensiz, tek katlı olan binaların tercih edilmesi çocukların yararına olacaktır.
- ÇODEM Yönetmeliği’nde belirtildiği gibi ÇODEM’lerin şehir merkezine, okul, hastane gibi kuruluşlara yakın olması gerekmektedir. Bunun yanında çocukların topluma adaptasyonu, kendilerini “izole” hissetmemeleri için de bu kurumların şehir merkezine yakın olması önemlidir.
- Meslek elemanlarının ücretlerinin arttırılması, ÇODEM’de görev yapan meslek elemanlarının gündüzlü hizmet veren sosyal hizmet kuruluşlarında çalışan meslek elemanlarından daha fazla ücret alması gerekmektedir.
- ÇODEM’de görev yapan meslek elemanları arasındaki ücret farklılıklarının minimize edilmesi gerekmektedir. Aynı yerde, aynı işi yapan meslek elemanlarının aldıkları ücretler arasında uçurumun olması iş barışını zedelemektedir. Bu sebeple, bu konuda gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.
- Meslek eleman sayısı arttırılarak meslek elemanlarının nöbet tuttukları gün sonrasında çalışmaya devam etmesi engellenmelidir. Çünkü nöbetlerin meslek elemanları için zorlayıcı olduğu anlaşılmıştır. Ayrıca nöbet ücretlerinin arttırılması gerekmektedir.
- Nöbet tutma motivasyonu olan sözleşmeli personelin nöbet tutmasına izin verilmesi gerekmektedir. Sözleşmeli personelin de nöbet tutması kurumda çalışan diğer meslek elemanlarının daha rahat koşullarda çalışmasına katkı sağlayacaktır.
- Meslek elemanı, bakım personeli, güvenlik ve tercüman sayısının arttırılması gerekmektedir. Psikososyal destek hizmetinin en uygun şekilde sunulabilmesi için personel eksiklikleri olmamalıdır. Personel sayısının artmasının

ÇODEM’de yapılan mesleki uygulamalara olumlu tesirinin olacağına inanılmaktadır.

- Her ÇODEM’de mutlaka bir tercümanın görev yapması gerekmektedir. Özellikle refakatsiz sığınmacı çocuklara hizmet veren ÇODEM’lerde tercüman şarttır. Tercüman olmaması/tercümanın resmî olarak talep edilmesi sürecinin uzun sürmesi nedeniyle kurumdaki bazı çocukların tercümanlık yapabildiği öğrenilmiştir. Bu ise farklı sorunlara yol açabilmektedir. Olası sorunların önüne geçebilmek için ÇODEM’lerde en az bir tercüman olması gerekmektedir.
- Danışmanlık görevi olan meslek elemanlarının görev tanımları yeniden gözden geçirilmelidir. Her on çocuğa bir danışmanın verilmesi, danışmanların çok yönlü sorumluluklarının olması, meslek elemanları tarafından eleştirilmektedir. Her danışmanın sorumlu olduğu çocuk sayısının mümkün olduğu kadar az olması gerekmektedir. Bu, sunulan hizmetin amacına ulaşmasında dikkate alınması gereken bir faktördür. Bu şekilde çocuklarla daha derinlikli çalışmaların yapılabileceği tahmin edilmektedir (Buran 2019). Çünkü çok çocuğa sahip ebeveynlerin her bir çocuğu ile geçirdiği kaliteli zaman nasıl ki azalıyorsa kuruluşlarda çok fazla çocuk ile ilgilenmek zorunda olan danışmanların da her bir çocukla kaliteli zaman geçirme olasılığı azalmaktadır. Bu durum ise meslek elemanlarının tükenmişlik hissi yaşamasına yol açabilmektedir (Ceylan ve ark 2016, Dursun 2019).
- Meslek elemanlarının birçoğu mesai dışında da çalışmaya devam ettiğini söylemiştir. Bu durum iş yükü fazlalığından ve personel eksikliğinden kaynaklanmaktadır. İş yükünün azaltılması, personel sayısının artırılması böylelikle de meslek elemanlarının mesai dışında çalışmaya devam etmesinin önlenmesi gerekmektedir. Çünkü uzun vadede bu durumun tükenmişliğe yol açabileceği düşünülmektedir. Psikososyal destek hizmeti sunan öznelere tükenmişlik yaşamaması, hizmetin niteliği açısından son derece önemlidir. Bu sebeple iş yükünün azaltılması için meslek elemanı istihdamı yapılmalıdır (Buz ve Genç 2019).
- Meslek elemanlarına hazırladıkları bilgi, belge ve dokümanların nerede ve ne amaçla kullanıldığı bilgisi yöneticilerden tarafından verilmelidir. Meslek

elemanlarının bazıları yaptıkları işin bir karşılığının olup olmadığını bilmediğini, bundan dolayı üzüldüğünü, motivasyonlarının düştüğünü ifade etmiştir. Bu durum yönetim ve personelin daha sıkı bir iletişim halinde olması gerektiğini göstermektedir.

- Meslek elemanlarının çalışma motivasyonlarının yüksek olması, sunulan hizmette verimli sonuçların elde edilmesini doğrudan etkileyen bir faktör olarak anlaşılmıştır. Bu yüzden travma ile çalışan meslek elemanlarının iyilik hali desteklenmeli, bununla ilgili düzenlemeler (yıpranma payı gibi) yapılmalı ve ÇODEM’de çalışan personelin motivasyonunu artırıcı önlemler alınmalıdır (Kök 2019).
- Travma öyküleri arasında sıkışıp kalmış bir özne haline dönüşebilen meslek elemanlarına, ihtiyaç duymaları halinde ücretsiz terapi gibi imkânlar sunulmalıdır.
- Meslek elemanlarının söylemleri, uzun süre aynı yerde çalışmanın mesleki tükenmişliği arttıracak göstermektedir. Bu yüzden belirli bir yıl ÇODEM’de çalışan meslek elemanına, diğer sosyal hizmet kuruluşlarında çalışması için hak tanınmalıdır.

5.2.3. Psikososyal Destek Hizmetinin Niteliğinin Arttırılmasına İlişkin Öneriler

- ÇODEM Yönetmeliği’nde yer alan meslek elemanı tanımının yeniden gözden geçirilmesi gerekmektedir. Meslek elemanı çatısı altında farklı meslek gruplarının ÇODEM’de çalıştırılması hem profesyonelliğin azalmasına hem de meslek elemanları arasında çatışmaların yaşanmasına yol açmaktadır. Bu sebeple bu konuda mevzuatta değişiklik yapılması gerekmektedir.
- Korunma ve bakım altında olan çocukların kaldığı kuruluşlarda Anka Çocuk Destek Programı gibi eğitimleri alan deneyimli meslek elemanlarının sayının artırılması, bu alanda karşılaşılan sorunların çözüme kavuşması için bir gerekliliktir (Dursun 2019). Kalifiye eleman yetiştirilmesi ve ÇODEM’de çalışacak personelin çok titiz şekilde seçilmesi gerekmektedir.
- Bakım personelleri ya da meslek elemanları ile çocuklar arasında çok ciddi yaş farkının olmaması gerekmektedir. Yaş farkının çok fazla olması, çocuk ile bakım personeli arasında kurulan iletişimi zorlaştırabilmekte ve bir kuşak çatışması yaşanmasına yol açabilmektedir. Yaş faktörü tek başına

ÇODEM’de çalışmak için kriter olmasa da bu konuya odaklanılmasının çocukların yararına olacağı düşünülmektedir. Çocukların ikincil bir travma yaşamaması için bakım personelinin bilgi ve becerilerinin titizlikle değerlendirilmesi gerekmektedir.

- Yapılan iş ve işlemlerde sayısal verilerden ziyade o iş ve işlemlerin nasıl yapıldığına odaklanılması gerekmektedir. Bunun için yönetim ve personel arasındaki iletişim güçlendirilmelidir. Mesleki müdahaleler karşısında yaşanan güçlüklerin anlaşılması gerekmektedir. Ayrıca profesyonel olarak sunulan hizmetler yöneticiler tarafından takdir edilmeli, gerekirse ödüllendirilmelidir.
- Mevzuatın meslek elemanları başta olmak üzere tüm çalışanlar için bağlayıcı olduğu bilinmektedir. Toplumsal alanda yaşanan değişikliklerle birlikte güncel olmayan mevzuatın bu değişikliklere hitap edebilmesi güçleşmektedir. Bu nedenle sürekli olarak saha çalışanlarının da görüş ve önerilerine başvurularak mevzuatın güncelliğini koruması sağlanmalıdır.
- En az 2 yıl boyunca korunma ve bakım tedbiri altında olan, reşit oluncaya kadar tedbir kararı devam eden çocuklara verilen istihdam hakkı konusunda düzenleme yapılmalıdır. ÇODEM’lerde kalan çocukların sağlıklı gelişimleri için KPSS şartının kaldırılarak atamaların tamamen kura usulüyle yapılmasının tekrar değerlendirilmesi gerekmektedir (Mısırlı 2020). Bununla birlikte bu istihdam hakkının belirli şartlara bağlanması konusunda değerlendirme yapılmalı ve farklı alternatifler (bazı sınavlarda ek puanların verilmesi gibi) gündeme alınmalıdır. Farklı alternatifler gündeme alınırken çocukların bu konuda herhangi bir mağduriyet yaşamamasına da çok dikkat edilmelidir.
- Meslek elemanlarının çalışma motivasyonunu etkileyen en önemli unsurlardan birisi de özlük haklarıdır. Doğum izinleri uzatılmalı, yıpranma payı verilmeli, ek ders karşılığında çalışan ya da ASDEP personeli olarak görev yapan meslek elemanlarının özlük hakları iyileştirilmelidir. Bununla birlikte ÇODEM personeline ikramiye, lojman, terapi desteği vb. gibi farklı motivasyon kaynaklarının verilmesi gerekmektedir (Erol Özkaptan 2019).
- Çocuklarla ilgili iş ve işlemlerin kısa sürede yapılabilmesi için Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile İl Göç İdaresi Genel Müdürlüğü arasındaki

eşgüdümün artırılması gerekmektedir. Bununla birlikte araştırmada katılımcılar ÇODEM ve İl Göç İdaresi Müdürlüğü arasında da bir ara kuruluş ihtiyacının olduğunu vurgulamıştır. Bu sebeple Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nda belirtildiği üzere refakatsiz çocuklarla ilgili kurum ve kuruluşların iş birliği içinde çalışması, Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğüne çocukların yerleştirilmesi sağlanıncaya kadar geçen süre zarfında İl Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından oluşturulacak geçici barınma birimleri hizmete açılmalıdır. Bu merkezlerin ikincil sorunların ortaya çıkmasını engellemeye katkı sağlayacağı düşünülmektedir (Silav 2022).

- Psikososyal destek hizmetinin işlevselliğinin artırılması için ÇODEM ve ÇES arasında bir ara kuruluş ihtiyacının olduğu anlaşılmıştır. Çünkü farklı dezavantajları olan çocukların bir arada kalması sonucunda yeni sorunlar ortaya çıkabilmektedir. Çocuklar birbirlerinin travma öykülerinden olumsuz olarak etkilenebilmektedir. Meslek elemanları tarafından “ağır vaka” olarak nitelendirilen vakaların (diğer çocukları etkilememesi için) ÇODEM ve ÇES arasında bir ara kuruluştaki değerlendirilmesinin faydalı olabileceği düşünülmektedir.
- ÇODEM 11-18 yaş grubu olarak ihtisaslaşmaktadır. Fakat 11 yaşındaki çocuk ile 17-18 yaşındaki çocuğun bir arada kalmasının farklı dezavantajlar ortaya çıkartabileceği (akran baskısı vb.) görülmüştür. Bu sebeple ÇODEM’lerin yaşa göre yeniden ihtisaslaşması gerektiği düşünülmektedir.
- Mevzuatta meslek elemanlarının hak ve sorumluluklarının daha belirgin olarak çizilmesi gerekmektedir. Bununla birlikte meslek elemanlarının bazı durumlarda inisiyatif (kurumda kalan çocukları geziye götürme vb. gibi küçük etkinlikler) kullanmasının önü açılmalıdır.
- ÇODEM’lerin çocuklar için istenilmeyen şekilde (örneğin aile yanına dönmesi uygunken dönmeyi istemeyecek boyutta) cazip bir merkez haline gelebildiği görülmektedir. Çocuklara tüm imkânların seferber edilmesi onların aile ortamını “sorumlulukların fazla olduğu, maddi imkânların az olduğu bir ortam” olarak algılamasına yol açabilmektedir. Bu konu aile ile yapılan çalışmaların önemine işaret etmektedir. Bu sebeple ebeveyn-çocuk

ilişkinin sürdürülmesi ve güçlendirilmesi gerekmektedir. Aile odaklı hizmetlere daha çok ağırlık verilmelidir.

- ÇODEM’den rehabilitasyonunu tamamlayarak ayrılan çocukların daha önce ÇODEM’de kalması gerekçesiyle tekrar ÇODEM’e yönlendirilmemesi gerekmektedir. Kurumlar arasında “her sorunu olan çocuğun ÇODEM’e yönlendirileceğine” ilişkin bir algı olduğu anlaşılmıştır. Fakat ÇODEM hangi alanda ihtisaslaşmışsa o alanla ilgili çocukların kabulünü yapmaktadır. Bu sebeple kuruluşlar arasında yapılan yanlış yönlendirmelere dikkat edilmelidir.

5.2.4. Akademik Çalışmalar İçin Öneriler

- ÇODEM’de kalan çocuklarla ilgili çok fazla araştırma yapılmadığı bilinmektedir. ÇODEM’de sunulan hizmetlerin geliştirilebilmesi için daha fazla araştırmaya ihtiyaç duyulmaktadır.
- Meslek elemanlarının bazıları mesleki kimliği ile ilgili olarak gerçekçi olmayan beklentilerin olduğunu düşünmektedir. Bu duruma sebep olan faktörlerle ilgili araştırmaların yapılması gerekmektedir.
- Araştırma, refakatsiz sığınmacı erkek çocuklarla cinsel istismara uğrayan kız çocuklara hizmet veren ÇODEM’lerde yapılmıştır. Bu iki ihtisas alanında bile çok farklı dinamiklerin olduğu anlaşılmıştır. ÇODEM’lerin diğer ihtisas alanlarında psikososyal destek hizmetinin nasıl farklılaştığına, değerlendirildiğine yönelik bir çalışma yapılabilir.
- ÇODEM’lerde sunulan psikososyal destek hizmetini Türkiye genelinde değerlendirebilmek ve şehirler arası kıyaslama yapabilmek için nicel/karma desende tasarlanmış bir araştırma yapılabilir.
- Meslek elemanları ile yapılan bu araştırma Anka Çocuk Destek Programı personel eğitimcileri ve çocuklarla birlikte yapılabilir. Programa dâhil olan farklı öznelerin farklı görüşlerini keşfetmek faydalı olacaktır.

6. KAYNAKÇA

- Acar H, İcağasıoğlu-Çoban A, Polat G, 2017. Sosyal hizmetlerde yanlış uygulamalar, etik ihlaller ve sorunlara ilişkin bir araştırma. Ankara, Türkiye Felsefe Kurumu Derneği.
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. (tarih yok). Anka Temel Personel Eğitimi Katılımcı Kılavuzu. Erişim tarihi 20 Nisan 2021. Erişim adresi, <https://www.ailevecalisma.gov.tr/media/65031/anka-temel-personel-1.pdf>
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, (tarih yok) Anka Çocuk Destek Programı. Erişim tarihi 10 Aralık 2021. Erişim adresi <https://www.aile.gov.tr/media/91339/anka-cocuk-destek-programi.pdf>
- Akkurt Yalçıntürk A, Dikeç G, Ata EE, 2019. Alkol ve madde kullanım bozukluğu olan bireylere yönelik rehabilitasyon çalışmaları: Sistematik derleme. Bağımlılık Dergisi, 20, 4, 241-52.
- Alver B, Kincal R, 2018. İlkokul öğrencilerinin psikososyal destek ihtiyaçlarının incelenmesi. International Journal of Education Technology and Scientific Researches, 3, 7, 219-25.
- Aslan Acan B, Özbesler C, 2020. Farklı sosyal hizmet kurumlarında çalışan sosyal hizmet uzmanlarının iş doyumu ve tükenmişlik düzeylerinin değerlendirilmesi. Toplum ve Sosyal Hizmet, 31, 1, 106-30.
- Aslan Y, 2019. Türkiye'de mağdur çocuk kapsamında yapılan çalışmaların bibliyografik analizi. Sosyal Çalışma Dergisi, 3, 1, 92-107.
- Aydın B, Yaman ÖM, 2021. Sosyal hizmet uzmanlarının mesleki rollerini sahaya aktarma sürecinde yaşadıkları zorluklara yönelik bir araştırma. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 23, 41, 390-403.
- Aydın D, 2012. Afet sonrası psikososyal destek uygulamaları. İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi, 1-9.
- Ayyıldız T, Topan A, Öztürk Ö, Kulakçı H, 2015. Adölesan gebeliklerin anne ve bebeğe yönelik obstetrik sonuçlar açısından değerlendirilmesi. Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi, 8, 2, 61-6.
- Bağımlılıkla Mücadele Yüksek Kurulu. (Tarih yok). Çocuk Destek Merkezleri (ÇODEM). Erişim tarihi 10 Aralık 2021. Erişim adresi, <https://bmyk.gov.tr/TR-68987/cocuk-destek-merkezleri-codem.html>
- Bağış RC, 2019. Çocukları suça sürükleyen çevresel nedenler: Sosyal bağ ve sosyal öğrenme teorileri ışığında bir değerlendirme. Humanitas - Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, 7, 17, 203-21.
- Balaban E, 2015. Çocuk destek merkezlerinde kalan 12-18 yaş arasındaki ergenlerin stresle başa çıkma tarzlarının yalnızlık ve yaşam doyumu değişkenleri ile ilişkilerinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Balcı E, 2019. Yetiştirme yurtlarında kalan ergenlerin saldırganlık ve öfke düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Baltacı A, 2018. Nitel araştırmalarda örnekleme yöntemleri ve örnek hacmi sorunsalı üzerine kavramsal bir inceleme. Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 7,1, 231-74.
- Baldschun A, Hämäläinen J, Töttö P, Rantonen O, Salo P, 2019. Job-strain and well-being among Finnish social workers: exploring the differences in occupational well-being between child protection social workers and social workers without duties in child protection. European Journal of Social Work, 22, 1, 43-58.
- Banoğlu K, Korkmazlar Ü, 2022. Efficacy of the eye movement desensitization and reprocessing group protocol with children in reducing posttraumatic stress disorder in refugee children. European Journal of Trauma & Dissociation, 6, 1, 100241.
- Barrie L, Mendes P, 2011. The experiences of unaccompanied asylum-seeking children in and leaving the out-of-home care system in the UK and Australia: A critical review of the literature. International Social Work, 54, 4, 485-503.

- Barth RP, Lloyd EC, Christ SL, Chapman MV, Dickinson NS, 2008. Child welfare worker characteristics and job satisfaction: A national study. *Social Work*, 53, 3, 199-209.
- Barut B, 2018. Cinsel istismar mağduru kız çocukların umutsuzluk düzeyi ile saldırgan tutumları arasındaki ilişki (Güneydoğu Anadolu Bölgesi örneği). Yüksek Lisans Tezi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.
- Başcılar M, 2020. Migration, social cohesion and unaccompanied children in the context of social work. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 31, 2, 726-42.
- Başer H, 2013. Çocuk refahı alanında yeni hizmet modeli: Çocuk evleri. Doktora tezi, Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Başkurt İ, 2003. Gençlik, madde bağımlılığı ve korunma yolları (Psiko-sosyal bir yaklaşım). *Journal of Istanbul University Faculty of Theology*, 8, 73-114.
- Başoğlu C, Buldukoğlu K, 2015. Depresif bozukluklarda psikososyal girişimler. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 7, 1, 1-15.
- Berg B, Lune H, 2019. Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri (9. Baskıdan çeviri), Konya, Eğitim Yayınevi.
- Berkün S, 2010. Sosyal hizmet uzmanlarının çalışma hayatında karşılaştıkları mesleki sorunlar: Bursa örneği. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 21, 1, 99-109.
- Berlanda S, Pedrazza M, Trifiletti E, Fraizzoli M, 2017. Dissatisfaction in child welfare and its role in predicting self-efficacy and satisfaction at work: A mixed-method research. *BioMed Research International*, Article ID 5249619, 1-12.
- Bilgin Ö, 2019. Sosyal hizmetin bir aracı olarak sosyal ve ekonomik destek modeli: Vak'a sunumu. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 3, 2, 1-32.
- Bilgin Ö, Mavili A, 2017. Kurum bakımındaki cinsel İstismar mağduru çocuklara ilişkin bir araştırma. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1, 2, 105-28.
- Bourgeois C, Lecomte T, McDuff P, Daigneault I, 2021. Mental health disorders as cooccurring and predictive factors of psychotic disorders in sexually abused children. *Child Abuse & Neglect*, 111, 104819. doi:10.1016/j.chiabu.2020.104819
- Buchanan A, Kallinikaki T, 2018. Meeting the needs of unaccompanied children in Greece. *International Social Work*, 63, 2, 206-19.
- Bulut T, Yeşilkayalı E, 2020. Çocuk ve gençlerde madde bağımlılığının önlenmesine yönelik programların sosyal çalışma perspektifinden incelenmesi. *Sosyal Çalışma Dergisi*, 4, 1, 27-32.
- Buran M, 2019. Çocuk destek merkezlerinden reşit olarak ayrılan bireylerin sosyal hayata uyum süreci. *Sosyal Bilimler ve Eğitim Dergisi*, 2, 1, 149-61.
- Buz S, Akçay S, 2015. Sosyal hizmet araştırmasında etik. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 26, 1, 149-62.
- Buz S, Genç B, 2019. Sosyal hizmet uzmanları için psikolojik dayanıklılığın önemi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 30, 2, 623-42.
- Ceylan H, Niğmet G, Öksüz M, 2016. Sosyal çalışmacılarda iş doyumu ve tükenmişliğe etki eden faktörlerin sosyal hizmet alanlarına göre karşılaştırmalı incelenmesi. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 6, 11, 43-69.
- Chen S-Y, Scannapieco M, 2010. The influence of job satisfaction on child welfare worker's desire to stay: An examination of the interaction effect of self-efficacy and supportive supervision. *Children and Youth Services Review*, 32, 4, 482-6.
- Chouliara Z, Narang J, 2017. Recovery from child sexual abuse (CSA) in India: A relational framework for practice. *Children and Youth Services Review*, 79, 527-38.
- Connolly M, Katz I, 2019. Typologies of child protection systems: An international approach. *Child abuse review*, 28, 5, 381-94.
- Cossar J, Brandon M, Jordan P, 2016. 'You've got to trust her and she's got to trust you': Children's views on participation in the child protection system. *Child & Family Social Work*, 21, 1, 103-12.

- Creswell JW, 2017. Araştırma deseni: Nitel, nicel ve karma yöntem yaklaşımları (Çev Edt: Demir, SB.), Ankara, Eğiten Kitap.
- Çağla Topgül F, 2017. Kurum bakımı altındaki çocukların yaşam alanlarının ev kazaları, mobilya ve donatı elemanları ilişkisi açısından değerlendirilmesi: Ankara çocuk evleri örneği. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Ankara.
- Çalışkan M, 2018. İstanbul'da tinerici çocuk vakalarının medyaya yansımaları ve sosyal devlet anlayışının konuya yaklaşımı. *Sosyoloji Dergisi*, 38, 109-26.
- Çam Köker E, 2010. Sosyal inceleme ve mesleki raporlarda suça itilen çocuklar: Koruma bakım ve rehabilitasyon merkezleri örneği. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Çankaya N, 2019. Çocuk destek merkezlerinde barınmakta olan refakatsiz çocukların sorunları ve Türkçe öğrenmelerinin değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, Yozgat Bozok Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yozgat.
- Çayır H, 2020. Kurum bakımında kalmış kişilerin aileye dair düşünceleri. *Kadim Akademi SBD*, 4, 1, 75-96.
- Çetin K, Altın H, 2019. Cinsel İstismara uğramış çocukların sosyodemografik değerlendirilmesi. *Necmettin Erbakan Üniversitesi Ereğli Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1, 2, 135-47.
- Çetinkaya Büyükbodur A, 2018. Sosyal hizmet uzmanlarında psikolojik dayanıklılık ve ikincil travmatik stresin incelenmesi. Doktora Tezi, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çoban Kaynak R, Gökler R, 2018. Çocuk refahı çalışanlarının tükenmişlik ve mesleki doyumları üzerine bir inceleme. *Akademik Hassasiyetler*, 5, 9, 155-69.
- Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, E-Bülten. (Ağustos 2021). Sayı: 14. Erişim tarihi: 10 Kasım 2021. Erişim adresi, <https://www.aile.gov.tr/chgm/sayfalar/e-bulten-sayi-14/>
- Çoşkunsever A, 2016. Sosyal hizmet kurumlarında dini danışmanlık ve rehberlik (yetiştirme yurdu & bakım ve sosyal rehabilitasyon merkezi örneği). Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Çüm B, Köroğlu CZ, 2021. Sosyal hizmet uzmanlarının çalışma yaşamlarında karşılaştıkları sorunlar: Burdur İli örneği. *Optimum: Journal of Economics & Management Sciences/Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 8, 1, 165-82.
- Dagan SW, Ben-Porat A, Itzhaky H, 2016. Child protection workers dealing with child abuse: The contribution of personal, social and organizational resources to secondary traumatization. *Child Abuse & Neglect*, 51, 203-11.
- Danışmaz Sevin M, Erbay E, 2021. Eroin arkadaşlığı: Çevresi İçerisinde birey perspektifi ile madde bağımlılarının yaşam deneyimleri. *Bağımlılık Dergisi*, 22, 1, 65-75.
- Demirbaş E, 2021. Çocuk Koruma Kanunu kapsamında çocuklara yönelik psikososyal destek sağlayan uzmanların ikincil travmatik stres düzeyleri ve stresle baş etme stratejilerinin belirlenmesi. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Demirbaş S, 2017. Cinsel istismar mağduru ergenlerde bağlanma stili, depresyon, anksiyete, stres, stresle başa çıkma tarzları ve aleksitimi ilişkisi. Yüksek Lisans Tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Demircan Z, 2009. Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu Kemerburgaz-Ağaçlı Koruma, Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi'nde kayıtlı bulunan kanunla ihtilafa düşmüş çocukların sosyo demografik ve kriminolojik bakımdan değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü, İstanbul.
- Demirci EC, 2021. Çocuk Destek Merkezinde kalan cinsel İstismar mağduru 11-18 yaş grubundaki kız çocuklarının sosyo-demografik analizi. Yüksek Lisans Tezi, Üsküdar Üniversitesi Bağımlılık ve Adli Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Devaney J, 2008. Inter-professional working in child protection with families with long-term and complex needs. *Child Abuse Review: Journal of the British Association for the Study and Prevention of Child Abuse and Neglect*, 17, 4, 242-61.
- Dursun Y, 2019. Suça sürüklenen çocukların bağlanma stilleri ve aile aidiyetleri: Marmara Bölgesi örneği. Doktora Tezi, Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yalova.
- Elmacı D, 2014. Sığınmacı çocukların maruz kaldığı kültürel şiddet. Çocuk ve şiddet: Toplumsal şiddetin cenderesinde çocuklar, Cilt 1, Şiddetin mağduru olarak çocuklar. SAMER Bilimsel Yayınlar Serisi. İstanbul.
- Elmacı D, 2015. Koruma altındaki çocuklara yönelik hizmetlerde etik sorunlar. *Karaelmas Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3, 1, 49-59.
- Elmacı D, 2019. Türkiye’de koruma altındaki çocuklara yönelik çocuk koruma kuruluşlarındaki değişimler. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 3, 2, 33-59.
- Erbaş MM, Karahan TF, Tunahan U, 2020. Sokakta çalışan çocukların yalnızlık ve depresyon düzeylerinin ebeveyn durumları açısından incelenmesi: İstanbul örneği. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18, 1, 233-49.
- Erdei I, Kovács KE, 2020. The statistical analysis of the academic achievement of young people living in the child protection system. *Central European Journal of Educational Research*, 2, 3, 1-10.
- Erden G, Baştuğ G, Gidemen H, Kuru Ş, Şen E, 2021. 2005-2019 yılları arasında Türkiye’de basında yer almış çocuk ölümlerinin incelenmesi. *Türk J Child Adolesc Ment Health*, 28, 3, 174-81.
- Eren Z, 2019. Yönetici ve öğretmen görüşlerine göre göçmen çocukların eğitim sorunları ve çözüm önerileri. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19, 1, 213-34.
- Eroğlu Z, 2016. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına bağlı kuruluşlarda psikososyal destek hizmeti alan çocukların bu hizmete ilişkin algıları. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Eroğlu Z, Demiröz F, 2020. Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına bağlı kuruluşlarda psikososyal destek hizmeti alan çocukların bu hizmete ilişkin algıları. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 31, 1, 131-51.
- Erol Özkaptan E, 2019. Çocuk destek merkezlerinde görev yapan meslek elemanlarının çalışma koşulları ve aileye dönük sosyal algıları üzerine bir inceleme: Karma yöntem çalışması. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Ersoy AF, Hurasan M, 2017. Sosyal ve ekonomik destek hizmeti alan çocukların sosyal etkinliklere katılımlarına ilişkin ailelerinin değerlendirmeleri. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (UKSAD)*, 3, 2, 195-204.
- Farrell SP, Hains AA, Davies WH, 1998. Cognitive behavioral interventions for sexually abused children exhibiting PTSD symptomatology. *Behavior Therapy*, 29, 2, 241-55.
- Genç Y, Pak M, 2019. Korunma İhtiyacı olan çocukların erken gelişim döneminde bakım elemanlarıyla kurdukları bağlanma ilişkisi. *Social Sciences*, 14, 3, 567-87.
- Gewirtz-Meydan A, 2020. The relationship between child sexual abuse, self-concept and psychopathology: The moderating role of social support and perceived parental quality. *Children and Youth Services Review*, 113, 104938. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2020.104938>
- Gleeson C, Frost R, Sherwood L, Shevlin M, Hyland P, Halpin R, Murphy J, Silove D, 2020. Post-migration factors and mental health outcomes in asylum-seeking and refugee populations: a systematic review. *European Journal of Psychotraumatology*, 11, 1, 1793567.
- Glesne C, 2020. Nitel Araştırmaya Giriş, Ankara, Anı Yayıncılık.
- Gökçearslan Çifçi E, 2009. Türkiye’de ve dünyada korunmaya ihtiyacı olan çocuklara yönelik hizmetlerin tarihsel gelişimi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 19, 19, 53-66.
- Griffiths A, Royse D, Culver K, Piescher K, Zhang Y, 2017. Who stays, who goes, who knows? A state-wide survey of child welfare workers. *Children and Youth Services Review*, 77, 110-7.

- Griffiths A, Royse D, Walker R, 2018. Stress among child protective service workers: Self-reported health consequences. *Children and Youth Services Review*, 90, 46-53.
- Grusznski RJ, Brink JC, Edleson JL, 1988. Support and education groups for children of battered women. *Child Welfare*, 67, 5, 431-44.
- Gültekin N, 2020. Koruma ve bakım altında olan ergenlere yaşam becerileri kazandırılması grup odaklı sosyal hizmet müdahalesi örneği. Yüksek Lisans Tezi, Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Güngör M, 2008. Evrensel bir sorun olarak çocuk suçluluğu ve sokakta çalışan ve yaşayan çocuklar. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1, 1, 25-43.
- Güngör M, 2013. Risk altındaki çocukların aile yapıları ve suça yönelimleri (Mersin ili örneği). *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9, 2, 421-34.
- Güzel B, Selcık O, 2017. Sosyal çalışmacıların karşılaştıkları zorluklar ve başa çıkma yolları: Rize örneği. *Journal of Human Sciences*, 14, 3, 2848-64.
- INEE, 2018. Psikososyal destek kılavuzu (Çev. Alpar Z.). Mavi Kalem Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği.
- Ironson G, Freund B, Strauss J, Williams J, 2002. Comparison of two treatments for traumatic stress: A community-based study of EMDR and prolonged exposure. *Journal of clinical psychology*, 58, 1, 113-28.
- Işıkçı YM, Karatepe S, 2016. Türkiye’de çocuğa yönelik sosyal politika uygulamaları ve tarihsel analizi. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 7, 1, 69-100.
- İçağasıoğlu Çoban MA, Bulut I, 2016. Cinsel istismara uğramış ergen kızlarla gruplarla sosyal hizmet uygulaması. *Başkent Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi-BÜSBİD*, 1, 1, 80-94.
- İzci F, Ünveren G, 2017. Travma sonrası stres bozukluğunda bilişsel davranışçı terapi ve göz hareketleri ile duyarsızlaştırma ve yeniden işleme. *Bilişsel Davranışçı Psikoterapi ve Araştırmalar Dergisi*, 6, 1, 31-8.
- İzci L, Sarı KS, Uyanık MN, 2021. Aile odaklı hizmet model olarak koruyucu aile uygulaması. T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Çocuk Politikaları Serisi, 1, 3, 1-44.
- Jack G, 1997. Discourses of child protection and child welfare. *The British Journal of Social Work*, 27, 5, 659-78.
- Kaan H, Karayağmurlu A, Soylu N, 2019. Dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu komorbiditesi olan ergen bir hastanın göz hareketleriyle duyarsızlaştırma ve yeniden işleme (EMDR) yöntemiyle tedavisi. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 23, 1, 116-20.
- Kabakulak K, 2019. Çocuk evleri hizmet modeli kapsamında olan lise öğrencisi çocukların akademik başarı bileşenlerinin keşfedilmesi. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Kaçar Tunç G, 2020. Refakatsiz sığınmacı çocukların Avrupa’ya yönelik göç deneyimleri: Eleştirel bir literatür değerlendirmesi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 20, 46, 83-104.
- Kaplan B, Çalışkan ZI, Evgin D, Caner N, 2016. Evrensel bir sorun: Suça sürüklenen ve suç mağduru olan çocuklar. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 5, 2, 10-5.
- Karadag M, Gokcen C, Sarp AS, 2020. EMDR therapy in children and adolescents who have post-traumatic stress disorder: A six-week follow-up study. *International Journal Of Psychiatry In Clinical Practice*, 24, 1, 77-82.
- Karakaya I, 2014. Çocukluk çağı travmalarında travma odaklı bilişsel davranışçı tedavi modeli. *Anatolian Journal of Psychiatry/Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 15, 4, 350-7.
- Karakoç Demirkaya S, 2020. Zorunlu göç ve çocuk ruh sağlığına etkileri. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 23, 5-6.
- Karasar N, 2015. Bilimsel araştırma yöntemi: Kavramlar, ilkeler, teknikler. 28. Basım. Ankara, Nobel Yayın Dağıtım.

- Karataş K, 2007. Türkiye’de çocuk koruma sistemi ve koruyucu aile uygulamaları üzerine bir değerlendirme. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 18, 2, 7-20.
- Karataş K, Erükcü Akbaş G, Gülhan Orhan MG, 2020. Ankara’da çocuk suçluluğu: Emniyet çocuk şubeye gelen olgular üzerinden bir değerlendirme. *Turkish Journal of Social Research/Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 24, 1, 137-56.
- Karataş K, Acar H, 2008. Sosyal hizmet kuruluşlarında çocuk ve gençlerin katılımı. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 19, 1, 29-44.
- Karataş Z, 2015. Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. *Manevi temelli sosyal hizmet araştırmaları dergisi*, 1, 1, 62-80.
- Karataş Z, 2017. Sosyal bilim araştırmalarında paradigma değişimi: Nitel yaklaşımın yükselişi. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1, 1, 68-86.
- Karbeyaz K, 2018. Suça sürüklenen çocuk anneler, Eskişehir’den bir olgu serisi. *Osmangazi Tıp Dergisi*, 40, 2, 86-9.
- Kargın M, Hiçdurmaz D, 2018. Madde kullanım bozukluğu olan bireylerde sosyal işlevsellik, algılanan esenlik ve stresle başa çıkma. *Bağımlılık Dergisi*, 19, 2, 35-9.
- Kaya H, Baykuzu-Gündüz G, Erden G, 2020. Mülteci ve sığınmacı çocuklarda yüksek yararın değerlendirilmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 31, 2, 764-90.
- Keçe H, 2018. Çocuk destek merkezlerinde yaşayan cinsel istismar mağduru kız çocuklarının sosyal kaygı düzeyleri. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kesen NF, Daşbaş S, 2015. Çocuk yuvası ve yetiştirme yurdu deneyimi olan yetişkinlerde şiddet eğilimi üzerine bir araştırma. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 26, 2, 73-86.
- Kırhoğlu M, 2020. Sosyal hizmet uzmanlarının kişisel ve mesleki güç algılarının bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 31, 1, 174-202.
- Kinman G, Grant L, 2017. Building resilience in early-career social workers: Evaluating a multi-modal intervention. *British Journal of Social Work*, 47, 7, 1979-98.
- Kjellgren C, Svedin CG, Nilsson D, 2013. Child physical abuse—experiences of combined treatment for children and their parents: A pilot study. *Child Care in Practice*, 19, 3, 275-90.
- Koç O, Ünlü Çeber Ç, Ergüt İK, 2021. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’nın çocuk ihmali ve İstismarı konusuna kurumsal yaklaşımı. T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. Çocuk Politikaları Serisi, 1, 1, 1-24.
- Koçak O, Arslan İ, 2018. Çocuk destek merkezlerinde kalan ergenlerde psikolojik iyilik ve algılanan sosyal destek arasındaki ilişki. *Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 7, 19, 609-21.
- Kodal A, Fjermestad K, Bjelland I, Gjestad R, Öst LG, Bjaastad JF, Haugland BSM, Havik OE, Heiervang E, Wergeland GJ, 2018. Long-term effectiveness of cognitive behavioral therapy for youth with anxiety disorders. *J Anxiety Disord*, 53, 58-67.
- Kök H, 2019. Türkiye’de cinsel istismara uğrayan çocuklara yönelik hizmet ve uygulamaların değerlendirilmesi: Bir model önerisi. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Krysik J, Finn J, 2015. Etkili uygulama için sosyal hizmet araştırması. (Çev. Ed. E. Erbay). Ankara, Nika Yayınevi.
- Kucur F, 2016. Sosyo-ekonomik bir sorun olarak sokakta çalışan çocuklar. *Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2, 1, 55-66.
- Kurt SL, Sarı KS, Uyanık MN, 2021. Çocuk hakları ve Türkiye uygulaması. Çocuk Politikaları Yayını Serisi. Yayın No 2.
- Kümbetoğlu B, 2005. Sosyolojide ve antropolojide niteliksel yöntem ve araştırma. İstanbul, Bağlam Yayıncılık.
- Lee K, Pang YC, Lee JAL, Melby JN, 2017. A study of adverse childhood experiences, coping strategies, work stress, and self-care in the child welfare profession. *Human Service Organizations: Management, Leadership & Governance*, 41, 4, 389-402.

- Lempertz D, Vasileva M, Brandstetter L, Bering R, Metzner F, 2022. Short-term eye movement desensitization and reprocessing (EMDR) therapy to treat children with posttraumatic stress symptoms after single trauma: A case series. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 0, 0, Erişim tarihi, 17 Nisan 2022. Erişim adresi, <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/13591045221082395>.
- Lindon J, Nourse CA, 1994. A multi-dimensional model of groupwork for adolescent girls who have been sexually abused. *Child Abuse & Neglect*, 18, 4, 341-8.
- Lök N, Başoğlu C, Öncel S, 2016. Aile içi şiddetin çocuk üzerindeki etkileri ve psikososyal desteğin önemi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 8, 2, 155-61.
- Lustig SL, Kia-Keating M, Knight WG, Geltman P, Ellis H, Kinzie JD, Keane T, Saxe GN, 2004. Review of child and adolescent refugee mental health. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 43, 1, 24-36.
- Maden-Eyiusta C, 2021. Role conflict, role ambiguity, and proactive behaviors: does flexible role orientation moderate the mediating impact of engagement? *The International Journal of Human Resource Management*, 32, 13, 2829-55.
- Mannapova K, Okhrimenko I, Tverdokhvalova I, Bychkova S, Makarenko P, Lnychuk V, 2020. Peculiarities of providing psychological assistance to abused children. *BRAIN: Broad Research in Artificial Intelligence & Neuroscience*, 11, 139-56.
- Manzoni M, Fernandez I, Bertella S, Tizzoni F, Gazzola E, Molteni M, Nobile M, 2021. Eye movement desensitization and reprocessing: The state of the art of efficacy in children and adolescent with post traumatic stress disorder. *Journal of Affective Disorders*, 282, 340-7.
- McFadden P, 2020. Two sides of one coin? Relationships build resilience or contribute to burnout in child protection social work: Shared perspectives from Leavers and Stayers in Northern Ireland. *International Social Work*, 63, 2, 164-76.
- McTavish JR, Santesso N, Amin A, Reijnders M, Ali MU, Fitzpatrick-Lewis D, MacMillan HL, 2021. Psychosocial interventions for responding to child sexual abuse: A systematic review. *Child Abuse & Neglect*, 116, 104203.
- Méndez-Fernández AB, Aguiar-Fernández FJ, Lombardero-Posada X, Murcia-Álvarez E, González-Fernández A, 2021. Vicariously Resilient or Traumatized Social Workers: Exploring Some Risk and Protective Factors. *The British Journal of Social Work*, 52, 2, 1089-109.
- Mısırlı GN, 2020. Çocuk koruma sistemi kapsamında bakım tedbiri sürecinin nitel analizi. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Miller JJ, Donohue-Dioh J, Niu C, Shalash N, 2018. Exploring the self-care practices of child welfare workers: A research brief. *Children and Youth Services Review*, 84, 137-42.
- Mitschke DB, Praetorius RT, Kelly DR, Small E, Kim YK, 2016. Listening to refugees: How traditional mental health interventions may miss the mark. *International Social Work*, 60, 3, 588-600.
- Möhlen H, Parzer P, Resch F, Brunner R, 2005. Psychosocial support for war-traumatized child and adolescent refugees: Evaluation of a short-term treatment program. *Australian & New Zealand Journal of Psychiatry*, 39, 1-2, 81-7.
- Munro E, 2010. Learning to reduce risk in child protection. *British Journal of Social Work*, 40, 4, 1135-51.
- Myburgh N, Muris P, Loxton H, 2021. Promoting braveness in children: A pilot study on the effects of a brief, intensive CBT-Based anxiety prevention programme conducted in the south african context. *Child Care in Practice*, 1-23.
- Newcomb M, 2021. Supportive social work supervision as an act of care: A conceptual model. *The British Journal of Social Work*, 52, 2, 1070-88.
- Norredam M, Nellums L, Nielsen RS, Byberg S, Petersen JH, 2018. Incidence of psychiatric disorders among accompanied and unaccompanied asylum-seeking children in Denmark: a nation-wide register-based cohort study. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 27, 4, 439-46.

- Ögel K, Yücesan S, Vaizoglu Ç, Eraslan E, Demirtaş M, Yıldırım S, Sulu C, Ergüt İK, 2016. Koruma ve bakım altındaki çocuklara yönelik bireysel risk değerlendirme formu'nun (BIRDEF) geliştirilmesi, güvenilirlik ve geçerliği. Klinik Psikiyatri Dergisi, 19, 2, 60-72.
- Öğütçü Y, 2018. Çocuk destek merkezlerinde kalan 12-18 yaş arası kız çocuklarının algıladıkları sosyal destek ve karar verme becerileri arasındaki ilişkilerin araştırılması: İç Anadolu örneği. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Öngider N, Baykara B, 2015. Anksiyete tanısı almış çocuklar üzerinde bilişsel davranışçı grup terapisinin etkililiği. Bilişsel Davranışçı Psikoterapi ve Araştırmalar Dergisi, 1, 26-37.
- Özateş ÖS, Atauz S, 2011. Sosyal hizmet uzmanlarının aileye dönüş ve aile yanında destek projesine ilişkin değerlendirmeleri. Toplum ve Sosyal Hizmet, 22, 2, 101-12.
- Özdemir N, Sefer N, Türkdoğan D, 2008. Bir sosyal sorumluluk projesi örneği: "Korunmaya Muhtaç Çocuklar". Sosyal Bilimler Dergisi/Journal of Social Sciences, 32, 2, 283-305.
- Özkul M, 2019. Psikososyal destek elemanlarının algılanan sosyal destek ile yaşadıkları ikincil travmatik stres düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Özpulat F, 2017. Toplumun ihmal edilen yüzü: çocuk evlilikler ve kadın sağlığına yansımaları. Online Türk Sağlık Bilimleri Dergisi, 2, 1, 11-22.
- Patrick DL, Morgan M, Charlton JR, 1986. Psychosocial support and change in the health status of physically disabled people. Social Science & Medicine, 22, 12, 1347-54.
- Patton MQ, 2018. Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri, Ankara, Pegem Akademi Yayıncılık.
- Pfeiffer E, Goldbeck L, 2017. Evaluation of a trauma-focused group intervention for unaccompanied young refugees: A pilot study. Journal of Traumatic Stress, 30, 5, 531-6.
- Piş D, 2013. İstismar ve ihmale uğrayan çocukların psiko-sosyal özellikleri. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Quinn A, Ji P, Nackerud L, 2018. Predictors of secondary traumatic stress among social workers: Supervision, income, and caseload size. Journal of Social Work, 19, 4, 504-28.
- Ravalier JM, McFadden P, Boichat C, Claburn O, Moriarty J, 2020. Social worker well-being: A large mixed-methods study. The British Journal of Social Work, 51, 1, 297-317.
- Rostaminejad A, Alishapour M, Jahanfar A, Fereidouni Z, Behnammoghadam M, 2022. Eye movement desensitization and reprocessing as a therapy for rape victims: A case series. Clinical Case Reports, 10, 3, e05620.
- Sağlam M, Neriman A, 2016. Tarihsel süreç içerisinde çocuk ve çocukluk kavramları. Çocuk ve Medeniyet, 1, 2, 43-56.
- Resmî Gazete, 27.05.1983. 18059 sayılı "Sosyal Hizmetler Kanunu".
- Resmî Gazete, 08.12.2001. 24607 sayılı "Türk Medeni Kanunu".
- Resmî Gazete, 15.07.2005. 25876 sayılı "Çocuk Koruma Kanunu".
- Resmî Gazete, 14.12.2012. 28497 sayılı "Koruyucu Aile Yönetmeliği".
- Resmî Gazete: 11.04.2013. 28615 sayılı "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu".
- Resmî Gazete, 19.02.2014. 28918 sayılı "Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun".
- Resmî Gazete, 03.03.2015. 29284 sayılı "Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmetleri Hakkında Yönetmelik".
- Resmî Gazete, 29.03.2015. 29310 sayılı "Çocuk Destek Merkezleri Yönetmeliği".
- Resmî Gazete, 21.04.2021. 31461 sayılı "Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının Kurulması ile Kamu Personel İşlemlerinin Yürütülmesine İlişkin Bazı Cumhurbaşkanlığı Kararnamelerinde Değişiklik Yapılmasına Dair Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi" Erişim tarihi 15.05.2021. Erişim adresi, <https://www.isgcevre.com/mevzuat/aile-ve->

- Saldana J, 2019. Nitel araştırmacılar için kodlama el kitabı. (A. Tüfekci Akcan ve SN Şad, Çev. Ed). Ankara, Pegem Akademi Yayıncılık.
- Salim M, 2011. Geçmişten günümüze Türkiye’de çocuk koruma politikaları ve sosyal hizmetler ve çocuk esirgeme kurumu. Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Samara M, El Asam A, Khadaroo A, Hammuda S, 2020. Examining the psychological well-being of refugee children and the role of friendship and bullying. British Journal of Educational Psychology, 90, 2, 301-29.
- Sanfelici M, Wellman B, Mordegia S, 2020. Unaccompanied minors’ needs and the child welfare response. Journal of Social Work, 21, 6, 1533-52.
- Sarı KS, Uyanık MN, Ergüt İK, Ünlü Çeber Ç, 2021. Türkiye’deki çocuk araştırmaları üzerine sistematik bir inceleme. T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Çocuk Politikaları Serisi, 1,5, 1-62.
- Sarıaltın DM, 2017. Kurum bakımındaki çocuklara ilişkin sistemin sosyal refah çalışanları gözüyle değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Scharpf F, Mkinga G, Masath FB, Hecker T, 2021. A socio-ecological analysis of risk, protective and promotive factors for the mental health of Burundian refugee children living in refugee camps. European Child & Adolescent Psychiatry, 30, 10, 1651-62.
- Semerci M, Tural K, Burak A, Yaman ÖM, 2020. Çocuk evlerinde çalışan çocuk bakım elemanlarının yaşadıkları sorunlara yönelik niteliksel bir araştırma. Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 49, 171-88.
- Shier ML, Graham JR, Fukuda E, Brownlee K, Kline TJB, Walji S, Novik N, 2012. Social workers and satisfaction with child welfare work. Child Welfare, 91, 5, 117-38.
- Silav Ö, 2022. Refakatsiz çocukların iyilik hallerini etkileyen faktörlerin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Smith RJ, Clark SJ, 2011. Does job resource loss reduce burnout and job exit for professionally trained social workers in child welfare? Children and Youth Services Review, 33, 10, 1950-9.
- Snoubar Y, Zengin O, 2022. Social support effectiveness of the mental health of immigrants living in belgium. The British Journal of Social Work.
- Solak SG, Kurt HK, 2019. Kentin öksüzleri: Refakatsiz göçmen çocuklara yönelik faaliyetler Konya örneği. Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, 6, 3, 630-44.
- Stewart J, El Chaar D, McCluskey K, Borgardt K, 2019. Refugee student integration: A focus on settlement, education, and psychosocial support. Journal of Contemporary Issues in Education, 14, 1, 55-70.
- Su X, Liang K, Wong V, 2020. The impact of psychosocial resources incorporated with collective psychological ownership on work burnout of social workers in china. Journal of Social Service Research, 47, 3, 388-401.
- Sulu C, 2018. Korunma ve bakım altında bulunan refakatsiz sığınmacı çocukların sunulan hizmetlere ilişkin değerlendirmeleri, beklentileri ve sorunları. Uzmanlık Tezi, T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Ankara.
- Sütçü ST, Aydın A, Sorias O, 2010. Ergenlerde öfke ve saldırganlığı azaltmak için bilişsel davranışçı bir grup terapisi programının etkililiği. Türk Psikoloji Dergisi, 25, 66, 57-67.
- Şahin Ö, 2020. Travma sonrası stres bozukluğu ve depresyon belirti düzeyi ile travma sonrası olumsuz bilişler, peritratmatik sıkıntı düzeyi, duygu düzenleme ve davranışsal kaçınma arasındaki ilişkilerin incelenmesi. Doktora Tezi, İstanbul Arel Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.

- Şahin Taşağın N, 2021. Irkçılık ve ayrımcılığın önlenmesi: Türkiye’deki mevcut durum ve sosyal hizmet için öneriler. Toplum ve Sosyal Hizmet, 32, 1, 293-315.
- Şavur E, ArslanTomas S, 2010. Terör olayları sonrasında psikososyal destek hizmetleri. Kriz Dergisi, 18, 1, 45-58.
- Şekerci YG, Terzi H, Kitiş Y, Okuyan CB, 2017. Sekizinci sınıf öğrencilerine bilişsel davranışçı yaklaşıma göre uygulanan öfke kontrol programının etkinliği. Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi, 10, 4, 201-7.
- Şen S, Kavlak O, 2011. Çocuk gelinler: Erken yaş evlilikleri ve adolesan gebeliklere yaklaşım. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 25, 25, 35-44.
- Şenocak H, 2006. Korunmaya muhtaç çocuklara sağlanan bakım yöntemleri. Journal of Social Policy Conferences, 0, 51, 177-228.
- Şimşek Z, Erol N, Öztıp D, Özer Özcan Ö, 2008. Kurum bakımındaki çocuk ve ergenlerde davranış ve duygusal sorunların epidemiyolojisi; ulusal örnekleimde karşılaştırmalı bir araştırma. Türk Psikiyatri Dergisi, 19, 3, 235-46.
- Şirin MC, 2017. Fransa ve Türkiye’de korunması gereken çocuk ve çocuk koruma İdaresinin tarihsel gelişimi. Çocuk ve Medeniyet, 2, 3, 43-69.
- Şişman Y, 2006. Sokakta çalışan çocukların yaşam koşulları ve gelecek beklentileri. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 6, 2, 251-75.
- T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (tarih yok). Anka Çocuk Destek Programı. Erişim tarihi. 8 Mayıs 2021. Erişim adresi, <https://www.aile.gov.tr/chgm/sayfalar/anka-cocuk-destek-programi/>
- T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (tarih yok). Çocuk Destek Merkezleri. Erişim tarihi 27 Nisan 2021. Erişim adresi, <https://ailevecalisma.gov.tr/chgm/uygulamalar/cocuk-destek-merkezleri>
- T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2017) Türkiye’de Çocuklara Yönelik Koruyucu ve Önleyici Politikaları Değerlendirme Çalışmayı Raporu, Erişim tarihi 15 Kasım 2021. Erişim adresi, <https://www.aile.gov.tr/yayinlar/raporlar/cocuk-hizmetleri/>
- T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2021). 2020 Yılı Faaliyet Raporu. Strateji Geliştirme Başkanlığı.
- T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (tarih yok). İstatistikler. Erişim tarihi 15 Nisan 2021. Erişim adresi, <https://www.ailevecalisma.gov.tr/chgm/istatistikler/>
- T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (tarih yok). Psikososyal Destek Nedir? Erişim tarihi 20 Nisan 2021. Erişim adresi, https://ailevecalisma.gov.tr/Raporlar/ATHGM/Psikosoyal_Destek_%20Nedir.pdf
- T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (tarih yok). Türkiye’de Çocuk İstatistikleri. Erişim tarihi 15 Nisan 2021. Erişim adresi, <https://www.ailevecalisma.gov.tr/chgm/istatistikler/turkiye-de-cocuk-istatistikleri/>
- T.C. Sağlık Bakanlığı Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü Ruh Sağlığı Dairesi Başkanlığı. (2020). Psikososyal Destek Sistemleri Kullanım Rehberi.
- T.C. Sağlık Bakanlığı Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü. (2019, Şubat 1). SHM Psikososyal Destek Uygulamaları İş Akışları. Erişim tarihi 30 Nisan 2021. Erişim adresi, [https://e-belge.saglik.gov.tr/adresinden\(36e6f542-289e-4da0-a90c-033b4e129721\)koduilealindi](https://e-belge.saglik.gov.tr/adresinden(36e6f542-289e-4da0-a90c-033b4e129721)koduilealindi)
- Tang X, Li X, 2021. Role stress, burnout, and workplace support among newly recruited social workers. Research on Social Work Practice, 31, 5, 529-40.
- Tanrıverdi D, Özgüç S, 2019. Parçalanmış ve tam aileye sahip çocukların/ergenlerin şiddete yönelik tutumları ve saldırganlık davranışlarının karşılaştırılması. Psikiyatri Hemşireliği Dergisi, 10, 3, 165-72.
- Tapan MG, 2016. Madde kullanım öyküsü bulunan ergenlerde aile ve sosyal destek sistemlerinin incelenmesi Gaziantep ili örneği. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Tapan MG, Derin M, 2019. Suça sürüklenen refakatsiz Suriyeli çocuk: Sosyal hizmet müdahalesi olgu sunumu. *Journal of International Social Research*, 12, 64, 855-60.
- Thakre N, Kawde A, 2021. Organizational Role Stress, Burnout and Psychological Wellbeing among Employees. *Journal of Psychosocial Research*, 16, 2, 405-15.
- Törrönen M, 2021. Social relationships and their connection to mental health for young people who have been in the care system. *The British Journal of Social Work*, 51, 3, 927-44.
- Trujillo KC, Bruce L, de Guzman A, Wilcox C, Melnyk A, Clark K, 2020. Preparing the child welfare workforce: Organizational commitment, identity, and desire to stay. *Child Abuse Negl*, 110, Pt 3, 104539.
- Tsang VMW, Verlinden E, van Duin EM, Twisk JWR, Brilleslijper-Kater SN, Gigengack MR, Verhoeff AP, Lindauer RJL, 2021. The Amsterdam sexual abuse case: What scars did it leave? Long-term course of psychological problems for children who have been sexually abused at a very young age, and their parents. *Child Psychiatry & Human Development*, 52, 5, 891-902.
- Tuncer B, Erdoğan T, 2018. Korunmaya muhtaç çocuklar ve korunmaya muhtaç çocuklara sağlanan bakım yöntemleri. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi (IBAD)*, 3, 2, 515-27.
- Turan F, 2014. İstanbul ili Bakım ve Rehabilitasyon Merkezlerindeki kız çocuklarında travmanın sosyal, duygusal ve bilişsel değişkenlerle ilişkisi. Yüksek Lisans Tezi, Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Turgut Ö, 2021. Risk altındaki çocuklarla yürütülen grup çalışmaları. *Uluslararası Bilim ve Eğitim Dergisi*, 4, 2, 54-66.
- Turğut B, 2018. Kadın sığınmaevinde kalan çocuklarla öfke, arkadaşlık ilişkileri, kendini ifade edebilme ve toplu yaşam kuralları konulu grup odaklı sosyal hizmet uygulaması. Yüksek Lisans Tezi, Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- TÜİK. (2021). Dünya Nüfus Günü, 2021. Erişim tarihi 10 Aralık 2021. Erişim adresi, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Dunya-Nufus-Gunu-2021-37250>
- TÜİK. (2021). İstatistiklerle Çocuk, 2021. Erişim tarihi 27 Nisan 2022. Erişim adresi, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Cocuk-2021-45633>
- Uğur SB, Kaya Kılıç A, 2021. Kurum bakımında yetişmiş kişilerin kurum bakımı ve sonrası süreçte yaşadıkları sorunların belirlenmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 33, 1, 69-95.
- Uğur TD, 2020. Devlet korumasından sonra memur olarak istihdam edilen genç kadınlar: Afyonkarahisar ve Ankara örneği. Yüksek Lisans Tezi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Uslu G, 2019. Çocuk ihmal ve istismarı alanında çalışan profesyonellerin sunulan hizmetlere ilişkin değerlendirmeleri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, T.C. Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Ankara.
- Vaizoglu-Şengünler Ç, 2017. Koruma ve bakım altındaki ergenlerin perspektifinden madde kullanımı ve bağımlılığı anlamak. Yüksek Lisans Tezi, Okan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Vang ML, Gleeson C, Hansen M, Shevlin M, 2020. Covariates of burnout and secondary traumatisation in professionals working with child survivors of trauma: A research synthesis. *The British Journal of Social Work*, 50, 7, 1981-2001.
- Varol B, 2017. Kurum bakımı deneyimi olan yetişkinlerin iş yaşamına uyumları. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Walker S, 2005. Towards culturally competent practice in child and adolescent mental health. *International Social Work*, 48, 1, 49-62.
- Wanlass J, Kelly Moreno J, Thomson HM, 2006. Group therapy for abused and neglected youth: Therapeutic and child advocacy challenges. *The Journal for Specialists in Group Work*, 31, 4, 311-26.

- Weiss-Dagan S, Ben-Porat A, Itzhaky H, 2022. Secondary traumatic stress and vicarious post-traumatic growth among social workers who have worked with abused children. *Journal Of Social Work*, 22, 1, 170-87.
- Wilkins D, Forrester D, Grant L, 2017. What happens in child and family social work supervision? *Child & Family Social Work*, 22, 2, 942-51.
- Woolfson RC, Heffernan E, Paul M, Brown M, 2009. Young people's views of the child protection system in Scotland. *The British Journal of Social Work*, 40, 7, 2069-85.
- Wulczyn F, Daro D, Fluke J, Feldman S, Glodek C, Lifanda K, 2010. Adapting a systems approach to child protection: Key concepts and considerations, New york, UNICEF, p. 1-47.
- Yaman F, Tuncay T, 2020. Ölümcül çocuk istismarları ve Türkiye çocuk koruma sistemine yönelik bir değerlendirme. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 31, 3, 1370-93.
- Yanardağ u, 2019. Kurum bakımı hizmetlerinden yararlanmış bireylerin kurum bakımı sonrası yaşam deneyimleri üzerine nitel bir araştırma. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 3, 2, 60-78.
- Yaşar Ö, Dağdelen N, 2013. Korunmaya muhtaç çocukların yetiştirilmesinde çocuk yurtlarından çocuk evlerine geçişin, çocukların sosyo-kültürel ve psikolojik gelişimlerine etkisi üzerine bir çalışma: Isparta örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18, 199-221.
- Yeniyoğlu K, 2019. Çocuk koruma kanununda yer alan tedbirlerin çocuk sağlığına etkisi. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Medipol Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yeo LS, Wong M, Gerken K, Ansley T, 2005. Cognitive-behavioural therapy in a hospital setting for children with severe emotional and/or behaviour disorders. *Child Care in Practice*, 11, 1, 7-22.
- Yıldırım Ş, 2017. 2000'li yıllarda çocuk koruma sistemi içinde bakım hizmetlerinin genel görünümü. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15, 01, 87-110.
- Yıldırım S, Hız Ö, 2018. Türkiye'de çocuk refahı bağlamında korunmaya muhtaç çocuklara sunulan bir hizmet: Koruyucu aile hizmeti. *Fırat Üniversitesi Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2, 1, 95-114.
- Yolcuoğlu İG, 2009. Türkiye'de çocuk koruma sisteminin genel olarak değerlendirilmesi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 18, 18, 43-58.
- Yuen T, 2010. Counseling with adolescents in Hong Kong: an effective groupwork revisited. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 5, 2047-57.
- Yürür S, Sarıkaya M, 2012. The effects of workload, role ambiguity, and social support on burnout among social workers in Turkey. *Administration in Social Work*, 36, 5, 457-78.
- Zengin S, 2017. 11-18 yaş arası uyumsuz erkek çocuklarda fiziksel aktivitelerin kişisel özellikleri üzerine etkisi. Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.

7. EKLER

EK-A: Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

GÖRÜŞME FORMU

BÖLÜM 1-KİŞİSEL BİLGİLER

Giriş: Biraz kendinizden bahseder misiniz?

Takma isim:

Yaş:

Cinsiyet:

Medeni Durum:

Eğitim Durumu:

Meslek ve çalışma süresi:

BÖLÜM 2-KATILDIĞI PSİKOSOSYAL DESTEK HİZMETLERİNE İLİŞKİN BİLGİLER

1. ÇODEM’lerde uygulanan Anka Çocuk Destek Programından ve bu kapsamda rol aldığınız psikososyal destek hizmetlerinden biraz bahseder misiniz?
2. Psikososyal destek hizmetinin sunumunda meslek elemanlarının çalışma koşullarını (meslek elemanı sayısı, iş yükü, çalışma saatleri, nöbetler, ücret, fiziki şartlar vb.) nasıl değerlendiriyorsunuz?
3. Psikososyal destek hizmeti sunan bir kişi olmak, duygusal açıdan (mutlu, heyecanlı, yetkin vb.) size nasıl hissettiriyor?

BÖLÜM 3- ŞU ANDAKİ DURUM BİLGİLERİ

Katılımcının Psikososyal Destek Hizmetine İlişkin Değerlendirmeleri

4. Psikososyal destek hizmetinin çocuklar üzerinde nasıl bir etkisinin olduğunu düşünüyorsunuz?
5. Sizce psikososyal destek hizmetinin geliştirilmesi gereken yönleri var mı? Varsa nelerdir?
6. Psikososyal destek hizmeti sunumunda görev alan meslek elemanlarına yönelik bu hizmete ilişkin verilen eğitimleri yeterli buluyor musunuz? Daha iyi hizmet sunmak için farklı bir eğitime ihtiyaç duyduunuz mu?
7. ÇODEM’lerde sunulan psikososyal destek hizmeti ile ilgili yasal mevzuatı ve çalışma sahasını bir arada ele aldığınızda mevcut durumu nasıl değerlendiriyorsunuz?

BÖLÜM 4- BEKLENTİLER VE UMUTLAR

8. ÇODEM’de sunulan psikososyal destek hizmetine ilişkin idarecilerden, yetkililerden beklentileriniz nelerdir?
9. Görüşmenin sonuna gelmiş bulunuyoruz. Ekleme istediğiniz herhangi bir şey var mı?

Sonlandırma: Araştırmaya katılıp soruları içtenlikle cevapladığınız teşekkür ediyorum.

EK-C: Turnitin Raporu

ÇOCUK DESTEK MERKEZLERİNDE GÖREV YAPAN MESLEK ELEMANLARININ MERKEZDE SUNULAN PSİKOSOSYAL DESTEK HİZMETİNE İLİŞKİN DÜŞÜNCELERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

ORJİNALLİK RAPORU

% 5	% 4	% 1	% 2
BENZERLİK ENDEKSİ	İNTERNET KAYNAKLARI	YAYINLAR	ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1	acikbilim.yok.gov.tr	<%1
2	www.openaccess.hacettepe.edu.tr:8080	<%1
3	dergipark.org.tr	<%1
4	www.kamufinans.com	<%1
5	acikerisim.ybu.edu.tr:8080	<%1
6	auzefkitap.istanbul.edu.tr	<%1
7	dhb.aile.gov.tr	<%1
8	Submitted to Istanbul Aydin University	<%1

ailevecalisma.gov.tr